This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på http://books.google.com

WIDENER
HN Q7XW 9

Econ P 213.1

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

VE RI TAS

BOUGHT FROM THE
AMEY RICHMOND SHELDON
FUND

Nationaløkonomisk Tidsskrift.

Maanedsskrift

for

Samfundsspørgsmaal, Økonomi og Handel.

Udgivet af

Dr. **Will. Scharling** og **Aleksis Petersen-Studnitz.**

Redaktør:

Aleksis Petersen-Studnitz.

Tyvende Bind.

Kjøbenhavn.

P. G. Philipsens Forlag.

1882.

Econ △ P 213.1
✓

HARVARD COLLEGE LIBRARY
BOUGHT FROM THE
AMEY RICHMOND SHELDON
FUND
Mar 17, 1936

Indhold.

Syvende Hefte.

Side

Et Bidrag til Belysning af Frilagerspørgsmaalet. Af cand. polit. J. Schovelin .... 1.

Toldforholdene i Norge, Sverig og Danmark. Af Professor Falbe Hansen .... 28.

Nordamerikanske Folkerepræsentanters Vederlag .... 67.

Norges Jernbaner .... 70.

Ny udenlandsk Literatur (Kozak: Rodbertus's socialök. Ansichten; P. Chr. Hansen: Wohlfahrtsbestrebungen und gemeinnütz. Einricht i. Schlesw. Holstein.; Cossa: Primi elementi di scienza delle finanze) .... 76.

Ottende—tiende Hefte.

Hvad danske Industridrivende forlange af Staten. En Oversigt. Af Aleksis Petersen-Studnitz .... 81.

Den svenske Toldlovgivning. Af Generalkonsul Warburg.. 207.

De belgiske Statsjernbaners Godstaxter sammenlignede med de danske. Af Baneingeniør cand. polit. Toussieng.. 231.

Høsten i Danmark 1881 .... 243.

Anmeldelse: Læge Sørensen, Statistik over Ulykkestilfælde, anm. af cand. mag. & polit. Harald Westergaard .. 250.

Ny udenlandsk Literatur (Schønberg, Handb. der politischen Oekonomi) .... 252.

Smaa Meddelelser (Nekrolog: J. N. Mohn; St. W. Jevons; den spanske Toldtarif) .... 255.

Ellevte—tolvte Hefte.

Side

Ølskatten. Af cand. polit. J. Schovelin.................. 265.
Kjøbenhavn, sammenlignet med andre Byer. Af Prof. Dr. Will. Scharling.............................. 316.
Vielser, Fødsler og Dødsfald i Danmark................... 335.
Nationaløkonomisk Forening (Generalforsamling. Meddelelser af Prof. Dr. Scharling om det ubenyttede Areal i Danmark. Diskussion).............................. 351.
Norges Udenrigshandel i 1881 .... 357.
Ny udenlandsk Literatur (Franz, sociale Steuerreform; Kaufmann, Frankreichs Finanzen; Schäffle, korpor. Hülfskassenzwang; Postsparkassen in England etc.; Raiffeisen, Darlehnskassen-Vereine; G. Cohn, volksw. Aufsätze) .... 370.
Smaa Meddelelser (Kjøbenhavns Udviklingshistorie)......... 388.

Et Bidrag til Belysning af Frilagerspørgsmaalet.

Af

cand. polit. **J. Schovelin.**

Frilagerinstitutionen har, saaledes som den for Øjeblikket fremtræder i Praxis, en dobbelt Betydning. For det første er den et vigtigt Led i Rækken af de Foranstaltninger, der fra Toldvæsenets Side ere foretagne for, uden at komme ind paa Vanskelighederne ved et Toldgodtgjørelssystem, at lette og muliggjøre en Transithandel, en Export af Varer, der ere importerede fra Udlandet; for det andet er det en Slags Form for Toldkredit, tilsigtende at fritage de Handlende for at staa i Forskud med Toldens Beløb for de Varer, de endnu ikke have afsat, idet Opkrævningen af Toldafgiften opsættes til det Tidspunkt, da Varerne gaa over i det indenlandske Forbrug, hvilket det jo egenlig er Toldens Mening at ramme. I den første Henseende er den beslægtet med Transitoplagene, i den sidste med Kreditoplagsretten. I begge Retninger frembyder den imidlertid Ejendommeligheder, som i det Følgende skal gjøres til Gjenstand for nærmere Betragtning.

De herværende Frilagere ere oprettede ifølge Bekjendtgjørelse af 29. Marts 1852, hvori det hedder: «Da Ophævelsen af Manufakturvarestemplingen og den

dermed forbundne Toldgodtgjørelse ved Udførselen af fortoldede Manufakturvarer til Udlandet endnu mere end hidtil gjorde Trangen følelig til en Foranstaltning, som efter en større Maalestok end det med Transitoplaget paa Kjøbenhavns Toldbod forbundne saakaldte Specifikationskammer kunde lette Omsætningen, navnlig for de Sorter Manufakturvarer, for hvilke Kreditoplag ikke kan indrømmes, ligesom det endvidere anses ønskeligt at kunne lette Handelen med adskillige andre Varer, for hvilke Kreditoplaget dels ikke gjælder, dels ikke giver den tilbørlige Frihed i Handelen med Udlandet, hvilket navnlig er Tilfældet med Drogueri- og Specerivarer samt de s. k. «kurze Waaren«, saa er ifølge Bekjendtgj. af 30. Juni 1851 paa Kjøbenhavns Toldbod i den derværende Toldkammerbygnings øverste Etage oprettet et Frilager o. s. v.» — Loven af 4. December 1863 «om Frilagere og Fridokker», der tillader og legaliserer Udvidelsen af de bestaaende Frilagere og muliggjør saadannes Oprettelse ved andre Toldsteder, har selv givet den klareste og fyldigste Definition af Begrebet. Det hedder deri: «Frilagerets Øjemed er at tjene som Fristed for de paagjældende Varer, saaledes at disse, enten direkte fra toldfrit Sted eller fra andet Frilager eller fra de i Landet værende almindelige Kredit- og Transitoplag, kunne indføres til Lageret, der oplægges og behandles i alle Maader som om de befandt sig udenfor Toldterritoriet uden anden Afgifts Erlæggelse, saa længe de forblive i Frilageret, end den for Benyttelsen af de for Toldvæsenets Regning indrettede Frilagere fastsatte Lagerafgift.»

Frilageret er altsaa, som man oftere har udtrykt det, et Stykke Udland. Det er herigjennem, at det af-

gjørende skiller sig fra Transitoplagene paa den ene Side og Kreditoplaget paa den anden Side; her fremkommer det for Frilageret ejendommelige Skjelnemærke. Medens man saaledes vel paa Transitoplaget i de kgl. Pakhuse frit kan oplægge Collier med ubekjendt Indhold og atter frit udføre dem, har den Handlende ingenlunde nogen fri Raadighed over sine Varer, saaledes som paa Frilagrene, men kan kun foretage den for Exporten nødvendige Ompakning under Toldopsyn og i begrænset Omfang. Noget lignende gjælder det saakaldte private Transitoplag *). Naar et Parti Varer er toldbehandlet, som om det var bestemt til Indførsel, kan nemlig den Handlende faa Lov til at oplægge Varerne paa Transit i sit private Pakhus og foreløbig ikke betale Tolden, men dog kun paa den Maade, at de oplægges i et særskilt Lagerrum, hvortil Toldvæsenet har Nøglen, saaledes at den Handlende ikke kan komme til sine Varer uden Toldvæsenets Mellemkomst; desuden kan han ikke delvis klarere Indholdet af et Colli, men maa i alle Tilfælde, baade til Udførsel og Forbrug, indklarere hvert Colli med fuldstændig tarifmæssig behandlet Indhold *). Fordelene ere altsaa kun, at Varerne ere komne ham nærmere, at hele Toldbehandlingen er afsluttet, og navnlig, at det som oftest er billigere selv at lagre sine Varer end at have dem paa kgl. Transitoplag. Paa den anden Side maa man lægge Mærke til, at, da Varerne ere toldbehandlede inden Oplæggelsen, kommer den Handlende til at erlægge Told af det hele oprindelige indførte Varekvantum og kommer følgelig selv til at bære Tabet ved mulig Svind, Udlækning og

*) Jfr. Overtoldinspektoratets Aarsberetning 1879.

andre Omstændigheder, som forringe Varepartiets Værdi. Skjønt saaledes det private Transitoplag som Form for Toldkredit ved Indførsel frembyder visse Ulemper for den Handlende, og skjønt dets Brugbarhed for Transithandelens Vedkommende væsenlig er indskrænket til Varer i Partier, er Institutionen dog af en ikke ringe praktisk Betydning for Mellemhandelen med Sverig og Island især for de Varers Vedkommende, som ere Gjenstand for denne Omsætning uden at være kreditoplagsberettigede. [Disse Varer ere væsenligst: Drikkevarer, Farvevarer, Fjer og Dun, Metalvarer, Oljer, Sukkere (nemlig Pos. 227 og 230), Tovværk, Tran og Trævarer]. I Modsætning til den Stilling, hvori den Handlende befinder sig med Hensyn til sine Varer paa Transitoplagene, har han paa Frilageret den videste Adgang uden noget Opsyn fra Toldvæsenets Side til, hvornaar han vil indenfor den givne Expeditionstid, og i samme Omfang, som de lokale Forhold tillade det, at ud- og ompakke, bearbejde og sortere sine Varer, altsaa foretage ved dem ganske, hvad han vil. Han er altsaa fuldstændig Herre over, hvor meget eller hvor lidet af hvert Collis Indhold, han vil exportere eller indføre til Forbrug, fuldstændig Herre over Kvantiteten af sine fra Frilageret udgaaende Vareforsendelser. For Varer, som ikke ere kreditoplagsberettigede, og som tillige skulle forsendes ikke i større, samlede, ensartede Partier, men i mindre Kvantiteter af forskjellig Slags under ét — saasom forskjellige Sorter Isenkramvarer —, hvorfor der i Forvejen maa finde en Ompakning Sted fra flere Collier, er Frilageret af den allerstørste Betydning. Det samme er Tilfældet, hvor en Vare vel er kreditoplagsberettiget, men Fraskrivningsminimum er for stort. Kreditoplag

er vel en mere fuldendt Form for Toldkredit, i det man, som Forholdene nu ere, egenlig ikke kan betegne andet som Toldkredit i Begrebets skarpeste Betydning, da Varerne under ingen andre Forhold udleveres til Forbrug direkte og strax uden Betaling af Tolden, men dels kunne jo langt fra alle Varer tages paa Kreditoplag, dels frembyder Frilageret ved Export større Fordele, da der jo her intet Udførselsminimum træder hindrende i Vejen for den mindre Afsætning.

Man anfører undertiden ogsaa, se saaledes Forhandlingerne i Folkethinget, Sess. $18^{81}/_{82}$, Sp. 896, at man ved Frilager endvidere opnaar «at der ikke betales Told af Svindet, saaledes som det sker paa Kreditoplag.» Denne Fordel er dog mere theoretisk end egenlig praktisk; Forholdet er i alt Fald saaledes, at der kun i et aldeles forsvindende Antal Tilfælde ved de Varer, der for Øjeblikket benytte Frilagerne, vil kunne blive Tale om noget blot nogenlunde betydeligt Tab i den ovenomtalte Retning.

Til Slutning skal kun nævnes, at Institutionen nærmere er ordnet i Detaillen ved kgl. Resol. af 25. Marts 1866, Bkgj. af 28. Marts 1866 og Regl. af 1865 (Spiritusfrilageret).

II.

Efter disse mere almindelige Bemærkninger skulle vi gaa over til at undersøge, hvorledes Sagen stiller sig, naar man ser hen til hele den foreliggende Situation, Frilagerets faktiske Benyttelse, dets Beliggenhed og

de øvrige tilstedeværende Omstændigheder, med Hensyn til Spørgsmaalet om Nødvendigheden for og Trangen til en eventuel Udvidelse af Frilagerne.

Som bekjendt blev der d. 23. Januar d. A. forelagt Rigsdagens Folkething et Lovforslag «om Anlæg af et Frilager ved Kjøbenhavns Toldbodplads». Af Motiverne hertil fremgaar det, at Finansministeren har anmodet den d. 27. Oktober 1880 nedsatte Kommission om at tage under Overvejelse:

1) Om en Udvidelse af den nuværende Frilagerinstitution paa Grundlag af de i Loven af 4. December 1863 indeholdte almindelige Bestemmelser overhovedet er af væsenlig Betydning for den kjøbenhavnske **Transithandel** *);

2) om i bekræftende Fald den Udvidelse, der trænges til, ikke gaar ud over det i Praxis allerede tilstedeværende Frilagersystem, saa at der kun behøves en Forøgelse af de nuværende Lokaliteter til Benyttelse væsenlig paa samme Maade som hidtil;

3) eller om en Udvidelse af selve dette System behøves, saa at andre Varer end hidtil kunne benytte Frilager, og da hvilke Varer, særlig ogsaa saadanne, for hvilke alt haves Kreditoplagsret;

4) eller om mulig Forandringen maatte føre saa vidt, at en Behandling eller Bearbejdelse af de oplagte Varer i større Maalestok end nu kunde foregaa i selve Frilageret, og da i hvilket Omfang m. m.;

5) hvorvidt Frilagrene i det Hele eller for visse Klasser

---

*) Fremhævet af Forf.

af Varer maatte forblive som hidtil under Toldvæsenets Bestyrelse eller dettes Virksomhed indskrænkes i det Væsenlige til en Grænsebevogtning, medens Frilagerets Oprettelse og Bestyrelse blev overladt til den private Virksomhed, samt

6) hvor Frilagrene alternativt i Forhold til Besvarelsen af de forskjellige Spørgsmaal hensigtsmæssigt maatte kunne etableres.

Som det vil ses, er det i denne Frilagerkommissionen stillede Opgave kun Frilagerets mulige Betydning for Mellemhandelen, for Reexporten af paa Frilageret oplagte udenlandske Varer, som der lægges Vægt paa, og som gjøres til Gjenstand for Undersøgelsen. Dette stemmer fuldt vel med den traditionelle og naturlige Opfattelse af, hvad der er et Frilagers afgjort væsenligste Betydning, og Hensynet til Frilagerets Nytte for en saadan Export af indførte fremmede Artikler har da ogsaa været det ledende Motiv for Resultatet af Kommissionens Overvejelser, ligesom det ogsaa er dette Hensyn — og dette Hensyn, saa at sige alene — der har gjort sig gjældende under Forhandlingerne i Rigsdagen og skabt den velvillige Stemning overfor Lovforslaget. Fra alle Sider har man været enig om at fremhæve denne Betydning som den eneste afgjørende, baade fra først af ved Frilagerets Oprettelse og navnlig nu ved Spørgsmaalet om dets Udvidelse. I Overtoldinspektoratets Beretning for 1879 hedder det saaledes: «Frilagerinstitutionen, der er nærmest beslægtet med Transitoplaget, og nær beset kun er en Udvidelse deraf, idet den uden at ophæve dette Oplags Karakter opfylder dets Formaal paa en langt

fyldigere Maade*), er» o. s. v., og der henvises derpaa til den ovenfor citerede Bkgj. af 29. Marts 1852, der tydelig udtaler, at Hensigten ogsaa er denne. Kommissionen fremhæver i sin Betænkning som Motivering for sine Forslag om Udvidelsen af Frilagerne, at «Kjøbenhavn for mange Artiklers Vedkommende» maa «kunne blive et Centrum for Hovedomsætningen paa Østersøen og hele Norden»; at «den følgelig bør sættes i Stand til i fuldeste Maal at kunne benytte sin Beliggenhed til Deltagelse i den store Handel, d. v. s. den, der ikke alene tjener sin nærmeste Kreds som Kjøber og Sælger, men i sin formidlende*) Virksomhed er beredt paa at benytte Konjunkturerne andet Steds«; og den resumerer da sin Betragtning i de Ord, at vil man rette sine Bestæbelser hen paa at gjøre Kjøbenhavn til en betydningsfuld Mellemhandelsplads for den større Handel*), kan det vistnok kun naas ved, at der ikke blot gives det nuværende Frilager en tidssvarende Udvidelse*), saavel med Hensyn til Lokaliteter som Benyttelse, men at der desuden skabes en hel ny Institution, en Frihavn» o. s. v. — Og det er atter det samme Synspunkt, som kommer frem fra de forskjellige Talere under Forhandlingerne i Folkethinget. Prof. Falbe Hansen udtaler (Tidenden, Sp. 895), at Øjemedet er, «at det skal blive muligt for Kjøbenhavn at udnytte den glimrende Betingelse for den store Handel, som den har i sin Beliggenhed ved en af de vigtigste Veje for den store Verdenshandel, nemlig Øresund, Forbindelsen mellem Østersøen og Nordsøen». «Det menes, at det vil kunne blive muligt for Kjøben-

*) Udhævet af Forf.

havn at «drage en Del af Verdenshandelen til sig» o. s. v. Det samme kommer frem i d'Hrr. Juels og Hviids Foredrag, og C. Hage gaar endogsaa saa vidt, at han udtaler — Tid. Sp. 913 —, «at denne Institution overhovedet ikke har nogensomhelst Betydning*) for andre Handelspladser end dem, der drive Mellemhandel med Udlandet, indføre Varer fra Udlandet for atter at udføre dem til Udlandet. Det er, som man ser, bestandig Institutionens Gavn for Mellemhandelen, for Gjenudførselen af udenlandske Varer, som man har for Øje, og som man fremhæver som det mest karakteristiske, og det er Hensynet hertil, som man hævder netop nu kræver videregaaende Udvidelser. Den anden Side af Sagen, Frilagernes Betydning indadtil, for Indførselen til Konsum, har man enten intet Blik for, eller man opfatter den i alt Fald som det mindre væsenlige, det mindre betydningsfulde og vel sagtens ogsaa som det for Øjeblikket mindre praktiske. Naar dette Hensyn til Mellemhandelen saaledes viser sig at være ikke alene Hovedsagen, men den hele Sag, bliver det altsaa i denne Sammenhæng Opgaven at undersøge, hvorvidt og i hvilket Omfang Frilagerinstitutionen da virkelig ogsaa kan siges at være af en saadan Natur, at en Udvidelse deraf spiller saa afgjort en Rolle, som hele den Begrundelse, hvormed Spørgsmaalet om Frilagernes eventuelle Udvidelse er fremtraadt, giver Anledning til at tro. Er Mellemhandelen Maalet, Udvidelsen af Frilageret Midlet, bliver det at undersøge, hvilken Betydning dette Middel har for Realisationen af dette For-

*) Udhævet af Forf. Denne Bemærkning strider i en mærkelig Grad imod Frilagernes faktiske Benyttelse, jvnfr. nedenf.

maal, hvor virksomt det er for Øjeblikket, og hvorvidt man netop gjennem Benyttelse af dette Middel fuldt ud rammer det Maal, man tilsigter, og rammer dette Maal alene.

Det vil vistnok indrømmes, at ved en saadan Undersøgelse er det den sikreste Vej at gaa, at rette sin Opmærksomhed paa de faktiske, forhaandenværende Forhold, idet man maa være særdeles varsom overfor alle Slutninger, der alene støtte sig til et løst Skjøn over noget rent fremtidigt, ikke mindst paa et Omraade, hvor man i saa høj Grad som her vilde operere med rene Muligheder, og hvor saa meget er afhængigt af tilfældige, mere eller mindre forbigaaende Konjunktioner.

Ved Lovforslagets Fremsættelse i Januar d. A.*) fandtes der paa Kjøbenhavns Toldbod 118 Lagere med et Fladerum af ialt 4900 □ Alen. Heri er imidlertid indbefattet 11 Lokaler i Spiritusfrilageret med et Fladerum af 1172 □ Alen, der benyttes som Varefrilager. Spiritusfrilageret blev oprindelig oprettet for at give Vinhandlerne en Erstatning — saaledes som Motiverne til Lovforslaget oplyse — fordi Toldloven «for at forhindre, at indenlandsk Brændevin, efter at være undergaaet en Behandling ved Tilsætning af forskjellige dertil egnede Stoffer, ved Udførsel til fremmed og frit Sted skulde blive udgivet for Rom, Kognak eller andre lignende Spirituosa fra Kreditoplaget nægtede Afskrivning i Kreditoplaget for Spirituosa ved disses Udførsel til fremmed og frit Sted og i samme Lovs § 29 kun hjemlede dem Ret til at

---

*) Se Efterskriften.

erholde den samme Afgiftsgodtgjørelse, som ved saadan Udførsel tilstaas indenlandsk Brændevin, respektive med eller uden Tilsætning af Sukker og deslige. Som Følge heraf var det Meningen, at der paa dette Frilager kun skulde kunne oplægges Spirituosa og Vin paa Fustager og derhos, til Behandling af de der oplagte Varer, toldberigtiget Æther, Kulør, Sukker, Karamel, Oranger og Citronsaft samt indenlandsk eller frigjort Most eller Cider. Kirsebærvin eller deslige, saa at Lagerhaveren altsaa kunde foretage hvilke Forandringer han vilde med Varerne; men Lagerne bleve kun lidet efterspurgte, og da der viste sig Trang til Varefrilagerrum, blev Spiritusfrilageret fra 1867 ogsaa anvendt til deri at oplægge tørre Varer. Af Bygningens nuværende 20 Lagere, der alle ere bortlejede, benyttes, som ovenfor bemærket, de 11 til forskjellige Slags Varer, hvoriblandt Spiritus slet ikke forekommer, saasom pletterede Metalvarer, Kolonialvarer, Droguerivarer, Farvevarer, Skomagervarer, Finerer o. s. v.; kun 7 Lagere benyttes i Hovedsagen til Spiritus, men om eller i hvilket Omfang de anvendes til Fabrikation af imiterede Drikkevarer vides ikke, og 2 Lagere føre vel Spiritus, men i Forbindelse med flere andre Varesorter, som hovedsageligen ere bestemte til Skibsproviantering.»

Hvad nu angaar Spørgsmaalet om, i hvilket Omfang disse Frilagere benyttes i den Retning, som det her interesserer os at undersøge, nemlig til Export af dér oplagte Varer, saa vilde man vistnok kunne være berettiget til at vente at se Offenligheden forelagt Oplysninger derom paa Grundlag af et fyldig statistisk Materiale, der viste, at der finder en saadan fra Aar til Aar stigende Udførsel Sted, — noget, som man for-

øvrigt nedenfor skal komme tilbage til. Saadanne existere imidlertid ikke, men hvad der derimod er vitterligt, er, at af Varefrilagerets 107 Lagere benyttes knapt Halvdelen for Tiden til Export i den Forstand, her er Tale om. At der selvfølgelig finder nogle faa Forsendelser Sted fra de andre Lagere, foranledigede ved at f. Ex. Varer, der ikke svare til Bestillingerne, sendes retour, eller lign., spiller naturligvis ikke nogen Rolle i denne Sammenhæng. Indenfor denne exporterende Halvdel falder atter mindst $^2/_3$ — lavt regnet — af samtlige til Udlandet gaaende Forsendelser kun paa en halv Snes Firmaer. Jeg skal saaledes indskrænke mig til at nævne, at et enkelt af disse Firmaer et Aar igjennem har havt over 600 Forsendelser til Export — ved Forsendelser forstaas her: fra Frilageret udgaaende «Expeditioner» — eller mellem 8 og 9 $^0/_0$ af samtlige Forsendelser efter det aarlige Gjennemsnit for Femaaret $18^{75}/_{76}$—$^{79}/_{80}$; det ses altsaa hvor faa Forsendelser, der blive at fordele paa de andre Firmaer udenfor disse 9.

Paa dette Sted skal endnu kun tilføjes, at Udførselen væsenligst gaar til Sverig, Norge og Bilandene, og at de Varer, der saa godt som udelukkende ere Gjenstand for en saadan Reexport, kun ere følgende: Papir, Skomagerartikler, hvide Varer, Lingerigjenstande o. lign., Galanterivarer — navnlig dette sidste i stort Omfang — Hatte, særlig Filthatte, noget Isenkram og Legetøj, samt lidt Røgtobak.

Det ligger nu nær at spørge om, naar man saaledes har set den, i Forhold til hvad man skulde vente, ringe Rolle, Udførselen spiller, hvorledes da Frilageret

forøvrigt benyttes. Vi komme ved Besvarelsen heraf over til den anden ovenfor paapegede Side af Institutionens Betydning og de af Institutionens særegne karakteristiske Ejendommeligheder flydende Konsekvenser paa dette Omraade. Ved Frilagerets Stilling som et Stykke Udland, hvor man frit kan foretage med sine Varer, hvad man vil, er nemlig Muligheden given for en ganske ejendommelig Trafik. Man har udtrykt det saaledes, at Frilageret indenfor visse Grænser giver Frilagerhaveren «Raadighed over den tarifmæssige Kvalitet af de Varer, som han ønsker at indføre». Overfor Indførselen til Konsum yder det at være i Besiddelse af et Frilager ganske særlige Fordele i flere Brancher, især «Kort-Vare-Branchen», idet Frilagerhaveren hverken har mere eller mindre i sin Magt, end gjennem sit Frilager helt eller delvis at kunne sætte sig ud over Toldlovens Bestemmelser. Sammensatte Varer, der som Helhed efter den bestaaende Tarif fortoldes efter den karaktergivende, højere beskattede, men forholdsvis mindre vægtige Del af Sammensætningen, samt Varer, der paa Grund af deres Sammensætning henføres til en højere Told end nogen af de enkelte Dele kunne nemlig ofte med Held skilles ad i deres enkelte Dele, for derigjennem at opnaa en mindre Told. Dette gjælder saaledes saadanne Varer, der med Lethed kunne skilles og atter sammensættes, saasom i «Kort-Vare»-Branchen», alt, hvad der, særlig i Isenkram- og Galanterifaget, er sammensat af Metal og Glas — hvorved man endog undertiden kan reducere Toldafgiften fra 16 Sk. pr. Pd. til henholdsvis 3 og 7 Sk. — f. Ex. Lamper, alt, hvad der i Handelen gaar under Benævn-

elsen «Bronce» etc.; Træartikler i Forbindelse med Glas eller Metal; Legetøjsvarer; endvidere Skomagerartikler, Dame- og Børnehatte o. s. v. Det skal saaledes blot exempelvis nævnes, hvorledes man ved Trælegetøj, som f. Ex. det bekjendte Legetøj «Noæh Arker«, der navnlig ved Juletider kommer her til Landet i stort Antal, kan paa Frilageret tage det lidet vægtige Drejerarbejde ud, hvorved Toldafgiften for den vægtigste Del reduceres fra 16 Sk. til 3 Sk. pr. Pd.; ved Dame- og Børnehatte (Pos. 97) kunne Forandringer foretages med Hensyn til Besætningen; ved Pletsager skilles Glasset fra Plettet; ved Blyanter med Blikhylstre (16 Sk. pr. Pd.) kunne Hylstrene tages for sig, Blyanterne for sig til 5 Sk. Pdt. o. s. v., o. s. v.

Endvidere opnaa Frilagerhaverne, særlig i Manufakturvarebranchen, særdeles betydelige Toldbesparelser ved at lade deres Varer passere over Frilageret i Tilfælde, hvor Emballagen medregnes til Nettovægten, og dér lade Papæsker o. l. bortfjerne, Pap- og Træindlæg f. Ex. i Klæde- og Silkevarer udtage o. s. v., for først derefter at lade dem indfortolde. Som et fremragende Exempel kan nævnes det bekjendte Tilfælde, at man ved at ompakke Garniturer, der altid i Originalpakning indkomme hver i sin Æske, opnaar Thara, som nemlig kun gives, hvor der er to eller flere i en Æske; ligeledes kunne Papkort fjernes, hvorpaa Seler og Strømpebaand ere fæstnede, hvilke Papkort efter Lovens Bestemmelser skulle medregnes til Nettovægten o. s. v., o. s. v.

En tredje Fordel, som Frilageret yder, og som heller ikke staar i fjerneste Forbindelse med Frilagerets Betydning for Exporthandelen, bør ogsaa nævnes paa

dette Sted. Naar f. Ex. en Handlende paa sit Frilager har henliggende et vist Kvantum af en Sort Manufakturvarer, for hvilken Tilskrivningsminimumet til Kreditoplag er en Del større, og han ønsker dette Kvantum paa Kreditoplag, kan han simpelthen lade saa meget af denne Varesort, som Forskjellen mellem hans Beholdning og Minimum'et udgjør, transportere fra sit Kreditoplag op paa Frilageret og derved opnaa det fornødne Tilskrivningskvantum. Dette, som ifølge en officiel Autoritets Vidnesbyrd er noget, som «faktisk hyppig sker» kan vistnok med fuld Ret betegnes saaledes, som jeg har set det blive det: en «ejendommelig» Fordel.

Naar altsaa den faktiske Tilstand paa Frilageret for Tiden i det hele taget er denne, naar Exporten saaledes viser sig at være sideordnet en Virksomhed, der alene har Betydning indadtil — og i denne Relation virkelig ofte kan have en ganske «ejendommelig» Betydning, idet den i et stedse stigende Omfang muliggjør en Omgaaen af Toldlovens Bestemmelser — forekommer det mig, at Sagen for Enhver maa stille sig saaledes, naar man ser Spørgsmaalet om Frilagerets Udvidelse fremkomme alene begrundet i Hensynet til Mellemhandelen, at det i alle Tilfælde maa være nogen Tvivl underkastet, om man ved en saadan Udvidelse virkelig ogsaa er inde paa den rette Vej til det Maal, man har sat sig. I ethvert Fald turde det vistnok være berettiget at nære en saadan Tvivl, som i sig indeholdt en stærk Opfordring til at underkaste disse Forhold en meget indgaaende og nøje Prøvelse, inden man engagerede Statskassen med Millioner i et Foretagende,

hvor man for Øjeblikket næsten intet andet véd, end det, her er fremdraget. Men da det paa den anden Side ganske vist er theoretisk — og tildels ogsaa praktisk — givet, at et Frilager i sig har Evnen til at fremme og styrke en Transithandel, skal det indrømmes, at man en hel Del lettere vilde kunne komme ud over denne Tvivl, hvis det statistisk eller paa anden Maade var blevet godtgjort, at Frilagerets Benyttelse i den Retning, som for Øjeblikket interesserer, frembød en stadig stærk Stigning, idet man da maaske deraf kunde slutte, at denne Maade at bruge Frilageret paa efterhaanden vil tage Luven fra den anden og saaledes virkelig berettige den paatænkte Udvidelse. Det er derfor saa meget mere forunderligt, at en saadan Statistik, som ovenfor berørt, aldeles mangler. I Motiverne til Lovforslaget findes ganske vist følgende Bemærkning: «Til Oplysning om det Varekvantum, der passerer Frilageret, bemærkes, at medens dertil i 1853 kun indpasserede 1334 og udgik 201 Stk. Gods og i 1854 henholdsvis 1465 og 479 Stk., have Expeditionernes Antal efter Gjennemsnit af Finansaarene 1875—76 til 1879—80, begge inkl., udgjort for Indgaaende 13,263 og for Udgaaende 21,744, altsaa ialt 37,007.» Da imidlertid en saadan Sammenligning imellem henholdsvis 1853 og 54 paa den ene Side og et Gjennemsnit af Femaaret $18^{75}/_{76}$—$18^{79}/_{80}$ just ikke kan siges at være meget oplysende, idet man dog vistnok vil indrømme, at det er Bevægelsen indenfor det sidstnævnte Femaar, som nu for Øjeblikket kan siges at have nogen aktuel Interesse, skal man her tilføje følgende Opgjørelse over fra Frilagerne udgaaende Expeditioner i nævnte Femaar:

[Uddrag af Overtoldinspektoratets Aarsberetning for 1879.]
Udgaaende Expeditioner.

Finansaar.	Vare-Frilageret.				Spiritus-Frilageret.			
	Fortoldninger.	Kreditoplag.	Forsendelser.	Ialt.	Fortoldninger.	Kreditoplag.	Forsendelser.	Ialt.
1875—76	8,411	1,374	8,866	18,651	1,163	179	3,017	4,359
1876—77	8,417	1,307	6,295	16,019	1,010	84	3,250	4,344
1877—78	9,402	1,254	7,090	16,746	949	46	3,409	4,404
1878—79	9,356	1,259	6,649	17,264	939	21	3,200	4,160
1879—80	9,850	1,392	7,202	18,444	1,126	39	3,164	4,329

Hvad der er af Interesse i denne Sammenhæng er selvfølgelig Forsendelsernes Antal — skjønt nogle af disse, om end ikke mange, ikke gaa til Udlandet, men til Provinserne —, og som man vil se af ovenstaaende Tabel, udvise disse ikke nogen mærkelig Stigning, hvilket derimod er Tilfældet med Fortoldningerne (Trafiken indadtil). Imidlertid skal det indrømmes, at denne Statistik ikke i og for sig siger meget, da man neppe tør paastaa, at en «Expedition» staar i noget bestemt paaviseligt Forhold til selve Forsendelsernes Vægt og Værdi, saaledes at man kunde have Ret til at slutte, at, fordi Expeditionernes Antal forholdsvis steg eller sank, der derfor behøvede at finde henholdsvis en Stigen eller Synken Sted i Forsendelsernes Vægt eller Værdi.

Denne Mangel paa fyldestgjørende Statistik vil næppe i Fremtiden, hvis der ikke kan raades Bod derpaa, være til Held for Sagen. Dette, at man statistisk ikke kan paavise eller i alt Fald ikke hidtil har paavist en Fremgang i den Export, der finder Sted fra Frilageret

af, er saa meget mere uheldigt, som det personlige Skjøn, som man ad ikke-statistisk Vej faar Lejlighed til at danne sig, gaar ud paa, at Forretningerne i de paagjældende Brancher paa Sverig-Norge ere om ikke i Tilbagegang, saa dog neppe i Fremgang, men snarest synes at have naaet deres Kulminationspunkt. Man klager nemlig over, at de enkelte Ordrer, navnlig fra Sverig, blive tyndere og tyndere, saaledes at det kun er med større Anstrængelser og flere Rejser, at man fastholder den hidtidige Omsætning, og at de svenske Handlende i større Omfang end tidligere drive direkte Handel, ligesom ogsaa Gøteborgs og Malmøs betydelige Udvikling i de senere Aar truer Kjøbenhavns Stilling som Mellemhandelsplads paa en Maade, som man ikke bør undervurdere. Det er imidlertid klart, at dette sidste Moment ogsaa kan siges at indeholde en Opfordring til en energisk Reform paa dette Omraade for ved i Tide at skabe en tidssvarende Frilagerinstitution, der kan tage Kampen op med Malmø, atter at drage den svigtende Trafik til Byen.

Som det ses, er altsaa Stillingen ikke saa klar, som man ved første Øjekast er og har været tilbøjelig til at antage. Naar de faktiske Forhold ere saaledes, som de her ere fremstillede, forekommer det mig at være en Nødvendighed at komme fuldstændig paa det rene med, hvad egenlig den **Trang** betyder, som man siger er i saa stort Omfang til Stede, til en Udvidelse af Frilageret, og om den virkelig staar i noget rimeligt og naturligt Forhold til de Interesser, som man, ifølge hele den Motivering, hvormed Sagen er fremtraadt, udelukkende har troet at tjene derved. Spørgsmaalet er, om man kan yde Sikkerhed — og i saa Tilfælde

hvilken — for, at en Udvidelse ikke alene eller dog væsenligst kommer en Trafik tilgode, der intet har at gjøre med en Transithandel; thi det vilde unægtelig være ejendommeligt, om man skred til en Udvidelse af Frilageret, der kostede Millioner, satte et stort og bekosteligt Apparat i Scene med den Begrundelse, at man derved udelukkende vilde fremme Kjøbenhavns Mellemhandel og saa i Virkeligheden ikke opnaaede andet, end at give visse Klasser af kjøbenhavnske Handlende Lejlighed til i størst muligt Omfang at eludere Toldlovens Bestemmelser under legale Former. Det maa vistnok anses for utvivlsomt, at, hvad Statskassen saaledes tabte, kun vilde blive en Fordel for Handlende i de Brancher, hvor en saadan Trafik som den ovenfor nævnte er mulig, og at det næppe kunde antages at ville komme Konsumenterne til Gode, imedens det visse vilde være det, at Statskassen fik en efter Omstændighederne større eller mindre Lækage. — Man vil let se, at Sagen her er stillet paa Spidsen, at man saa at sige har valgt den yderste Mulighed for skarpt at fremhæve den betydelige Fare, her er tilstede, og pege paa Nødvendigheden af, at man skaffer fyldige Garantier tilveje imod eventuelle Misbrug.

Medens en Betragtning af disse Momenter altsaa fører til Fordringen om en vis Forsigtighed og nærmere Overvejen, maa det paa den anden Side ikke tabes af Sigte, at Institutionens slette Tilstand i og for sig maa antages at være i alt Fald delvis Skyld i den forholdsvis ringere Benyttelse af Lagerne til Export, og at det er sandsynligt, at eventuelle Forbedringer ville fremkalde en gunstig Forandring og bringe større Liv tilveje. Sagen er jo nemlig den, at vore nuværende Fri-

lagere ikke yde andet end de tarveligste Pakhusrum. Der er desuden særdeles meget, der taler for, at en saadan nærmere Undersøgelse af den meget omtalte Trang til Udvidelse, som der ovenfor er paapeget det ønskelige i, vil føre til det Resultat, at den ringe og træge Fremgang i Transittrafiken væsenlig er begrundet i, at den bogstavelig talt har manglet Plads, fordi denne var optaget af en hel anden Virksomhed. Medens en Reform derfor vel kan have den allerstørste Betydning netop i den forønskede Retning: Mellemhandelens Fremme, ere Forholdene paa Frilageret imidlertid saaledes sammenfiltrede, at det forekommer mig at være klart, at man, naar man nu skrider til en Reform paa dette Omraade, bør tage sin Position overfor enhver mulig Benyttelse af Frilageret. Der er da efter min Mening kun to Veje, man kan gaa. Gaar man den ene Vej, stiller sig udelukkende paa Mellemhandelens Standpunkt og argumenterer fra dette, er det klart, at enhver Slutning herudfra ikke kan føre videre end til at fordre, at enhver Exportforretning, naar det ønskes, bør kunne faa Plads paa Frilageret. Dette synes mig atter at maatte medføre, at man tog det Spørgsmaal op til Drøftelse, om ikke Frilagerets Betydning for Transithandelen var saa stor og burde være det, at man for dens Skyld var berettiget til at afskære Muligheden for enhver anden Benyttelse af Frilageret, saavidt gjørligt, idet man betragtede denne som liggende udenfor det Formaal, som overhovedet tilsigtedes ved Oprettelse af et Frilager. Det er jo ikke nogen Hemmelighed, hvorledes et Lager benyttes, om dets «udgaaende Expeditioner» væsenligst

ere til Fortoldning eller Udførsel, og ved at opsige alle dem, som ikke benytte Frilageret paa den Maade, som man efter alt, hvad der er fremkommet, saa ganske udelukkende har ment var den rigtige, forsvarlige og tillige nødvendige Benyttelse af Frilageret, som med alle Midler burde ophjælpes, — vilde man let derved faa nogle Lagere til sin Raadighed og i alt Fald saa mange, at den føleligste Trang dermed vilde være afhjulpen i Øjeblikket. Var Døren altsaa saaledes lukket for, hvad man efter den nu valgte Forudsætning maatte anse for Misbrug, kunde man videre vistnok nøjes med adskilligt mindre i Retning af Udvidelser end, hvad der er foreslaaet, navnlig da der jo er rigelig Plads bag den nuværende Frilagerbygning paa selve Toldbodens Grund til nogle smaa Tilbygninger. Naar man gaar til en Frilagerudvidelse uden samtidig at fremme Mellemhandelen gjennem de andre vigtige økonomiske Reformer, som for Tiden staa paa Dagsordenen, vil man neppe opnaa andet end lige at styrke Udviklingen af den svensk-norske Trafik*), og at en Udvidelse, alene med dette Maal for Øje, behøver at være mere omfattende end i de foregaaende Linjer antydet, er netop det, som man højligen efter alt, hvad der er oplyst, har Grund til at betvivle.

Det er neppe nogen berettiget Indvending herimod, naar det netop ud fra lignende Forudsætninger, som man her gaar ud fra, er blevet gjort gjældende, at den nuværende Bygning, selv med nogle Forbedringer, ikke er egnet til at afgive en passende Plads for en Række

---

*) Jvnfr. ogsaa den Vægt, der stadig lægges paa Detailleringen af Handelen.

Kontorer og Boutiker, der vare tilgængelige for et større Publikum, og hvorfra man, som det er blevet udtrykt, kunde drive en Detailhandel. En saadan Detaillering vilde nemlig være i høj Grad upraktisk. Naar man, som det er paatænkt, vedblivende skulde have Frilagerne i en Bygning paa et Territorium, der stod i umiddelbar Forbindelse med Toldboden, vilde den besværlige Toldbehandling, som blev nødvendig for ethvert Dusin Knapper, man kjøbte, indadtil virke altfor generende, og at et Toldopsyn blev nødvendigt for at paase, at hvad der foregaves at være bestemt til Udlandet, og som følgelig skulde udgaa toldfrit, virkelig ogsaa gik til Udlandet og ikke indsmugledes, — vil vistnok enhver, som er inde i de praktiske Forhold indrømme mig*). Et saadant Toldopsyn vilde da sandsynligvis, ligesom Toldbehandlingen indadtil lamme Omsætningen i samme Grad, som man igjennem Forøgelser af Toldpersonalet og Skærpelse af Eftersynet forsøgte at modvirke Smuglerier.

Foretrækker man at vælge den anden Vej og finder, at man vilde krænke bestaaende Interesser, som have Krav paa at respekteres, ved at gribe forstyrrende ind i den hele nuværende Import-Trafik, vil man opretholde Institutionens Betydning f. Ex. for Toldkrediten, og mener man endelig, at de Klasser af Handlende, hvoraf Enkelte nu paa kunstig Maade gjennem Frilagerne kunne forskaffe sig visse Toldlettelser og Toldbegunstigelser, ogsaa — og da alle — bør have disse Begunstigelser, saa turde det vistnok være det naturligste, at man gav de Handlende disse Lettelser, ikke

*) Jvnfr. Frilagerkommissionens Betænkning, Side 8.

gjennem Frilagerinstitutionen, men gjennem tidssvarende Forandringer i vor Toldlovgivning med Hensyn til Tariferingen af sammensatte Varer, Tharabestemmelser, Kreditoplagsbestemmelser o. s. v. *). Gjennem disse Betragtninger føres vi da naturlig til at fæste Blikket paa den Sammenhæng, som der bestaar mellem de foreliggende Spørgsmaal og flere andre økonomiske Reformer.

Naar nemlig Frilagerkommissionen har krævet en langt fyldigere Udvidelse af Frilageret end den, vi ovenfor have antydet var tilstrækkelig, bør dette Forslag bedømmes efter en hel anden Maalestok end Kravet paa en Frilagerudvidelse som enkeltstaaende Reform. Naar man nemlig, som Kommissionen, vil «bringe mere ud af Kjøbenhavns gode Beliggenhed end det at tjene som Stapelplads for det indenrigske og nærmeste svenske Opland» og vil gjøre den til en «betydningsfuld Mellemhandelsplads for den større Handel», er det netop klart — og ingen har udtalt det med større Vægt og Klarhed end Frilagerkommissionen selv — at der fordres andet og betydelig mere end en blot Frilagerudvidelse. Kommissionen fremhæver blandt andet, at, da det, naar den udenlandske Mellemhandel skal fremmes, til syvende og sidst «altid vil dreje sig om, at de Omkost-

*) Det synes, som om man ogsaa er i Færd med at slaa ind paa denne Vej. I det af Regeringen fremsatte og nu af Landsthinget behandlede Toldlovforslag findes der forskjellige Bestemmelser, som ville faa Indflydelse paa det her nævnte Forhold. Jeg skal saaledes blot benvise til Pos. Legetøj (jvnfr. den Omstændighed, at Pos. «Drejerarbejde» er forsvunden) og til Tharabestemmelserne under Manufakturvarer (Silketøj) og i § 14. Bestræbelsen er imidlertid langtfra gjennemført i det Omfang, som man fra flere Sider kunde ønske.

ninger, der falde paa Omsætningen under Produkternes Gang fra Producent til Konsument, ere saa faa som muligt», vil «et Hovedmiddel til at hjælpe paa Kjøbenhavns Handel være den størst mulige Reduktion af alle Udgifter, der hvile paa Benyttelsen af Basis for dens Handel — Havnen —, dette være sig Afgifter til Staten» eller «til selve Havnen» o. s. v.; «det vilde», tilføjer den, «utvivlsomt være den mægtigste Opfordring for Handelen til at koncentrere sig her, naar det med Rette kunde siges, at Kjøbenhavns Havn var den billigste i Norden».

Dette Punkts væsenlige Betydning for Mellemhandelen, som her er draget frem, tør vistnok siges at være anerkjendt fra de fleste Sider, og dette Moment spiller særlig en ikke ganske ubetydelig Rolle ved flere Kreditoplagsvarer. Kommissionen gjør udtrykkelig opmærksom paa, at «i det mindste ved enkelte voluminøse og forholdsvis mindre kostbare Artikler» forøger den Varerne paahvilende Skibsafgift indirekte Omkostningerne gjennem Fragten, «hvorved Deltagelse i den store Mellemhandel paa Udlandet kan vanskeliggjøres» og sikkerlig ogsaa bliver vanskeliggjort. En fuldstændig eller i alt Fald delvis Ophævelse af Skibsafgiften og en betydelig Reduktion i Havneafgifterne er derfor ogsaa en af de Fordringer, man hidtil har været vant til at se blive gjort gjældende i første Række fra Handelsstandens Side, og man vil neppe kunne vente, at en Udvidelse af Frilagerne, gjennemført som Enkelt-Reform, i nogen væsenlig Grad vil gjøre Gjennemførelsen af disse vigtige Reformer overflødig eller svække deres Betydning i den offenlige Menings Øjne.

Imidlertid kan man vist ikke blive staaende her-

ved; man maa uden Tvivl tilføje Ønsket om en Reform i hele den bestaaende Toldlovgivning. Da vi netop staa foran en Toldreform, er der den største Anledning til intet at præjudicere i nogen Retning, og til at gjøre alle herhen hørende Spørgsmaal til Gjenstand for en samlet Overvejelse, der tager det fornødne omsigtsfulde Hensyn til alle Sider og lader sig det være magtpaaliggende, at bringe Balance tilveje imellem alle de forskjellige, tilstedeværende Interesser.

Endelig skal med nogle faa Linjer berøres Frilagersagens Forbindelse med Oprettelsen af en eventuel, saakaldet «Frihavn». Naar man gjennemlæser Frilagerkommissionens fortjenstfulde Arbejde, der — som det blev sagt af Etatsraad Juel i Folkethinget — indeholder et fuldstændigt Program for Kjøbenhavns Fremtid, vil man se, at dette ikke alene opstiller en Frilagerudvidelse som nødvendig, men stiller Oprettelsen af en Frihavn i samme Række. «At udnytte Kjøbenhavns Beliggenhed som Mellemhandelsplads saa meget som muligt» kan efter Kommissionens Mening «kun ske ved at tilvejebringe en egenlig «Frihavn» i nær Forbindelse med Havnen». Ved en Frihavn forstaar den «en saadan Plads, hvortil Skibe kunne indløbe og losse og lade, samt derfra udgaa uden anden Kontrol fra Toldvæsenets Side end den, som er fornøden for at sikre Toldterritoriet imod ulovlig Indførsel af Varer». Oprettelsen af en saadan «Frihandelsplads» mener Kommissionen er nødvendig for «at stille den kjøbenhavnske Handel saa frit, som en paa udenlandsk Mellemhandel rettet Virksomhed kræver». — Og dette Synspunkt fremhæves ogsaa med Klarhed og Styrke af den nationaløkonomiske Taler under Forhandlingerne i Folkethinget,

Professor Falbe Hansen, Tidenden Sp. 900: «Jeg tror derfor, at Spørgsmaalet om Frilager ikke lader sig skille fra Spørgsmaalet om Frihavn, og at disse to Spørgsmaal i Forening ikke lade sig skille fra Spørgsmaalet om Havneplanen, det vil sige om, hvorledes Havnen skal udvides. Ved at skille disse tre Spørgsmaal fra hverandre, vil det ene let foregribe det andet.»

Med disse Antydninger af de Reformer, som staa i en mere eller mindre uopløselig Forbindelse med den foreliggende Sag, skal man her lade sig nøje, da de fremsatte Bemærkninger formenes at være tilstrækkelige til at vise, hvorledes Frilagerkommissionens omsigtsfulde og helstøbte Betænkning stiller sig til hele Spørgsmaalet om den kjøbenhavnske Mellemhandels Udvikling og Fremme.

Som det vil ses, bliver dette Spørgsmaal, som ved første Øjekast er forekommet Mange saa simpelt og klart, en Del mere indviklet, naar man trænger dybere ind i Sagens Kjærne.

Det uklare beror, saa vidt jeg kan skjønne, væsenlig paa, at man fra flere Sider i Modsætning til Frilagerkommissionen uden videre har etableret en paa alle Punkter gjennemført Forbindelse imellem Spørgsmaalet om Foranstaltninger til Transithandelens Fremme og Spørgsmaalet om Forbedring og Udvidelse af Frilagerne ganske som om disse to Spørgsmaal fuldstændig dækkede hinanden. Det har været nærværende Artikels Hensigt at fremdrage enkelte Momenter, som synes at vise, at en saadan ubetinget Forbindelse ikke er

holdbar, idet paa den ene Side en Frilagerreform maa tage andre Hensyn end Hensynet til Mellemhandelen, og paa den anden Side en Udvikling af denne kræver andet og mere end en blot og bar Frilagerudvidelse. Det bør imidlertid ikke paa Grund af de Vanskeligheder, der saaledes rejse sig ved Løsningen af det omhandlede Spørgsmal, tabes af Sigte, at her virkelig foreligger en Opgave, der kræver en Løsning. At Frilagerinstitutionen principielt er et af de bedste Hjælpemidler for en Transithandel, er man jo fra alle Sider enig om, og der er derfor den største Anledning til at sørge for, at en mulig stigende Transithandel kan komme til at tage et livskraftigt og tidssvarende Frilager i Brug. Naar alle Misbrug ere fjernede, og hensigtsmæssige Forbedringer indførte, ere netop Betingelserne til Stede for, at Institutionen kan faa sin fulde Betydning.

E. S. Efter denne Artikels Affattelse er Øjeblikkets føleligste Trang til Frilagere blevet afhjulpet derigjennem, at Overtoldinspektøren har ladet indrette en Afdeling af første Loft paa «Kieler Pakhus» til Frilagere. Den nye Udvidelse har imidlertid kun kunnet have et saa begrænset Omfang, at Spørgsmaalet om eventuelle Udvidelsers og Forbedringers større eller mindre Nødvendighed endnu maa siges at staa aabent.

Nogle Bemærkninger om Toldforholdene i Norge, Sverig og Danmark.

Af

V. Falbe Hansen.

Omtrent samtidig har Spørgsmaalet om en mere gjennemgribende Reform af Toldlovgivningen været fremme i de tre nordiske Riger. I Sverig-Norge har Spørgsmaalet nylig faaet sin foreløbige Afslutning, for Norge nærmest ved Tarifen for 1880—81, for Sverig ved Tarifen af 1882, og for begge Riger i Forening ved Afsluttelsen af Handelstraktaten med Frankrig af 30. Decbr. 1881 og de dertil sig sluttende Tarifforandringer. I Danmark er Spørgsmaalet endnu under Debat. — Toldvæsenet har adskillige Lighedspunkter i de tre Riger, det arbejder tildels under de samme Betingelser, dets historiske Udvikling ligner i Meget hinanden, og det er tildels de samme Aarsager, der i Nutiden har bragt Spørgsmaalet om dets Reform paa Dagsorden. For os, der endnu diskutere Spørgsmaalet, turde det derfor være af nogen Interesse at se, hvorledes Toldforholdene har udviklet sig i de to andre Lande, og det Resultat, hvortil man der er kommen.

Indtil omtrent Begyndelsen af dette Aarhundrede var Forbudssystemet det herskende i alle tre Riger.

Man søgte ved meget høje Toldsatser eller ligefremme Forbud mod Indførsel at holde den udenlandske Konkurrence borte og ved tilsvarende Udførselssatser eller Forbud mod Udførsel at sikre den indenlandske Industri billige Raastoffer og andre Produktionsfornødenheder. Ved Udførselspræmier, Differentialsatser, Monopoler, Understøttelser og andre lignende Forholdsregler suppleredе man Systemet. Det var den merkantilistiske Handels- og Industripolitik, som den Gang var den herskende ogsaa andetsteds i Evropa, vi gjenfinde her i Norden. Tidligst udvikledes denne Politik i Danmark og Norge; her møde vi den allerede i Midten af det 17de Aarhundrede i Toldrullen af 1651, og allerede mod Aarhundredets Slutning var den temmelig fuldstændig gjennemført. I Sverig synes den merkantilistiske Politik at være kommen til Magten noget senere, og det er egenlig først i den saakaldte «Frihedsperiode», og navnlig fra 1739, at den kan siges at være gjennemført som et fuldfærdigt System.

I Løbet af det 18de Aarhundrede udvikledes derefter Systemet med bestandig større Konsekvens, indtil det stod i sin største Magtfylde ved Tiden noget efter Midten af Aarhundredet. Men under Paavirkning af Tidens liberale Strømninger og de nye fysiokratiske og Adam Smithske nationaløkonomiske Theorier indtraadte der nu snart et Omslag. Først og fuldstændigst kom dette til Gjennembrud i Danmark-Norge ved Toldforordningen af 1797. I Sverig kom Omslaget først 30 Aar senere, Aarene 1823 og 1830 maa her nærmest sættes som Vendepunkterne. Den Forandring, som nu indtraadte, var dog ikke en Overgang til Frihandel i moderne Forstand, det var en Overgang fra et Forbuds-

og Tvangssystem til et Friheds- og Beskyttelsessystem. Den fri Konkurrence skulde nu være det ledende Princip; Forbudet mod Ud- og Indførsel skulde hæves og Udlandet have Adgang til det indenlandske Marked; men ikke under lige Betingelser med Indlandets Produktion. Der skulde som Beskyttelse for denne bibeholdes en modereret Told, som vel ikke var højere, end at den tillod en Konkurrence, der kunde virke ansporende og fremmende, men som dog var høj nok til at forhindre den mere udviklede, og maaske under gunstigere Betingelser arbejdende, fremmede Industri i at ødelægge den indenlandske. Ved Siden deraf blev nu tillige det finansielle Formaal med Toldtarifen, der tidligere var trængt saa stærkt tilbage for det industrielle, draget mere i Forgrunden.

De ledende Principer for denne Reform var de samme i alle de tre Lande, men i Danmark-Norge indtraadte Forandringen i en frihedsbegejstret, af Reformiver greben Tid, de nye Ideer bleve som Følge deraf gjennemførte med større Konsekvens, de danne et mere afgjort Brud med den tidligere Ordning. I Sverig kom Reformen først en Menneskealder senere, i en Periode, da Reaktionen havde begyndt at rejse Hovedet ogsaa paa andre Omraader, de nye Principer for Toldordningen blev derfor ikke saa fuldstændig gjennemførte, man beholdt mere af Forbudssystemet, og Udviklingen i Sverig kom som Følge heraf i længere Tid til at være tilbage i Sammenligning med de to andre Riger.

I Danmark staa vi endnu paa Grundlaget fra 1797; Forordningen af 1. Februar 1797 er den Dag i Dag gjældende for den egenlige Toldordning og ved de senere Tarifreformer har man vedblivende fastholdt

de Hovedprinciper, som bleve indførte ved denne Forordning. Den efterfølgende Udvikling af vor Toldtarif, under hvilken Forordningerne af 1. Maj 1838 og 13. Marts 1844 samt Loven af 4. Juli 1863 ere Holdepunkterne, er gaaet videre i den anviste Retning og have fornemlig havt for Øje, at moderere Beskyttelsessatserne, at nedsætte Tolden paa Nødvendighedsartikler, at forhøje den paa Luxusartikler og at simplificere den saaledes, at Toldbehandlingen kunde foregaa lettere, hurtigere og mere ensartet. Vi skulle iøvrigt ikke dvæle nærmere ved disse Reformer, men nøjes med at henvise til den deraf givne Fremstilling i «Danmarks Statistik» *).

Norge har samme Udgangspunkt for sin Toldordning som Danmark, nemlig Forordningen af 1. Febr. 1797, hvilken i det Væsenlige blev stadfæstet ved den provisoriske Anordning af 7. Decbr. 1818, der gav Norge sin første særlige Toldtarif; men den senere Udvikling i Norge er tildels gaaet i en noget anden Retning, og er tillige foregaaet hurtigere og maaske tillige under mere vexlende Svingninger end i Danmark. Navnlig har man i Norge været mere frihandlerisk end i Danmark. Allerede i 1818 udtalte saaledes en Storthingskomitée, hvis Indstillinger i det Væsenlige godkjendtes af Storthinget, at «vilde norske Produkter fortrænge de fremmede, da skete dette naturligst ved at levere lige fuldkomne Varer til lige billige Priser», og Komiteèns Flertal ansaa det ikke for noget Nationalgode at udvide al Slags Fabrikforædling i Norge til nogen meget betydelig Grad. «Norge fattes de vigtigste Op-

*) Falbe Hansen og W. Scharling: Danmarks Statistik, 4. Bind.

muntringsmidler til en saadan Forædling og forværrer sin Tilstand ved at opfylde Landet med fattige Fabrikanter, der i Kornmanglens Tid bidrage saa meget til at forøge den almindelige Nød.» Efter denne første Frihandelsbevægelse indtraadte der dog snart et protektionistisk Tilbageslag i Stemningen, hvilket giver sig til Kjende i de efterfølgende Toldtarifer; Beskyttelsen blev paa enkelte Punkter forhøjet og blev desuden udvidet til at omfatte et større Omraade. Den norske Toldtarif modtager altid lettere og hurtigere Præget af den til enhver Tid herskende Opinion end den danske. Thi i Følge den norske Grundlovs Bestemmelse om Skattebevillingsretten gjælder Toldtarifen kun fra det ene ordenlige Storthing til den næste ordenlige Samling. Der er derfor en stadig tilbagevendende Anledning til at tage Spørgsmaalet om dens Revision op og paany overveje, hvilke Forandringer der bør foretages i den. I Danmark er derimod som bekjendt Ordningen den, at Toldtarifen vedbliver at gjælde ligesom enhver anden Lovbestemmelse indtil en Forandring i den vedtages, Hvilken af disse to Ordninger der er den bedste, kan være vanskeligt at afgjøre, hver af dem har sine Fordele og Mangler. Ved den norske Ordning er man mindre udsat for, at Toldtarifen skal blive forældet; efterhaanden som Forholdene forandre sig, kan Toldtarifen følge med, enhver Erfaring om Mangler i den har strax Anledning til at blive taget til Følge, og man har det mere i sin Magt at indføre Forhøjelser eller Lettelser efter de finansielle Forholds Krav. Men paa den anden Side er man mere udsat for, at en øjeblikkelig forbigaaende Stemning skal give sig Udtryk i Toldloven, der kommer en Usikkerhed og Vaklen ind i Toldfor-

holdene, der kan være skadelig for Handelen og Industrien, for hvilke det netop er særligt magtpaaliggende, at der i disse Forhold er en vis Stabilitet, saa at man kan vide, hvad man har at indrette sig efter for længere Tid, om man i Tillid til den bestaaende Ordning kan paabegynde den eller den Kapitalanbringelse, den eller den Virksomhed. Det er vel muligt, at man i Norge er gaaet noget for vidt med disse stadige Forandringer i Tarifen, og Stemningen deroppe synes i mange Kredse at være for, at man bør tilstræbe at faa mere Fasthed og Ro i Toldforholdene; men omvendt er det i Danmark almindeligt erkjendt, at man her har været for konservativ paa Toldvæsenets Omraade, saa at vor nuværende Toldlov af 4. Juli 1863 nu er aldeles forældet og paa mange Punkter har hæmmet og skadet Landets økonomiske Udvikling. Det er dog her som saa ofte mindre den Ordning, der vælges, det kommer an paa, end den Maade, hvorpaa den valgte Ordning benyttes. I Danmark har vi iøvrigt tidligere været noget nærmere ved den norske Ordning, idet det f. Ex. i Fr. 1. Maj 1838 paabydes, at «General-Toldkammer og Kommerce-Kollegiet har hvert 3dje Aar at indgive Indberetning til Kongen angaaende, hvorvidt det paa Grund af forandrede Omstændigheder maatte anses fornødent eller gavnligt at foretage Modifikationer i Tariferne, ligesom bemeldte Kollegium, saafremt indtræffende Konjunkturer maatte gjøre det paatrængende nødvendigt endog inden den anførte Tids Forløb at træffe Forandring i nogen af de i Tariferne indeholdte Afgifter, i saa Henseende har at indkomme med Forslag til provisoriske Bestemmelser». Det synes at være en særdeles hensigtsmæssig

Bestemmelse, men den har rigtignok ikke havt synderlig praktisk Betydning.

Paa Grund af den anførte Ordning vilde det ved en Fremstilling af Norges Toldhistorie blive meget vidtløftigt, om man skulde gjennemgaa alle de enkelte Toldtarifer fra Storthing til Storthing. Det er dog heller ikke nødvendigt; thi de fleste af disse periodiske Revisioner ere uden Betydning. De vigtigste af dem ere de, der referere sig til de af forskjellige Toldkommissioner i Aarene 1839, 1858 og 1875 afgivne Betænkninger, hvilke alle gaa i Frihandels-Retning, og navnlig anbefale som Kompensation for Nedsættelsen af Beskyttelsen at ophæve Tolden paa Raaprodukter og Hjælpestoffer, Redskaber og Livsfornødenheder. Storthinget fulgte i det Væsenlige den anviste Retning, og om man end i Almindelighed ikke gik saa rask reformerende frem, som Indstillingerne anbefalede og, som det synes, til enkelte Tider endog gik lidt tilbage, saa kom dog den norske Tarif forholdsvis tidligt til at nærme sig Frihandels-Standpunktet. Det fortjener i saa Henseende særlig at nævnes, at Tolden paa Stenkul, som vi endnu have bevaret i vor Tarif, allerede i 1854 blev ophævet i Norge. Den Mindreindtægt, som fremkom ved de berørte Reformer, søgte man dækket ved Forhøjelser af Tolden paa Luxusartikler, fornemlig Kolonialvarer (Kaffe, Sukker, The og Tobak). — Paa ét Hovedpunkt har den norske Toldtarif imidlertid vedblivende staaet langt tilbage, det er ved Udførselstolden. Denne Toldbeskatning, som forlængst er bleven ophævet næsten i alle andre civiliserede Lande, har Norge bibeholdt indtil Dato. Udførselstarifen omfattede tidligere en stor Mængde Toldsatser, men disses Antal og Størrelse

er dog efterhaanden, navnlig efter Forslag af Toldkommissionen af 1839, bleven meget begrænset, saa at der nu kun findes en halv Snes Satser især paa Tømmer og Fisk.

Den Begivenhed, som mest har bidraget til at føre Norge som ogsaa Sverig i Retning af Frihandel og moderate Toldsatser, er Handels- og Skibsfartstraktaterne med Frankrig af 1865. Ved denne Traktat forpligtede Sverig og Norge sig til at nedsætte Tolden paa en stor Mængde Artikler, fornemlig Luxus- og Industri-Artikler, og dertil kom, at de Nedsættelser, som man saaledes forpligtede sig til, drog med sig en stor Mængde andre. Der er en saadan Forbindelse mellem de enkelte Toldsatser i en Tarif, at en Nedsættelse paa nogle Punkter maa drage efter sig vidtforgrenede Konsekvenser. I de Aar, der fulgte efter Traktaten, nedsatte man derfor ogsaa gjentagne Gange flere Artikler, den ene Nedsættelse førte den anden med sig. Ophævelse af Beskyttelse paa et Punkt ledede til andre. Stødet var givet til en nedadgaaende Bevægelse, og begunstiget af det Opsving i Næringslivet, der den Gang var tilstede, fortsattes denne ogsaa i den paafølgende Tid, fornemlig i 1869 og i 1873. — Ser man hen til de Begunstigelser, som Frankrig indrømmede Sverig-Norge til Gjengjæld for de Toldnedsættelser, disse forpligtede sig til, kunde det se ud som der var et Misforhold tilstede, som om de tilstaaede Begunstigelser, hvilke fornemlig bestod i «Retten til at behandles som den anset begunstigede Nation», i enkelte særlige Toldnedsættelser for svenske og norske Exportartikler og i en Nedsættelse af den franske Tonnageafgift, var for smaa i Forhold til de Indrømmelser, man maatte gjøre Frankrig. Men man

gjorde i Sverig og Norge den Betragtning gjældende, at de Nedsættelser af finansielle Satser, saasom af Vintolden, man maatte gaa ind paa, kunde erstattes ved Toldforhøjelser paa andre Varer, og at Nedsættelsen af de industrielle Satser i Reglen slet intet Offer var, thi set fra det Frihandelsstandpunkt, som man forud havde anerkjendt som det principielt rigtige, var disse Satsers Ophævelse eller Nedsættelse i og for sig en hensigtsmæssig Foranstaltning, som man ogsaa uden Traktaten, om end maaske lidt senere, vilde være kommen til. Og det er senere for Norges Vedkommende bleven paavist, at man der gik videre i Toldnedsættelser end man ved Traktaterne havde forpligtet sig til, og at Nedsættelserne altsaa i Virkeligheden slet intet Offer var. Paa den anden Side var de Fordele, Traktaten bragte, om de end kunde se forholdsvis ubetydelige ud, af reel Betydning for Sverig-Norges Export, og om den norske Handelsflaade er det paavist, at den ved Hjælp af de traktatmæssige Begunstigelser har kunnet erhverve sig en omfattende og indbringende Fart paa franske Havne.

Ved Toldreformerne fra 1865 til 1873 havde Norge faaet en Toldtarif, der, naar man bortser fra England, vistnok maa siges at være en af de mest frihandleriske i Evropa. I de følgende Aar viser der sig da ogsaa en stærk protektionistisk Opposition, og fra Industriens Side forlanges der forøget Beskyttelse mod Udlandets Konkurrence. Der nedsattes i denne Anledning en Kommission, der foretog omfattende og interessante Undersøgelser om den norske Industris Stilling og dens Forhold til Toldtarifen. I sin Betænkning, der afgaves i Februar 1881, tilraadede Kommissionens Flertal at fastholde Frihandels-Standpunktet, og indstillede, at

den i 1873 vedtagne Ordning af Tarifen skulde vedblive, og Storthinget godkjendte dette. Af andre mere betydningsfulde Begivenheder paa Toldvæsenets Omraade bør endnu mærkes Afsluttelsen af en ny Handels- og Søfarts-Traktat med Frankrig og Mellemrigsloven af 1874, men begge disse Foranstaltninger ville blive omtalte nedenfor under Sverig.

I Sverig foregik Overgangen fra Forbudssystemet til Beskyttelsessystemet nærmest i Tiden fra 1823 til 1830. Skridtet blev vel den Gang ingenlunde taget helt ud, man beholdt adskilligt af den tidligere Ordning og Tarifen var vedblivende fuld af Forbud; men man opstillede dog allerede den Gang klart og bestemt Maalet, man vilde naa hen til, og man vedblev at gaa frem i den angivne Retning, om end meget langsomt og forsigtigt, saa at der f. Ex. endnu under Stændersamlingen 1853—54, altsaa 30 Aar efter at man i Principet havde hævet Forbudssystemet, fandtes 25 Indførselsforbud og 4 Udførselsforbud og iøvrigt stærkt protektionistiske Toldsatser. I den følgende Samling udtalte Regeringen, at Beskyttelsessystemet kun skulde være et Overgangsstadium, gjennem hvilket man skulde komme fra Forbudssystemet til fuldstændig Frihandel, og i Principet anerkjendtes dette af Stænderne. I Praxis gik man vel langtfra saa vidt, men der foretoges dog en Del Reformer; Toldsatserne modereredes efterhaanden en Del, de sidste Ind- og Udførselsforbud hævedes i 1858, og Udførselstolden hævedes helt i 1863. — Disse Reformer i den svenske Toldtarif i Forbindelse med den samtidige Toldreform i Danmark af 4. Juli 1863 fik en meget stor Betydning for de to Landes indbyrdes Handelssamkvem. Tidligere havde vor Omsætning med Sverig

været uden synderlig Betydning, og endnu i Begyndelsen af Halvtredserne indskrænkede vor Udførsel til Sverig sig til 1 à $1^1/_2$ Mill. Pd. Kaffe, $^1/_2$ à $1^1/_2$ Mill. Pd. Sukker og c. 50,000 Pd. Manufakturvarer; men i Begyndelsen af Tredserne var denne Udførsel voxet op til c. 3 Mill. Pd. Kaffe, 4 à 5 Mill. Pd. Sukker og 100 à 150,000 Pd. Manufakturvarer og i Begyndelsen af Halvfjerdserne var den voxet op til 4 à 5 Mill. Pd. Kaffe, 6 à 7 Mill. Pd. Sukker og 7 à 800,000 Pd. Manufakturvarer. Udførselen af Landbrugsprodukter fornemlig levende Kreaturer fra Sverig til og over Danmark, der nu har saa stor Betydning saavel for vort Landbrug som for vor Skibsfart og som det forhaabentlig ikke vil lykkes den nuværende Indenrigsminister at tilintetgjøre ved sin Forbudspolitik, begyndte i Midten af Halvtredserne; men det var dog først efter Toldreformerne i 1863, at den ret kunde komme frem og antage det storartede Omfang, som den siden da har havt*).

*) Hvor hurtig Udviklingen af denne Omsætning gik for sig, kan bl. A. ses deraf, at der før Toldreformerne, i Aaret 1862, udførtes fra Sverig til Danmark 363 Faar, 461 Heste, 803 Stkr. Hornkvæg, 258 Svin; men allerede i 1865—66 var Indførselen voxet til 6,867 Faar, 1,698 Heste, 4,933 Stkr. Hornkvæg og 10,666 Svin. I 1880 beløb den sig til 23,500 Faar, 2,600 Heste, 21,800 Stkr. Hornkvæg og 14,000 Svin. I 1881 var Indførselen af Heste stegen til 5,500 Stkr., Indførselen af Faar var 17,000 Stkr. og Indførselen af Svin var 17,500 Stkr., Indførselen af Hornkvæg var derimod, paa Grund af det Indførselsforbud der har bestaaet i den største Del af Aaret, sunken ned til 2,100 Stkr., og har i 1882 været lig 0. Det er desværre ikke usandsynligt, at denne Forretningsgren, selv om Forbudet i en ikke for fjern Fremtid hæves, vil have lidt et Afbræk, som den vanskelig forvinder, og at de Bestræbelser, der for Tiden udfoldes i Sverig, for at lede Sverigs Udførsel af Hornkvæg direkte til England i Stedet for over Danmark, i større eller mindre Grad ville lykkes. De internationale Omsæt-

Ogsaa paa Omsætningen med en Mængde andre Artikler, deriblandt enkelte Industriartikler, udøvede de nævnte Toldreformer en oplivende Virkning.

Endnu betydningsfuldere end de nys nævnte Reformer blev ligesom i Norge Handelstraktaten med Frankrig af 1865, der ogsaa for Sverig medførte en Mængde tildels meget betydelige Nedsættelser i Tolden paa industrielle og andre Artikler. «Men om end saaledes den franske Handelstraktat for Sverige danner et betydningsfuldt Skridt fremad til Frigjørelse af den internationale Omsætning, Lettelse af Toldbyrden for Forbruget og derigjennem en Fremhjælpen af den industrielle Udvikling, saa betegner den paa den anden Side tillige Indtrædelsen af en lang Hviletid paa Toldlovgivningens Omraade, en Hviletid, som i det Væsenlige endnu vedvarer». Dette maa dog ikke forstaas som om der i den følgende Tid slet ingen Reformer foretoges; der skete vedvarende adskillige Nedsættelser og Frigjørelser og foretoges andre Ændringer i Tarifen, som Erfaringen havde vist vare ønskelige; men der foretoges ingen gjennemgribende samlet Revision af Tarifen; man var tilfreds med det alt vundne Resultat, og saavel for Finansernes som for den indenlandske Industris Skyld trængte man til Ro. Én meget vigtig Reform foretoges der dog i denne Periode, det var Mellemrigsloven af 1874, hvorved den tidligere mere begrænsede Toldfrihed, der bestod mellem Norge og Sverig, i væsenlig Grad udvidedes. Ved denne Lov bestemtes det, at Varer af svensk Tilvirkning skulde indgaa toldfrit i Norge og Varer af

---

ningsforhold ere en følsom og zart Plante, der ikke taaler at berøres med plump Haand, og hvad der en Gang er ødelagt, er det ofte umuligt at gjenoprette.

norsk Tilvirkning toldfrit til Sverig; kun nogle faa Varer (Sukker, Tobak, Kaffe, Brændevin, Malt og Spillekort) blev af finansielle Hensyn undtagen fra denne indbyrdes Toldfrihed. Det var saaledes en Art Toldforbund mellem Norge og Sverig, der blev indført ved denne Lov; men det adskiller sig fra det fuldstændige Toldforbund — saaledes som f. Ex. det berømte tyske Toldforbund — deri, at det ikke omfatter alle Varer, men kun Varer af indenlandsk Tilvirkning, om end dette Begreb toges i en noget vid Forstand, saaledes at derunder ogsaa indbefattes fremmede Varer, der ere undergaaede en Bearbejdelse i et af Rigerne. Og i finansiel Henseende er der den betydelige Forskjel mellem den svensk-norske Toldforening og en almindelig Toldforening, at hver af de to Lande har sit særegne Toldvæsen, sine særlige Tarifer, og at der ikke finder nogen fælles Opkræven af Told Sted og altsaa heller ingen efterfølgende Fordeling af de indkomne Beløb, men hvert Land beholder uden Afkortning, hvad der indkommer ved dets Toldsteder. En saadan begrænset Toldforening passer godt for de særlige svensk-norske Forhold med deres temmelig ensartede Produktionsbetingelser og de vanskeligt bevogtelige Grænser; den giver ethvert af Landene en temmelig udstrakt Frihed til at modificere Toldsatserne efter eget Tykke og den yder ved Siden deraf de væsenligste af det fuldstændige Toldforbunds Fordele, idet den letter Toldopsynet og udvider Markedet for den indenlandske Industri. Foreningen medfører vel ogsaa enkelte Ulemper, saaledes navnlig den, at da adskillige udenlandske Artikler, der tjene som Raastoffer eller Halvfabrikata for en videre Bearbejdelse i Indlandet, blive forskjellig for-

toldede i de to Lande, saa faar derved den vedkommende Industrigren i det Land, hvor de ved Fabrikationen benyttede Artikler blive lavest fortoldede, en Præmie ved Indførselen til det andet Land. Men uagtet der saaledes er nogle Ulemper forbundet med denne Ordning, saa ere dog Fordelene ved den langt overvejende. Paa det nationaløkonomiske Møde i Malmø afvigte Sommer oplyste bl. A. Præsident Wærn, at Indførselen fra Sverig til Norge i 5-Aaret efter Mellemrigsloven (1875—79) var 2 pCt. større end i 5-Aaret før (1869—73), og at Udførselen fra Norge til Sverig i samme Tidsrum var voxet med 33$^{1}/_{3}$ pCt. Allerede dette er jo for Udførselen fra Norge en anselig Tilvæxt, og herved maa desuden erindres, at det sidste Tidsrum, 1875—79, er en Tilbagegangens og Stagnationens Tid, medens det første Tidsrum netop var mærkeligt ved den ualmindelig livlige Omsætning, der da fandt Sted; at der i Omsætningen mellem de to Riger alligevel var en Stigen fra det første til det andet Femaar, er derfor et saa meget betydningsfuldere Vidnesbyrd om Virkningen af Mellemrigsloven.

Et fuldstændigt Toldforbund mellem Norge, Sverig og Danmark vilde støde paa saa store baade økonomiske, finansielle og politiske Vanskeligheder, at det i al Fald under de nærværende Forhold maa anses for uigjennemførligt. Langt lettere og i og for sig ingenlunde uigjennemførligt vilde det være at udvide Mellemrigsloven af 1874 for Sverig og Norge til ogsaa at omfatte Danmark — selvfølgelig med adskillige Modifikationer —, og der er ingen Tvivl om, at en saadan Foranstaltning vilde være til stor Gavn for vor økonomiske Udvikling. Den vilde afhjælpe mange af de Ulemper, der ere en

Følge af vort Markeds Lidenhed, og bringe en friskere Luftning ind i mange Forhold. Tanken herom blev antydet i den af det kjøbenhavnske «Børsudvalg» i 1881 afgivne Betænkning og kom atter frem paa det nationaløkonomiske Møde i Malmø, hvor den fra forskjellige Sider blev modtaget med Anerkjendelse. Den nærmere Udvikling af dette Spørgsmaal, hvilke Fordele en saadan Overenskomst vilde medføre og de Vanskeligheder, der vilde stille sig i Vejen for den, høre imidlertid ikke hjemme paa dette Sted.

Den protektionistiske Bevægelse, der som ovenfor omtalt rejste sig i Norge omtrent fra Midten af Halvfjerdserne, møde vi ogsaa i Sverig og den var her mere højrøstet i sin Optræden, mere vidtgaaende i sine Fordringer. Denne Reaktionsbevægelse er i det Hele taget ikke noget lokalt Fænomen for de nordiske Lande, vi gjenfinde den ved denne Tid overalt i Evropa, i Frankrig, hvor den begyndte med Thiers, i Italien, i Østerrig-Ungarn, i Tyskland, hvor Bismarck tager Bevægelsen i sin Haand og gjennemfører den bekjendte protektionistiske Toldlov. Det er overalt de samme Aarsager, der gjøre sig gjældende. Det er det Tryk, der omtrent fra Midten af Halvfjerdserne af hvilede paa næsten alle Næringslivets Grene, som overalt har været den væsenligste Aarsag til Bevægelsen. I sin Nød tyede de Næringsdrivende til Regeringen og forlangte dens Hjælp; man saa, at Ondet gav sig til Kjende i en vanskeligere Afsætning i Indlandet, i en stærkere Konkurrence fra Udlandets Overproduktion, det laa da nær at søge Ondet afhjulpet ved at standse denne Konkurrence ved at gjenopføre de Skranker, der vare nedbrudte i de foregaaende Aar; man saa jo ogsaa, at den

forøgede Konkurrence og de vanskelige Tider var indtraadt kort efter Gjennemførelsen af den liberale Toldpolitik, man antog derfor, at der var en Aarsagsforbindelse imellem disse to Forhold. I adskillige andre Lande fik denne reaktionære Bevægelse et praktisk Udtryk i Toldtarifen; i Sverig skete dette tildels ogsaa paa enkelte mindre Punkter — saaledes den i 1881 indførte Told paa Majs og visse formalede Kornsorter. Men den Kommission, som Regeringen nedsatte for at undersøge Næringsforholdene og fremkomme med Forslag om en Toldreform, kom i sin i 1881 afgivne Betænkning — et særdeles interessant og værdifuldt Arbejde — til det Resultat, at det vel ikke var tilraadeligt at gaa videre i Retning af Frihandel, men at det Standpunkt, hvortil man var kommen, burde fastholdes. Og den svenske Rigsdag har i sin sidste Samling efter en livlig Debat godkjendt dette Standpunkt og Kommissionens Indstillinger i alt Væsenligt. Særlig bør det nævnes, at den nys nævnte Told paa formalet Korn (Hvedemel), der var i høj Grad generende for de danske Exportmøller, nu blev ophævet.

Den seneste Begivenhed af større Betydning paa Toldvæsenets Omraade i vore to Nabolande er Afsluttelsen af en ny Handelstraktat med Frankrig. Handelstraktaten af 1865 var afsluttet for et Tidsrum af 12 Aar, altsaa til 1877. Ved Udløbet af dette Tidsrum blev den opsagt af Frankrig. Dette var ikke en enestaaende Foranstaltning overfor Sverig-Norge, ogsaa alle de andre franske Handelstraktater bleve opsagte efterhaanden som de udløb. Frankrig ønskede nemlig paa den Tid at have frie Hænder for at kunne vedtage en ny almindelig Toldtarif uden Hindringer af traktatmæssige For-

pligtelser. Vedtagelsen af den nye «tarif general» stødte imidlertid paa forskjellige Vanskeligheder, og Forhandlingerne om den trak ud over et Tidsrum af flere Aar. Det gik ikke ret vel an i denne Mellemtid at lade Traktaterne med fremmede Magter træde ud af Kraft og man valgte da i Frankrig den Udvej at forny dem gjentagne Gange for kortere Tid ad Gangen. Paa samme Maade overfor Sverig-Norge. Først forlængedes Traktaten til Udgangen af Aaret 1877, derpaa yderligere for et Aar og endelig «indtil videre», saaledes at enhver af Parterne kunde opsige den med et Varsel af 6 Maaneder. Da saa endelig den ny franske Tarif var vedtaget i Maj 1881, blev Traktaten paany opsagt, men samtidig indbødes der til Underhandlinger om nye Handels- og Søfartstraktater. Saavel i Sverig som i Norge var man enig om, at Indbydelsen burde modtages, og at der burde gjøres Forsøg paa at erholde en ny Traktat. For Søfartens Vedkommende havde vel de svenske og norske Skibe selv uden Traktat i det Væsenlige Ligestillethed i Frankrig med andre Nationer, men saa længe der ingen Traktat var, havde man ingen Sikkerhed for, at denne Ligestillethed vilde vedblive, og da der i Frankrig er Tendens til ved alle mulige Midler at begunstige de franske Skibe paa de fremmedes Bekostning, var der altsaa en Fare for, at Frankrig, naar det ikke var bunden ved Traktat, vilde indføre de gamle Surtaxer og Differentialafgifter paa fremmede Skibe. For Handelens Vedkommende havde den nye franske tarif general indført forskjellige Satser, der meget generede den svensk-norske Export. Der var indført en Toldsats paa «høvlet Last» og en Surtaxe paa den indirekte Indførsel heraf, som næsten var lig med

et Indførselsforbud. Der var ligeledes indført en høj Told paa Fisk og en for Sverig uheldig Ompostering af Tolden paa Jern. Der var saaledes under de nye franske Toldforhold Satser, der generede, der var Farer, man frygtede, og dertil kom endelig Hensynet til i politisk Henseende at ville bevare et godt Forhold til Frankrig. Alt dette gjorde, at man i Sverig-Norge modtog Indbydelsen til at forhandle om en ny Traktat og gik til denne Forhandling med det bestemte Ønske at komme til et Resultat. Et saadant opnaaedes da ogsaa, og den 30. Oktbr. s. A. afsluttedes en Handelstraktat og en Søfartstraktat mellem Sverig-Norge og Frankrig. Ved denne Traktat opnaaede Sverig-Norge, at Tolden paa Stangjern i Frankrig blev nedsat $^1/_6$ (fra 6 til 5 Frcs. pr. 100 Kil.), at Tolden paa høvlet Last blev nedsat til det Halve og Tillægsafgiften paa den indirekte Tilførsel af Trælast (over Belgien) bortfaldt, samt at der gaves Toldlettelser for adskillige Artikler, hvis Export til Frankrig muligvis i Fremtiden og ved Hjælp af disse Lettelser kunde faa større Betydning, saaledes for Mejeriprodukter og for simplere Papirsorter. Desuden opnaaede man «Behandling som den mest begunstigede Magt» og dermed Delagtighed i alle de Indrømmelser, som Frankrig har indrømmet eller maatte indrømme andre Stater. Paa Søfartens Omraade opnaaede man vel ikke synderlig store positive Fordele, de vigtigste var Fritagelse for den Forhøjelse af «Mæglerkurtage» og «Lodspenge», som i Frankrig paalægges ikke-privilegerede Nationers Skibe og som undertiden løbe op til ret anselige Beløb; men vigtigere var det, at man ved Traktaten opnaaede Sikkerhed for, at Frankrig ikke ved ensidige Bestemmelser fjernede den bestaaende Ligestillethed mellem franske og svensk-norske

Skibe. Til Gjengjæld for disse Begunstigelser maatte Sverig-Norge foruden forskjellige mindre Indrømmelser gaa ind paa, at der blev fastsat Maximalsatser for Tolden af en Mængde Artikler. Mange af disse Maxima var dog højere end de bestaaende Toldsatser og havde forsaavidt ikke anden Betydning end den mere fjerntliggende, at de hindrede eventuelle Forhøjelser. Paa andre Punkter nødvendiggjorde disse Maxima derimod positive Toldnedsættelser, saaledes ved Vin paa Flasker, Brændevin, kunstige Blomster, flere Manufakturvarer, Læder og Skindvarer, forskjellige «Modevarer» o. fl. Det var ikke saa ganske ringe Ofre, der paa denne Maade paalagdes de to Lande. I industriel Henseende blev Beskyttelsen formindsket for flere Artikler, og i Sverig vakte det især Betænkeligheder, at der mellem disse fandtes en Vare-Gruppe, der i vid Omfang tilvirkedes som Husflid (Linned-Væver-Industrien), hvilken man ellers ønskede at støtte og fremhjælpe. Ogsaa i finansiel Henseende maatte man gjøre ikke uvigtige Indrømmelser til Frankrig, og disse blev saa meget betydningsfuldere, som man paa Grund af Traktater med andre Magter ikke kunde begrændse de Nedsættelser, man forpligtede sig til overfor Frankrig, til Indførselen fra dette Land alene, men maatte udvide dem til at omfatte tilsvarende Indførsel fra andre Lande. For Sverigs Vedkommende regnedes det saaledes, at de Toldnedsættelser, man skulde forpligte sig til, vilde bevirke en Mindreindtægt for Statskassen af 180,000 Kr. aarlig, og naar man medtog i Beregningen de Toldforhøjelser, der extraordinært besluttedes i 1880, vilde man endog komme til en Mindreindtægt af 900,000 Kr. aarlig. Men det maa rigtignok herved erindres, at denne Formindskelse i Statsindtægterne fuldt kommer

Landets egne Børn tilgode igjennem en tilsvarende Prisnedsættelse af de vedkommende Artikler og at hvis Statskassen ikke kan undvære et saa stort Beløb, saa kan Kompensation derfor med Lethed bringes til Veje paa anden Maade. Disse Nedsættelser ere derfor i Realiteten intet Tab for Staten og Landet, den eneste Ulempe, de medføre, er, at man muligvis nødsages til at fordele Toldbyrden paa en lidt anden Maade, end man under andre Omstændigheder vilde have anset for det Rigtigste. I Virkeligheden havde derfor det industrielle Hensyn mere Vægt end det finansielle. Men overfor de Fordele, som Traktaten vilde medføre for den svensknorske Skibsfart, og for de to Landes Omsætning med Frankrig maatte ogsaa disse Betænkeligheder vige og Traktaten blev derfor godkjendt af Sverigs Rigsdag og af Norges Storthing.

Naar man læser Forhandlingerne om den svensk-norsk-franske Handelstraktat og ser den Vægt, man i Sverig og Norge lægger paa at være ligestillet med andre Nationer i Frankrig, «et af Evropas største, for os i økonomisk Henseende og muligen ogsaa i politisk Henseende vigtigste Kulturlande», og hvorledes man søger at værne om ikke alene den Omsætning med Frankrig, som allerede er i Gang, men ogsaa om de Muligheder for en fremtidig Udvikling paa forskjellige Omraader, som kunne komme frem, saa kan man ikke unddrage sig fra en Tvivl, om det ogsaa skulde være rigtigt saaledes som vi i Danmark gjøre og vedblivende holde os udenfor Kredsen af de Traktatforbund, for hvilke Frankrig danner Centrum. Vi stod før i Forening med Grækenland som de eneste evropæiske Magter, der ikke paa det franske Marked nød de betydelige Begunstigelser,

dette Land tilstaar de Lande, med hvilke det har Handelstraktat, og maatte vedblivende svare Told efter den gamle tarif general i Stedet for som andre Stater efter den meget lavere tarif conventionel. Nu har Frankrig faaet en ny tarif general, der paa mange Punkter er generende for vore Interesser, de fleste andre evropæiske Magter have i Løbet af det sidste Aar afsluttet Handelstraktat med Frankrig, og der har dannet sig en ny «tarif conventionel» med ikke ubetydelige Lempelser, efter hvilken de faa deres Varer fortoldede, og der mangler saaledes ikke meget i, at vi atter ere i den gamle Situation, og at Danmark staar alene som den eneste ikke privilegerede Stat.

Se vi hen til *det nuværende finansielle Udbytte af Tolden*, da var dette i Aaret 1880 (brutto):

i Sverig	27,622,000 Kr.,	
i Norge	17,178,000 —,	hvoraf Indførselstolden udgjorde 16,485,000 Kr., Udførselstolden 693,000 Kr.,
i Danmark	20,405,000 —	

At Toldtægterne er størst i Sverig er en Selvfølge, da dette Lands Befolkning er mere end dobbelt saa stor som ethvert af de to andre Landes. Sverigs Folkemængde var i 1879 4,579,000, Norges Folkemængde i 1879 (31. Decbr.) 1,904,000, Danmarks Folkemængde den 1. Febr. 1880 var 1,969,000. Tager man denne forskjellige Folkemængde med i Betragtning, beregner man, hvor stort et Toldbeløb der i Gjennemsnit udredes af hvert Individ i Befolkningen, kommer man til et helt andet Resultat. I Sverig udgjør Toldindtægten

kun 6 Kr. pr. Individ af Befolkningen, i Norge udgjør den 9 Kr. pr. Individ (tager man kun Indførselstoldens Beløb bliver dette 8,7 Kr. pr. Individ), i Danmark udgjør Tolden lidt over 10 Kr. pr. Individ. I Virkeligheden er saaledes Toldindtægten forholdsvis mindst i Sverig, forholdsvis størst i Danmark.

Vil man for at finde Toldens relative Betydning i Statshusholdningen og Beskatningen sammenligne Toldindtægten med Statens samlede Skatteindtægt, vil det vise sig, at i Sverig og Danmark udgjør Toldindtægten omtrent Halvdelen af Statens samlede Skatteindtægt, i Norge derimod adskilligt mere, 70 à 80 pCt. (i Norge har man nemlig, siden Landskattens Ophævelse, kun indirekte Skatter).

Foran blev kun anført Toldindtægten for Aaret 1880, men da Toldindtægterne ere temmelige foranderlige, vil det for at faa et rigtigt Indtryk af disses Størrelse være nødvendigt at anføre dem for en længere Aarrække. Efterfølgende Tabel viser Toldindtægterne i ethvert af Aarene efter 1860 i Sverig, efter 1866 i Norge og efter Finansaaret 1865—66 i Danmark. For Tiden før 1865—66 har man af forskjellige Grunde ikke været i Stand til at fremskaffe aldeles ensartede Oplysninger med de efterfølgende.

Toldindtægterne have været:

	I Sverig.	I Norge.		I Danmark.
		Indførselst.	Udførselst.	
	Mill. Kr. br.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	
i 1860	13,8	?	?	?
1861	15,4	?	?	?
1862	14,8	?	?	?
1863	15,4	?	?	?
1864	13,9	?	?	?

	i Sverig.	i Norge.			i Danmark.
		Indførselst.	Udførselst.		
	Mill. Kr. br.	Mill. Kr.	Mill. Kr.		Mill. Kr.
1865	14,0	?	?	1865—66	12,2
1866	13,2	10,9	0,77	1866—67	12,4
1867	12,8	10,1	0,74	1867—68	13,1
1868	14,6	11,1	0,74	1868—69	14,0
1869	14,0	10,1	0,77	1869—70	13,5
1870	15,8	10,2	0,75	1870—71	13,8
1871	19,1	10,2	0,73	1871—72	14,8
1872	19,3	11,0	0,82	1872—73	15,5
1873	23,9	12,4	0,82	1873—74	16,6
1874	29,4	14,6	0,72	1874—75	18,2
1875	24,4	15,6	0,62	1875—76	20,3
1876	26,2	15,5	0,75	1876—77	20,1
1877	26,2	16,4	0,69	1877—78	18,4
1878	23,3	15,5	0,58	1878—79	18,5
1879	25,0	13,6	0,57	1879—80	19,5
1880	27,6	16,5	0,69	1880—81	20,2

Det vil ved en Betragtning af denne Oversigt strax springe i Øjnene, at der i Hovedtrækkene er en vis Overensstemmelse i Toldindtægternes Bevægelse i alle de tre Lande. Der er som Helhed set en Tendens til Stigen endogsaa stærk Stigen i Toldindtægterne, men Stigningen foregaar med en vis Bølgebevægelse, er afbrudt af en forbigaaende Tilbagegang. Indtil omtrent 1870 er der en forholdsvis rolig Tid med langsom Fremgang; derefter kommer der nogle Aar, hvor Toldindtægterne pludselig tage et meget stærkt Opsving. I Danmark stige de fra 13,8 Mill. Kr. i 1870 til 20,3 Mill. Kr. i 1875—76. I Norge stige de fra 10,2 Mill. Kr. i 1870 til 15,6 Mill. Kr. i 1875 og til 16,4 Mill. Kr. i 1877, og i Sverig endog fra 14 Mill. i 1869 og 15,8 Mill. i 1870 til 29,4 Mill. Kr. i 1874 blive altsaa fordoblede i Løbet af c. 5 Aar. Efter denne stærke Stigen indtræder der, omtrent fra Midten af

Halvfjerdserne, en Reaktion, der navnlig er stærk i Sverig, men ogsaa i Danmark fremtræder paa en udpræget Maade. I de sidste Par Aar kommer der paany en opadgaaende Bevægelse, og i 1880 er man atter omtrent naaet op til det tidligere Maximum.

Den samlede Stigning i Toldindtægterne i det hele Tidsrum, er omtrent ens i Danmark og Norge, noget over 50 pCt. I Sverig er Fremgangen endnu større, og i Løbet af de sidste 15 à 16 Aar ere Toldindtægterne der blevne omtrent fordoblede. Denne usædvanlige Stigen i Sverigs Toldindtægter kan ikke forundre saa meget, naar man mindes det overordenlige Opsving, der i det omhandlede Tidsrum har fundet Sted i Sverigs Velstand og Omsætning. Dette har allerede tidligere været omtalt her i Tidsskriftet ved forskjellige Lejligheder, og vi skulle derfor ikke nu gaa nærmere ind derpaa, men kun anføre nogle faa Data, der ere uddragne af det righoldige statistiske Materiale, som ledsager den svenske Toldkommissions Betænkning.

Sverigs Folkemængde, der i 1860 var 3,859,000 Individer, var i 1879 4,579,000, altsaa en Tilvæxt af over 700,000 Mennesker.

Taxerings-Værdien af faste Ejendomme i Sverig beløb sig i 1862 til 2,314 Millioner Kroner, i 1879 beløb den sig til 3,260 Millioner Kroner, det er en Forøgelse af Ejendommenes Værdi til Beløb af 946 Millioner i 18 Aar.

Indtægten af borgerlig Næring, Gager, Pensioner, Kapitalrente o. L. blev for Aaret 1862 anslaaet til 153,6 Mill. Kr.; for Aaret 1879 blev den anslaaet til 274,2 Mill. Kr.

Det dyrkede Areal forøgedes fra Aar 1865 til

Aar 1879 med $1^1/_3$ Mill. Tdr. Land. Kreaturbesætningerne forøgedes fra 1860 til 1879 med 66,000 Heste og med over 300,000 Stkr. Hornkvæg, hvorimod der var en mindre Tilbagegang i Antallet af Faar og Svin.

Sparekassernes Beholdning, der i 1860 var 27,3 Mill. Kr., beløb sig i 1878 til 140 Mill. Kr.

Endnu stærkere var Fremgangen i Landets Omsætning. Vare-Indførselen havde i 1860 en Værdi af 82,4 Mill. Kr., men i 1879 en Værdi af 226,4 Mill. Kr. Vare-Udførselen havde i 1860 en Værdi af 86,5 Mill. Kr., men i 1879 en Værdi af 186,2 Mill. Kr. Den hele Omsætning med Udlandet var saaledes i disse 20 Aar voxet fra 169 Mill. Kr. til 413 Mill. og altsaa bleven to à tre Gange saa stor. At ogsaa den indenlandske Omsætning maa være tiltaget overordenlig stærkt, turde fremgaa af det ene Faktum, at i 1860 havde Sverig kun 47 Mile Jernbaner, men i 1879 531 Mile Jernbaner, der repræsenterede en Anlægskapital af 407 Mill. Kr.

En Sammenligning mellem de anførte Data for Sverig og de tilsvarende for Norge og Danmark lader sig paa Grund af Oplysningernes Forskjellighed ikke ret vel foretage. Vi skal begrænse os til at anføre nogle Data om Omsætningen med Udlandet i de sidste 10 Aar — det er jo den udenlandske Omsætning, der mest direkte staar i Forbindelse med Tolden og Toldindtægten.

	Sverig.		Norge.		Danmark.	
	Indf.	Udf.	Indf.	Udf.	Indf.	Udf.
	Mill. Kr	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
1870	141,7	152,5	103,2	80,8	172,2	156,2
1871	169,2	161,0	102,0	80,7	194,0	146,2
1872	216,4	199,8	136,5	104,7	197,2	174,4

	Sverig.		Norge.		Danmark.	
	Indf.	Udf.	Indf.	Udf.	Indf.	Udf.
	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
1873	271,4	221,9	167,2	120,9	228,6	170,2
1874	306,8	233,3	185,8	121,2	233,2	179,7
1875	268,1	206,5	176,9	103,5	228,2	172,1
1876	290,4	226,2	167,4	118,1	228,9	180,7
1877	303,4	215,9	189,8	109,1	225,4	164,3
1878	239,5	184,3	140,3	91,6	190,4	153,2
1879	226,4	186,2	132,2	89,2	199,0	158,1
1880	?	?	150,9	108,7	227,4	196,6

Denne Oversigt forklarer tilstrækkeligt de foran omtalte Svingninger i Toldindtægterne i dette Tidsrum. Vi skulle særlig henlede Opmærksomheden paa, at Indførselen til Sverig voxede fra 141,7 Mill. Kr. i 1870 til 306,8 Mill. i 1874, hvilket forklarer, at Toldindtægterne i samme Tidsrum steg fra 15,8 Mill. Kr. til 29,4 Mill. Kr.

Trods den stærkere Fremgang i de svenske Toldindtægter ere disse dog endnu, i Forhold til Landets og Folkets Størrelse, meget mindre end i Norge og Danmark, idet de, som ovenfor anført for Sverig kun udgjør 6 Kr. pr. Individ af Befolkningen, men i Norge 8 à 9 Kr. pr. Individ og i Danmark over 10 Kr. pr. Individ. Grunden hertil synes ikke at være den, at de svenske Toldsatser ere lavere, de synes som Helhed at være højere end de danske og ikke synderligt lavere end de norske. Grunden er nærmest den, at Velstanden og Forbruget i Sverig er mindre, at det svenske Folk staar paa et noget mindre moderne Kulturstandpunkt, og at som Følge deraf dets Forbrug af fremmede Artikler ikke er saa stort. Men det staar ogsaa i Forbindelse med, at Landet er større, at det indenfor sit Omraade indbefatter en mere flersidig Virk-

somhed, en mere udviklet Industri, saa at det i højere Grad end de to andre Lande kan forsyne sig selv med alt, hvad det behøver, ikke trænger til saamegen Tilførsel fra Udlandet. I Danmark er man mere moderniseret, man bruger flere udenlandske Artikler, man udfører mere Smør, Kjød, Korn og lignende Produkter, end man egenlig ret vel kunde undvære og erstatter den opstaaede Mangel ved Kaffe, Sukker, Ris o. L., man aflægger Nationaldragten og de hjemmegjorte Klæder og erstatter dem med indførte billige Manufakturvarer osv. Om dette i og for sig er en fordelagtig Transaktion, kan vel være tvivlsomt, men det bevirker i al Fald en Forøgelse af Omsætningen med Udlandet og af Statens Toldindtægt. Det er jo ogsaa paafaldende, at Danmark med sin ikke en Gang halvt saa store Befolkning har en næsten lige saa stor Omsætning med Udlandet som Sverige. De forholdsvis store Toldindtægter i Norge skyldes dels de høje Toldsatser, ligesom Norge jo ogsaa endnu har beholdt Udførselstold, men dels skyldes det vistnok ogsaa et større Forbrug af fremmede Artikler, hvilket atter staar i Forbindelse med den Ensidighed, der findes i den norske Produktionsvirksomhed, idet denne samler sig stærkt om nogle faa Hovedgrene, saa at Landet baade behøver mere Tilførsel og paa den anden Side kan udføre mere til Udlandet.

Ved de tre Toldtarifers ydre Fremtrædelses-Form er der den Forskjel, at i den svenske og den norske ere de enkelte Varer mere specificerede, anførte hver for sig og ordnede alfabetisk; i den danske Tarif ere Varerne derimod samlede i større Klasser efter deres Art og Beskaffenhed. Det første er den ældre Form,

den anvendtes tidligere ogsaa hos os, og det var først ved den nugjældende Tarif af 4. Juli 1863, at vi gik over til Klassificeringsprincipet. I Forbindelse med denne forskjellige Maade at opføre og ordne Varerne paa staar en Forskjel i Toldpositionernes Antal. I den danske Tarif med dens Samling af Varerne i større Grupper findes kun 271 Positioner, og i det af Regjeringen i forrige Rigsdagssamling forelagte Toldlovforslag endog kun 172 Positioner. I den norske Tarif findes derimod 532 Positioner og i den svenske 636 Positioner. Det vilde være urigtigt af det mindre Antal Positioner hos os at slutte, at der ogsaa var færre Artikler toldpligtige — de to Ting have kun Lidet med hinanden at gjøre. Forskjellen i Positions-Antallet skyldes kun den forskjellige Posteringsmaade.

Hvilken af de to Posteringsmaader, der er den bedste, kan iøvrigt være tvivlsomt. Specialiserings-Methoden frembyder flere væsenlige Fordele, Tolden kan fordeles mere rationelt, kan rette sig efter den enkelte Vares særegne Forhold, Beskyttelsens Form og Størrelse kan bedre ordnes efter Industriens Tarv, og i finansiel Henseende bliver det ved Hjælp af Specialiseringen muligt at faa et større Udbytte og tilvejebringe en heldigere Fordeling af Byrden, end naar man samler Toldartiklerne i Grupper. Som Exempel kan man tage en Varegruppe som «Krydderier». Hos os sammenfattes de finere Krydderier under en Position til en forholdsvis moderat Told af 1 Kr. pr. Pd., idet de simplere og billigere Varer i Gruppen forhindrer at sætte Tolden saa højt op som de finere kunde taale. I Sverig derimod deler man Gruppen i flere, det bliver derved muligt at sætte det finere og kostbarere Kryderi som

Vanille op til 6 Kr. pr. Pd. og samtidig lette de billigere som Kardemomme, der sættes til 60 Øre pr. Pd. Lignende Bemærkninger kunde gjøres om Varegruppen «Galanterivarer» o. fl. Som Exempel paa den industrielle eller nationaløkonomiske Betydning af Toldsatsernes stærkere Specialisering kan nævnes Tolden paa Fodtøj, der i den svenske Tarif har 6 Positioner, o. fl. Paa den anden Side har den hos os brugte generaliserende og mere summariske Fremgangsmaade ogsaa sine Fordele. Den bevirker, at Fortoldningen bliver mere ensartet og mere kulant, at den gaar lettere og hurtigere fra Haanden. For Handelsomsætningen er den danske Fremgangsmaade sikkert den hensigtsmæssigste, fra et fiskalt og industrielt Synspunkt er den svensk-norske maaske bedre. At den Fremgangsmaade, vi anvende i Danmark, under Hensyn til Nutidens Forhold er den mest passende, derpaa tyder det, at Udviklingen saavel i Sverige som navnlig i Norge gaar i Retning af Tarifens Generalisering. Paa den anden Side er det nok muligt, at vi paa enkelte Punkter ere gaaede for vidt med Generaliseringen og have slaaet Varer sammen under én Position uden Nødvendighed men paa Bekostning af andre berettigede Interesser.

Efter disse mere almindelige Bemærkninger skulle vi gaa over til at omtale de mere fremtrædende Enkeltheder i de tre Landes Tarifer.

Som i de fleste andre Lande saaledes er det ogsaa i de tre nordiske Riger de saakaldte Kolonialvarer, navnlig Sukker, Kaffe, The og Tobak, der indbringe de største Toldbeløb.

Den vigtigste af disse Artikler er S u k k e r. Tolden herpaa er i Danmark, naar Krigsskatstillæget medtages,

c. 13 Øre (6,5 Sk.) pr. Pd. raffineret Sukker, og 8 à 9 Øre pr. Pd. uraffineret Sukker. Dette er i Forhold til Varens Værdi en temmelig høj Told, men sammenlignet med Tolden i Sverig og Norge er det en meget lav Told; thi i Sverig betales 16,5 Øre pr. Pd. raffineret Sukker og 11,7 Øre pr. Pd. uraffineret Sukker og i Norge er Toldsatserne endog 22 Øre og 18 Øre pr. Pd., altsaa omtrent dobbelt saa høje Satser som i Danmark. Endnu større er Forskjellen i Toldsatserne paa Tobak. I Danmark betales 14 Øre (7 Sk.) pr. Pd. Raatobak, i Sverige derimod betales 50 Øre og i Norge endog 62,5 Øre pr. Pd. Raatobak. I Danmark betales for Cigarer 83 Øre (40 Sk.) pr. Pd., i Sverig og Norge betales 1,50 og 1,25 Kr. pr. Pd. Af andet fabrikeret Tobak betales der i Danmark 20 Øre (10 Sk.) pr. Pd., men i Sverig betales 60 Øre og i Norge 75 Øre pr. Pd. Tobakstolden er altsaa flere Gange højere i Norge og Sverig end i Danmark. Ogsaa Tolden paa Kaffe er højere; den er i Norge 20 Øre pr. Pd., i Sverig 13 Øre pr. Pd., men i Danmark kun 12 Øre (6 Sk.) pr. Pd. Denne store Forskjel i Tolden har Interesse for os, bl. A. fordi den viser, hvor højt man kan gaa op med Toldsatserne i Lande, der i saa meget ere ligestillede med Danmark. Den viser os, hvor langt vi endnu ere fra at have udtømt vore finansielle Resurcer paa dette Omraade. Hvis vi f. Ex. sætte vore Toldsatser op i Lighed med de norske, vilde, under Forudsætning af at Forbruget ikke forandrede sig, Sukkertolden give os en Merindtægt af c. $4^1/_2$ Mill. Kr. aarlig, Kaffetolden, der nu indbringer c. 1,2 Mill. Kr., vilde give c. 1,8 Mill. Kr., Tobakstolden, der nu indbringer os c. 1 Mill. Kr., vilde indbringe over 4 Mill. Kr. aarlig.

The, der hos os svarer en Told af 33 Øre (16 Sk.) pr. Pd., svarer i Sverig 70 Øre og i Norge 80 Øre, og vilde med den norske Sats indbringe os over $^{1}/_{2}$ Mill. Kr. aarlig, medens vi nu kun faa en Indtægt af 215,000 Kr. Disse 4 Artikler vilde altsaa tilsammen, hvis vi anvendte de norske Toldsatser, give den danske Statskasse en Merindtægt af 8 à 9 Mill. Kr. aarlig.

En anden Gruppe af egenlige Finansartikler ere de Varer, som i vor Toldtarif indbefattes under Benævnelsen Drikkevarer, og af hvilke de vigtigste ere Spiritus og Vin. Told paa Vin er en af de faa Satser i vor Toldtarif, som er højere end, hvad der andetsteds er almindeligt, og tildels ogsaa højere end i Norge og Sverig. Hos os betales nu af Vin paa Flasker 50 Øre (24 Sk.) pr. Pot og ellers 10,16 Øre (4,875 Sk.) pr. Pd. I Sverig betales kun 16,5 Øre pr. Liter, naar Vinen har under 15 pCt. Alkohol, af Vin med fra 15 til 25 pCt. Alkohol svares 65 Øre, af Vin med over 25 pCt. Alkohol svares 1,20 Kr. pr. Liter. Af Vin paa Flasker svares et Tillæg, der for alle lettere Vine (under 15 pCt. Alkohol) udgjør 1 Øre pr. Flaske. I Norge skal Tolden fra 1. Juli 1882 efter den kgl. Proposition og i Henhold til Handelstraktaten med Frankrig, været 16,6 Øre pr. Liter med Tillæg af 1 Øre pr. Flaske. Som det heraf vil ses, er Vintolden i Norge og tildels i Sverig lidt lavere end i Danmark. Grunden hertil maa nærmest søges i Handelstraktaten med Frankrig, ved hvilken Norge og Sverig forpligtede sig til ikke at sætte Vintolden højere end anført. Det er ogsaa denne Traktat, der har givet Anledning til, at i Sverig Tolden paa Vin under 15 pCt. Alkohol er sat lavere end den

sværere Vin, idet det fornemlig er lette Vine, der indføres fra Frankrig.

Med Tolden paa Brændevin og lignende Spirituosa er Forholdet det Modsatte af Vintolden. Medens Tolden paa Vin i Danmark er forholdsvis høj, er derimod Tolden og den tilsvarende indenlandske Afgift af Brændevin meget lav i Danmark baade i Sammenligning med Sverig-Norge og i Sammenligning med andre Lande i Evropa. Tolden paa Brændevin er i Danmark i Almindelighed 23 Øre ($11^1/_4$ Sk.) pr. Pot 8°, i Norge vil den nye Told rimeligvis blive c. 80 Øre pr. Kilogr. à 50 pCt., i Sverig er den i Almindelighed 60 Øre pr. Liter à 50 pCt. Alkohol-Indhold. Ved Brændevin kommer det imidlertid mere an paa den indenlandske Afgift end paa Tolden. Den indenlandske Afgift var (i Aaret 1878) i Sverige 29 Øre pr. Pot foruden en Tillægsafgift i visse Tilfælde, i Norge 65,2 Øre pr. Pot, i Danmark kun c. 10 Øre pr. Pot. Brændevinsafgiften er altsaa 6 Gange saa stor i Norge som i Danmark og hvis vi anvendte den norske Afgift vilde det, under Forudsætning af et uformindsket Forbrug, give os en Merindtægt af c. tyve Millioner Kroner om Aaret. Man kunde indvende mod denne og de tilsvarende Beregninger i det Foregaaende over, hvad de norske Afgiftssatser vilde indbringe os, at Forbruget vilde formindskes, og som Følge deraf Indtægtsforøgelsen ikke blive saa stor, som beregnet. Dette er nu visselig rigtigt, men man maa dog vogte sig for at tillægge Afgifts-Satsernes Indvirkning paa Forbruget en for stor Betydning. Sammenligner man Forbrugets Størrelse af de omhandlede Varer i de tre Lande, saa er det ganske vist, at Forbruget af Brændevin i Norge og

Sverig er meget mindre end i Danmark. Forbruget af Brændevin var i Aaret 1880 i Norge ikkun 3,9 Litrer (1 Pot = 0,9661 Litres) pr. Individ, medens der i Danmark brugtes 15 à 20 Potter pr. Individ. Men dette kan skyldes andre Forhold end Afgiften, og ved andre Varer fremtræder der ikke en saadan Forbindelse mellem Afgiftens og Forbrugets Størrelse. Der bliver f. Ex. forbrugt mere Vin i Danmark end i Norge og Sverig uagtet Afgiften er højere. Forbruget af Tobak i Norge og Sverig er trods den meget højere Told ligesaa stort som i Danmark og om Forbruget af Kaffe synes *) tildels det Samme at gjælde. Ligeledes er Forbruget af Sukker i Sverig og Norge ikke i samme Forhold mindre end i Danmark, som Tolden er højere. Man kan derfor sikkert antage, at om end de norske Toldsatser, hvis de anvendtes paa danske Forhold, i Virkeligheden ikke vilde give saa stor en Merindtægt som de anførte Beregninger udviste, saa vilde de dog give en meget betydelig Merindtægt, og der kan næppe være Tvivl om, at de vilde give saameget mere, at man ved at anvende dem paa de her omtalte faa Hovedartikler vilde kunne stryge alle vore andre Toldsatser — med andre Ord, at der fra et finansielt Standpunkt Intet vilde være til Hinder for, at vi ved vore indirekte Skatter anvendte et lignende System som i England, og kun beskattede nogle ganske faa Artikler højt, men lod alt andet være frit. Det er hermed ingenlunde vor Mening at anbefale en saadan Fremgangsmaade, thi allerede af industrielle Hensyn, af Hensyn til den nødvendige Be-

*) Forbruget af Kaffesurrogater kan ikke helt holdes udenfor Sammenligningen.

skyttelse for vor indenlandske Industri, vilde det være urigtigt, ligesom det vilde være en Ubillighed mod de ubemidlede Klasser. Det har kun været Meningen at vise, hvor langt vi endnu ere fra at have anspændt de finansielle Muligheder paa dette Omraade til det Yderste.

Inden vi forlade de omtalte to Grupper af egenlige Finansartikler «Kolonialvarer» og «Drikkevarer», skulle vi endnu gjøre et Par Bemærkninger nærmest under Hensyn til det af Regeringen i sidste Rigsdagssamling forelagte Toldlovforslag. Ris, som blev foreslaaet til Toldfrihed hos os, er allerede toldfrit i Sverig, men svarer i Norge en Told af 2,5 à 4 Øre pr. Pd. Forbruget af Ris i Danmark er trods den nuværende temmelig høje Afgift (2,4 à 4 Øre pr. Pd.) større end i Sverrig og Norge. Cacao, der er foreslaaet sat op i Told fra 8 à 14 Øre til 20 à 25 Øre pr. Pd., svarer i Norge omtrent den samme eller snarere en noget lavere Afgift end den nuværende i Danmark, i Sverig er Tolden 15 à 25 Øre pr. Pd. Sago, der hos os svarer 4 Øre pr. Pd., hvilken Sats er foreslaaet bibeholdt, svarer i Norge 7½ Øre pr. Pd., men er toldfri i Sverig. Af Drikkevarer er «Mineralske Vande» toldfri i Norge og Sverig, medens der i Danmark er foreslaaet bibeholdt den forholdsvis høje Told af 4 Øre (2 Sk.) pr. Pd. Vor indenlandske Ølproduktion, der i visse Tilfælde foreslaas paalagt en Afgift af c. 1¼ Øre pr. Pot, er afgiftsfri i Sverig, medens der i Norge findes en Afgift, der udgjør c. 5½ Øre pr. Pot Øl.

Forlade vi de egenlige Finansartikler og gaa over til en Betragtning af de andre Vareartikler, der ikke

saa vel egne sig til Toldbeskatning, men som dog medtages under denne, dels af industrielle Hensyn, dels fordi de dog taget som Helhed paa Grund af deres Talrighed kunne indbringe et ret anseligt Beløb, saa kommer man her til det modsatte Resultat af, hvad vi saa ovenfor. Her er det i Almindelighed Danmark, der har de højeste og fleste Toldsatser, Norge, der har de laveste og færreste. Norge nærmer sig mere til det engelske System, man er der mere frihandlerisk, man har begrændset Tolden til de Artikler, der særlig godt egne sig til Beskatning, men anspænder saa disses finansielle Ydeevne til det Yderste. I Danmark ere Toldsatserne mere udjevnede, man tager Alt med, selv det, der ikke egner sig til Beskatning, f. Ex. Stenkul, men har til Gjengjæld næsten overalt meget moderate Satser. Man følger det Princip at fordele Byrden over et større Fladerum for derved at gjøre den lettere at bære. Vi skulle ikke indlade os paa at undersøge, hvilken af disse to Fremgangsmaader der er den bedste, men kun fremhæve, at man i Danmark sikkert er gaaet for vidt i at sprede Toldbyrden, idet man i stor Udstrækning har medtaget Raa- og Hjælpestoffer for den indenlandske Industri under Toldbeskatningen. I Sverig og navnlig i Norge er Raa- og Hjælpestoffer i langt højere Grad fritaget for Told end hos os. Vi skulle saaledes henlede Opmærksomheden paa, at Farvevarer, Glasvarer og Gummivarer i Norge og Sverig ere i højere Grad fritagne for Told end det er foreslaaet i det sidste Regeringsforslag hos os endsige i vor bestaaende Toldlovgivning. Stenkul er toldfrit baade i Norge og Sverig. Af Metalvarer er i Norge næsten alt, hvad der kan henregnes til Raa- eller Hjælpestoffer

til Redskaber eller Maskiner toldfrit, hvorimod de Metalvarer, der ere Gjenstand for umiddelbart Forbrug, ere beskattede, i Almindelighed dog noget lavere end i Danmark, undtagen forsaavidt de kunne henregnes til Luxusvarer. I Sverig er ligeledes blandt Metalvarer Raa- og Hjælpestoffer samt Redskaber og Maskiner i vid Udstrækning toldfrie, navnlig ogsaa i noget større Omfang end efter vort sidste Regeringsforslag; umiddelbare Forbrugsartikler blandt Metalvarerne ere derimod i Sverig sat til en noget lignende Told som den, der foreslaas hos os af Regeringen.

Tolden paa Manufakturvarer i de tre Lande lader sig ligesom Tolden paa Metalvarer vanskelig sammenligne, da de enkelte Varers Postering er forskjellig; vilde man foretage en virkelig Sammenligning, maatte dette ske ved en Jevnføring af de enkelte meget talrige Varer, der henhøre til denne omfattende Gruppe, hvilket vilde falde udenfor den Opgave man her har sat sig, man skal derfor nøjes med den Bemærkning, at som Helhed synes Tolden paa Manufakturvarer i Sverig at være af omtrent samme Størrelse som i Danmark, hvorimod Tolden i Norge er adskilligt lavere. At Tømmer og Træ i Sverig-Norge i alt Væsenligt er toldfrit er en Selvfølge. Af Papir er i Norge egenligt Trykpapir toldfrit, ligeledes Pakpapir og overhovedet de Papirsorter, der anvendes som Hjælpemiddel for Produktionen (Pap-, Kardus-, Tjære-, Makulatur-, Sand-Papir o. L.), Skrivpapir er sat til en Told af $6^1/_2$ Øre pr. Pd. I Sverig svarer alm. Tryk- og Skrivpapir en Told af 5 Øre pr. Pd., hvilket omtrent er det samme som i Danmark.

Skibe, der i Danmark svarer en Told af 2 à 3

pCt. af Værdien, og som i det nye Regeringsforslag er sat til 2 pCt., ere toldfrie baade i Norge og Sverig. Af Vogne er i Norge Arbejdsvogne, Lokomotiver og Sporvogne toldfrie (de sidste er dog, forsaavidt de anvendes til Passagerbefordring foreslaaet for Fremtiden sat til en lav Told). I Sverig ere Arbejdsvogne vel toldpligtige, men Tolden er meget lav, kun 5 Kr. pr. Styk, medens Tolden paa Luxusvogne er 100 Kr. pr. Styk. I Danmark er Tolden paa alm. Vogne 24 à 60 Kr. pr. Styk, Sporvogne og Lokomotiver 24 à 1000 Kr. pr. Styk.

I Danmark blive ikke faa af Industriens Produktionsfornødenheder beskattede gjennem Positionen «ubenævnte Varer» med 10 pCt. af Værdien. I Sverig og Norge tør det antages at færre saadanne Varer ville falde ind under denne Rubrik, idet deres Tarifer ere mere udtømmende specialiserede og der desuden findes almindelige Positioner som denne: «Maskiner, Redskaber, Værktøj eller Dele deraf, som ej ere specielt anførte — toldfrie» (i den svenske Tarif). Desuden findes der i den svenske Tarif den ret interessante Bestemmelse, at medens andre «ubenævnte Varer» svare 10 pCt. af Værdien i Told, saa ere alle Raastoffer, som ikke kunne henføres under nogen bestemt Position, toldfrie.

Foruden de alt omtalte Varegrupper er der endnu nogle enkelte, som af en eller anden Grund fortjene særlig Omtale. Saaledes Salt. Denne Artikel betaler nu hos os 0,8 og 1 Øre pr. Pd. i Told, men er foreslaaet til Toldfrihed. I Sverig er alt Salt toldfrit. I Norge har man i nogle Aar gjort Forskjel paa «Bergsalt» eller «Stensalt», der er toldfrit, medens andet Salt svarer en temmelig høj Told; men i Forslaget til

Tarifen for indeværende Aar anbefaler den norske Regering at belægge Bergsalt og Stensalt med samme Told som almindelig Kogsalt, 3,5 Øre pr. Kilogram, da det har vist sig, at det toldfrie Salt fortrænger Brugen af det toldpligtige Salt. Petroleum svarer hos os en Told af 4 Øre pr. Pd., men denne Told blev af Regeringen foreslaaet nedsat til 2 Øre pr. Pd. og af Landsthingets Toldudvalg blev Petroleum foreslaaet til Toldfrihed. I Norge svarer Petroleum 5 Øre pr. Pd. I Sverig er raa Petroleum toldfri, rektificeret Petroleum svarer en Told af 1 Øre pr. Pd. Linolje, Rapsolje o. L. betale som Regel i Sverig $3^1/_2$ Øre pr. Pd., i Norge $2^1/_2$ Øre, i Danmark 4 Øre pr. Pd.

Ost, der hos os svarer en Told af 10 Øre (5 Sk.) pr. Pd., hvilken Told af Regeringen er foreslaaet bibeholdt, svarer i Norge $7^1/_2$ Øre, i Sverige $3^1/_2$ Øre pr. Pd.

Ved Tolden paa Huder og Skind henledes Opmærksomheden paa, at man saavel i Norge som i Sverig, ligesom ogsaa tidligere i Danmark, har Told paa raat Peltsværk, en Toldsats, for hvilken adskilligt synes at tale, da Pelsværk er en Luxusartikel og den indenlandske Produktion neppe i nogen Henseende vil lide derved.

Tolden paa «Galanterivarer», der hos os er 33 Øre (16 Sk.) pr. Pd., er i Norge og Sverig 50 Øre pr. Pd., hvilken Toldsats af et Mindretal i Landsthingets Toldudvalg er foreslaaet anvendt ogsaa hos os. Det skal dog hertil bemærkes, at der paa Grund af de to andre Landes mere specificerede Tarifer kommer noget mindre uensartede Varer ind under Positionen Galanterivarer hos dem end hos os. Porcellæn og Fajance

svarer baade i Norge og Sverig lavere Told end i Danmark.

I det Enkelte at gjennemgaa de industrielle Satser og undersøge, om Toldbeskyttelsen er højere i det ene Land end i det andet, har ikke megen Interesse, da Toldsatsernes Højde her ikke oplyse synderligt, naar man ikke samtidig har Oplysninger om Industriens Tilstand for derved at kunne se, om og hvorvidt en given Toldbeskyttelsen er effektiv eller ikke. Det skal kun bemærkes, at man ved en Gjennemgaaen af Tariferne faar et bestemt Indtryk af, at Toldbeskyttelsen er mindre i Norge end i de to andre Lande.

Nordamerikanske Folkerepræsentanters Vederlag.

Alle Medlemmer af Nord-Amerikas «Forenede Staters» Kongres — saavel Senatorer som Repræsentanter — modtage et aarligt Vederlag *(salary)* af 5000 Dollars, hvortil kommer en Sum af 125 Dollars til Skrivematerialier og Aviser *(allowance for stationary and newspapers)*, samt Rejsegodtgjørelse *(mileage)* af 20 cents for hver amerikansk «mile» af Rejsen frem og tilbage i Anledning af hver aarlig Samling. Bortset fra denne sidste Godtgjørelse faar altsaa hvert Medlem*) et aarligt Vederlag, som omtrent svarer til 19,124 Kroner.

Med et meget ringere Vederlag nøjes Medlemmerne af de enkelte Staters særlige lovgivende Forsamlinger.

Kun nogle af disse har fastsat et aarligt Vederlag, nemlig:

Connecticut	300 Doll.		I disse Stater (med Undtagelse af Virginia) er ingen Grænse fastsat for Samlingens Varighed.
Jowa	550	—	
Maine	150	—	
Massachusetts	500	—	
Mississippi	400	—	
New Jersey	500	—	
New York	1,500	—	
Ohio	1,200	—	
Pennsylvania	1,000	—	
Virginia	540	—	
Wisconsin	350	—	

Herved maa dog mærkes, at en Samling kun finder Sted hvert 2det Aar i Jowa, Maine, Mississippi og Virginia, og

*) Begge Kamres Formænd faa hver 3000 Doll. mere end de andre Medlemmer, altsaa hver 29,318 Kroner aarlig. Senatets

at Vederlaget er i Pennsylvanien beregnet for 100 Dage og i Virginia for 90 Dage, altsaa paa en Maade daglig.

Stat.	Samlingens Grænse i Dage.	Dagligt Vederlag i Doll.	Anden Godtgjørelse i Doll.	Samlet Vederlag for hel Samling*) (foruden Rejsegodtgj.) i Doll.
Alabama	50	4		200
Arkansas	60	6		360
California	60	8	25	505
Colorado	40	4		160
Delaware	ubest.	3		?
Florida	60	6		360
Georgia	40	4		160
Illinois	ubest.	5	50	?
Indiana	60	6		360
Kansas	50	3		150
Kentucky	60	5		300
Louisiana	90	4		360
Maryland	90	5		450
Michigan	ubest.	3		?
Minnesota	60	5		300
Missouri	70	5	30	380
Nebraska	40	3		120
Nevada	60	8		480
New Hampshire	ubest.	3		?
N. Carolina	60	4		240
Oregon	40	3		120
Rhode Island*	ubest.	1		?
S. Carolina*	ubest.	5		?
Tennessee	75	4		300
Texas	60	5		300
Vermont	ubest.	3		?
West Virginia	45	4		180
samt 8 Territorier	60	4		160

Præsident er, som bekjendt, tillige de «Forenede Staters» Vicepræsident. — I Forbigaaende kan bemærkes, at Præsidentens aarlige Løn *(salary)* er 50,000 Doll. eller det tidobbelte af, hvad et Medlem af Kongressen modtager i egenligt Vederlag.

*) Samling finder Sted hvert Aar i de to med * efter Navnet

Dagligt Vederlag gives i de øvrige Stater og i Territorierne, saaledes som foranstaaende Tabel udviser. Men herved maa mærkes dels, at Samlingerne ofte ere begrænsede til et vist Antal Dage (efter hvis Forløb i Almindelighed intet Vederlag synes at blive ydet), dels, at der i nogle Stater tillige gives særlig Godtgjørelse (*allowance*, se ovenfor), i andre ikke.

Rejsegodtgjørelse *(mileage)* beregnes i næsten alle Stater, men meget forskjellig. I Ohio ydes 3 Dollars for 25 «miles», men i Almindelighed beregnes et vist Antal Cents for hver «mile» lige fra 5 i Pennsylvanien og 8 i Rhode Island til 40 i Nevada. 20 c. gives i Indiana og de 8 Territorier, 16 i Tennessee, 15 i Colorado, Kansas, Kentucky, Minnesota og Oregon, samt 10 i Alabama, California, Florida, Illinois, Michigan, Nebraska, New York, N. og S. Carolina og Wisconsin.

For de ærede Læsere, som paa Grundlag af ovenstaaende Oplysninger kunde ønske at foretage Sammenligninger med danske (eller skandinaviske) Forhold, maa det være tilstrækkeligt at minde om, at 1 dollar er omtrent 3 Kroner 73 Øre (lidt mere eller lidt mindre efter Kursen), og at den deles i 100 cents.

F. B.

---

mærkede Stater, i de øvrige hvert andet Aar. Dog holdes i nogle af disse Stater s. k. «adjourned sessions», der i Virkeligheden bliver det samme som aarlige Møder. Hvor Samlingstiden ej er begrænset, kan naturligvis intet fast samlet Vederlag beregnes.

Norges Jernbaner.

Beretning om de norske Jernbaner og deres Drift 1854—1879. Afgiven til den kgl. norske Regerings Departement for det Indre fra Trafikdirektoriatet for Statsbanerne. Kristiania 1881. (73 + 130 S. + Kort og grafiske Fremstillinger.)

Norges første Jernbane er Linjen fra Kristiania til Indsøerne Øjeren og Mjøsen; den aabnedes den 1. Septbr. 1854. Banen er til dens Endepunkt Ejdsvold ved den sejlbare Elv Vormen 67,8 Km. lang.

Den 3. Oktbr. 1862 aabnedes Sidelinjen fra Lillestrømmen til Kongsvinger 79,1 Km., den 4. Novbr. 1865 fik den Fortsættelse til den svenske Grænse, 35,6 Km., hvorved den første Forbindelse med de svenske Statsbaner istandbragtes.

Med Tilslutning til disse Linjer gjennem Kristiania Station aabnedes 2. Januar 1879 en Bane, der gjennem Akershus og Smaalenenes Amter sætter denne By i Forbindelse med Moss, Frederiksstad, Sarpsborg og Fredrikshald, 136,2 Km.

Disse Linjer benævnes Østbanerne, have normal Sporvidde (1,435 m.) og faa saaledes en samlet Længde af 319 Km.

I middelbar Forbindelse med førstnævnte Bane gjennem Dampskibsfart paa Vormen og Mjøsen blev der den 6. Oktbr. 1862 aabnet en 38,2 Km. lang Jernbane fra Hamar ved Mjøsen til Grundset i Østerdalen, hvilken d. 23. Oktbr. 1871 fik en Forlængelse af 26,3 Km. op igjennem Dalen til Aamot (Rena Station). I det Nordenfjeldske var den 5. August

1864 aabnet en 49,2 Km. lang Jernbane fra Throndhjem til Støren i Guldalen, hvilken Bane i Løbet af Aarene 1875 til 1877 er bragt i Forbindelse med sidstnævnte søndenfjeldske Linje ved det 317,8 Km. lange Jernbaneanlæg mellem Støren og Aamot, hvoraf følgende Strækninger efterhaanden aabnedes for Drift:

Aamot—Koppang (56,2 Km.) 14. Decbr. 1875,
Støren—Singsaas (30,0 Km.) 4. Januar 1876,
Singsaas—Røros (81,6 Km.) 16. Januar 1877 og endelig
Koppang—Røros (150,0 Km.) 17. Oktober 1877.

Den sammenhængende Linje fra Hamar til Throndhjem benævnes Rørosbanen; den har en Sporvidde af 0,067 m. og er 432 Km. lang.

I det Søndenfjeldske blev uden Forbindelse med de ældre Baner den 15. Novbr. 1866 aabnet en Linje fra Drammen til Vikersund (43,1 Km.), der 28. Novbr. 1867 fortsattes til Skjærdalen (14,7 Km.) og den 13. Oktbr. 1868 blev forlænget til det bestemte Endepunkt Indsøen Randsfjord (314 Km.).

Denne Linje har senere erholdt Udvidelser ved to Sidelinjer, nemlig fra Hougsund til Kongsberg (27,9 Km.) den 9. November 1871 og fra Vikersund til Indsøen Krøderen (26,3 Km.) den 28. Novbr. 1872. Drammen—Randsfjordbanen med Sidelinjer har en samlet Længde af 143 Km.

Den 7. Oktbr. 1872 aabnedes en Bane mellem Kristiania og Drammen, 52,9 Km. lang, der staar i umiddelbar Forbindelse med Linjen til Randsfjord, men derimod ikke med de foran omhandlede fra Kristiania udgaaende Baner.

Disse sammenhængende Baner fra Kristiania om Drammen til Randsfjord med Sidelinjer til Krøderen og Kongsberg benævnes Vestbanerne. Sporvidden er 1,067 m., deres samlede Længde 196 Km.

Den 1. Marts 1878 aabnedes den første Jernbane i det Vestenfjeldske mellem Stavanger og Ekersund med Sporvidde 1,067 m. og 76 Km. Længde; den benævnes Jæderbanen.

Af Baner aabnede for Drift havdes saaledes ved Udgangen af Aarene

1854 til 1861:	68	Km.
1862 og 1863:	185	—
1864:	234	—
1865:	270	—
1866:	313	—
1867:	328	—
1868 til 1870:	359	—
1871:	413	—
1872 til 1874:	492	—
1875:	549	—
1876.	579	—
1877:	811	—
samt 30. Juni 1878:	887	—
og 30. Juni 1879:	1023	—

Ifølge den nys udgivne anden Aargang af Statistisk Aarbog for Kongeriget Norge (1881) voxede Jernbanernes Længde i 1080 til 1057 Km.

I økonomisk og juridisk Henseende tilhøre Linjerne følgende særlige Baner;

A. Østbanerne omfatte:

1. Kristiania—Frederikshald eller Smaalensbanen (136 Km.).
2. Lillestrømmen — Kongsvinger — Rigsgrænsen Jernbane eller Kongsvingerbanen (115 Km.).
3. Den norske Hovedjernbane fra Kristiania til Ejdsvold (68 Km.).

B. Rørosbanen omfatter:

4. Hamar—Elverum (Grundset) Jernbane (38,2 Km.).
5. Grundset—Aamot Jernbane (26,3 Km.).
6. Støren—Aamot Jernbane (317,8 Km.).
7. Throndhjem—Støren Jernbane (49,2 Km.).

C. Vestbanerne omfatte:

8. Kristiania—Drammen Jernbane (53 Km.).
9. Drammen—Randsfjord Jernbane (143 Km.), hvori for-

uden Hovedlinjen indgaar Sidelinjerne: Hougsund—Kongsberg (28 Km.) samt Vikersund—Krøderen (26 Km.).

D. Jæderbanen eller

10. Stavanger—Ekersund Jernbane (76 Km.).

Af disse 10 Baneselskaber indtager den norske Hovedjernbane en særegen Stilling, idet dens Ejendomsforhold m. m. er begrundet i en Kontrakt af 17. Decbr. 1850 mellem den norske Stat og endel engelske Kapitalister D'Hrr. L. Ricardo, S. Peto og Th. Brassey, hvorved etableredes et Aktieselskab med Kapital Lst. 450,000 (Kr. 8,100,000, Lst. = 18 Kr.). Den norske Stat skulde skaffe fri Grund til Anlæget mod at erholde 4 pCt. aarlig Rente af samme Værdi, dog skulde dette Rentebeløb ikke overstige Lst. 1200 (efter Kurs). Halvdelen af ovennævnte Aktiekapital tilvejebragtes ligeledes af den norske Stat og udbetaltes til de engelske Entreprenører, som fik Aktier for den anden Halvdel og havde at levere Banen færdigbygget med alt fornødent Tilbehør. Disse Aktier (Præference-Aktier) skulde af Banens rene Udbytte, efter at ovennævnte Rente af Grundværdien var afholdt, erholde fortrinsvis udbetalt 5 pCt., hvorefter Aktierne for den anden af Staten tilvejebragte Halvdel af Kapitalen tilkomme indtil 4 pCt.; hvad derefter maatte blive tilovers af Banens rene Udbytte deles lige paa begge Slags Aktier. — Kontrakten indeholder fremdeles Bestemmelse om Maximumstaxter for Gods, Passagerer, Post- og militære Transporter. Med Hensyn til Banen og dens Drift er forbeholdt, at samme skal være underkastet Reglement og Politibestemmelser, som af vedkommende Avtoriteter maatte udfærdiges for den almindelige Sikkerheds Skyld.

Kontrakten er gjældende 100 Aar, at regne fra Banens Aabning (1. Septbr. 1854), ved Udløbet af hvilken Tid den norske Stat med et Aars Varsel kan indløse de prioriterede Aktier for deres paalydende Sum. (Ialt Kr. 4,050,000.)

Til Indtægt for sit Tilskud til Banens Aktiekapital modtog Staten Bidrag fra Kommuner og Private tegnede i

Henhold til Aktie-Indbydelse af 9. Septbr. 1850. Disse Aktier, hvis samlede Beløb udgjorde Spd. 481,775 (Kr. 1,927,100, ere ikke indløselige og ere Ejerne ikke tilsagte nogen Rettighed ligeoverfor Staten.

For de øvrige 9 Jernbaners Vedkommende ere Ejendomsforholdene indbyrdes ensartede, idet Baneselskabet for hver af dem bestaar af Staten som den principale Aktieejer i Forening med endel Private og Kommuner, der have modtaget Aktier for deres Bidrag. De administrative Forhold ere for Hovedjernbanens Vedkommende ordnede ved den ovennævnte Kontrakt med Staten af 1850, hvorefter Banens Anliggender administreres af en Direktion bestaaende af 6 Medlemmer, hvoraf de 3 udnævnes af Kongen, medens de øvrige vælges af Ejerne af de prioriterede Aktier. De øvrige Jernbaners Administration er forbeholdt Staten alene. Der haves for hver af de foran nævnte 4 Banekomplexer en (af Kongen udnævnt) Direktion, der sorterer under det i 1877 oprettede Trafikdirektoriat, som danner Leddet mellem disse og vedkommende Regeringsdepartement (Departementet for det Indre). Fra 1. Juli 1876 er Jernbanernes Drift underkastet Budgetbehandling i Lighed med de øvrige offenlige Administrationer. Østbanernes Direktion har Sæde i Kristiania, Vestbanernes i Drammen, Rørosbanens i Throndhjem, Jæderbanens i Stavanger.

Den til Banerne med tilhørende rullende Materiel anvendte Kapital ved den første Banes Aabning og senere ved Udgangen af hvert Femaar ses af denne Tabel:

Aar.	Samlet Kapital.	Heraf Anlægskapital.
1854	Kr. 8,726,614	Kr. 8,726,614
1860	— 9,067,849	— 8,726,614
1865	— 21,025,964	— 20,570,714
1870	— 26,019,106	— 25,196,914
1875	— 38,662,979	— 35,193,592
30/6 1879	— 75,551,523	— 70,523,513

Værket indeholder forøvrigt Beskrivelser af Banerne, Oplysninger om deres Materiel, Driftens Resultater etc. Her anføre vi kun et Par Hovedresultater — efter ovenciterede «Statistiske Aarbog»: I 1879—80 befordredes 1,6 Mill. Passagerer og 641,000 Tons Gods. Driftsindtægterne udgjorde 4,3 Mill. Kr., hvoraf 1,9 Mill. Kr. af Persontrafiken og 2,3 Mill. Kr. af Godstrafiken. Driftsudgifterne androg 3,3 Mill. Kr.

Ny udenlandsk Literatur.

Rodbertus-Jagetzow's socialökonomische Ansichten. Dargestellt von Theophil Kozak, Dr. phil. Jena, Verl. v. Gustav Fischer. 1882. (373 S.)

Dr. Kozak har i denne meget nyttige Bog søgt at ordne og sammenstille Rodbertus's spredte og tildels lidet kjendte socialøkonomiske Theorier til et Hele, der kunde hjælpe det nationaløkonomisk dannede Publikum med Forstaaelsen af Rodbertus's Skrifter. Hans Bog er refererende, kun refererende, og i det størst mulige Omfang lader han Rodbertus selv tale. Den er at betragte som første Del af et større Værk, hvis anden ligeledes blot refererende Del skal føre Titlen «Rodbertus-Jagetzow's Kritik seiner Vorgänger und Darstellung seiner Methode». Værkets tredje Del skulde derimod indeholde «Beiträge zur Prüfung der socialökonomischen Ansichten Rodbertus's». Det er altsaa kun Begyndelsen til et større Værk, der foreligger her, — et Værk, som vi gjerne anbefale dem af vore Læsere, der interessere sig for den berømte, men lidet læste og lidet læselige Rodbertus-Jagetzow.

Bogens Motto og Slutningsord karakterisere meget vel deres Ophavsmand. «Nej, det er ikke paa Gaden», siger Rodbertus, «ved Hjælp af Striker, Brosten eller endog Petroleum, at det sociale Spørgsmaal vil blive løst. Dengang da det endnu kun gjaldt at afskaffe, kunde Dekreter, som man havde tilkæmpet sig i Storm, forslaa. Men dengang blev der ogsaa først tømret paa det sociale Spørgs-

maals Vugge. Nutildags er det der selv; det er næsten voxet os over Hovedet, og om at afskaffe, for at løse det, drejer det sig ikke mere. Nutildags gjælder det at organisere. Derhos er det af en ejendommelig Konstitution, som en Mimose; for raa, voldsomme Hænder viger det forfærdet tilbage. Vedvarende social Fred, ensartet politisk Regeringsmagt, de arbejdende Klassers faste, tillidsfulde Tilslutning til denne Magt, store Forarbejder og Anstalter, der danne en Række af Kombinationer, og kun kunne træffes i Ro, med Orden og Energi, — det er Forbetingelserne for det sociale Spørgsmaals Løsning. De udelukke i samme Grad en løs Statsmagt, en turbulent Arbejderbefolkning og «Karlsbader Beslutninger». ... Naar «Konservativ» betyder Konserveringen af raaddent Snavs — hvadenten dette nu kaldes liberalt eller illiberalt — saa er der ikke noget mere Antikonservativt end det sociale Spørgsmaal. Men hvis «Konservativ» betyder at styrke den monarkiske Statsmagt, det fredelige Reformarbejde, Udsoningen af de sociale Klasser under det straalende *suum cuique*'s Ægide og Norm, — saa er der ikke noget mere Konservativt end det sociale Spørgsmaal.»

Schleswig-Holstein, seine Wohlfahrtsbestrebungen und gemeinnützigen Einrichtungen. Im Auftragen des schleswig-holsteinischen Lokalkomités für die Allgemeine Deutsche Ausstellung auf dem Gebiete der Hygiene und des Rettungswesens zu Berlin 1882, herausgegeben von P. Chr. Hansen. Kiel, 1882. Universitäts-Buchhandlung. (710 S.)

Som Titlen udsiger, er dette omfangsrige Værk en paa den berlinske Udstilling for Sundheds- og Redningsvæsen fremlagt Beretning, — eller rettere en Samling af Beretninger om de Forhold, der berøre Sundheds- og Rednings-

væsenets Omraade, naturligvis kun forsaavidt de angaa den betegnede Landsdel.

Værket aabnes med en væsenlig statistisk Indledning om Befolkningsforhold og økonomiske Forhold, først i Slesvig og Holsten i Almindelighed, dernæst specielt i de tre vigtigste Byer: Altona, Kiel og Flensborg. Denne Indledning strækker sig fra S. 1—42. Dernæst kommer en almindelig Del (S. 43—201) indeholdende Beretninger om Jord-Milioratioņer, Digevæsen, Renovationsvæsenet i Byerne, den offenlige Vandforsyning og Belysning, de offenlige Badeindretninger, Brand-, Hagel- og Kreaturassurance, Brandvæsenet, Dyrebeskyttelsesbestræbelserne, Kysternes nautiske Beskyttelse, Redning af Skibbrudne, Beskyttelse mod Lynnedslag og imod Forfalskning af Næringsmidler. Den derpaa følgende specielle Del (S. 202—710) bringer en større Samling af Beretninger om filantropiske Indretninger og Indretninger sigtende til at fremme Almenvellet, saasom om Krybber og Børneasyler samt Børnehaver, Almueskolevæsenet, Skolesparekasser, Feriekolonier, Arbejdsskoler og Husflidsanstalter, Anstalter for forsømte Børn, for Døvstumme, Blinde og Idioter, Skoler for industrielle Arbejdere, for Landbrugere og Søfolk, Folkebibliotheker, Gymnastikvæsenet, Arbejder- og Fabrikforhold, Arbejderdannelsesforeninger, Hjælpekasse- og Understøttelsesvæsenet, «Kaiser Wilhelms-Spende», Arbejder-Kooperationen, de industrielle Korporationer, Sparekassevæsenet, Hospitals- og Sygevæsen, Fattigvæsen, milde Stiftelser, Kvindeforeninger, offenlige Haver, Foreninger mod Tiggeri og Vagabondage, Forbedringsanstalter, Omsorgen for løsladte Fanger, Foreninger til Pleje af saarede Soldater etc. etc. Disse Beretninger skyldes et halvt hundrede forskjellige Forfattere. Deres Omfang og Værd er ganske vist meget ulige, men det kan siges, at Bogens Redaktør, Hr. P. Chr. Hansen, Handelskammersekretær i Kiel, har, idet han henvendte sig til de i de enkelte Spørgsmaal specielt sagkyndige Mænd, faaet samlet et særdeles betydeligt Stof, der indeholder meget, som ogsaa i videre Kredse vil læses med Interesse.

Naturligvis kunne vi ikke her referere Indholdet eller gjøre Uddrag af de næsten hundrede højst forskjelligartede Beretninger, som Bogen indeholder. Kun nogle ganske faa Punkter af Befolkningsstatistiken skulle vi her anføre.

Befolkningens Størrelse i Slesvig og Holsten var ved den sidste Folketælling d. 1. Decbr. 1880 1,127,000 Indb. med 342 □ Mile, altsaa knap 3800 Indb. pr. □ Mil. Siden Aarhundredets Begyndelse er Befolkningen hvert Aar taget til paa gjennemsnitlig omtr. 0,78 pCt., men i forskjellige Tidsrum har Tilvæxten været meget forskjellig. Her, som andetsteds skyldes Befolkningstilvæxten navnlig Byerne, og atter især de større. Forholdet var saaledes:

i 1803	udgj.	Byernes og Flækkernes Befolkn.		24	pCt.
- —	—	Landets	—	76	—
- 1880	—	Byernes og Flækkernes	—	35	—
- —	—	Landets	—	65	—

I Fordelingen mellem de to Kjøn er der det usædvanlige Forhold, at Kvindekjønnet er i Minoritet: i 1871 var der endnu næsten ½ pCt. og i 1875 omtrent ¼ pCt. flere Kvinder end Mænd; men i 1880 havde Forholdet forandret sig saaledes, at der ligeoverfor 564,900 Mænd kun stod 562,200 Kvinder.

I Slesvig ere ifølge Folketællingen af 1880 de største Byer

Flensborg..............	30,956	Indv.
Slesvig................	15,446	—
Haderslev..............	8,056	—
Husum..................	6,267	—
Aabenraa...............	6,215	—
Sønderborg.............	5,863	—
Eckernförde............	5,321	—

Tønder, Tønning, Kappeln, Frederiksstad og Garding havde fra 3,600 til 1,870 Indv.

I Holsten have følgende sex Byer over 10,000 Indv., nemlig:

Altona	91,047	Indv.
Kiel	43,594	—
Wandsbek	16,138	—
Ottensen	15,375	—
Ratzeburg	12,198	—
Neumünster	11,623	—

Nærmest efter disse Byer kommer Itzehoe (9,850), Elmshorn (7,956), Heide (7,485), Glückstadt (5,567), Segeberg (5,007) osv.

I Indledningsafsnittet ville vi forøvrigt fremhæve de tre Kapitler om Altonas, Kiels og Flensborgs økonomiske Udvikling som særligt interessante.

Luigi Cossa, Primi elementi di scienza delle finanze. Terza edizione notevolmente corretta ed accresciuta. Milano, Ulr. Hoepli. 1882. (200 S.)

Om denne tredje, betydeligt forøgede og forbedrede Udgave af Professor Cossas Finansvidenskab kunne vi udtale os ligesaa anerkjendende som om de tidligere af os anmeldte Arbejder af den ansete italienske Nationaløkonom. (Jfr. Nationaløk. Tidsskr. XVII, 369—71). Det er, som Titlen udsiger, Finansvidenskabens «første Elementer», Bogen meddeler. De meddeles i en stærkt kondenseret Form, men med megen Klarhed. Bogen afhjælper et Savn i den finansvidenskabelige Literatur, og i højere Grad, mene vi, end Forfatterens tilsvarende «Primi elementi di economia politica» gjorde det for Nationaløkonomiens Vedkommende. Paa samme Maade som dette sidstnævnte Værk i sit Slutningsafsnit gav en methodisk ordnet nationaløkonomisk Bibliografi, meddeles der nu her en finansvidenskabelig Bibliografi, der betegner en anerkjendelsesværdig Forøgelse af den ny Udgave ligeoverfor de ældre.

A. P.-St.

Hvad danske Industridrivende forlange af Staten.

En Oversigt.

Af

Aleksis Petersen-Studnitz.

I.

Industrielle Organer.

Danmarks Industri- og Haandværkerforeninger. Fællesrepræsentationen. Spørgsmaalet om Industri- og Handelskamre.

De Organer, gjennem hvilke Industriens Interesser varetages, kunne være private, frivillige, eller offenlige, tvungne, eller af en blandet, halvt privat halvt offenlig Karakter.

Private, frivillige Organer have vi under en Mængde forskjellige Former, alt efter de forskjellige Formaal, der ønskes fremmede. Formaalet kan være at fremme bestemte industrielle Klassers Interesser, at beskytte Arbejderne mod Arbejdsgiverne, eller disse mod hine, og hertil svare da Foreninger af Arbejdere og Foreninger af Arbejdsgivere. Formaalet kan være at fremme bestemte industrielle Fag, enten set fra et almindeligt industrielt Standpunkt, eller særlig fra Mestrenes eller særligt fra Svendenes, og i Overensstemmelse hermed have vi Fagforeninger, Mester- og Svendeforeninger osv. Her kunne vi ogsaa

nævne de frivillige «Lav», Forbindelser mellem enten kun Mestre eller (i videre Forstand) baade Mestre og Svende i samme eller beslægtede Fag. Formaalet kan være at fremme visse industrielle Formaal, som f. Ex. det industrielle Understøttelsesvæsen, Dannelsesvæsen, Kreditvæsen, Forsikringsvæsen m. m., og hertil svarer da atter en Række af forskjelligartede Korporationer. Gjennemgaaende søges Formaalene realiserede gjennem Korporationer, Foreninger, Sammenslutninger, idet den isoleret staaende Fabrikant, Fabrikarbejder, Haandværksmester, Haandværkssvend osv. i Reglen vil være magtesløs. De industrielle Korporationer kunne ogsaa klassificeres efter det territoriale Omraade, deres Virksomhed rækker over, idet de enten kunne virke for det hele Land eller for en enkelt Landsdel eller kun for en enkelt By. «Industri- og Haandværkerforeningerne», hvis Formaal ganske i Almindelighed er at fremme og varetage Industriens og de Industridrivendes Tarv, virke oftest kun for en enkelt By.

En Statistik over det hele private industrielle Foreningsvæsen haves for Danmark ligesaa lidt som for noget andet Land, hvor interessant den end kunde være. Kun over en Del af de industrielle Organer, til hvilke ovenfor hentydedes, foreligger der Oplysninger.

I Aaret 1879 lod Industriforeningen i Kjøbenhavn ved sin Sekretær, Hr. cand. jur. C. Nyrop, udarbejde en statistisk Oversigt over Danmarks Industri- og Haandværkerforeninger *). Denne Oversigt er

*) Danmarks Industri- og Haandværkerforeninger. Nogle Oplysninger til Brug ved Dannelsen af en Fællesrepræsentation for dansk Industri og Haandværk. Industriforeningen i Kjøbenhavn. 1879.

ganske vist ikke fuldstændig, men den mangler dog vel neppe saa meget i at være det, og den omfatter:

3	kjøbenhavnske Foreninger	med	8,010	Medlemmer
20	sjællandske	—	—	2,877	—
7	loll. falsterske	—	—	1,160	—
10	fynske	—	—	1,370	—
41	jydske	—	—	8,977	—
Ialt 81	Foreninger med			22,394	Medlemmer.

Næsten alle disse Foreninger have deres Sæde i Kjøbstæder; kun 9 findes udenfor saadanne.

I 1879 forenede Størstedelen af disse væsenlig lokale Organer sig om et Central-Organ. Tanken herom havde allerede tidligere været fremme*), og i Tyskland — der i saa mange Haandværkerforhold har været bestemmende for os — havde man allerede flere Aar før faaet dannet industrielle Fællesorganer, bl. a. «Centralverband deutscher Industrieller», der søger «at bringe de enkeltvis bestaaende industrielle Foreninger i Forbindelse gjennem sig og som Central-Organ at repræsentere deres fælles Interesser», endvidere den tyske almindelige Haandværkerkongres m. fl. Organer. Danmark fulgte efter, og efter at Grunden var bleven lagt paa et Møde i Horsens 1878, blev det danske industrielle Centralorgan endelig dannet paa det af Danmarks Industri- og Haandværkerforeninger i Kjøbenhavn i Juli 1879 afholdte Centralmøde**). Derefter er der da nu «for Foreninger i alle Egne af Danmark, hvis Hovedformaal er at virke for Industri og Haandværk»,

*) l. c. p. 42 fg.

**) Jfr. Beretning om Forhandlingerne paa Danmarks Industri- og Haandværkerforeningers Centralmøde i Kjøbenhavn 16.—19. Juli 1879. Kbhvn. 1879.

dannet «en Fællesrepræsentation, der har som Maal at fremme dansk Industri og Haandværk og at værne om de dertil knyttede Interesser» *).

---

*) Love for «Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk» § 1. — Vi hidsætte her følgende Hovedbestemmelser i Fællesrepræsentationens Love: Fællesrepræsentationen bestaar af et Repræsentantskab og en Bestyrelse (§ 2). Hint bestaar af 27 Repræsentanter, denne af 5 af disses Midte valgte Bestyrelsesmedlemmer (§ 3). Til Valg af disse Repræsentanter danne de under Repræsentationen hørende Foreninger 5 Afdelinger — Kjøbenhavn, Sjælland (udenfor Kjøbenhavn) med Bornholm og Møn, Lolland-Falster, Fyn med omliggende Øer, endelig Jylland, — saaledes at der vælges 9 Repræsentanter for den kjøbenhavnske, 3 for den sjællandske, 3 for den lolland-falsterske, 3 for den fynske og 9 for den jydske Afdeling (§ 4). Afdelingerne dannes af Delegerede fra de i hver Afdelingskreds under Repræsentationen hørende Foreninger (§ 5). I hvert Aars April Maaned afholdes Delegeretmøde for hver Afdeling for sig i en af de i Afdelingen repræsenterede Byer for at vælge Afdelingens Repræsentanter. Valgbar til Repræsentant er ethvert Medlem af en af de i vedkommende Kreds under Repræsentationen hørende Foreninger. Hvert Aar fratræder en Tredjedel, saa at der medgaar 3 Aar til en fuldstændig Fornyelse af Repræsentantskabet. Paa Delegeretmøderne behandles desuden Æmner vedrørende Haandværk og Industri (§ 6). Bestyrelsen bestaar af et Medlem fra hver af de 5 Afdelingskredse. Dens Medlemmer vælges af Repræsentantskabet og ud af dettes Midte paa 3 Aar; men Gjenvalg kunne finde Sted (§ 7). Bestyrelsens Formand er det for Kjøbenhavn valgte Medlem; den vælger en Næstformand og antager en lønnet Sekretær, der tillige er Kasserer (§ 8). Den forestaar alle løbende Forretninger og varetager alle Fællesinteresser, udfører alle Repræsentantskabets Beslutninger, repræsenterer Fællesrepræsentationen udadtil, forbereder Sager, der skulle behandles paa Repræsentantskabsmøderne, tilkalder til enhver Forhandling, der direkte vedrører Haandværkernes theoretiske Uddannelse, en Repræsentant fra det tekniske Selskab i Kjøbenhavn, aflægger Regnskab og Beretning, fremlægger Budget etc. (§ 9). I hvert Aars Juli Maaneds sidste Halvdel afholdes Repræsentantskabets Aarsmøde, som Regel offenligt. Her aflægger Bestyrelsens Formand Beret-

Af alle Danmarks Industri- og Haandværkerforeninger havde i Aaret 1881—82 meldt sig ind under denne «Fællesrepræsentation for dansk Industri og Haandværk» ialt 71 Foreninger med 20,369 Medlemmer, nemlig:

4	kjøbenhavnske*)	Foreninger	med	8,169	Medlemmer
21	sjællandske	—	—	2,848	—
7	loll. falsterske	—	—	1,172	—
6	fynske	—	—	1,033	—
33	jydske	—	—	7,147	—
Ialt 71	Foreninger med			20,369	Medlemmer.

Det store Flertal af Danmarks Industri- og Haandværkerforeninger har saaledes sluttet sig til Fællesrepræsentationen. Denne faar sine pekuniære Virkemidler gjennem Kontingenter fra de under den hørende Foreninger (beregnede à 15 Øre pr. Medlem, altsaa en aarlig Indtægt paa c. 3000 Kr.). Dens Virksomhed giver sig Udtryk paa Delegeret-, Bestyrelses- og Repræsentantskabsmøder, gjennem dens Henvendelser til Re-

ning om Forretningernes Gang i det forløbne Aar, afgiver Regnskab og fremlægger Budget. Endvidere forhandles her om Sager vedrørende Industri og Haandværk (§ 10). Senest 8 Uger efter Repræsentantskabsmødet afgives Beretning om det til de forskjellige Foreninger (§ 11). Naar Bestyrelsen og Repræsentantskabet finder Anledning dertil, afholdes, skiftevis i hver Afdelingskreds, et almindeligt dansk Industrimøde, hvor samtlige Delegerede og Repræsentanter bør være tilstede (§ 14).

*) De 4 kjøbenhavnske Foreninger ere: Industriforeningen (6159 Medl.), Haandværkerforeningen (890 Medl.), Foreningen til Lærlinges Uddannelse (1000 Medl.) og Industriselskabet af 1877 (120 Medl.); men denne sidste Forening — der ikke findes nævnt i den ovenciterede Fortegnelse over Danmarks Industri- og Haandværkerforeninger — er senere ophørt at existere.

geringen og andre Avtoriteter, gjennem de af den udgivne Hefter, «Meddelelser fra Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk. Redigeret af C. Nyrop» (heraf udkommet i 1879—82 Nr. 1—16).

Det Offenlige varetager selvfølgelig ogsaa de industrielle Interesser gjennem sine almindelige administrative og legislative Organer, men spørge vi om Organer, indsatte af det Offenlige med det særlige Hverv at varetage Industriens Interesser, bliver der for Danmark Intet at omtale *). I andre Stater, derimod, findes der forskjellige saadanne Organer. Snart er det officielle «Handelskamre«, der ved Siden af at varetage Handelen, have det udtrykkelige Formaal ogsaa at varetage Industriens, navnlig Storindustriens Interesser. Snart er det «Handels- og Industrikamre», der ved Siden af en særlig Afdeling for Handelsanliggender have en anden særlig for Industri- og Haandværksspørgsmaal. Snart er det exklusive «Industrikamre» eller «Haandværkskamre». Atter paa nogle Steder ere de officielle lokale Industrikamre knyttede sammen ved et officielt Centralorgan (i Würtemberg f. Ex. «Centralstelle für Gewerbe und Handel»), paa samme Maade som de private lokale Industriforeninger samle sig om en privat Centralrepræsentation. Og endnu flere offenlige Organer kunne nævnes, der alle skyldes den Erkjendelse, at Regeringen vanskelig tilbørligt kunde varetage Industriens Interesser, naar den ikke ad officiel Vej og gjen-

*) Jfr. mine Artikler om Varetagelsen af de økonomiske Interesser. Nationaløkonomisk Tidsskrift Bd. XV.

nem faste Institutioner kom i Forbindelse med Udøverne af industriel Virksomhed og gjennem disses lovlige Repræsentanter erfarede, hvorledes de opfatte de industrielle Forhold.

I Danmark fattes imidlertid disse officielle Organer. Der har været stillet Forslag om Indførelsen af «Handelskamre», der ogsaa skulde varetage Industrien, d. v. s. den store Industris Interesser, — Forslag, der ere blevne stillede af Børsudvalget, Grosserer-Societets-Komiteen og Andre *); men «Fællesrepræsentationen» har for Størstedelen forholdt sig noget afvisende eller dog kritisk ligeoverfor disse Forslag. Alligevel sluttede Fællesrepræsentationens Bestyrelse den i en Skrivelse (af Juli 1881) til Repræsentantskabet givne Kritik af Grosserer-Societets-Komiteens Forslag med en Tiltrædelse af dette Forslag, forsaavidt det gik ud paa, «at der oprettes Institutioner med det Formaal at virke for Handelens og Industriens Interesser, blandt Andet ved at yde Statsmagten sagkyndig Assistance ved Behandlingen af Spørgsmaal vedrørende Handel og Industri.» Kun fastholdt den, «at der gives Industrien, saavel den store som den lille Industri, en tilbørlig og med Handelen ligeberettiget Indflydelse paa disse Institutioners Sammensætning.» Som heldigst ansaa den det, at der «navnlig for at Særinteresser ikke skulle gjøre sig for stærkt gjældende», «dannes Repræsentationer, som paa engang rumme Talsmænd for Handel og Industri, og hvis Benævnelser paa en passende Maade antyde denne dobbelte Opgave.» Saafremt saadanne Repræsentationer («Hand-

*) Jfr. de forskjellige Artikler og Aktstykker Handelskammersagen vedrørende, der findes i Nationaløkonomisk Tidsskrift XIV og Bd. følg.

els- og Industrikamre») ikke skulde blive realiserede, fastholdt den «paa det Bestemteste», «at der skabes selvstændige Institutioner til at varetage Industriens Interesser [«Industrikamre», «Haandværkerkamre»], som under Varetagelsen af disse, og navnlig overfor Statsmagten, kommer til at indtage en med Handelsstandens Repræsentationer [«Handelskamre»] ligeberettiget Stilling». Særlig fremhævedes det som det Rigtige, «at den store Industri virker sammen med den lille og faar sin fælles Repræsentation sammen med denne.» Endelig saa Bestyrelsen «ikke rettere, end at den alt bestaaende Fællesrepræsentation for dansk Industri og Haandværk er et naturligt og hensigtsmæssigt Grundlag for en forventet af Statsmagten sanktioneret Repræsentation for den danske Industri», og den mente, at der burde vises al mulig Imødekommen» med Hensyn til Foretagelsen af «saadanne Omdannelser i Organisation og Sammensætning, som Statsmagten maatte finde nødvendige efter den ny officielle Betydning, der tillægges» Fællesrepræsentationen. «At ogsaa den extraktive Industri, derunder navnlig Agerbruget, kommer til i fuldt Maal at indvirke paa Sammensætningen af en saadan forventet Repræsentation», ansaa Bestyrelsen som retfærdigt. Men disse Bestyrelsens Udtalelser blev paa Repræsentantskabsmødet i Kjøbenhavn, Juli 1881, betegnede som uklare og som værende for anerkjendende ligeoverfor Grosserer-Societets-Forslaget. Nogle af Repræsentanterne gik saa vidt i deres Overvurdering af Fællesrepræsentationen — en rent privat Forening, der kun repræsenterer en Del af den danske Industri og en Forening, der ikke uden at stile betydeligt for højt kan tro at kunne «tale paa hele den danske Indu-

stris Vegne», — nogle Repræsentanter, sige vi, gik saa vidt, at de forlangte den rent private Forening indrømmet en med det paatænkte officielle Handelskammer «ligeberettiget Stilling«. Af Forsamlingens Flertal blev det dog betegnet som «naturligt og ønskeligt, at et eventuelt Handelskammer under sig samler de dermed beslægtede Interesser»; men den hævdede samtidigt, «at den derved frembragte Repræsentation kun kan blive et Udtryk for Handel og Søfart», og den gik «selvfølgelig» ud fra, «at den alt bestaaende Fællesrepræsentation for dansk Industri- og Haandværk er et naturligt og hensigtsmæssigt Grundlag for en forventet af Statsmagten sanktioneret Repræsentation for den danske Industri.»

Dette: at blive anerkjendt som den danske Industris officielle Organ har fra første Færd været Fællesrepræsentationens Ambition, og der kan i saa Henseende henvises til, at dens Bestyrelse allerede ved sin første Henvendelse til Regeringen (i en Skrivelse til Indenrigsministeriet af 11. Sept. 1879), udtalte, at Fællesrepræsentationens «Maal vil være at blive et saa vidt muligt officielt Organ for det danske Haandværk og den danske Industri, og den vil som saadant sætte Pris paa at staa i nøje og velvillig Forbindelse med det høje Ministerium.» Men videre end til at være en privat Forening, en Sammenslutning af de fleste danske Industri- og Haandværkerforeninger, der atter i Hovedsagen ere Organer for Haandværkernes og de mindre Industridrivendes Interesser, er Fællesrepræsentationen dog ikke kommen. Den har imidlertid i sin korte Levetid arbejdet med saa stor Ihærdighed, at der i en Redegjørelse for de Forhold, hvormed vi i det Følgende

ville have at beskjæftige os, maa indrømmes den en fremtrædende Plads.

Sluttelig bemærke vi, at de industrielle Organer, der hedde Lav, tvungne Lav, ville finde deres Omtale i Afsnit III, Afsnittet om Næringsloven.

II.

Industriens Statistik.

Statistik og Toldreform. Fællesrepræsentationen og Industristatistik. Kommunal Industristatistik.

Den af den svenske Regering for et Par Aar siden nedsatte store Toldkommission blev der overdraget det Hverv nøjagtigt at undersøge det svenske Næringsliv og derom at afgive Beretning. Beretningen foreligger nu i tre Kvartbind, der ikke blot indeholde Forslag til en ny Toldtarif, men navnlig meddele et meget udførligt statistisk Materiale til Belysning af den svenske Industris Stilling i de sidste tyve Aar. Da den danske Regering ifjor fremsatte sit Toldlovforslag, stod der ikke bag dette noget mere omfattende industristatistisk Materiale, og i denne Anledning bemærker Landstingsudvalget i den af det afgivne Betænkning: «Ligesom Ministeren selv erkjendte Vanskeligheden ved at faa den fornødne Oversigt over samtlige Landets Produktionsvirksomheder, saaledes maa ogsaa Udvalget fremhæve Ønskeligheden af en mere grundig og omfattende Kundskab derom, og det skal derfor tillade sig at henlede Finansministerens Opmærksomhed paa Hen-

sigtsmæssigheden af, at der til Brug for fremtidige Toldlovsbehandlinger tilvejebringes et historisk-statistisk Materiale i Lighed med det, der f. Ex. ledsager den svenske Toldkomités Betænkning, saaledes at man deri kan finde de fornødne Oplysninger om de forskjellige Næringsvejes Udbredelse, Virksomhed, Frem- og Tilbagegang, Indførsels- og Udførselsmængden af de Varer, som de tilvirke, Antallet af Arbejdere, som de beskjæftige, sondret efter Alder og Kjøn, Arbejdets Beskaffenhed, Arbejdstiden og Arbejdslønnens Størrelse i de forskjellige Arter af industrielle Etablissementer m. m.» Enkelte statistiske Oplysninger indeholdtes vel i de talrige Andragender, der i Anledning af Toldlovens Forelæggelse fremkom fra de Industridrivende (jfr. nedenfor under Afsnittet om Toldloven); dog ingen af dem gav Oplysning om Arbejdslønnen — hvad dog ikke er saa overraskende —; men «ogsaa Oplysning om denne vilde efter Udvalgets Skjøn være af Betydning ved Afgjørelsen af, om der bør ydes den paagjældende Virksomhed Beskyttelse.»

Der er i de her anførte Betragtninger tilkjendt Industristatistiken en bestemt praktisk Opgave: den, nemlig, at lette »fremtidige Toldlovsbehandlinger«, og ganske specielt at være vejledende ved Afgjørelsen af Spørgsmaalet: Beskyttelse eller Ikke-Beskyttelse. Men adskillige andre praktiske Opgaver kunde en Industristatistik tjene, og naar de Industridrivende klage over saa mange Forhold og henvende sig til Lovgivningsmagten med saa mange Ønsker, vilde det aabenbart være af Betydning for dem, om de — i Stedet for blot at motivere deres Klager og Ønsker ved almindelige Talemaader, Følelser, Stemninger, individuelle Indtryk og spredte Iagttagelser

— kunde producere saadanne Tal, saadanne positive Data, en saadan Statistik, at det deraf fremgik, at deres Klager og Ønsker hvilede paa et sikkert Grundlag, paa noget Andet og Mere end den sædvanlige Misfornøjelse med, hvad man har, og Sørgen over de svundne «gode gamle Dage».

I Erkjendelsen af en Industristatistiks store praktiske Nytte henvendte de Industri- og Haandværkerforeninger, der i 1879 vare samlede i Kjøbenhavn til et Centralmøde, sig til Regeringen med den Anmodning, at Regeringen vilde gjøre Skridt til Tilvejebringelsen af en Industristatistik, og i de følgende Aar har «Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk» gjentagne Gange betonet Ønskeligheden af Tilvejebringelsen af en saadan Statistik, — ja ikke blot det, men tillige selv efter Evne søgt at gjøre noget for at fremskaffe Bidrag i industristatistisk Retning, navnlig ved gjennem sin Sekretær, cand. jur. C. Nyrop, at lade udarbejde forskjellige Oplysninger, saasom om Svendeprøver, om rejsende Haandværkssvende, om vore tekniske Skoler. Hvad der vil kunne fremskaffes ad privat Vej, vil imidlertid aldrig kunne være mere end statistiske Bidrag, i Almindelighed mindre Bidrag, til Belysning af enkelte Forhold; en samlet Industristatistik vil selvfølgelig ingen privat Mand eller Institution kunne overkomme, og vil Regeringen ikke tage sig af den Sag, ere Udsigterne ikke glædelige. Hidtil har Administrationen i Danmark ikke vist Statistiken megen Interesse, og saalænge de paagjældende Ministre ikke af Rigsdagen udbede sig fyldestgjørende Bevillinger i statistiske Øjemed, er det rimeligt nok, at saadanne ikke gives. Om Rigsdagens Beredvillighed til at bevilge det

Fornødne, har man ingen Ret til at tvivle, saalænge man ikke for Alvor og uden Resultat har henvendt sig til den.

Medens der for Øjeblikket ikke er megen Udsigt til, at Statens statistiske Bureau i en nærmere Fremtid vil optage den store industristatistiske Opgave, har vort kommunale kjøbenhavnske statistiske Kontor gjort paaskjønnelsesværdige Skridt i denne Retning, idet Kjøbenhavns Kommunalbestyrelse har ladet indsamle Oplysninger om Hovedstadens Industri- og Haandværksforhold, der ville blive bearbejdede i Aarets Løb. «Magistraten har, efter nøje Overvejelse, besluttet ikke paa Forespørgselsskemaerne at optage nogen Rubrik, hvis Besvarelse kunde antages at volde den Enkelte Betænkelighed. Ihvorvel det nemlig gjælder om disse Forespørgselsskemaer som om andre lignende af Magistraten udsendte, at Besvarelserne kun ville blive benyttede i rent statistiske Øjemed og ikke i nogensomhelst Retning, der vedkommer den enkelte Borgers Skatteevne, hans Forhold til det Offenlige eller hans Forhold til Private, saa har man dog, i Overensstemmelse med de Erfaringer, som ere indhentede i Udlandet, anset det for rigtigst at udelade Forespørgsler om Arbejdslønnen, om Mængden af Raaprodukter og Mængden af producerede Fabrikata i hver enkelt Virksomhed. Med Hensyn til de sidste Spørgsmaal turde det, selv om der for den enkelte ingen Betænkelighed var ved at besvare dem, være vanskeligt at faa saadanne Oplysninger, at man ud fra disse vilde kunne naa et korrekt Resultat. Med Hensyn til Spørgsmaalet om Arbejdslønnens Størrelse vil man rettest kunne søge Oplysning om denne ad anden Vej.»

Naar de danske Industri- og Haandværkerforeninger strax ved deres første samlede Henvendelse til Regeringen fremkom med et Ønske om Tilvejebringelsen af en Industristatistik, have de vist, hvad Betydning de tillægge denne. Men om Industristatistikens Betydning — der rækker langt videre end til de ovennævnte praktiske Opgaver — om hvorledes det staar til med den danske og med fremmede Landes Industristatistik, — kunne vi henvise til, hvad der tidligere er fremkommet herom i Nationaløkonomisk Tidsskrift og Nationaløkonomisk Forening*).

III.

Næringsloven.

Misfornøjelse med Næringsloven. Forlangender om «Revision». Lavsspørgsmaalet. Svendeprøve-Spørgsmaalet. Mindre Punkter.

En Hovedklage er «Løsheden», — denne «Løshed», der, efter hvad der siges, har stillet Nutidens Haandværk og mindre Industri saa misligt i saa mange Retninger, i Forholdet mellem Haandværkerne indbyrdes, mellem Arbejdsherre og Arbejder, mellem Mester og Svend, mellem Mester og Lærling, i Forholdet ligeoverfor Konsumenterne, i Forholdet ligeoverfor den udenlandske Konkurrence osv. osv., — medens Fortidens Haandværk i sin faste Organisation havde det Holdepunkt, der nu savnes saa haardt. Og det er, paastaas der videre, Lovgivningen der er Skyld i

*) Nationaløkonomisk Tidsskrift Bd. XVI, XVII.

denne Løshed; det er den liberale Lovgivning, der har ryddet det Gode bort med det muligvis mindre Gode, og det er derfor ogsaa Lovgivningens Pligt at gjøre det godt igjen, som den har ødelagt. Til Staten og Lovgivningen stilles da Fordringerne, — og med Forkjærlighed henvises til, at i andre Lande — d. v. s. i Tyskland, hvor samme eller lignende Fordringer ere fremkomne, har Lovgivningsmagten vist sig ikke utilbøjelig til at slaa ind i et ganske andet Spor end den liberale Økonomis.

Paa de danske Industri- og Haandværkerforeningers Centralmøde i Kjøbenhavn 1879 indrømmedes det af nogle Talere, at Friheden havde bragt nogle Goder og havde en vis Andel i det umaadelige økonomiske Opsving, der har fundet Sted, efter at Næringsfriheden er bleven delvis gjennemført, — men der tilføjedes: «Spurgte man Indehaverne af Industri og Haandværk, om de havde arbejdet med Tilfredshed i de siden Næringsloven forløbne Aar, vilde Svaret næsten enstemmigt lyde: Nej! Og spurgte man om Grunden til Utilfredsheden, vilde man i Reglen faa Anvisning paa Næringsloven». Før «Sagens Afgjørelse nærmede sig» (Næringsloven af 1857), agiteredes der voldsomt i det store Spørgsmaal: Lav eller Frihed. «Friheden var gaaet af med Sejren; men hvad blev der saa gjort i Overgangstiden fra 1858 til 1862? Havde Mestrene, der holdt paa Tvangen, opgivet deres gamle Ideer og sluttet sig til det Ny, eller havde de, der kæmpede for Friheden, sørget for et Værn mod dens Udskejelser? Havde de Smaa med de smaa Kapitaler tænkt paa at samle sig for at møde de store Kapitaler, eller havde man gjort noget for Forholdet mellem Svend og Mester,

Lærling og Mester? Nej, det lod til, at man ligesom havde udtømt sine Kræfter paa Agitationen, — for derefter at hengive sig til mismodig Uvirksomhed og lade Tiden raade.» Men Tiden raadede ikke godt. De gamle Lav «fortjente i alt Fald i ét Punkt al Respekt: Disciplinen; denne kunde være brugt i gal Retning, men allerede det, at der var Disciplin var en god Ting.» Efter Næringsfrihedens Gjennemførelse var Disciplin bleven afløst af Disciplinløshed. Man saa nu «Ulemperne af intetsteds at have en samlet Korporation af Mestre». «Forholdet mellem Mestre og Svende var i de senere Aar herhjemme blevet saa galt, at det næsten var utaaleligt, og Noget maatte derfor gjøres». «Men var Forholdet mellem Mestre og Svende besværligt, saa var det med Hensyn til Lærlingene kommet til et saadant Yderpunkt, at det ikke længer kunde gaa.» Staten maatte træde til. En Lærlingelov maatte gives, en Lov om Voldgiftsret, Arbejderretter. En enkelt Taler (Sparekasseinspektør Faber) anbefalede ogsaa Indførelsen af de Schulze-Delitzschske Kreditforeninger og af Raastofforeninger, «som aldrig havde været forsøgte herhjemme, et Vidnesbyrd om den Mangel paa Associationsevne, der karakteriserer den danske Haandværkerstand». Men af Haandværkere (Bagermester Stilling) sagdes det, at «Fabers Associationer neppe vilde have samme Betydning for Danmark som for Udlandet.» Derimod forlangtes Indførelsen af Mesterprøver som «det eneste Middel til at værne imod at Alle og Enhver drev Haandværk.» «Staten anordnede jo Prøver« — saaledes lød den ejendommelige Motivering — «for Læger,

Jurister og Skolelærere; det var vel derfor ikke saa ubilligt at fordre, at ogsaa den store Klasse af Befolkningen, der frembringer Alt, hvad der bruges i det daglige Liv, kom til at aflægge tilstrækkeligt Bevis for, at den virkelig kan præstere, hvad den paatager sig.» Endvidere: obligatoriske Svendeprøver. «Det, der havde foranlediget Forstyrrelsen og gjort, at man endnu ikke havde faaet Fodfæste, var Maaden, hvorpaa Næringsloven overrumplede Haandværkeren [trods aarelang Bebudelse af Loven før dens Vedtagelse i 1857, og trods fireaarig Forberedelsestid til dens Ikrafttræden i 1862], ved nemlig at tage Alt det fra ham, han havde haft tidligere, og hvortil han skulde støtte sig [ɔ: Lavene]. Taleren [Malermester Schmiegelov] saa derfor ikke nogen anden Maade at tilvejebringe Fasthed paa end at faa noget af det Gamle slaaet fast igjen, f. Ex. Svendeprøverne.» Overhovedet var der det Gale ved Næringsloven, at den gjorde det saa let at erhverve Borgerskab, — «Noget, som især trykkede den lille Bedrift. Man havde i 1857 tænkt sig at lette den Ubemidlede Vejen til Selvstændighed; men det var Kapitalen og ikke den Ubemidlede, der havde haft Fordelen deraf. Snævrere Grænser for Erhvervelsen af Borgerskab vilde maaske være et vigtigt Skridt til at forbedre Tilstanden.» Ogsaa var det galt, at der «siden 1857 ikke var gjort Noget for at bevare Kjøbstæderne; tværtimod. I Strid med Aanden i Næringsloven [saaledes som Urmager Willumsen forstod den] blev det f. Ex. tilladt at forene Borgerskab paa Detailhandel og Haandværk, hvilket igjen førte til Ødelæggelse af Forholdet mellem den egenlige Haandværksmester og Svendene, idet disse ofte forlod

Mestren for at arbejde for «Mændene fra Landevejen», som de kaldes.» *)

Forhandlingerne paa Centralmødet om vore Haandværksforhold førte da til den Erklæring: «Delegerede fra Danmarks Haandværker- og Industriforeninger udtale sig for Ønskeligheden af, at Næringsloven af 29. Dcbr. 1857 bliver underkastet en omhyggelig og sagkyndig Revision i Overensstemmelse med den siden hin Tid stedfundne almindelige Udvikling for om muligt gjennem en saadan Revision at opnaa Forbedringer i mange af de uheldige Forhold, hvorunder den danske Haandværkerstand for Tiden virker.» Og disse «Forbedringer» maatte da bestaa i Dannelsen af industrielle Korporationer, Indførelsen af Mester- og Svendeprøver, Organisation af Lærlingevæsenet, Vanskeliggjørelse af Erhvervelse af Borgerskab — kort sagt: Organisation ved Staten af Industrien fra ovenaf og helt nedigjennem, og Indskrænkninger af Erhvervsfriheden.

Paa Haandværkerforholdene i Danmark har Tyskland altid øvet en overvejende Indflydelse. Saaledes ogsaa nu. Den Bevægelse, som kom til Orde paa Haandværkernes ovenomtalte «Centralmøde», og som fremdeles fortsættes i deres «Fællesrepræsentation», har fra Tyskland modtaget stærke Impulser. Fra Tyskland skyller den socialpolitiske Bølge ind over os. Den bringer mange Ting med sig, gamle og ny; den bringer

---

*) Beretningen om Forhandlingen paa Centralmødet S. 94—113.

med sig Fordringen om, at der hvor man tidligere rev ned, skal man nu bygge op.

Den gamle Lavsbygning og hvad dermed hørte sammen, rev de Liberale ned. Den «sociale Reforms» Mænd forlange, at en ny Bygning bygges op.

Under Forhandlingerne om Næringsloven af 1869 for det nordtyske Forbund erklærede Forbundskommissæren Dr. Michaelis: «Forbundsraadet opfatter *ikke* Udkastet til en Næringslov saaledes, som man opfatter en Forfatning, ved hvilken man i en lang Aarrække ikke agter at røre. Den opfatter Udkastet som det Grundlag, paa hvilket Forbundets Næringslov *skal udvikle sig*. Vi have ikke en Lov for os, der *afslutter* Næringslovgivningens Udvikling; men vi ville gjennemføre en Lov, der først muliggjør Næringslovens fælles Udvikling i det nordtyske Forbund, fordi den afgiver et fast og sikkert Udgangspunkt.» Dr. Michaelis karakteriserede paa en meget træffende Maade den tyske Næringslov. Den ryddede Grunden og blev et Udgangspunkt. Men den blev neppe et Udgangspunkt ganske saaledes som den liberale Nationaløkonom havde tænkt sig det. Den blev ikke fortsat af ny Love, der yderligere ryddede bort. Tværtimod har man paa den Grund, som Loven af 1869 ryddede, søgt at tage fat paa det *reorganiserende* Arbejde, og i det korte Tidsrum, der er forløbet siden den udkom, er der allerede blevet gjennemført en Række af Ændringer i den, — Ændringer i indskrænkende og organiserende Retning *). Mere endnu forlanges, og mere vil komme, — først i Tyskland, bagefter i Danmark.

---

*) Jfr. min Oversigt over den tyske økonomiske Lovgivning 1871—81 i Nationaløk. Tidsskr. XIX, samt specielt min Rede-

Bevægelsen gaar fra Naboen i Syd op imod os. Strømningerne i det tyske Næringsliv rive, mer eller mindre, ogsaa os med sig.

Paa den tyske socialpolitiske Forenings femte Generalforsamling (1877) blev netop disse Strømningers Beskaffenhed karakteriseret. Der findes — blev det her udførligt udviklet (af Professor Schmoller) — paa Næringslivets Omraade en Række af Strømninger — Lavsvæsenets, den bureaukratiske Stats, Næringsfrihedens, den sociale Reforms —, der paa en vis Maade ligge som geologiske Lag ovenpaa hverandre, men saaledes at intet af Lagene fuldstændigt dækker eller fortrænger de andre: de ældre ligge vel dybt nede, men de træde dog hist og her frem til Overfladen, de gjøre sig gjældende og forsvare deres Existens og forlange, at der tages Hensyn til dem, — og en Ligevægt mellem disse forskjellige Kræfter skal netop Lovgivningen tilsigte. I Nutiden er det den saakaldte «sociale Reforms» Strømning, der navnlig trænger frem med Magt. Og det var den «sociale Reforms» Mænd, som paa den nævnte Generalforsamling afsluttede Diskussionen om Næringslovens Reform *) med en saalydende Udtalelse:

«Den Reform af Næringsloven, der for Tiden er nødvendig, kan hverken bestaa i en Gjenopliven af Lavsvæsenet eller i en almindelig ved Staten foretaget Organisation af Industrien; men den maa forsøge med Hensyn til de Punkter i vort industrielle Liv, hvor der er betydelige Misligheder og følelige Huller, der ikke

gjørelse for de sidste Aars industrielle Lovgivning i Tyskland i Nr. 15 af de af Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk udgivne Meddelelser.

*) Schr. d. Vereins f. Socialpolitik XIV, S. 173—262.

kunne afhjælpes eller udfyldes alene ved Sædvane og privat Foreningsliv, at gjennemføre en ny med den moderne Teknik og vor Tids moralske og politiske Ideer stemmende ensartet retlig Ordning.»

Men det forstaar sig: en saadan almindelig Udtalelse faar kun Betydning, naar den suppleres med Oplysninger om de specielle Forholdsregler, ved hvilke man har tænkt sig hine Misligheder afhjulpne og disse Huller udfyldte. Netop om dem vil der paa de følgende Blade blive Tale.

Lavsspørgsmaalet er i sin rene, usminkede Skikkelse ikke i den Grad bleven optaget til Diskussion i Danmark som i Tyskland. Men i dette Land behandles det med den største Lidenskabelighed. Strax efter den tyske Næringslovs Vedtagelse fremkom der Forslag om at skaffe Haandværket en ved Staten gjennemført fagmæssig Organisation, og den vidtløftige Debat heraf fik et foreløbigt — men kun et rent foreløbigt — Resultat i Lavsloven af 18. Juli 1881 *).

Denne Lov har brudt med den gamle Opfattelse, at et Lav kun omfatter Mestre af samme eller beslægtede Fag: den tillader selvstændige Næringsdrivende af de forskjelligste Fag at slutte sig sammen i Lav («Innung»), fri, lokale Korporationer. Disse har den paalagt bestemte Opgaver, der skulle opfyldes: Lavet skal pleje Almenaanden, hævde og styrke Lavsmedlemmernes

---

*) For denne Lov har jeg gjort Rede dels i den anførte Artikel i Fællesrepræsentationens «Meddelelser» dels i Nationaløk. Tidsskr. XVIII.

Standsære; det skal arbejde for et godt Forhold mellem Mestre og Svende, og tage sig af Svendeherbergsvæsenet og Anvisning af Svendearbejde; det skal ordne Lærlingevæsenet og sørge for Lærlingenes tekniske og moralske Uddannelse; det skal endelig afgjøre Stridigheder mellem Lavsmestre og Lærlinge. Andre Opgaver forlanger Loven ikke, at Lavene skulle hellige sig; men den nævner, at de ogsaa, hvis de ville, kunne hellige sig andre Opgaver: de kunne indrette og lede Fagskoler for Lærlinge, tage sig af Mestrenes og Svendenes tekniske Uddannelse, afholde Svende- og Mesterprøver, indrette fælles Forretningsdrift for at fremme Lavsmedlemmernes Forretning, indrette Understøttelseskasser for Lavsmedlemmerne, deres Familie, Svende og Lærlinge, indrette Voldgiftsretter til Afgjørelse af Stridigheder mellem Lavsmedlemmerne og deres Svende. En meget ejendommelig Bestemmelse i Lavsloven er den, ifølge hvilken det, naar Lavet har staaet sin Prøve paa Lærlingevæsenets Omraade, tillades Overøvrigheden: at udvide et Lavs Virksomhed udover Kredsen af dets Medlemmer nemlig til saadanne Næringsdrivende, der drive en i Lavet repræsenteret Profession, og ere berettigede til at optages i det, men alligevel ikke have indmeldt sig i det. Til saadanne Næringsdrivende kan Lavets Virksomhed udvides 1. med Hensyn til Afgjørelse af Lærlingestridigheder; 2. med Hensyn til Forbindligheden af de af Lavet givne Forskrifter om Lærlingeforhold. Herved gives der da de Næringsdrivende, der have ladet sig optage i Lavet, en Indflydelse, som de Næringsdrivende, der ikke have indmeldt sig i Lavet, maa savne, og Loven opfordrer saaledes disse sidste til at slutte sig til Lavet. En langt større Vægt vilde

denne Opfordring (eller indirekte Tvang) ganske vist have haft, naar den tyske Rigsdag ikke havde strøget Regeringsforslaget om, at der ad administrativ Vej kunde indrømmes Lavsmestrene udelukkende Ret til at holde Lærlinge. Saaledes som Loven nu er bleven, have Lavene vel en offenlig Karakter, kunne faa deres Lavsbidrag og Mulkter inddrevne ved det Offenlige, give deres Medlemmer udelukkende Ret til at titulere sig Lavsmestre, ere Gjenstand for Statskontrol, kunne lukkes, naar visse bestemte Grunde ere tilstede, af Statsadministrationen, — men om de end ere offenlige Korporationer, ere de dog ikke blevne Tvangskorporationer: direkte er Ingen forpligtet til at indtræde i dem, og enhver der har meldt sig ind i dem, kan atter udmelde sig, uden derfor at miste noget af sin Næringsret, og forsaavidt ere da ogsaa de ifølge Loven af 1881 dannede Lav frivillige Foreninger.

Denne Lov vil ikke undlade at virke udover Tysklands Grænser, — uagtet den i Tyskland ganske sikkert slet ikke vil svare til Forventningerne. Det Parti, der ønsker de gamle obligatoriske Lav tilbage, vil naturligvis slet ikke kunne føle sig tilfredsstillet med den moderate Lov af 1881. Og dette Parti er ikke faatalligt. Den almindelige tyske Haandværkerkongres, der afholdtes i Juni d. A. i Magdeburg, erklærede sig med meget stort Flertal for Gjenindførelsen af Tvangslavene, og forlangte bl. A.: «at Berettigelsen til at drive et Haandværk gjøres afhængig af Indmeldelsen i et Lav eller af obligatorisk Mesterprøve.» Og kan nu end den tyske Haandværkerstand ingenlunde gjøres solidarisk med den «almindelige tyske Haandværkerkongres», saa har dog den omfattende Lavsdiskussion vist, at de obli-

gatoriske Lav have talrige Tilhængere, endog begejstrede, fanatiske Tilhængere baade i og udenfor Haandværkerstanden. «De tyske Lav gik dog udelukkende til Grunde formedelst deres indre Uholdbarhed, fordi de stode i Strid med Arbejdsdelingens, Maskinernes og Storindustriens videre Udbredelse. Tekniken og den verdensøkonomiske Ordning og Konkurrencen fra de os omgivende næringsfri Stater have gjort enhver kunstig Organisation af Industrien umulig. Regeringerne selv havde, medens Lavene endnu bestod af Navn, ved «Koncessions»-Systemet for Fabriker indrømmet de store Industridrivende, Kjøbmænd og Kapitalister Næringsfriheden. Lavstvangens, Læretvangens, Vandretvangens og Mesterprøvernes Indskrænkninger gjaldt kun for Smaafolkene. Men hvem der i en stor Maskin-, Møbel- eller Vognfabrik drev et Dusin forskjellige Haandværk ved Siden af hverandre og beskjæftigede Hundreder af udenfor Lavene staaende Mænd og Kvinder og Børn, var som «Fabrikant» eller «Driftsherre» fri for alle Chikaner, selv om han ikke havde lært et eneste Haandværk lavsmæssigt. Vilde Regeringerne have handlet anderledes og have forsøgt paa strengt at gjennemføre Lavslovene, vilde de have unddraget deres Land alle den moderne Industris Fordele. Ved Indførelsen af Næringsfriheden ophørte endelig den unaturlige Begunstigelse af Fabrikdriften, og ogsaa den lille Haandværker tillod man at forene flere Professioner, at benytte ikke zünftige Medhjælpere, at gaa over til andre Professioner, samtidigt med at han befriedes fra Bekostningerne ved at blive Mester, fra Lavsafgifterne og andre Byrder. Uheldigvis skete denne den lille Industris Befrielse et halvt Aarhundrede for sent. ... Hvem der kjender Industriens

Historie, véd, at den tyske Industri allerede i det 16. Aarhundrede begyndte at lide under Lavslovenes Strænghed, og at ethvert Opsving i de enkelte Haandværk var sammenknyttet med Forsøg paa at bryde Lavsvæsenet og at indrømme fremmede eller fremskredne indenlandske Industridrivende Undtagelsesstillinger. Lavet ødelagde Tekniken, og den forsmædelige Tilbagegang i det tyske Kunsthaandværk fuldbyrdedes, dengang da Lavstvangen stod i sin Flor. Tysklands bedste industrielle Kræfter drog til Udlandet og hjalp navnlig den fri Pariserindustri til dens Blomstring. Først da Næringsfriheden indførtes, vaagnede igjen Forlangendet om Haandværkets kunstneriske Uddannelse, og Fortsættelsesskoler, Kunsthaandværksskoler og Fagskoler begynde at blomstre. Det er paa høje Tid at gjøre Haandværkerne nøjere bekjendt med den moderne Industris Historie og belære dem om, at i Haandværksspørgsmaalet ere tekniske og verdensøkonomiske Synspunkter og personlige Præstationer langt mere afgjørende end Politik og Lovgivning. Regeringerne kunne vel indirekte bidrage Noget til Haandværkernes Uddannelse, til Ordens Gjennemførelse, til Lettelse af Organisationen; men de kunne ikke ved Tvangsbestemmelser faa Lavene gjenoprettede. Hovedsagen er, at enhver enkelt Haandværker forstaar sine Pligter og Opgaver ligeoverfor de indre nødvendige Forandringer i den moderne Industri.*)»

Der er imidlertid ikke megen Udsigt til, at Haandværkerne saasnart ville modtage denne Belæring, og langt sandsynligere er det, at det mindre Udbytte, Lavsloven rimeligvis vil bringe, blot vil føre til, at Fordring-

*) Prof. Böhmert i »Social-Correspondenz« 1882, Nr. 23.

erne voxe. Det tyske Haandværkerparti har allerede betegnet Lavsloven som »en Kniv uden Blad, der tillige mangler Skaft.» Det vil da forlange, at Kniven forsynes baade med Skaft og Blad, — og med et Blad, der kan skjære.

Fra Tyskland vil Lavsbevægelsen komme til Danmark. At den alt er her, kan strængt taget ikke siges. Thi de Stemmer, der have hævet sig til Bedste for de gamle Lav, have for Størstedelen kun været Enkelt-Stemmer, og Fællesrepræsentationen, det industrielle Central-Organ, saa vel som de fleste Industri- og Haandværkerforeninger have — det maa man indrømme dem — paa dette Punkt vist en vis Tilbageholdenhed. Et andet Spørgsmaal er, hvorlænge denne vil holde, og om eventuelle ny Sejre i Tyskland ikke ville virke inciterende.

Arbejderkommissionen behandlede derimod Spørgsmaalet, og dens Udviklinger af det (Bet. S. 29—35) skulle vi her resumere:

Da Næringsloven af 29. Dcbr. 1857 gik bort fra den tidligere lavsbundne Næring til Næringsvirksomhedens Frigivelse, stillede den sig, hvad de hidtil bestaaende Foreninger mellem Næringsdrivende — Mestre som Svende — angik, saaledes at den i § 25 fastsætter, at «ethvert Lav, der af Indenrigsministeriet anerkjendes som saadant, og har mindst 5 Medlemmer, vedbliver at bestaa, indtil det af Flertallet af dets Medlemmer vorder besluttet, at Lavet skal ophæves eller Medlemmernes Antal synker under 5. Det staar ethvert Medlem af et Lav frit for at udmelde sig, naar han vil.» Efter § 26 kan «Indenrigsministeren i Kongens Navn stadfæste saadanne Forandringer i de gjældende Lavsartikler og an-

dre Lavsforfatningen vedkommende Indretninger, som af de Vedkommende maatte attraas.» I § 67 paalægges det Øvrigheden at paase, at et Lavs Ophævelse, naar saadan vedtages af Medlemmerne, foregaar paa behørig betryggende Maade, ligesom ogsaa Indenrigsministeriet med kongelig Approbation paaser Lavsformuens fremtidige Anvendelse. Ligeledes iagttager Øvrigheden det Fornødne, naar Lavets Medlemstal er gaaet ned til 5. I § 68 gjøres de samme Regler gjældende for de ældre saakaldte »Korporationer». Derpaa fastsætter Lovens § 69: «Det er Indenrigsministeriet overladt i Kongens Navn at meddele Stadfæstelse paa nye Vedtægter saa vel for de nu bestaaende Lav og Korporationer som for nye Foreninger, der frivillig maatte danne sig enten af Haandværkere, Handlende eller andre Næringsbrugere. Det Samme skal gjælde med Hensyn til Foreninger mellem Svende og Fabrikarbejdere om Sygekasser, Begravelseskasser og lignende Indretninger. Det skal ved saadan Vedtægt kunne paalægges Mestrene og Fabrikanterne at indeholde Bidragene af Lønnen, ligesom det ogsaa skal kunne vedtages, at Bidragene skulle kunne inddrives under Tvang af Udpantning og Mulkt.»

Efter denne Henvisning til Næringslovens Ordning af Lavene, fortsætter Arbejderkommissionen saaledes:

Under den ældre Lavsindretning bestod der en nøje Forbindelse mellem Foreningerne af Svende og Mesterforbindelserne. Ordenligvis var «Lavet« den begge Klasser omfattende Forening, hvis Formand, Oldermanden, som valgtes blandt Mestrene, forestod hele Lavet, altsaa ogsaa den under samme indordnede Svendelade. Hans Bisiddere vare ogsaa Mestre. De blandt Svendene valgte Oldgeseller og Svende-Repræ-

sentanterne havde vel særlig Varetagelsen af Svendenes Interesser i Lavet, ligesom ogsaa almindelige Generalforsamlinger af Svendene afholdtes, men Alt dog indordnet under Lavet og Oldermanden. Lavet var dermed stillet i et bestemt Underordnelsesforhold til Øvrigheden, og dette gjaldt saavel Mesterforbindelserne som Svendeforbindelserne i Lavet. Svendeladernes Formaal var saa godt som udelukkende: Herbergets Holdelse, Sygehjælp og Begravelseshjælp; hvad der opsparedes, henlagdes til Understøttelse for de gamle Svende eller til Stiftelses Oprettelse, hvilket sidste fik en Støtte fra Mestrenes Indskud i Lavskassen. Til Erlæggelse af Syge-, Fattig- og Tidepenge vare Svendene forpligtede, og Bidraget tilbageholdtes af Mesteren i den fortjente Løn. Over alle Indtægter og Udgifter aflagdes Regnskab til Magistraten. — Da Næringsloven udkom, bestod der i Kjøbenhavn af Haandværkslav med tilhørende Svendelade 41 med Formue til samlet Beløb ca. 200,000 Kr. med aarlig Indtægt af ca. 115,000 Kr., hvoraf 81,000 Kr. anvendtes aarlig til Sygepleje og Understøttelser, 24,000 Kr. til andre Formaal, medens Resten opspares. Skomager-, Tømrer- og Murerlavets Svendelader vare de største, med aarlige Indtægter hver af imellem 10 og 12,000 Kr. og med Medlemstal af imellem 900 og 1000. I Aaret 1861 blev der ved Indenrigsministeriets Foranstaltning nedsat en Kommission til Udarbejdelsen af Normaludkast til Vedtægter for Sygekasser og lignende Foreninger, og denne affattede ogsaa et Forslag, som siden væsenlig er fulgt ved Svendeforeningernes Ordning. De fleste ældre Svendeforeninger have derefter omformet sig og bestaa nu uafhængige af Lavsforbindelsen; dog ere nogle

vedblevne at bevare det gamle Lavsforhold og navnlig ogsaa Forholdet til en blandt Lavsmestre udtagen Oldermand. Af de omformede Foreninger have en Del erhvervet kongelig Konfirmation paa deres Vedtægter, hvilken Konfirmation dog kun meddeles for 3 Aar ad Gangen; de have i Reglen overført de ældre Foreningers Formue med sig; de opstillede Hovedformaal ere: Sygehjælp, Begravelseshjælp og Understøttelse. De fleste af disse — i Formueforhold og Medlemstal meget forskjellige — Foreninger er der indrømmet Moderation af Kommunen i Hospitalsbehandlingen. Men i Øvrigt er Forholdet til det Offenlige ikke klart eller i alt Fald ikke af nogen væsenlig Betydning. Arbejderkommissionen ansaa det nu for særdeles magtpaaliggende, at der finder en fast og bestemt, af det Offenlige anerkjendt Forbindelse Sted mellem Svendene i det enkelte Fag. Den saa deri et virksomt Middel til at hæve Svendene til Selvstændighed og paa den anden Side til at stille dem i det rette Forhold til deres Mestre og til det Offenlige. Disse Foreninger — hvis Formaal skulde være at varetage Svendenes Interesser, at virke som Dannelsesforeninger, Foreninger for Syge- og Begravelseshjælp og som Understøttelsesforeninger osv. — betragtedes af en Del af Arbejderkommissionens Medlemmer, naar de bragtes i Forbindelse med tilsvarende Mesterforeninger, for «det betydningsfuldeste Led i hele Reorganisationen af den for Tiden saa beklageligt opløste Arbejderbefolkning.» Disse Medlemmer mente da: »at hvad der behøves er en fast og bestemt af det Offenlige anerkjendt Forbindelse mellem Svendene i det enkelte Fag. Men skal dette opnaas, bør det ikke overlades til Tilfældet, om den En-

kelte vil høre med til Foreningen eller ej, hvilket fuldstændig umuliggjør den faste og bestemte Ordning, og derimod frembringer de løse og i alle Henseender utilfredsstillende Tilstande, der har hersket siden Ophævelsen af den ældre Lavsforbindelse.» Det var altsaa disse Medlemmers Anskuelse: «at Indtrædelsen i Svendeforeningen ikke bør være en frivillig Sag, men ubetinget bør være pligtig for enhver Svend, der arbejder i det paagjældende Fag.» Paa dette Punkt lagde disse Medlemmer — der dog indrømmede, at «Misbrug», som Staten fremtidig skulde afværge, «havde kastet mørke Skygger over den i sin Grundtanke saa sunde og gavnlige» Lavsinstitution — saa stærk Vægt, at de «i det Hele maa anse Alt, hvad der iøvrigt er bragt og kan (sic!) bringes i Forslag til Ordningen og Ophjælpningen af Haandværkernes Forhold, for temmelig betydningsløst, naar denne Forpligtelse fremdeles skal mangle. Hvad det kommer an paa, er altsaa en Fornyelse af Svendenes Lavsforbindelse, der endnu formentlig ikke vil være saa vanskelig at retablere, da Traditionen fra de tidligere bestaaende Forhold endnu tør antages at være levende.» — Lignende Betragtninger gjordes af disse Medlemmer gjældende med Hensyn til Mesterforeningerne. «Lavsforeningerne burde søges gjenoprettede i deres tidligere Betydning, saaledes at Mestrene blive forpligtede til at indtræde som Medlemmer... Detaillerne af Sagens Ordning ville i det Hele kunne hentes fra det tidligere bestaaende... I ethvert Fald maa man som Betingelse for Adgangen til at tage Borgerskab som Mester kræve, at den Paagjæld-

ende har aflagt Svendeprøve i det paagjældende Fag; i mange Fag vil en yderligere Prøve selvfølgelig (sic!) være nødvendig (Bygningsfagene og lignende).... Men ligeoverfor disse Anskuelser udtalte Kommissionens Flertal, at det ikke gaar an at prøve paa at vende tilbage til Fortidens Tvangs-Ordning, og at det, bortset fra mindre Forandringer med Hensyn til Foreningernes Konfirmation m. m., i Hovedsagen «bør have sit Forblivende ved de for Tiden bestaaende frivillige Foreninger.»

Medens Spørgsmaalet om Mesterprøver kun mere flygtigt og spredt har været behandlet i den industrielle Diskussion, have Svendeprøverne i høj Grad lagt Beslag paa vore Industri- og Haandværkerforeningers Opmærksomhed. Ogsaa Arbejderkommissionen (Bet. S. 34—35) havde sin Opmærksomhed henvendt herpaa, og mente, at der, for at man kunde betragtes som Svend, maatte fordres: Aflæggelse af en til de tekniske Skoler nøje knyttet Svendeprøve efter visse bestemte Regler, 18-Aars-Alder, ulastelig Vandel under Læretiden, 5 Aars Ophold her i Landet; naar disse Betingelser vare tilstede, skulde Øvrigheden udstede Svendebrev, og andre Svendebreve burde ikke kunne gives her i Landet. I ethvert Fald ansaa Kommissionen det for nødvendigt, hvis Svendeprøven skal hæves til nogen virkelig Betydning, at der for Fremtiden kun anerkjendes én Art Svendeprøve. Forholdet er nemlig nu det, at man for det Første i nogle Fag ogsaa efter 1857 er vedblevet med at afholde Svendeprøver ved Lavet under Magi-

stratens Medvirkning, hvor Bedømmelsen sker af Oldermanden med 6 Lavsmestre; men for det Andet har man i Overensstemmelse med Næringslovens § 27 indført saakaldte frivillige Svendeprøver, hvor Bedømmelsen sker ved en Komité, hvori ogsaa to Mestre ere medtagne (jfr. Indenrigsm. Regul. 6. Avg. 1862 m. fl. Regul.). Endelig holde nogle Lavs- eller Mesterforeninger selv paa egen Haand Svendeprøve og udstede Svendebrev uden nogen Medvirkning fra det Offenliges Side.

Om de efter Næringslovens Ikrafttræden afholdte frivillige Svendeprøver, kunne vi henvise til de derom af Fællesrepræsentationens Sekretær, Hr. cand. jur. Nyrop, udarbejdede Oplysninger, der findes optagne i Repræsentationens Meddelelser (S. 95—107), hvori særlig de af Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn, Foreningen for Lærlinges Uddannelse m. fl. Foreninger udfoldede Bestræbelser omtales.

I Fællesrepræsentationens Forhandlinger har Svendeprøve-Spørgsmaalet spillet en stor Rolle. Paa Repræsentantmødet i Svendborg, 1880, «opfordrede Fællesrepræsentationen Landets Industri- og Haandværkerforeninger til kraftigt at virke for, at Aflæggelsen af frivillige Svendeprøver bliver almindelig, og at Prøven samtidig bliver saa sand og ensartet som mulig.» Paa det næste Aars Møde i Kjøbenhavn, vedtoges (men mod endel Stemmer) en saalydende Udtalelse; «I Forventning af, at der i Lærlingeloven vil blive Plads for en Bestemmelse om, at Lovens Svendeprøve kun kan aflægges efter ensartede Regler for hele Landet og for en officiel Kommission, der sammensættes i Lighed med de nu bestaaende, dog at Skue-

mestrene vælges af de lokale Industri-, Fag- og Haandværkerforeninger, vedtages en Opfordring til samtlige i Fællesrepræsentationen deltagende Foreninger om at forberede Ensartethedens Gjennemførelse ved fremtidig kun at tildele Belønninger til Svendeprøver, der ere aflagte for de efter Næringslovens § 27 bestaaende officielle Kommissioner.» Under Forhandlingerne om disse Prøver har det vist sig, at Stemningen i Haandværkerverdenen er langt mere for de frivillige, langt mindre imod de tvungne Prøver, end man paa Forhaand vilde være tilbøjelig til at antage, og i en Skrivelse til Indenrigsministeriet af 15de Oktober 1881 udtaler Fællesrepræsentationens Bestyrelse ret forsigtigt, at den — uagtet «der langtfra aflægges saa mange Svendeprøver, som ønskeligt kunde være» — «desuagtet endnu tror paa de frivillige Svendeprøver», og den «tør ikke nu udtale sig for paany at indføre de tvungne. For i det Hele», fortsætter Repræsentationen sin Skrivelse til Indenrigsministeriet, «at styrke de frivillige Prøvers Anseelse og Værd og forhindre forskjellige, nu i Svang gaaende Misbrug har den imidlertid sin Opmærksomhed henvendt paa saa vidt muligt at bringe Ensartethed ind i den Maade, hvorpaa de aflægges, og da det viser sig, at de i de senere Aar i voxende Maalestok ere blevne aflagte for Fagforeninger (Lav), Industri- og Haandværkerforeninger ligesom for Lærlingeforeningerne og dens Filialer, idet de ved Næringslovens § 27 oprettede officielle Kommissioner forbigaas, har Bestyrelsen i Overensstemmelse med en paa Mødet vedtagen Resolution, henledet de forskjellige Foreningers Opmærksomhed paa det Uheldige heri og lagt dem paa Sinde at virke hen til, at de frivillige Svende-

prøver, helst i stadigt voxende Antal, aflægges udelukkende for de officielle Kommissioner. Forhaabentlig vil dette Maal ogsaa blive naaet, men det skal ikke her tilbageholdes, at ligesom den Omstændighed, at de nuværende officielle Kommissioners Skuemestere vælges uden Forbindelse med vedkommende Steds Haandværkere, vistnok har bidraget til, at man har vendt sig fra disse Kommissioner, saaledes vil den formentlig vedblivende være en Hindring for, at det ovenfor nævnte Maal naas saa hurtigt, som ønskeligt kunde være. Her vil det høje Ministerium imidlertid kunne træde hjælpende til. Det skjønnes nemlig ikke rettere, end at et Paalæg fra Ministeriet til samtlige Kommissioner om, at de fremtidig skulde lade de lokale Fag-, Industri- og Haandværkerforeninger bringe de Haandværkere i Forslag, der skulle fungere som Skuemestere allerede nu vilde kunne etablere det Forhold, som senere muligvis kunde slaas fast ved en Ændring i Regulativerne af 1862 og 1864 eller paa anden Maade.» Og i en Skrivelse af samme Dato til samtlige under Fællesrepræsentationen hørende Foreninger anmodede Repræsentationens Bestyrelse Foreningerne indstændigt om at tage det i den ovenciterede Resolution Udtalte til Følge. Paa Repræsentantmødet i Silkeborg, Juli 1882, fastholdt Fællesrepræsentationen Resolutionen fra 1881, udtalte sig for en Revision af Regulativerne for frivillige Svendeprøvers Aflæggelse, og anbefalede «en Præmiering af fortrinligt udførte Svendeprøver, aflagte for de officielle Kommissioner, som særdeles tjenlig til at fremme dem.»

— Som nogle forholdsvis mindre Punkter i Næringsloven, paa hvis Ændring Industri- og Haandværkerforeningerne dog lægge en ikke ringe Vægt, nævne vi:

Det formenes, at Retten til overensstemmende med Næringslovens § 16 enten selv eller ved Hustrus og Børns Hjælp at udøve Haandværksdrift uden Borgerskab, bør gjøres afhængig af, at Vedkommende har opnaaet 25-Aars-Alderen, da det betragtes som meget uheldig, at Arbejderne i en ung Alder «benytte sig af den dem ved Næringsloven givne Anvisning til at etablere sig og stifte Familie.»

Borgerskab i flere Kommuner betragtes som uheldig og Adgangen til at erhverve saadant ønskes udelukket.

Retten til at have mere end ét Udsalg foruden fra Fabrik eller Værksted anses ligeledes som skadelig, bør altsaa fjernes. Den Ret, der nu indrømmes (Næringslovens § 23) Haandværkere og Fabrikanter til flere Udsalgssteder i samme Kommune «giver Anledning til stort Misbrug» og «giver Kapitalen en overvældende Magt.»

Foreningen af Handels- og Haandværksborgerskaber (Næringslovens § 24 jfr. § 98) yndes heller ikke, og det anbefales, at Indenrigsministeriets Bevillingsmyndighed i saa Henseende bør gjøres afhængig af vedkommende By- og Sogneraads Indstilling.

Retten til Avktioners Afholdelse betragtes som værende for vid og ønskes indskrænket.

Handelsagenter bør ikke have Lov til at falbyde deres Varer til private Forbrugere.

Men disse Punkter ere, som Fællesrepræsentationens Bestyrelse gjør Indenrigsministeriet opmærksom paa i

en Skrivelse af 27. Okt. 1880, «kun fremhævede exempelvis». «Fællesrepræsentationen vilde uden Vanskelighed kunne fremdrage endnu flere, og det vil derfor kunne forstaas, at den vil kunne anbefale en tidssvarende og sagkyndig Revision af hele Næringsloven, hvorfor den ikke undlader at udtale et levende Ønske om, at Ministeriet maatte interessere sig for en saadan, der imødeses med Forventning og Længsel af Mange.» Hvorledes Ordet «tidssvarende» er at forstaa, ville de anførte Exempler vise.

IV.

Tillægslove til Næringsloven.

Lærlingelov. Voldgiftsretter. Arbejdsretter. Arbejdskontraktbøger. Kontraktbrud. Fabriklov m. m.

Naar det om Næringsloven af 1857 siges, at den indførte «Næringsfriheden», er dette Ord ikke at forstaa absolut; thi den absolute Frihed for Enhver til at drive Næring existerer i Danmark ligesaa lidt som i nogen anden civiliseret Stat. Det er at forstaa relativt: som en Tilstand, der i Forhold til Fortidens Næringsordning maa betegnes som fri, idet Indskrænkningerne i Friheden nu kun ere Undtagelser, medens de tidligere vare Reglen. Disse Fortidens Indskrænkninger bestode navnlig i: at selvstændig Næringsdrift (navnlig Haandværk) gjordes afhængig af, at Vedkommende blev Medlem af en Korporation (Lav), — som man kan under visse Betingelser, der ikke altid kunde opfyldes, kunde

optages i — eller af at man fik særlig Bevilling paa vedkommende Næring; — fremdeles i Paabudet om en vis teknisk Uddannelse, en bestemt Læretid, Svendetid, Vandreaar, Udførelse af Svende- og Mesterstykker; i Erlæggelsen af Gebyrer og forskjellige Afgifter; i Monopolrettigheder; i Bestemmelser om Antallet af Lærlinge og Svende, om Produkternes Beskaffenhed og Prisforhold etc. etc. Idet disse Indskrænkninger fjernedes, idet det tillodes Enhver at nedsætte sig, hvor han vil, at vælge hvilken Profession han vil, at drive den saaledes som han vil, og idet der kun forlangtes saadanne personlige Kvalifikationer, som Alle ordenligvis ere eller kunne og ville komme i Besiddelse af, — indførtes den saakaldte Næringsfrihed. Men denne har sine Grænser, ved hvilke der imidlertid er det Karakteristiske ligeoverfor Fortidens, at de ere fastsatte i det Offenliges, ikke i Privates, Interesse, og at de altid kun ere Undtagelser.

Disse undtagelsesvis fastsatte Indskrænkninger ere nu dels givne ved selve Næringsloven dels ved særlige Love, Tillægslove til Næringsloven.

Blandt saadanne Indskrænkninger kunne vi nævne dem, der ere givne for at beskytte Konsumenternes berettigede Interesse. Exempelvis nævne vi her Bestemmelserne, der tilsigte at forhindre Vareforfalskninger, og henvise til de for Rigsdagen i de senere Aar forgæves fremlagte Lovforslag om Tilsyn med Levnetsmidler.*) Det maa imidlertid om de Industridrivende siges, at de i denne Sag have holdt sig

---

*) Den tyske Lov herom refereret i Nationaløk. Tidsskr. Bd. XIX.

temmelig tilbage; væsenlig er der blevet drevet paa den af Mænd udenfor de Industridrivendes Kreds.

Vi nævne endvidere de Indskrænkninger, der skyldes Ønsket om at beskytte andre Producenters berettigede Krav. Her er at mærke det Forsøg der for nogle Aar siden gjordes paa at faa en dansk Lov om Beskyttelsen af Opfindelser, en Patentlov,*) gjennemført. Forsøget mislykkedes, — men det tør vistnok om de Industridrivende siges, at de med megen Sindsro fandt sig i deres Skjæbne. Fremdeles er her at anføre Lov om Varemærker.**) Endvidere Bestemmelserne om Firmaer, om Beskyttelse af Mønstre***) m. m.

Vi nævne fremdeles: de Indskrænkninger, der skyldes Ønsket om at beskytte Arbejderne. Her er der for den sociale Reforms Mænd et rigt Stof, som der alt er blevet arbejdet i, men som Fremtiden visselig i endnu højere Grad vil komme til at beskjæftige sig med. Vi anføre nedenfor nogle af de Punkter, som det her drejer sig om.

Et i den industrielle Verden meget levende Ønske er at faa Næringsloven suppleret med en Lov om Lærlingeforhold. Næringslovens Bestemmelser (§ 65) ere alt andet end fyldestgjørende og Bestemmelserne i Forordningen af 21. Marts 1800 havde den gamle Lavs-

---

*) Den tyske Patentlov refereret i Nationaløk. Tidsskr. Bd. X.

**) Den tyske Varemærkelov refereret i Nationaløk. Tidsskr. Bd. XIX.

***) Den tyske Mønsterlov refereret i Nationaløk Tidsskr. l. c.

ordning til deres Forudsætning, og have nu, da Forudsætningen ikke mere er tilstede, tabt deres praktiske Betydning.

I denne Sag havde allerede «Arbejderkommissionen» (Bet. S. 20—28) gjort sig til Talsmand for de Industridrivendes Ønsker. Man henviste til den Indflydelse paa Lærlingeforholdet, der maatte følge af at Næringsloven ophævede Lavene, at de for Svende og Mestre i Haandværksfagene paabudte Prøver bortfaldt, og af den hele industrielle Omdannelse, mange Haandværks Overgang til Fabrikindustri, enkelte Haandværksfags Opløsning i flere særskilte Næringsbrug osv. «Medens det enkelte Haandværksfag med dets Begrænsning og dets udelukkende Næringsret tidligere var stærkt interesseret i, at Alle, som vare knyttede til dette, samvirkede til dets Udvikling og Fremgang, og der gjennem Lavsindretningen udøvedes et Tilsyn med og vistes Omhu for, at de unge Mennesker, som valgte at træde ind i Faget som Lærlinge for senere at blive i dette som Svende og Mestre, lærte Faget, er nu Lærlingenes Uddannelse ofte traadt i Baggrunden, og deres Benyttelse som Medhjælp ved de voxne Arbejderes Virksomhed bleven Hovedsagen. Da de derhos frit kunne vexle Fag og Beskjæftigelse, og ingen Prøve paa deres fagmæssige Uddannelse er paabudt, bliver det, til Skade baade for Samfundet og Industrien, vanskeligere at faa denne forsynet med den Tilgang af dygtige Kræfter, hvoraf dens Fremgang er betinget. Men ogsaa for de unge Mennesker, der ville gaa i Industriens Tjeneste, er den nuværende Løshed i Lærlingens Stilling meget skadelig; thi hans Arbejdskraft opslides ved Misbrug under Medhjælpssystemet, hans aandelige Udvikling forsømmes, og

hans Evne til at løfte sig til en selvstændig Stilling gaar saaledes tabt. Han begynder ofte med at være Medhjælper ved en saare indskrænket Virksomhed, og ender sædvanlig som saadan. Skal en Forandring heri indtræde, og Alle ere enige i, at denne er paatrængende nødvendig, saa maa de unge Menneskers fagmæssige Uddannelse atter blive Hovedsagen i Lærlingeforholdet, Lærlingen bindes til det Fag, han i sin tidlige Ungdom vælger, saaledes at en saadan Uddannelse i dette er mulig.» Ny Lovbestemmelser betegnedes som nødvendige, og navnlig forlangtes: Paabud af skriftlige Lærekontrakter, hvad ogsaa var Reglen efter Forordningen af 21. Marts 1800, men hvad ikke lod sig gjennemføre, efterat Forordningen, da Lavene ophævedes, blev tildels uanvendelig.

Det Udkast til en Lov om Lærekontrakter, som Arbejderkommissionen udarbejdede, vandt i det Hele de Industridrivendes Bifald. Allerede paa Centralmødet i Kjøbenhavn 1879, udtalte Forsamlingen «i Erkjendelse af at dygtige Lærlinge danne Grundlaget for en god Haandværkerstand, og i Erkjendelse af at den nuværende Lovgivning ikke er betryggende for en fremtidig Udvikling i saa Henseende», det Ønske, «at Regeringen i nærmeste Fremtid maatte finde Anledning til at indbringe et Lovforslag til Rigsdagen om Lærlingekontrakter paa Grundlag af det af Arbejderkommissionen udarbejdede Udkast.» Paa det næste Aars Møde i Svendborg «fastholdt Fællesrepræsentationen bestemt Nødvendigheden af tvungne Lærekontrakter», — d. v. s. dens Flertal; et ikke saa ganske ringe Mindretal blandt Haandværkerne viste sig at være stemte for Frivilligheden. Strax efter viste det sig, at Regeringen vilde være villig til

at bidrage Sit til Opfyldelsen af Ønsket om en Lærlingelov, og Fællesrepræsentationen blev af Indenrigsministeriet opfordret til at erklære sig over det af Regeringen udarbejdede Forslag. Denne Opfordring blev ogsaa fulgt, og i en længere Skrivelse udtalte Bestyrelsen sig om en Række af Forhold. Bl. A. udtalte den den Formening, at Lærekontrakten burde kunne lyde paa indtil 6 Aar, og at den for en Umyndig indgaaede Kontrakt skulde være «bindende for ham indtil dens Udløb», — at der altsaa ganske skulde ses bort fra Spørgsmaalet om Aldersgrænse. Landstinget derimod, mente (ligesom Regeringen), at Kontrakten ikke bør være forbindende for Lærlingen længere end til han har opnaaet en Alder af 20 Aar, samt at Læretiden i intet Tilfælde burde sættes til over 5 Aar. — Tanken, der ligger til Grund for Arbejderkommissionens og Regeringens Forslag om, at «den Næringsbruger, som kun udfører en enkelt mindre væsenlig Del af det, der hører til Færdiggjørelsen eller Tilvirkningen af et Fabrikat eller Haandværksarbejde, maa ikke antage Lærlinge», anerkjendte Bestyrelsen vel som «i flere Henseender rigtig», men undlod dog ikke at gjøre opmærksom paa de praktiske Vanskeligheder ved Tankens Gjennemførelse, som Øvrigheden, der jo i Almindelighed vil savne de tekniske Forudsætninger, næppe vil kunne løse. Som mere kompetente Tilsynshavende vilde Fællesrepræsentationen betragte enten de i Henhold til Næringsloven § 27, ved særlige Regulativer nedsatte Kommissioner for Aflæggelse af frivillige Svendeprøver eller de af Arbejderkommissionen foreslaaede Arbejderretter. Med Hensyn til de foreslaaede Bestemmelser om, at Mesteren i Læretiden efterhaanden bør lære

Lærlingen det Fag, i hvilket han er antagen til at oplæres, saa fuldstændigt som muligt, og at dette bør konstateres derved, at Lærlingen ved Læretidens Udløb kan aflægge frivillig Svendeprøve efter Næringsloven (§ 27), eller, saafremt han ikke aflægger Svendeprøve, ved et af Mesteren udstedt Lærebrev, hvori han bevidner, hvor længe Drengen har staaet i Lære, og hvilken Dygtighed han har opnaaet, — vil Fællesrepræsentationen «foreløbig blive staaende ved dem», uagtet den maa betragte «en absolut tvungen Prøve» som den «fuldstændigt rationelle Afslutning af Læreforholdet». Paa Repræsentantmødet i Kjøbenhavn, 1881, blev Lærlingelovforslaget i den Skikkelse, hvori Landstinget havde bragt det, underkastet en Drøftelse, der ganske vist konstaterede visse Meningsforskjelligheder mellem Haandværkerne, men som dog i Hovedsagen førte til Godkjendelse af den Skikkelse, hvori Forslaget sidst var bragt. Af mere mærkelige Ændringer, som Flertallet ønskede gjennemført, nævne vi den: «Haandværkere, som erholde Borgerskab efter 1. Jan. 1886, ere kun berettigede til at holde Lærlinge, forsaavidt de selv have aflagt Duelighedsprøve eller holde en Bestyrer, der har aflagt saadan Prøve i vedkommende Fag.»

Et andet Emne, som mange Industridrivende ligeledes meget ønske gjort til Gjenstand for Lovgivning, er: Stridigheder mellem Arbejdsgivere og Arbejdere.

Her er der at skjelne imellem: de egenlige Rets-

spørgsmaal — Spørgsmaal om Forstaaelsen af den indgaaede Overenskomst, om Brud paa Kontrakter, om retsstridig Skadestilføjelse — og paa den anden Side Spørgsmaal om Lønnens Størrelse, om Arbejdstidens Længde, om Arbejdernes Stilling i Henseende til Lokaler, Behandling osv.

At disse sidste Stridigheder kunde finde en voldgiftsmæssig Afgjørelse, anses almindeligt som ønskeligt; men der er Meningsforskjel med Hensyn til Dannelsen og Indretningen af de for denne Afgjørelse nødvendige Avtoriteter: om de skulle paabydes ved Lov, eller om deres Dannelse skal være en frivillig Sag; om deres Afgjørelsers Rækkevidde; om deres Sammensætning osv. I Arbejderkommissionen (Bet. S. 35 flg.) var det ovenomtalte lavsvenlige Mindretal stemt for, at Afgjørelsen overlodes de af dette Mindretal foreslaaede tvungne Lavsforeninger, medens Flertallet holdt paa at følge Frivillighedens Vej.

I Danmark er der i den sidste halve Snes Aar gjort nogle faa Forsøg paa ad Frivillighedens Vej at skabe Voldgiftsretter*). Grovsmedenes Forening af 1873 udtalte i sine Love (§ 2), at den vilde virke til, at der dannedes en Voldgiftsret (Arbejdsraad), bestaaende af baade Arbejdsgivere og Arbejdere, og der indledes Forhandlinger herom med Mestrene; men disse erklærede, «at Nedsættelsen af en Voldgiftsret ikke vilde være ønskelig eller gavnlig, at ingen Arbejdsgiver vilde indtræde som Medlem af denne Ret, og at ingen Arbejdsgiver vilde underkaste sig dens Dom», — og Forsøget maatte følgelig strande (Juli 1874). Omvendt erklærede For-

*) Jfr. Fællesrepræsentationens »Meddelelser« p. 142 flg.

eningen af danske Bogtrykkere i sine Loves § 5: «Foreningen udvælger sin Del af en Voldgiftsret, der har at afgjøre de mellem Typografer og Principaler opstaaede Stridsspørgsmaal; Foreningens Medlemmer ere forpligtede til uvægerligen at efterkomme den samlede Voldgiftsrets Kjendelse.» I Avgust 1875 bragtes da en typografisk Voldgiftsret til Live, bestaaende af 2 Principaler og 2 Typografer. Retten fik imidlertid aldrig stor praktisk Betydning, afsagde kun Kjendelse i 6 à 8 Sager, havde valgt en udenfor staaende Opmand, der aldrig kom til at fungere, og ved Sætternes Strike i 1876 ophørte den fuldstændigt. Nogen større Betydning havde Bygningssnedkernes Voldgiftsret, bestaaende af 3 Mestre og 3 Svende, der i sin Virketid (Okt. 1875 til Juli 1877) afsagde Kjendelser i 61 Sager. Den skal have virket meget gavnlig, men ophørte paa Grund af Opsigelse af Fagets Priskurant. Den eneste Voldgift, der for Tiden finder Sted her ved et Apparat, der stadig er tilrede, er den, der udøves i Foreningen til Lærlinges Uddannelse i Haandværk og Industri. Under 12. April 1875 vedtog Foreningens Repræsentantskab et Regulativ for Forholdet mellem Arbejdsgiver og Lærling, hvori det hedder, «at saavel Arbejdsgiveren som Lærlingen eller dennes Forældre eller Værge med Hensyn til deres indbyrdes Forhold i Tilfælde af Klager eller Uenighed ere underkastede en af Bestyrelsen og Repræsentantskabet nedsat Voldgiftsrets Afgjørelse», og en Bestemmelse herom indføres i alle de ved Foreningens Hjælp oprettede Lærekontrakter. De allerfleste af de Sager, der i Aarenes Løb ere indtrufne (omtrent et Par hundrede) ere blevne bilagte eller ordnede paa Foreningens Kontor af Bestyrelsens Medlemmer; men Voldgiftsretten — der bestaar

af to fast Valgte af Bestyrelsen, en fast Valgt af Repræsentantskabet, en Valgt af dette under Hensyn til det Fag, vedkommende Parter høre til, samt endelig Foreningens juridiske Konsulent som Præses —, har rigtignok ingenlunde i alle Tilfælde set sine Kjendelser respekterede, og Foreningen vilde, i Betragtning af de mindre glædelige Erfaringer, den har gjort, gjerne have Voldgiftsretterne «avtoriserede af Øvrigheden, saaledes at deres Kjendelser kunne fuldbyrdes uden forudgaaet Stadfæstelse af Domstolene», — et Ønske, der dog næppe bliver opfyldt.

Egenlige Retsstridigheder mellem Arbejdsgivere og Arbejdere finde deres Afgjørelse ved de almindelige Domstole, og saaledes maa det efter Manges Mening fremdeles vedblive, medens Andre mene, at Oprettelsen af Arbejdsretter eller Tilførelsen til Domstolene af et Lægmandselement ved Arbejderspørgsmaals Afgjørelse vilde være at anbefale. Arbejderkommissionen (Bet. S. 38-44) henviste til, at, saaledes som Forholdene nu ere, kunne Spørgsmaal om Arbejderkontrakter m. m. kun gjøres til Gjenstand for privat Søgsmaal, og at saadant privat Søgsmaal ved den nuværende Rettergangsmaade medfører betydelige Ulemper for Arbejdsgiver og Arbejder. Arbejderen bliver utilbøjelig til at henvende sig til Domstolene med Klage over den Uret, han har lidt, da Proceduren er kostbar og tager Tid. Dertil kommer for Arbejdsgiverens Vedkommende, at denne i mangfoldige Tilfælde enten ikke vil kunne faa fat paa Arbejderen, eller dog ikke vil kunne faa nogen Fyldestgjørelse af ham paa Grund af hans Mangel paa Evne til at udrede Erstatning. Endelig kommer dertil, at Striden ofte kan

angaa Fordringer, der mere ere begrundede i fagmæssig Sædvane end i egenlige Retsregler, og som den retskyndige Dommer ofte vil savne den fornødne Indsigt til at bedømme. Fem af Arbejderkommissionens Medlemmer fremsatte da et Udkast til en Lov om Arbejdsretter, hvorved de nu tilstedeværende Mangler i Afgjørelsesmaaden af Stridigheder mellem Arbejdsgivere og Arbejdere søgtes fjernede, idet der 1) til de nuværende Politiretter skulde føjes et sagkyndigt Element i tvende Meddommere, den ene valgt mellem Arbejdsgivere, den anden mellem Arbejdere i det Fag, hvortil Sagens Parter henhøre; idet der 2) ved en summarisk Procesform med mundlig Forhandling skulde opnaas, at den paagjældende Sag med stor Hurtighed kan endelig paakjendes, og uden at der derved paadrages Parterne Omkostninger; idet der 3) ved at fastsætte Straffe for Brud paa lovbestemte Forpligtelser eller indgaaede Overenskomster skulde fremmes en større Samvittighedsfuldhed i Opfattelsen af Arbejderkontrakter end den, der nu er den sædvanlige.

Fællesrepræsentationen har baade paa Repræsentantmødet i Kjøbenhavn, 1881, og paa det i Silkeborg, 1882, diskuteret Spørgsmaalet om Arbejdsretter, og betegnet det som «ønskeligt, at der saa hurtigt som Omstændighederne maatte tillade det, fremkommer et Lovforslag om Arbejdsretter», dog saaledes at der, forinden Lovforslaget indbringes i Rigsdagen, af Indenrigsministeriet gives Fællesrepræsentationen Lejlighed til at udtale sig om det. Forøvrigt har det under Forhandlingerne vist sig, at endel af de under Repræsentationen

hørende Foreninger ønske Sagen stillet i Bero, i alt Fald indtil Lærlingesagen er bleven expederet *).

---

*) I Norge er der under 15. Juni 1881 udkommet en Lov om Forandringer i Haandværkslovgivningen, hvortil Fællesrepræsentationen oftere har henvist. Den omhandler Lærlingeforhold, Svendeprøver, Haandværksretter m. m., og dens vigtigere Bestemmelser ere disse:

§ 1: Haandværksmester skal oprette skriftlig Kontrakt med Lærling. Lærekontrakten maa ikke lyde paa over 5 Aar, og den for en Umyndig indgaaede Lærekontrakt er ikke bindende for Lærlingen længere, end til han har opnaaet en Alder af 20 Aar. Lærlingen erholder Kost og Logis i Mesterens Hus, forsaavidt ikke anderledes i Kontrakten er bestemt.

§ 2: Det paaligger Mesteren: a. at sørge saaledes for Lærlingens Uddannelse i Faget, at han ved Læretidens Udløb kan aflægge den i § 11 omhandlede Prøve; b. at tilholde Lærlingen i det Omfang, som af vedkommende Bestyrelse bestemmes, at søge offenlig Tegneskole og teknisk Aftenskole, forsaavidt saadanne Skoler findes paa Stedet, samt at betale alle de for Lærlingen til Skolen henhørende Udgifter, og c. omhyggelig at vaage over Lærlingens Vandel, samt, forsaavidt Lærlingen bor udenfor Mesterens Hus hos andre end Forældre og Foresatte, at paase, at hans Logis og Kosthold er forsvarlig ordnet.

§ 3: Mesteren maa ikke uden Nødvendighed bruge Lærlingen til Arbejde, der ikke vedkommer Faget, medmindre det i Lærekontrakten udtrykkelig er betinget.

§§ 4—7: Bestemmelser om Forhold, der kunne medføre at Lærlingeforhold ophører.

§§ 8—9: Lærlingen kan forlade Læren, naar han bestemmer sig til at vælge en anden Livsstilling, men maa i saa Fald erstatte Mesteren det Tab, han lider ved Kontraktsforholdets Ophør før den fastsatte Tid.

§ 10 om Erstatning og Straf, naar Læreforholdet ulovlig hæves.

§ 11: Ved Læretidens Udløb paaligger det Mesteren, forsaavidt Prøve for Faget er anordnet, at give Lærlingen Adgang til at aflægge Prøve paa, at han har erhvervet den for en Svend fornødne Duelighed i sit Haandværk. Denne Prøve aflægges for tre dertil af Magistrat og Formandskab opnævnte Mænd, blandt hvilke to, saavidt muligt, skulle hen-

— Fasthed i de industrielle Forhold vilde, mente Arbejderkommissionen (Bet. S. 11 fg.), fremmes, naar

---

høre til vedkommende Fag. ... Naar Prøven paa tilfredsstillende Maade er aflagt, udstedes af de nævnte tre Mænd Svendebrev for Lærlingen.

§ 12: Befindes Lærlingen at mangle Kundskab og Færdighed, saa at han ikke bestaar Prøven, og Mesteren ikke tilfredsstillende kan godtgjøre, at han har haft tilbørlig Omsorg for Lærlingens Uddannelse, pligter Mesteron at give Lærlingen Erstatning og kan efter Omstændighederne tillige straffes efter § 31. Lige Ansvar er Mesteren undergivet, naar det i Fag, for hvilke Prøve ikke er anordnet, paa anden Maade bevises, at Lærlingen ved Læretidens Udløb mangler den for en Svend fornødne Duelighed.

§ 13 om Adgang for hvem der ikke er Lærling til at aflægge Prøven.

§ 14 om Mesterens skriftlige Bevidnelse af, at Kontraktsforholdet er opfyldt.

§ 15: Haandværksmester eller Fabrikbestyrer, der i sit Arbejde antager nogen, som ham vitterlig har staaet i Haandværkslære, og som ikke er forsynet med saadan Bevidnelse, som i foregaaende §§ er nævnt, bliver, forsaavidt Vedkommende har brudt en i Overensstemmelse med § 1 oprettet Lærekontrakt, som Selvskyldner ansvarlig for den Erstatning, Lærlingen maatte være eller blive tilpligtet at udrede, hvorhos han kan straffes efter § 31. Samme Ansvar paahviler ham, om han beholder nogen i sit Arbejde efter at være bleven underrettet om, at denne uden Mesterens Samtykke har forladt sin Lære og hverken har erholdt eller har Krav paa at erholde den omhandlede Bevidnelse.

§ 16: Naar Overenskomst om Udførelse af et bestemt Arbejde er sluttet mellem Mester og Svend eller Arbejder, kan Kontraktsforholdet ikke ensidig hæves, forinden Arbejdet er udført. Iøvrigt er mellem Mester og Svend Opsigelsesfristen 14 Dage, forsaavidt ikke anden Frist særskilt er vedtagen.

§§ 17 og 18 om Tilfælde, hvor en Mester strax kan afskedige en Svend eller Arbejder, og hvor en Svend eller Arbejder strax kan forlade Arbejdet.

§ 19: Mesteren er pligtig til at give sine Svende eller Arbejdere, naar de lovligen forlade ham, skriftlig Bevidnelse herom.

der indførtes Arbejdskontraktsbøger. «Ikke blot», erklærede alle Kommissionens Medlemmer paa ét nær,

---

§ 20: Bortviser Mesteren ulovligen Svend eller Arbejder, eller forlader Svend eller Arbejder ulovligen sit Arbejde, bør den Skyldige udrede Erstatning til den Forurettede og kan derhos straffes efter § 31.

§ 21: I enhver Kjøbstad, for hvilken Kongen efter indhentet Erklæring fra Kommunebestyrelsen ikke anderledes bestemmer, skal der oprettes en Haandværksret, bestaaende af den almindelige Underdommer eller det Medlem af Politiretten, der af Kongen dertil beskikkes som Formand, samt af en Haandværksborger og en Haandværkssvend eller Haandværksarbejder som Bisiddere. Politirettens Skriver er tillige Skriver i Haandværksretten.

§ 22: Denne Ret har at afgive Skjøn i og paadømme alle Sager mellem Mestere og deres Svende, Arbejdere eller Lærlinge, som rejse sig fra det mellem dem værende Arbejds- og Lærlingeforhold, saavelsom Sager angaaende de i nærværende Lovs § 15 omhandlede Forseelser.

§ 23: Inden hvert Aars Udgang har Magistrat og Formandskab i Kjøbstad, som har Haandværksret, blandt de Skattepligtige at udvælge mindst fire Haandværksborgere og et lige Antal Haandværkssvende eller Haandværksarbejdere, der efter Opnævnelse af Rettens Formand skulle tiltræde Haandværksretten. Opnævnelsen sker efter Omgang; dog skulle de engang opnævnte Mænd forrette i samme Sag, indtil Sagen er afsluttet. Mændene forblive staaende i Udvalget i to Aar, hvorefter de kunne i lige lang Tid undslaa sig for at vælges paany. Ved hvert Aars Udgang udtræder Halvdelen af hver Klasse, første Gang ved Lodtrækning. Ved Tiltrædelsen af sit Hverv aflægge Mændene Lagrettesed, forsaavidt de ikke tidligere have aflagt saadan Ed.

§ 24: Haandværksretten holdes ikke til bestemte Tider, men sammentræder, naar nogen Sag eller Forretning forefalder. . . .

§ 25: Ved Haandværksretten gjælder samme Regler som for private Politisager.

§ 26 og § 27: Om Overskjøn og Appel (lige til højeste Ret).

§ 28: I de Kjøbstæder, hvor Haandværksret ikke er oprettet blive de i § 22 omhandlede Sager at behandle som private Politisager. . . .

«vil der derigjennem blive givet enhver Arbejder en saare nyttig Hjælp til overalt at legitimere sig, men der vil navnlig derigjennem kunne udvikle sig et fast og ordnet Forhold mellem Mester og Svende, som hidtil kun altfor meget savnes. Arbejderkontraktsbogen vil ligesom Skudsmaalsbogen være en Betryggelse for den bedre Del af den paagjældende Samfundsklasse; den vil være en Betryggelse for Svende ikke mindre end for Mestre, og vil navnlig i Kjøbstæderne være en nødvendig Betingelse for en hvilkensomhelst Organisation af Haandværksstanden. ... Skal en virkelig Betryggelse naas, maa Paalæget [om at være i Besiddelse af Arbejdskontraktsbog] gives ikke blot de egenlige Svende i Haandværket, men ogsaa alle, der som Arbejdere tage Del i Fabriksvirksomhed. For Svendenes Vedkommende maa Kontraktsbog leveres dem samtidig med Svendebrevet. Fabrikarbejderne maa være forpligtede til at skaffe sig Kontraktsbøger hos Øvrigheden. Der betales for Bogen en billig Kjendelse. Bogen bør være saaledes indrettet, at paa forreste Side indskrives af Øvrigheden Boghaverens Navn, Alder, Fødested, dernæst følger Afskrift af de vigtigste Lovbestemmelser for Ar-

---

§ 29: Godtgjørelse til Haandværksrettens Medlemmer gives ikke, ej heller Gebyrer.

§ 30: Overtrædelse af Bestemmelsen i § 1 om Oprettelsen af skriftlig Lærekontrakt paatales politiretsvis af det Offenlige. Findes Haandværksret paa Stedet, behandles ogsaa saadanne Sager ved den.

§ 31: Mester, der forsømmer Oprettelse af skriftlig Lærekontrakt, bøder fire Kroner for hver Uge, saadant forsømmes (jfr. § 1), dog saa at Bøderne ikke maa overstige to hundrede Kroner. Bøderne tilfalde Fattigkassen.

§ 32: Erstatningskrav præskriberes efter 6 Ugers Forløb.

§ 33: Loven træder i Kraft ved Udgangen af 1882.

bejdernes retslige Forhold; og derpaa de Blade, hvorpaa Paategnelsen skal gives. Disse Paategnelser maa kun indeholde Angivelsen af Antagelsen og senere af Fratrædelsen, men der maa ikke i Bogen indføres noget Skudsmaal. . . . Forsømmelse af at have Bog, Undladelse af de fornødne Tilførsler i Bøger, Udrivning af Blade, Forfalskninger o. s. fr. bør straffes efter lignende Bestemmelser som de, der ere trufne for Forseelser med Tyendes Skudsmaalsbøger, og Straf altsaa i saa Maader fastsættes baade for Arbejder og Arbejdsgiver. — Jevnsides med denne Forskrift er det sædvanligt i fremmede Lovgivninger at opstille den Fordring, at ogsaa enhver Arbejdsgiver bør føre Bog over de hos ham arbejdende Svende og andre Personer, hvilken Bog skal indeholde den Paagjældendes Navn, Alder, Fødselssted, Bopæl, Angivelse af det Arbejde, hvortil han er antaget, Antagelses- eller Tiltrædelses-Tiden, Fratrædelsestiden, samt andre mulige Bemærkninger. Disse Bøger ere under Kontrol af det Offenlige, og skulle altid være tilgængelige for dette. At saadanne Bøger i mange Tilfælde kunne være af Betydning, er indlysende, og Kommissionen tilraader derfor et Paabud herom, som Forudsætning for Kontraktsbøgers Indførelse.» — Det enkelte Medlem i Kommissionen, der ikke kunde slutte sig til det af de øvrige udarbejdede Forslag til Lov om Indførelse af Arbejdskontraktsbøger, bemærkede bl. A., at det er «betegnende for Kontraktsbogen, at der intetsteds foreligger nogen Udtalelse fra Arbejdernes Side, der taler til Gunst for den, men at det kun er fra Arbejdsgiverne, at saadanne Udtalelser foreligge.» Imidlertid maa det dog om de danske Arbejdsgivere siges, at de i denne Sag have holdt sig meget tilbage.

Først gjennem Arbejdskontraktsbøgerne vilde det, efter Arbejderkommissionens Mening (Bet. S. 13 fg.), «muliggjøres at indføre den Regel, hvorpaa der fra mange Sider lægges Vægt, at det under Straf forbydes at antage nogen Svend eller Arbejder, som ikke er løst fra sit tidligere Kontraktsforhold.» «Med lige Straf [som den, der skulde idømmes Arbejdsgiveren] skulde anses den Svend eller Arbejder, som paatager sig Arbejde» hos nogen anden Arbejdsgiver, saalænge han ikke lovlig er løst fra sit tidligere Forhold. «Kjendskab hertil antages altid at være tilstede, hvor Kontraktsbogen indeholder Paategning om Antagelse paa et bestemt Sted, uden at det senere er afskrevet, at Virksomheden der er ophørt.» Naar den for Forholdets Varighed fastsatte Frist brydes, burde der idømmes Bøde og paalægges Skadeserstatning. «Bøderne i disse Forhold bør helst tilfalde Formaal, der komme Haandværksklassen tilgode.»

Foruden de i det Foregaaende nævnte Punkter vedrørende Kontraktsforholdet mellem Arbejdsgiver og Arbejder er der adskillige andre, hvor der har været rejst Spørgsmaal, om de ikke burde gjøres til Gjenstand for Lovgivningens Omsorg. Her er saaledes Spørgsmaalet om en Udvidelse af Fabrikloven af 23. Maj 1873, om Indførelsen af en Normalarbejdsdag, om Forbud mod Søndagsarbejde*) m. fl. Hertil kommer Spørgsmaalene om Arbejdsherrernes Erstatnings-

*) Nationaløkonomisk Tidsskrift Bd. VIII.

pligt, om hvilket Nationaløkonomisk Tidsskrift ifjor gav udførlige Oplysninger *), om Forsikring af Arbejdere imod Ulykkestilfælde — dette navnlig i Tyskland saa levende behandlede Spørgsmaal, som Nationaløkonomisk Tidsskrift senere vil behandle — overhovedet om Arbejderforsikring **). Men de danske Industridrivendes, særlig Fællesrepræsentationens, Bidrag til Diskussionen af disse Punkter have hidtil hverken været talrige eller særdeles betydelige, og vi ville formentlig uden at gjøre os skyldige i nogen større Ufuldstændighed kunne undlade at gaa ind paa en nærmere Behandling af dem i denne Oversigt over de af den danske Industri stillede Krav til Staten. Disse Spørgsmaal, i det Hele særdeles vigtige sociale og økonomiske Spørgsmaal, synes for Størstedelen for den danske Industri endnu kun at være — Fremtidsspørgsmaal. Men at de i en nærmere eller fjernere Fremtid ville blive satte ogsaa paa de danske Industridrivendes Dagsorden, og at ogsaa «Fællesrepræsentationen», de industrielle Arbejdsgiveres og Haandværksmestrenes Repræsentation, maa optage dem til Diskussion — uagtet denne ganske vist ikke i alle Retninger vil blive saa behagelig for de Herrer Arbejdsgivere — derom kan der dog neppe være nogen Tvivl.

*) Nationaløkonomisk Tidsskrift Bd. XVII, XIX.
**) l. c. Bd. XII, XIII, XVII.

V.

Industriel Uddannelse.

Blandt de Tillægslove til Næringsloven, som de Industridrivende forlange, nævnte vi Lærlingeloven. Derved blev Spørgsmaalet om den industrielle Uddannelse berørt, men ingenlunde udtømt; thi dels angaar en Lærlingelov i alt Fald kun «Lærlingenes» og ikke de andre under Industrien hørende Personers Uddannelse, dels udtømmer den ikke engang for Lærlingenes Vedkommende Sagen.

For en Del af de i den store Industri med den stærkt gjennemførte Arbejdsdeling og den omfattende Brug af Maskiner beskjæftigede Personer ere Fordringerne til Uddannelsen ganske vist blevne indskrænkede til det mindst Mulige. Men for en anden Del af disse Personer og for den hele Haandværkerstand — altsaa dog for det store Flertal af dem, der arbejde i Industrien — ere disse Fordringer fremdeles af stor Vægt. De søges efterkomne dels ved den Uddannelse, der gives under Udøvelsen af det praktiske Arbejde, i Værksted og Fabrik, dels ved den, der gives i særlige Skoler. Den praktiske Uddannelse, der for de Fleste er Hovedsagen, skal man fremme bl. a. ved en Del af de Bestemmelser, der ville blive optagne i en event. Lærlingelov. Den theoretiske Uddannelse, der i høj Grad trænger til Udvikling, gives i de særlige Skoler, som vi i det Følgende skulle omhandle.

I Spidsen for de tekniske Skoler staa de polytekniske Højskoler; men med den væsenlig videnskabelige Dannelse, som dér gives, agte vi ikke at beskjæftige os. Vi holde os til de Skoler, der efter den

sædvanlige Sprogbrug, gaa ind under Betegnelsen «tekniske Skoler».

Et af de af «Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk» udgivne Hefter er optaget af «Nogle Oplysninger om Danmarks tekniske Skoler» udarbejdede af Fællesrepræsentationens Sekretær, cand. jur. C. Nyrop. Vi meddele her et Résumé af Hr. Nyrops baade omfangsrige (S. 251—95) og interessante Arbejde.

Hr. Nyrops historiske Oversigt rækker over lidt over hundrede Aar. Han tager sit Udgangspunkt i det Struensee'ske Reglement for Kunstakademiet af 21. Juni 1771, «der ved et Magtbud bragte den kjøbenhavnske Haandværksstand ind under Kunstens opdragende Indflydelse.» I Reglementet hedder det bl. A.:

«Alle vore Undersaatter skal være berettigede til uden Betaling at lade sig undervise paa Akademiet, og saa længe Rummet i Skolerne det tillader, maa ikke Nogen, af hvad Stand han og maatte være, afvises. — Paa det og den gode Smag og de rigtige Grundsætninger i Tegning ikke alene blandt Kunstnerne, men endog iblandt Haandværkerne, som udkræve Kundskab i Tegning, kunde vorde udbredet, ville vi, at alle i vores kongelige Residensstad værende Professionister og Haandværkere, som ikke kan undvære Tegning, skal tilholde deres Lærlinge flittigen at besøge Akademiet.» (3. Afd. § 1). Og: «Til saa meget desmere at beordre den gode Smag skal Alle, som paa Professioner og Haandværker, hvortil behøves Tegning, sig udi vor kongelige Residensstad Kjøbenhavn som Mester ville ned-

sætte, forelægge Akademiet Ridset af deres Mesterstykke og endelig Mesterstykket selv til Approbation, som skriftlig og uden Betaling af Akademiet skal meddeles dem, og derhen ses, at nyttige og ingen kostbare Stykker bliver forfærdigede. Magistraten maa ikke tillade nogen saadanne Professionister, som ikke kan forevise forskrevne Bevis, at indskrives som Mestre.» (4. Afd. § 3).

Struensee saa ikke idealt paa Kunsten; den skulde gjøre Nytte; . . . og hans Reglement var et tungt Aag, som lagdes paa Kunsten. Den sørgede og maatte sørge herover; men Haandværksstanden blev det til Gavn. Flere og Flere fik Del i Akademiets Undervisning . . . . og i Haandværkets Kredse lærte man lidt efter lidt, at der ved Siden af det praktisk Holdbare, var Noget, som hed Skjønhed.

Der var Fremgang, — men kun langsom. Tredive Aar efter de Struensee'ske Bestræbelser skete et nyt, vigtigt Skridt fremad: Søndagsskolernes Indretning. I Aaret 1800, d. 4. Maj, fik Præsten ved Frederiks tyske Kirke paa Kristianshavn, N. H. Massmann, den første Søndagsskole aabnet. Undervisningsfagene var oprindelig Skrivning og Regning; senere tillige Sang, Geografi, Danmarkshistorie, Tegning osv., og ikke alene Lærlinge, ogsaa adskillige Svende (og enkelte Mestre) strømmede til. Nogle Aar senere, i 1811, fik den Rejersenske Fond en udelukkende Søndags-Tegneskole sat i Gang. Fire Aar tidligere, d. 11. Marts 1807, havde Kobbersmed Jørgen Conradt oprettet et Institut for Metalarbejdere, der hver Aften i Vintermaanederne gav 8 Personer Undervisning i Drejning, Gravering, Drivning og Ciselering. Ogsaa i Provinserne fulgtes Pastor Massmanns Exempel: i flere Kjøbstæder

oprettedes i Aarhundredets første Decennium Søndagsskoler, for Størstedelen af Præster. Først henimod Aar 1830 begynde Haandværkerne selv at tage fat paa Sagen.

I 1838 fik Snedkermester (senere Krigsraad) Lassenius Kramp stiftet Snedkernes Tegneskole i Kjøbenhavn, og i 1843 skabtes det tekniske Institut. Dette tilsigtede at give «Undervisning i Tegning og Modellering, ordnet og afpasset efter ethvert Haandværks Fordring og Tarv», idet der samtidig skulde «foranstaltes Forelæsninger afholdte i Mathematik, Fysik, Teknologi m. v.». Det var en »Industriskole«, saaledes som man allerede fyrretyve Aar tidligere havde tænkt sig den, der her bragtes til Udførelse. Tekniske Skoler stiftedes nu rundt om i Kjøbstæderne, og Oprettelsen af det kjøbenhavnske Institut kan betragtes som et Vendepunkt i den danske Haandværkerundervisning. Haandværkerstanden selv traadte nu op for at fremme den «tekniske» Undervisning. Undervisningen koncentreredes om Tegning og lignende mere tekniske Fag; Undervisningstiden forlængedes og forlagdes fra den ene Dag om Ugen (Søndagen) til samtlige Søgnedages Aftener; Undervisningen var ikke, som i Søndagsskolerne gratis, men fordredes i alt Fald tildels betalt; «det var ikke længer forsømte Lærlinge, som skulde undervises i de almindelige elementære Fag, men fremadstræbende unge Haandværkere, som skulde tilegne sig de Theorier, hvorpaa deres praktiske Arbejder hvilede.»

Imidlertid lod de her antydede Forandringer sig ikke gjennemføre i et Nu. Flere af de ny Skoler maatte af Hensyn til Udgifterne, begynde som Søndagsskoler. Af de tidligere Søndagsskoler bestaa, foruden de Mass-

mann'ske, endnu Skolerne i Helsingør og Horsens. Men de Skoler, der begyndte som Søndagsskoler, udvidede sig lidt efter lidt til at blive Aftenskoler. Undervisningen skiftede Karakter, og heraf fulgte, at Udgifterne maatte voxe. Derfor maatte der i alt Fald tildels forlanges Betaling. Ofte var denne dog overmaade moderat; for Exempel 2 Sk. for en Aften, ca. 2 Timers Undervisning; andre Steder dog 6 Sk. Men til de Industri- og Haandværkerforeninger, der efterhaanden opstod rundt om i Landet, knyttedes Undervisningssagen stedse mere, og de allerfleste af de tekniske Skoler ere oprettede af dem. «Haandværkernes Søndagsundervisning havde fra Begyndelsen været i private Hænder; nu gik det paa samme Maade med den tekniske Undervisning, der efterhaanden konsolideredes som en privat Institution under Ledelse af de paa Haandværkets og Industriens Omraade opvoxende private Organisationer (Haandværker- og Industriforeninger). Der er formentlig noget for Danmark Ejendommeligt i denne Udvikling, som sikkert maa hilses med Glæde; thi medens Undervisningen herved paa den ene Side er kommen til inderligt at forme sig efter det praktiske Livs Krav, ere Forholdene paa den anden Side ikke blevne anderledes, end at ønskelige Reformer hurtigt og let kunne gjennemføres.» Til det tekniske Institut overgik fra 1851 af den paa Kunstakademiet etablerede Undervisning for Haandværkslærlinge, og Institutet for Metalarbejdere, der fra 1833 havde været knyttet til den polytekniske Læreanstalt, overgik i 1859 ligeledes til det tekniske Institut, der altsaa nu dimitterede til Kunstakademiet. «Det private Institut var officielt anerkjendt.»

Efter en skematisk Oversigt, som cand. Nyrop har

vedføjet sin Afhandling, har Danmark mindst 72 tekniske Skoler, — mindst; udtømmende er Fortegnelsen ikke, men den mangler vel ikke meget i at være det. Af disse Skoler ere 4 kjøbenhavnske (det tekniske Selskabs, Snedkernes Tegneforenings Tegneskole, Tegneskolen for Kvinder og de Massmann'ske Søndagsskoler samt de Rejersenske Tegneskoler); de øvrige 68 ere spredte rundt om over hele Landet. De allerfleste af Skolerne ere Aftenskoler, kun enkelte tillige Dagskoler. Elevantallet i det (kjøbenhavnske) tekniske Selskabs Skole er (— Oplysningerne referere sig gjennemgaaende til Skoleaaret 1880—81—) 1432, i Aalborgs tekniske Skole 486, i de Massmannske Skoler 412, i Odense tekniske Skole 409, Aarhus 298, Randers 283 og Horsens 247; 7 Skoler havde under 200 og over 100, men den store Rest kun under 100 Elever. Det aarlige Timetal varierer imellem 21,000 (det tekniske Selskabs Skole) og 90 (Nexø Haandværker og Industriforenings Aftenskole). Med det største aarlige Timetal (næsten det tekniske Selskabs Skole) figurerer Odense tekniske Skole (4400), Prins Ferdinands tekniske Skole i Aarhus (3680), Randers Haandværkerforenings Skole (2690) og Aalborgs tekniske Skole (2499). I de øvrige Skoler var det under 2000, og et Timetal paa 500, 400, 300, 200 osv. er ikke usædvanligt. Skolerne med det store Timetal er naturligvis dem, der baade ere Dag og Aftenskoler, og hvor Undervisningsfagene ligeledes ere mange. I det tekniske Selskabs Skole ere Undervisningsfagene: Dansk, Regning, Skrivning, Bogføring, Mathematik, Naturlære, Frihaandstegning, geometr. Tegning, Fagtegning, Statik, borgerlig Bygningskunst, Maskinlære, Maling, Pussering, Drejning, Optrykning, Gravering, Cisellering, Modeller-

ing, Kompositionsøvelser, Landmaaling, Nivelering m. m. Ellers ere de sædvanlige Fag: Dansk, Regning, Skrivning, forskjellige Arter af Tegning, af og tillige Bogføring, Tysk, Historie, Geografi, Naturlære, Sang og endnu andre Fag, — alt med store Forskjelligheder mellem de forskjellige Skoler. Til disse Forskjelligheder svare Forskjellighederne i Lærerpersonalets Talrighed (det tekniske Selskabs Skole 60 Lærere, de andre Skoler færre, enkelte Steder endog kun 1), og navnlig Forskjellighederne i de pekuniære Forhold, — Forskjelligheder, der baade vise sig i Indtægts- og Udgiftssummernes Størrelse (det tekniske Selskabs Skole med 84,000 Kr., andre Skoler med 14-, 13-, 11,000 Kr., men de allerfleste med kun nogle faa hundrede Kroner i Indtægt) og i den Maade, hvorpaa Indtægterne fremkomme, om gjennem Skolepenge eller gjennem Tilskud af den Forening, hvorunder Skolen hører, eller gjennem Tilskud fra Fonds som det Rejersen'ske, Classen'ske, Raben-Levetzau'ske, eller gjennem Kommune og Stats-Tilskud eller paa andre Maader.

Skolerne have kraftigt udviklet sig; — men samtidigt ere Kravene stegne. De bestandigt voxende Udgifter ere tilsidst voxede de private Foreninger over Hovedet, og Andre, navnlig Staten, have maattet hjælpe til. Statens Tilskud var oprindelig kun særdeles smaa; men mere og mere paakalde de tekniske Skoler nu Statens Understøttelse.

I 1849 havde Industriforeningen i Kjøbenhavn i et Andragende til Regeringen udtalt Ønsket om, at Regeringen vilde medvirke til Gjennemførelsen af en fyldigere teknisk Undervisning. Fra anden Side fremkom et lignende Andragende, og der blev nu Tid efter anden af

Regeringen nedsat forskjellige Kommissioner, der skulde tage Sagen under Overvejelse; men Kultusministeriet viste sig langt om langt dog betænkelig ved at træde til endog ved Oprettelsen af en Hoved-Dagskole med tilhørende Aftenskole. I 1859 blev Resultatet kun, at Institutet for Metalarbejdere forenedes med teknisk Institut, og at Statens aarlige Understøttelse til dette fra tidligere at have været 1000 Kr., forøgedes til 4000 Kr. Som Vederlag betingedes, at Staten fik et vist Tilsyn, — idet Regeringen ved Siden af de af det tekniske Selskab valgte 3 Medlemmer, valgte 2 til en af 5 bestaaende Skolebestyrelse; — thi «et saadant Bidrag fra Statens Side betragtedes som noget Særdeles.« Paa Finansloven for 1862—63 opførtes der ved «Venstres» Bestræbelser 8000 Kr. »som Tilskud til Udstillinger eller til tekniske Skoler i de enkelte Kjøbsfæder paa den Betingelse, at Statens Tilskud til en Kjøbstad ikke overskrider det Bidrag, som den selv yder til dette Formaal.» «Det var første Gang, at der fra Statens Side fremkom Ytring om, at den kunde være villig til at støtte den tekniske Undervisnig i Almindelighed; Principet sloges fast, men endnu skulde der hengaa nogen Tid, inden det kommer til fuld Virksomhed i Praxis. Foreløbig stod Regeringen nemlig kjølig overfor Sagen. Paa næste Rigsdag meddelte Indenrigsministeren, at Bevillingen havde givet Anledning til «ganske overordenlig omfattende Forhandlinger» med de forskjellige Kjøbstæder uden at Resultatet svarede til Forventningerne. Han forlangte ikke Beløbet igjen. Desuagtet blev det ham givet», men kun lidt over Halvdelen af det benyttedes, og 4000 Kr. blev nu i en Række af Aar den normale Understøttelse fra Statens Side til Udstillinger og tek-

niske Skoler i Provinserne. Af de 12,000 Kr., der paa Finansloven 1871—72 findes opført »til Industriens Fremme« skulde 4000 Kr. anvendes til teknisk Institut, 4000 Kr. til Udstillinger og tekniske Skoler i Provinserne og 4000 Kr. til Rejseunderstøttelser.

Et vigtigt Skridt fremad skete, da den Industri- og Haandværkerskole, som Industriforeningen i Kjøbenhavn i 1872 havde begyndt at arbejde for, gjennemførtes. En d. 4. Decbr. 1875 dateret «Grundplan for en samlet Industri- og Haandværkerskole i Kjøbenhavn» vedtoges; Bidragyderne til det tekniske Institut og til den (i 1868 paa Arkitekt V. Kleins Initiativ stiftede) ny Haandværkerskole «gik ind paa at danne et nyt samlet teknisk Selskab, ud af hvis Skjød den ny Skole skulde voxe, og paa en konstituerende Generalforsamling den 24. Marts 1876 valgtes en første midlertidig Bestyrelse. Sagen var dermed i Gang og skred nu hurtigt og godt fremad, idet Gehejmekonferensraad Hall overtog Posten som Selskabets Formand. Nu som før vedblev Undervisningen at være i et privat Selskabs Hænder, men Staten saa med stadig voxende Velvilje paa det tekniske Selskabs Skole. Tiden var kommen, da Statsmagten fuldt erkjendte, at den havde store Pligter overfor den tekniske Undervisning. I Skolens første Aarsregnskab (1876—77) er Staten da ogsaa opført med et Bidrag paa ikke mindre end 15,000 Kr., og for 1876 findes paa de aarlige Finanslove ved Siden af Posten «til Industriens Fremme», hvoraf Bidragene til de tekniske Skoler udredes, endnu en anden Post «til videre gaaende tekniske Skoler i Provinserne», og disse Poster ere efterhaanden i de forskjellige Finansaar voxede ikke ubetydeligt.» Den første Post udgjorde i 1874—75

22,000 Kr., i 1878—79 38,000 Kr. og i 1881—82 53,000 Kr., den anden udgjorde i tre nævnte Finansaar henholdsvis 0, 10,000 Kr. og 15,000 Kr.; det samlede Beløb altsaa resp. 22,000 Kr., 48,000 Kr. og 68,000 Kr. Dette er, som man ser, en overordenlig Stigning i faa Aar; men de anførte Tal angive dog langt fra Alt, hvad Staten har tilskudt den tekniske Undervisning. Finansloven 1880—81 bevilgede saaledes 100,000 Kroner som Bidrag til Opførelsen af en Skolebygning (i Ahlefeldtsgade) for det tekniske Selskabs Skole i Kjøbenhavn (til hvilken Bygning Kjøbenhavns Kommune desforuden gav 94,000 Kr.), og paa Finanslovforslaget 1881—82 var der opført 15,000 Kr. til Dækning af den Gjæld, som den tekniske Skole i Odense havde paadraget sig ved Anskaffelsen af en egen Skolebygning; kun den Omstændighed, at de politiske Forhold ikke muliggjorde Tilvejebringelsen af en ordinær Finanslov for det nævnte Aar, gjorde, at denne Sum ikke kom til Udbetaling.

De Understøttelser, Staten (ɔ: Indenrigsministeriet) bevilger de tekniske Skoler, ere i de fleste Tilfælde kun nogle hundrede Kroner. Enkelte Skoler faa dog nogle tusinde; Skolerne i Roskilde, Slagelse og Svendborg saaledes hver mellem 1200 og 1600 Kr.; Skolerne i Horsens, Randers og Aalborg mellem 2- og 3000 Kr. og Arveprins Ferdinands Tegneskole i Aarhus 3050 Kr.; Odense tekniske Skole 4400 Kr., og endelig det tekniske Selskabs Skole i Kjøbenhavn 20,000 Kr. (Finansaaret 1881—82), Altsaa omtrent en Tredjedel af det Beløb, Staten i det Hele yder den tekniske Undervisning, tilfalder denne Skole, der jo ganske vist ogsaa staar som «Centrum for hele Landets tekniske Under-

visning,» ikke blot fordi den samler sine Elever fra alle Egne af Landet, men ogsaa ved dens Bestræbelser for Uddannelsen af Lærerkræfter, Tilvejebringelsen af Læremidler, ved personlig Vejledning og Udvexling af Anskuelser og overhovedet ved den meget betydelige Virksomhed, den i saa mange Retninger udfolder. I 1880 og 81 fik denne Skole desforuden fra Kultusministeriet 3000 Kr. (medens dette Ministerium til Tegneskolen for Kvinder gav 4000 Kr. og nogle Smaabidrag til enkelte andre Skoler). Endvidere gav Kommunen det tekniske Selskabs Skole et Tilskud paa 10,000 Kr., medens de øvrige Indtægter fremkom gjennem Tilskud fra Industriforeningen, Rejersenske Fond, Classen'ske Fideikommis, Sparekassen, Skolepenge m. m.

Naar Fællesrepræsentationens Sekretær i det ovenfor resumerede Arbejde har gjort Danmarks tekniske Skoler til Gjenstand for udførligere Undersøgelser, har han valgt netop et af de Spørgsmaal, der i stærkest Grad har lagt Beslag paa Fællesrepræsentationens Opmærksomhed; thi ligesom Spørgsmaalet om den tekniske Undervisning har været for paa de danske Industrimøder, saaledes har ogsaa Fællesrepræsentationen behandlet det ved alle Sammenkomster. Allerede paa det «Centralmøde» i Kjøbenhavn i Juli 1879, hvor Fællesrepræsentationen stiftes, forhandledes det. Diskussionen, der indledede ved et interessant Foredrag af Arkitekt Klein, afsluttedes med en Resolution, hvori det hed: «Ligeoverfor de store Anstrængelser, der i de senere Aar gjøres i næsten alle andre evropæiske Lande for at hæve Kunstindustrien, er der Fare for, at Danmark vil blive fuldstændigt overfløjet;

en af Grundene hertil er navnlig den, at der i Danmark endnu ikke meddeles nogen speciel kunstindustriel Undervisning. Da det tekniske Selskabs Skole kun ved Erhvervelse af betydelige Lokaler, udelukkende bestemte til Undervisning, vil have overvundet den væsenligste Vanskelighed, der hidtil har forhindret Optagelsen af en fyldig Undervisning i den her nævnte Retning, saa opfordres Staten til i Erkjendelse af denne Skoles store Betydning for hele Landet kraftigt at støtte det tekniske Selskab ....» Og denne Opfordring har Staten, som vi ovenfor saa, ogsaa fulgt. Men tillige udtales i Resolutionen Ønsket om en fyldigere Undervisning ved de tekniske Skoler, afpasset efter Haandværkernes Tarv, saa at der kan «uddannes en intelligent og dygtig Haandværksstand i Danmark», samt om at der «virkes hen til, at dygtige og særligt godt begavede Elever fra de tekniske Skoler i Provinserne kunne faa Statsunderstøttelse og derved blive satte i Stand til at kunne gjennemgaa et Kursus og erholde en videregaaende Undervisning ved det tekniske Selskabs Skole i Kjøbenhavn.» Endelig hedder det: «Da vore tekniske Skoler i høj Grad rekruteres fra Almueskolen, beslutter Forsamlingen, hver for sig i sin Kreds at virke for, at den elementære Tegneundervisning saa vidt muligt optages som Fag i Kjøbstadalmueskolens øverste Klasser, i Erkjendelse af at de tekniske Skolers Virksomhed derved vilde fremmes.»

Paa det næste Aars Repræsentantskabsmøde i Svendborg, Juli 1880, opfordredes Staten endnu yderligere til at støtte den tekniske Undervisning. Foruden to Resolutioner til det tekniske Selskab om en samlet

Udstilling af de tekniske Skolers Elevarbejder og angaaende en almindelig Plan for den tekniske Undervisning, opfordredes Staten til, foruden hvad den alt yder til de tekniske Skoler, tillige at stille en Sum til Raadighed til Underhold for unge begavede, flittige men trængende Elever, der ønske en videregaaende teknisk Uddannelse. Og «da den dygtige Industridrivendes tekniske Uddannelse ikke er endt med Skolen», da «han trænger til praktisk Uddannelse i Udlandets store Rørelser», opfordredes endelig Staten til i større Omfang end hidtil at yde Rejsestipendier til videre Uddannelse for dygtige Haandværkere. Paa det næste Aars Repræsentantmøde, Kjøbenhavn, Juli 1881, udtaltes Ønsket om yderligere Statsbidrag til Uddannelse af Lærere ved de tekniske Skoler, samt om at de stedlige Myndigheder varmt vilde interessere sig for Opførelsen af egne Skolebygninger for de tekniske Skoler i Provinserne, navnlig ved at tilskyde Pengebidrag. Ligeoverfor de idelige Forlangender om Statsbidrag, ligeoverfor den Umættelighed — havde vi nær sagt — der her kommer til Syne, er det interessant at lægge Mærke til Forstanderen for det tekniske Selskabs Skole, Kapt. Thalbitzers Advarsler. «Han troede ikke» — hedder det i det officielle Referat i Fællesrepræsentationens Meddelelser —, «at det nu var den rette Tid til i Almindelighed at søge en større Understøttelse til de tekniske Skoler. Statens Bidrag var i de senere Aar steget ganske betydeligt ... Vilde man anmode om større Statsunderstøttelse i Almindelighed, maatte der paavises en Trang, men en væsenlig Trang vilde næppe for Tiden kunne paavises.» Imidlertid synes det, at disse Advarsler ikke ret ville frugte.

Paa Dagsordenen for Repræsentantmødet i Aar, Silkeborg, Juli 1882, var atter de tekniske Skoler opførte, og her udtaltes vel en Tak for den hidtil modtagne betydelige Statsunderstøttelse; men det tilføjedes, at «endnu i lang Tid vil der stadig være stor Trang til forøget Hjælp» til de tekniske Skoler. Dette betvivle vi nu egenlig ikke, og vi, der ikke kunne billige, at der forlanges Statshjælp til Foretagender, der netop kun have deres Berettigelse, forsaavidt de kunne bære sig selv, ere meget rede til at indrømme Berettigelsen og Nødvendigheden af offenlig Understøttelse til Skoleformaal; men alligevel turde det dog være, at de ovenciterede Advarsler have deres gode Grund. Praktiske Grunde og Klogskabshensyn tilraade at følge dem.

VI.

Haandværkssvende-Vandringen.

Understøttelseskasser for rejsende Haandværkssvende. Svendborg-Reglerne. Fællesregler. Svendeherberger. Uvilje i Kjøbenhavn. Politiavtoriteternes Stilling til Sagen. Statistiske Oplysninger om Vagabonderingen. Dennes Ulemper. Lovbestemmelser om Vandringen. De paa Horsens-Mødet vedtagne Forslag.

Ved Pl. 11. Avg. 1794 blev al Forpligtelse for Haandværkssvendene til at rejse paa Haandværket hævet; men selve Vandringen ophørte ikke dermed, og Skik og Brug var det fremdeles, at Svendene vandrede. Disse Vandringer antog imidlertid efterhaanden en betænkelig Karakter, idet det oprindelige Formaal med dem — at lære og at arbejde paa forskjellige Steder — trængtes tilbage, medens Tiggeri, Vagabondering og al-

skens Uorden antog store Dimensioner. For at bøde paa Ulemperne herved foreskrev Fr. 10. Decbr. 1828 de vandrende Svende at være forsynede med Vandrebog, der giver Oplysning om Svendens Navn, Udseende, Fag og Penge, og indeholder Paategning af de Mestre hos hvem han har arbejdet, medens den i enhver Kjøbstad, Svenden passerer, viseres af Politiet, der overhovedet fik Tilsyn med de rejsende Svende. Betleri forbødes vel, men Forordningen formente dog ikke de rejsende Haandværkssvende «at søge eller modtage den ved Lavene sædvanlige Understøttelse». Men i Lov 15. Maj 1875 § 18 bestemmes: «Den rejsende Haandværkere tidligere hjemlede Ret til at søge og modtage den ved Lavene sædvanlige Understøttelse (Geschenk) ophæves.» Dette Forbud har imidlertid slet ikke haft nogen Aftagen af Haandværker-Vagabonderingen til Følge; tværtimod er denne og det dermed følgende Betleri og andre Ulemper efter 1875 taget betydeligt til, — og ligeoverfor dette Faktum er der i de senere Aar i en Mængde Byer blevet dannet (oftest af Industri- og Haandværkerforeningerne, med Understøttelse ogsaa af de ikke-industridrivende Borgere) Understøttelseskasser, der paa enkelte Steder optræde som Fag-Foreninger, men dog de fleste Steder omfatte hele Byen. De fleste af de nuværende Foreninger, der i Reglen understøtte ved — oftest gjennem Politiet — at give den gjennemrejsende Svend et Kort*), mod hvis Af-

---

*) I Ringsted lyder det f. Ex. saaledes:

«Hr. Værtshusholder N. N. vil behage at udlevere Overbringeren af dette Kort et Maaltid varm Mad, Nattelogis

levering han faar et à to Maaltider, Nattelogis for en Nat og enkelte Steder ved sin Afrejse et mindre Beløb (25 Øre à $1^1/_2$ Kr.), virke kun i Vinterhalvaaret. Foreningen i Svendborg er en af de faa, der virke hele Aaret rundt. Foreningerne have ofte mødt Uvilje hos Svendene, der — naar de ikke ere solide, arbejdssøgende, men vagabonderende Svende — ved dem forhindres i at tilbetle sig et ofte større Beløb end det, hvormed Foreningerne understøtte; de have endvidere haft at kæmpe med Bidragydernes Lunkenhed og Øvrighedernes Mangel paa Sympathi, idet det befrygtes, at Foreningerne — naar de ikke skarpt sondre mellem Vagabonder og arbejdssøgende Svende — let kunne gjøre mere Skade end Gavn, og i Stedet for at hindre Omvandringen tværtimod fremme den. «Derom turde imidlertid Alle være enige, at skulle Foreningerne gjøre virkelig Nytte, maa de findes overalt, og overalt i alt Væsenligt følge de samme Principer, og paa at opnaa dette er det da, at Fællesrepræsentationen for Tiden arbejder» *).

I Svendborg stiftedes d. 5. November 1879 den Forening, til hvilken ovenfor hentydes. Dens Regler ere under Forhandlingerne om Understøttelseskasser for rejsende Haandværkssvende jævnlig blevne opstillede

---

og 1 Kop Kaffe med Smørrebrød, saa meget at Vedkommende kan mættes.

(Politikontorets Stempel) (Datum)

NB. Betleri forbydes strengelig, og nyt Kort kan ej erholdes oftere end 1 Gang hveranden Maaned.»

*) Nyrop: Nogle Oplysninger om vandrende Haandværkssvende og den dem ydede Understøttelse (i Fællesrepræsentationens «Meddelelser» S. 113—129).

som en Art Mønsterregler. Vi meddele her Hovedbestemmelserne:

A. Der oprettes en Svendekasse, til hvilken de i Byen arbejdende Svende opfordres at yde et ugenligt Bidrag af 10 Øre.

B. Byens Beboere opfordres til ved deres Underskrift at forpligte sig til ikke at give Almisse til rejsende Svende, men derimod yde et lille aarligt Bidrag til Hjælp til Bestridelsen af de Udgifter, Foreningens Virksomhed medfører.

C. Foreningen antager en lønnet Forretningsfører, hos hvem de rejsende Svende, som begjære Understøttelse, maa melde sig. Han udbetaler til enhver Svend, som dertil findes kvalificeret, et Bidrag af $1\frac{1}{2}$ Kr. i Vintermaanederne (fra 1ste Oktober til 1ste Maj og 75 Øre i den øvrige Tid af Aaret, samt giver Svenden Anvisning paa et anstændigt Herberg, hvis Vært man søger at formaa til at overholde de Forskrifter, som man med Hensyn til Orden og Sædelighed anser for nødvendige. Forretningsføreren holder Bog over, hvilke Svende der erholde Understøttelse m. m.

D. For at erholde den ovennævnte Understøttelse maa den paagjældende Svend (hvis han har udlært efter 1878) præstere Bevis for, at han har aflagt Svendeprøve, samt godtgjøre, at han, hvis han har arbejdet i Byer, hvor saadanne Svendekasser findes, i den Tid har ydet sit Bidrag til disse. Der maa ikke være forløbet mere end 4 Maaneder, siden han sidst har været i Arbejde, og han maa have været mindst 14 Dage hos sidste Arbejdsgiver. Der maa desuden ligge 6 Maaneder mellem hver Gang, en Svend kan modtage Hjælp af Kassen.

E. Foreningen søger ved at sætte sig i Forbindelse med Arbejdsgivere, som ønske Arbejdere, at forskaffe de rejsende Svende Arbejde, og forsaavidt saadant kan anvises dem, ydes der dem intet Bidrag af Foreningens Kasse.

I adskillige Industri- og Haandværkerforeninger blev Spørgsmaalet om de rejsende Haandværkssvende og om Foranstaltninger af samme Art som Svendborg-Foreningens snart optaget til Diskussion. Paa Dagsordenen for Fællesrepræsentationens Møde i Svendborg, 1880, var det et af de vigtigste. Det sagdes her, at ved Foranstaltninger som Svendborg-Foreningens «udskiltes de Svende, der leve af at rejse, fra dem, der rejse for at finde Arbejde.» «Vi tog», bemærkede en

Taler, «Lærlingene under Armen, men saasnart de vare udlærte, slap vi dem ud blandt Vagabonder. Dette maatte forandres. Mod Vagabonderne maatte man være streng; men de rejsende Svende skulde man tage sig af. Saadanne Foreninger som Svendborgs vare nyttige». Sluttelig opfordrede Forsamlingen, «med den Betragtning for Øje, at den nuværende Rejsemaade for Haandværkssvenden i flere Henseender er uheldig», Bestyrelsen til at «drage Omsorg for, at der i forskjellige Byer oprettes Understøttelseskasser», og den anbefalede «som Mønster Vedtægterne for den i Svendborg oprettede Forening». Med Hensyn til det samtidigt forhandlede Spørgsmaal om Vandrebøger opnaaedes ikke nogen Enighed, idet det ene Parti holdt paa, at disse Vandrebøger ere «uretfærdige», «ikke tidssvarende», «nedværdigende» for Svendene, medens andre Haandværkere bestemt gjorde gjældende, at de for de hæderlige Svende vare en «god Støtte», og «kun de daarlige Elementer følte sig besværede af dem».

Paa det næste Aars Repræsentantskabsmøde, Kjøbenhavn 1881, vedtoges der (for Provinserne) nogle «Fællesregler for Danmarks Rejseunderstøttelseskasser for Haandværkssvende», der som «almindelige Regler for Adkomst til Understøttelse» fastsætte:

a. at Vedkommende kan legitimere sig som Haandværkssvend eller med en saadan i Klasse stillet Fabrikarbejder;

b. at han bevislig ikke kan faa Arbejde i sit Fag paa vedkommende Sted;

c. at han selv har ydet Bidrag til en Understøttelseskasse i det Mindste i de tre sidste Maaneder af den Tid, han har haft Arbejde (se e);

d. at han ikke i de sidste tre forudgaaende Maaneder har søgt Understøttelse samme Sted;

e. at han har arbejdet mindst 14 Dage hos den Arbejdsgiver, han sidst var hos, og ikke været uden Arbejde i 4 Maaneder;

f. at han medbringer Bevis fra Mesteren for ikke at have forladt sin Plads uden efter 14 Dages Opsigelse eller efter mindelig Overenskomst;

g. at han fremstiller sig anstændig og paa passende Maade.

Fra Bestemmelserne i b, c, e og f kan der dispenseres, naar særlige Omstændigheder tale derfor.

Enhver Haandværkssvend, der opfylder de ovenfor under c nævnte Betingelser, eller som afskediges fra sit Arbejde umiddelbart efter Læretidens Ophør, forsynes af Foreningens Bestyrelse med en Rejsebog, hvori findes saadanne Oplysninger, der kunne tjene ham til Legitimation andetsteds.

Understøttelseskassernes Bestyrelse føre ensartede Protokoller over de Svende, som henvende sig til dem om Understøttelse; Protokollerne rekvireres fra Fællesrepræsentationens Hovedkontor.

Til Fællesrepræsentationen skal der indgives halvaarlige Beretninger om Understøttelsernes Virksomhed.

Efter Bestemmelsen skulde der i enhver Kjøbstad og Handelsplads oprettes en Forening til Understøttelse af rejsende Haandværkssvende, og — naar Forholdene tillade det — skal der stræbes hen til at tilvejebringe gode kontrollerede Herberger for de rejsende Svende.

I de fleste af de under Fællesrepræsentationens «sjællandske Afdeling» hørende Byer (kun med Undtagelse af Korsør og Nykjøbing) er der allerede eller agtes der dog oprettet Understøttelseskasser for rejsende Svende, hvorhos der arbejdes for Oprettelsen af Herberger. Ogsaa i de andre Landsdele arbejdes der i denne Retning. Kun i Kjøbenhavn har Sagen stødt paa større Hindringer.

Et Udvalg, der i Juli 1881 nedsattes af Fællesrepræsentationen, for at udarbejde Forslag til, hvorledes en Understøttelseskasse for rejsende Svende lod sig ordne i Hovedstaden, kom snart til den Overbevisning, at skulde Sagen realiseres paa en nogenlunde fyldestgjørende Maade, maatte det ske ved Oprettelsen af

et Svende-Herberge, der stod i Forbindelse med et Arbejdsanvisningskontor. Det ikke ubetydelige Beløb (efter løst Overslag c. 15,000 Kr. aarlig), der vilde medgaa til Bestridelsen af de dermed forbundne Udgifter, formentes indkomne først og fremmest ved bestemte Bidrag fra Mester- og Svendeforeninger i de forskjellige Arbejdsfag og dernæst ved Tilskud eller Gaver fra Avtoriteter og udenfor Haandværket staaende Velgjørere. Nu viste det sig imidlertid, at den Interesse for Sagen, hvoraf Sagens Gjennemførelse var betinget, ikke var tilstede i den kjøbenhavnske Haandværkerverden. Af hundrede Mester- og Svendeforeninger, til hvilke Udvalget henvendte sig, gav over en Tredjedel slet intet Svar; kun en Fjerdedel af Foreningen gav imødekommende, men dog for Størstedelen betingede Svar; Resten interesserede sig ikke for Sagen eller var endog imod den, enten fordi de (Mestrene) vare tilfredse med det alt organiserede Understøttelsessystem, eller fordi de (Svendene) frygtede at skaffe sig en større Konkurrence, eller af andre Grunde. Manglen paa Sympathi hos de kjøbenhavnske Haandværkere for en Understøttelseskasse i Overensstemmelse med de for Provinserne vedtagne Fællesregler viste sig at være saa stor, «at et Forsøg paa at realisere Tanken ikke for Tiden lader sig gjøre med mindste Udsigt til et heldigt Resultat», og Udvalget nedlagde derfor — i Juni 1882 — sit Hverv og indstillede til Fællesrepræsentationen, «at denne Sag indtil videre stilles i Bero.» Paa Repræsentantskabsmødet i Silkeborg i Juli d. A. indskrænkede man sig da for Kjøbenhavns Vedkommende til at «forvente, at Bestyrelsen vil foranledige, at Sagen kan blive fremmet der paa bedste Maade». Forøvrigt

opfordredes «indtrængende de forskjellige Foreninger [i Provinserne] til at fremme Understøttelsessagen for rejsende Haandværkssvende paa Grundlag af de allerede tidligere vedtagne ensartede Fællesregler», og tillige anbefaledes varmt: «Oprettelsen af Svendehjem, hvor saa vel tilrejsende Svende kunne erholde et ordenligt Logis, som ogsaa de i Arbejde værende ugifte Svende et passende Tilholdssted.»

Dette er altsaa den Stilling, vore Haandværkere, særligt de i Fællesrepræsentationen repræsenterede, indtage til Spørgsmaalet om rejsende Svende. Men det er af Interesse hermed at sammenholde Politiavtoriteternes Opfattelse af denne ikke blot i industriel men ogsaa i Politi-Henseende saa vigtige Sag.

Ved det nordiske Juristmøde, der i afvigte Aars Avgust Maaned afholdtes i Kjøbenhavn, optog endel af de dér tilstedeværende Retsbetjente paa Forslag af Borgmester Sager i Rudkjøbing en Debat af Spørgsmaalet om, hvad der lod sig gjøre for at modvirke den tiltagende Vagabondering, og anmodede dHrr. Birkedommer Brun i Bregentved-Gisselfeld Birk, Borgmester Brücker i Nakskov, Politimester Oldenburg i Odense og Borgmester Schjørring i Kolding om som Udvalg at tage Spørgsmaalet under nærmere Overvejelse. En (26 Sider stor) Betænkning (dateret Maj 1882) har dette Udvalg nu afgivet, og paa et almindeligt Møde af Retsbetjente, der d. 18. og 19. Avgust d. A. afholdtes i Horsens, var Sagen til Forhandling.

Et Tal af c. 46,000 — bortset fra 16 (af Landets 183) Jurisdiktioner udenfor Kjøbenhavn, fra hvilke Op-

lysninger mangle — blev af det nævnte Udvalg opgivet som «nogenlunde stemmende med det samlede Antal af ankomne Haandværkssvende i Aaret 1. Septbr. 1880 til 31. Avg. 1881.» Af disse 46,000 vandrende Svende «have kun c. 7000 opnaaet Arbejde; alle de andre have maattet vandre videre eller ere afgivne til Fattigvæsenet.» I samme Tidsrum blev der i Hovedstaden tilmeldt 4669 Haandværkssvende, hvoraf dog kun en Brøkdel synes at søge den faglige Uddannelse. Udvalget anfører nogen Statistik for Aarene 1870, 1875 og 1880, der bl. A. viser, «hvorledes Haandværkssvendene udgjøre det langt overvejende Antal ikke alene af de Omvandrende men ogsaa af de for Løsgængeri og Betleri Anholdte.» De fleste Viseringer finde naturligvis Sted i de Kjøbstæder, som ligge paa Hovedruterne; «men et Fingerpeg i Henseende til, at Vandringen ikke i nogen fremtrædende Grad staar i Forbindelse med rimelig Udsigt til at finde Arbejde, turde det være, at ogsaa flere mindre Kjøbstæder, som ligge udenfor Hovedruterne og hvor Sandsynligheden for at kunne faa Arbejde dog maa antages for at være overmaade ringe, fremvise paafaldende mange Viseringer.» Naturligvis er Tallet paa Viseringer flere Gange større end Tallet paa omvankende Individer; de fleste af disse blive viserede tildels endog paa mange Steder. Udvalget antager, at gjennemsnitlig bliver hver Person viseret mindst 23 eller 24 Gange, saa at der altsaa i 1880, da der udenfor Hovedstaden mindst foretoges 50,000 Viseringer, omvankede omtrent 2100 Personer, mest Haandværkssvende. Heri er nu ikke indbefattet «de Mange, der drive om uden Forpligtelse til at melde sig for Politiet, og hvis Antal, der omfatter mange ihærdige

Vagabonder, ingenlunde er ringe.» Endelig synes den meddelte Statistik at vise, at Vagabonderingen er tagen betydelig til i den sidste Halvdel af det forløbne Tiaar.

Naar der i Vagabonderings-Betænkningen «væsenlig tales om Haandværkssvende, er det kun fordi Vagabondklassen — saaledes som de statistiske Meddelelser tilstrækkeligt vise — væsenligt rekrutteres af disse; men det overses ingenlunde, hverken at der er mange andre Vagabonder end Haandværkssvende, eller at mange af disse paa ingen Maade kunne henregnes til hin sørgelige Klasse.» Udvalget undersøger ikke Omvandringens mulige Nytte for enkelte agtbare Svende; men det «konstaterer det som en utvivlsom og ved det foreliggende Materiale end mere godtgjort Sandhed, at den medfører overordenlig stor Fare for den Enkelte. Det er muligt, at Arbejde paa forskjellige Steder for Enkelte kan fremme Dygtigheden, men for langt Flere fører det vistnok til det modsatte Resultat, og naar henses til, hvor overmaade mange Vandrebøger, der udvise, at Ejeren har vandret i lange Tider uden at have Arbejde eller dog kun med ganske kort Tids Arbejde paa enkelte Steder, er derved ført Bevis for Meget, som ikke er af det Gode. Med al Agtelse altsaa for den agtbare og stræbsomme Svend, der vandrer om uden at forse sig mod Loven, frygter Udvalget dog ikke Modsigelse, naar det udtaler, at Omvandringen — ved Siden af enkelte gode Sider — i betydeligt Omfang fører til Betleri, Løsgængeri og andre Lovovertrædelser og dermed Straf, til Drikfældighed og anden Ødelæggelse for de Paagjældende selv, til Retsusikkerhed og til Plageri og Ulempe for Befolkningen. Det tør uden Risiko paastaas, at det langt overvejende Antal af de Vandrende gjør

sig skyldig i Betleri, i alt Fald i at søge og modtage «Geschenk», thi de have saa godt som intet Andet at leve af; et sørgeligt stort Antal bliver Bytte for Brændevinen, og Befolkningen, maaske allermest paa Landet, plages af Tiggere, som der ofte hører et vist Mod, navnlig for Kvinder og ældre Folk, til at give Afslag. Udvalget er overbevist om, at det er lavt anslaaet, naar det antages, at Omstrejfningen koster Befolkningen gjennemsnitlig 1000 Kroner daglig Aaret rundt; rimeligvis koster den adskilligt Mere, i alt Fald naar alle Udgifter medregnes.»

I Lavsvæsenets Dage kunde Omvandringen have sin Nytte eller var i alt Fald uden større Fare paa Grund af den med Lavene følgende Kontrol, Disciplin, Solidaritet. I Nutiden, efter at Haandværkerforbindelserne ere opløste, er den «en Anakronisme og vil vistnok kun kunne bringes i Overensstemmelse med de nu bestaaende Tilstande og med Lovgivningen ved faglige Foreninger og Understøttelseskasser for hele Landet, som imidlertid nu kun ere tilstede i meget ringe Grad, og som det i alt Fald maa være Haandværksfagenes egen Sag, og ikke Statens eller Politiets at søge oprettede.« I sin dybere Grundvold lader Ondet sig kun angribe ved Foranstaltninger af moralsk eller omfattende social Betydning. Men disse omtaler Udvalget ikke nøjere; det har villet indskrænke sig til at henpege paa Midler, som selve den bestaaende Lovgivning frembyder.

De Lovbestemmelser, der omhandle det foreliggende Emne, ere: Fr. 10. Decbr. 1828, L. 15. Maj 1875 og tildels Lov om Hjemsendelse af 14. Marts 1867, jfr. Indenrigsm. Cirk. 6. Jan. 1868. Tillige kan nævnes Justitsm. Cirk. 18. Spt. 1874 om omrejsende Musikanter

m. Fl., der dog kun er af begrænset Betydning. De væsenligste af disse Bestemmelser angaar Haandværkssvende, med Hensyn til hvilke Hovedbestemmelserne i Fr. 10. Decbr. 1828 ere: at de for at kunne søge Erhverv ved Rejser skulle være forsynede med en af Politiet udstedt Vandrebog; at denne kan nægtes, naar der er Tvivl om, at den Paagjældende vil kunne ernære sig; at han kun maa bevæge sig i en vis Rute og skal have Vandrebogen viseret af Politiet paa hvert Sted; og at han kun maa forblive 24 Timer paa Stedet, naar Arbejde ikke forinden er fundet. Regeringsforslaget, der ligger til Grund for L. 15. Maj 1875, gik ud paa, at Vandrebogen skulde afskaffes, hvilket dog ikke fandt Bifald hos Rigsdagen, som derimod forøvrigt sluttede sig til Lovforslaget, der indfører Opholdsbøger for Udlændinge og i §§ 18 og 19 dels ophæver den Haandværkssvende tidligere tilkommende Ret til at søge og modtage Lavsunderstøttelsen (Geschenk), dels indfører Bestemmelser om Politiets Tilsyn med Personer, som tage kortvarigt Ophold paa et Sted. Dernæst gjælder om Haandværkssvende de særegne Regler om Hjemskrivning i Vandrebogen med Tærepenge. Alle de andre omvandrende Personer, der dog kun omfatte en mindre Del af den hele Masse, ere derimod faktisk ikke undergivne nogen speciel Lovgivning og maa altsaa behandles efter de almindelige Love. De kunne rejse som Arbejdssøgende fra Sted til Sted uden særlig Legitimation og ere ikke Hjemskrivningsreglerne undergivne, jfr. Cirk. 6. Jan. 1868. I sidstnævnte Henseende bliver altsaa Forskjellen den, at den Rejsende, der ikke er Haandværkssvend, i Tilfælde af Trang oftere er udsat for Afgivelse til Fattigvæsenet end Haand-

værkssvenden, som Politiet kan indskrænke sig til at hjemskrive med Tærepenge, uden at dette er at regne som Fattigunderstøttelse.

Efter Udvalgets Mening giver L. 15. Maj 1875 tilstrækkelige Midler (naar de blot anvendes med Alvor, særlig §§ 5 og 7) ligeoverfor Udlændinge, og Hovedspørgsmaalet drejer sig altsaa om Indlændinge.

Efter en kort, noget kølig, Omtale af Fællesrepræsentationens ovenomhandlede Rejseunderstøttelseskasse gaar Udvalget over til at fremsætte sine Forslag, idet det dog erkjender, at disse ikke indeholde noget egenligt Nyt eller Andet end, hvad der mulig alt nu iagttages i flere Jurisdiktioner, og at de ikke ville være af indgribende Betydning; men Midler af større social eller moralsk Betydning eller blot større Lovændringer har Udvalget ikke villet foreslaa. Udvalget foreslaar da:

1. Vandrebog eller Visering bør negtes, naar det ikke godtgjøres, at vedkommende Haandværkssvend har bestemt Tilsagn om Arbejde paa Bestemmelsesstedet, og naar han, i Mangel heraf, efter Politiets Skjøn ikke er forsynet med de fornødne Klæder til Rejsen og med Midler til, foruden Rejseomkostninger, at skaffe sig tarveligt Ophold i 8 Dage paa Bestemmelsesstedet [eller til Rejsen derfra til Hjemstedet].

2. Ved hver Forevisningspaategning i Vandrebogen skal anføres, af hvormange Penge den Paagjældende er funden i Besiddelse.

3. Den Haandværkssvend, som har vandret i 6 Uger uden at have haft Arbejde, skal uvægerlig hjemsendes, medmindre han godtgjør, at han ad extraordinær og lovlig Vej har erhvervet Midler til fortsat Omrejsen.

4. En kraftig Styrkelse af Landpolitiet paa mange Steder i Landet er i høj Grad ønskelig.

5. Ensartede Pasjournaler efter et af Justitsministeriet fastsat Skema bør indføres paa alle Politikamre, i alt Fald i Kjøbstadsjurisdiktionerne. I en særlig Rubrik bør opføres Forsørgelsesstedet, forsaavidt det kjendes. Herom bør ogsaa Vandrebogen saavidt muligt give Oplysning.

6. I ethvert Tilfælde, i hvilket der haves grundet Anledning til at befrygte, at anden Hjemsendelsesmaade vil blive misbrugt til Betleri eller Løsgængeri, bør i Overensstemmelse med Cirkul. 6. Jan. 1868 Hjemsendelsen ske med formelig Transport.

7. Af flere Grunde, særligt for derved paa virksom Maade at modvirke den omfattende Vagabondering, er det særdeles ønskeligt, at Lov om Fattiges m. Fl.'s Hjemsendelse af 14. Marts 1867 § 2 maatte blive forandret saaledes, at samtlige Udgifter ved alle Trængendes Hjemsendelse ved Fattigvæsenets Foranstaltning, med eller uden Politiets Bistand, skulle afholdes af Forsørgelseskommunen.

8. Tærepenge til hjemskrevne Haandværkssvende bør udgjøre et saadant Beløb, som det virkelig er den Paagjældende muligt at leve af paa den Rejse, hvorfor de gives.

Disse nøjere motiverede Forslag ville imidlertid «kun kunne faa nogen kjendelig Betydning, naar der i Overensstemmelse med dem følges en fast og ensartet Fremgangsmaade overalt i Landets Jurisdiktioner. Hvad der vedtages, bør med andre Ord blive en administrativ Regel i vort Land», og af denne Grund formente Udvalget, at Resolutionerne skulde bringes til Justitsministeriets Kundskab med Henstilling om at indskærpe de under Punkt 1 til 3 og 6 anbefalede Foranstaltninger og at udfærdige et Skema for Pasjournalerne. Men om en saadan Henstilling til Justitsministeriet vedtog Retsbetjentmødet i Horsens ingen Resolution; de øvrige af Udvalget foreslaaede Resolutioner vedtoges derimod (med den til Nr. 1 i [ ] anførte lille Tilføjelse).

VII.

Toldloven.

Betydningen af Toldlovforslagets Fremlæggelse. Tolddiskussionen. De Industridrivendes Indlæg. Cementproducenter og Cementforhandlere. Industri mod Industri. Fællesrepræsentationens vanskelige Stilling. Tolden paa Raastoffer, Kul, Metal, Træ. Tolden paa færdige Varer. Beskyttelse af «Industrien i Almindelighed». De enkelte Industriers Krav. Gjødningsfabrikerne og Sækketolden. Kemiske Industrier. Sodafabrikationen. Apothekerne. Svovlsyrefabrikanterne. Glasværkerne. Medicinflasker, Glasværker og Apothekere. Oljemøllerne. Stearinfabrikanten. Saltværkerne. Papirfabrikanterne. Træmassefabrikanterne. Tapetfabrikanterne. Bogbinderne. Porcellænsfabrikanterne. Tobaksfabrikanterne. Manufakturvarer. Adskillige Haandværkere.

Da Finansminister Estrup i sidste Rigsdagssamling forelagde tre store, med hverandre sammenhængende Told- og Skattelove*), var der intet med vore politiske Forhold nogenlunde fortroligt Menneske, der kunde være i Tvivl om, hvad der vilde blive bragt ud af disse Forslag. Man kunde vel nære større eller mindre Forhaabninger med Hensyn til det, som Landstinget, i hvilket de forelagdes, vilde gjøre med dem; men man maatte med fuld Sikkerhed vide, at hvis Landstinget naaede saa vidt at faa dem sendt over til Folketinget, saa vilde de i ethvert Fald aldrig forlade dette Ting paa en efter Finansministerens Opfattelse akceptabel Maade. Men naar det var givet, at Lovforslagene umuligt vilde blive til Lov, og naar det var givet, at den Behandling, de i det heldigste Tilfælde kunde faa i Folketinget, af Regering og Landsting aldeles ikke vilde befindes at være tilfredsstillende, saa kunde man vel ikke forlange mere Arbejde paa denne Sag af Landstinget end en udførlig første Behandling,

*) Jfr. Prof. Scharling: Beskatningsreformen, Nationaløkonomisk Tidsskrift Bd. XIX.

Udvalgsbehandling og Udvalgsbetænkning samt anden Behandling. Snarere er der vel dem, der mene, at der næsten er sat for meget Arbejde i Tilvejebringelsen af og Forhandlingen om Lovforslag, der vidstes at være haabløse. Imidlertid har alt dette Arbejde dog ikke været formaalsløst.

Da Finansministeren selvfølgelig umulig har kunnet gjøre sig Illusioner med Hensyn til Lovforslagenes Skjæbne, maa hans Formaal, da han lod dem udarbejde, vel have været enten gjennem Forelæggelsen af dem at give et Svar paa de fra forskjellige Sider fremkomne Anker over den mindre høje Grad af Aktivitet, han hidtil havde lagt for Dagen paa den økonomiske Reforms Omraade, eller at fremskaffe et Materiale, hvortil Diskussionen om Told- og Skattereformen med Nytte kunde knytte sig. Det kan her bringes i Erindring, at i adskillige Kredse — Kredse væsenlig bestaaende af Højremænd, vel at mærke — var en vis Misstemning over Ministerens Passivitet paa det nævnte Omraade kommet lydelig til Orde; vi minde om Børsmøderne og Børsudvalget, og hvad dertil knytter sig, og om at endog Medlemmer af Landstingets Højre havde peget paa de ogsaa for Ministeriet uheldige Følger, der kunde flyde af en fortsat Passivitet. Ved sine Forslag kom nu Finansministeren Børsudvalget i langt højere Grad imøde, end man af tidligere Udtalelser skulde have antaget ham tilbøjelig til. Hans Imødekommen stoppede imidlertid uheldigvis ved et Punkt af afgjørende Betydning — Kompensationspunktet. Her vægrede han sig ved enhver Indrømmelse, og om ikke andre Ting vilde gjøre det, saa vilde i alt Fald denne Vægring gjøre det til en given Sag, at Reformforslagene umulig [illegible]l sig føre igjennem. Deres Forelæggelse vilde derfor

— forsaavidt den var et Svar paa de ovenantydede Anker — i alt Fald ikke kunne betegnes som et ganske fyldestgjørende Svar, og ejheller som en ganske tilstrækkelig Imødekommen imod almindelig nærede Ønsker. Dette skal dog ikke her nøjere undersøges; vi ville hellere holde os til det andet af de to ovennævnte Alternativer, og altsaa antage, at Ministeren, i fuld Erkjendelse af det under de nubestaaende Forhold Haabløse i gjennemgribende økonomiske Reformer, gjennem Fremskaffelsen af et omfattende Diskussionsmateriale ønskede at forberede Reformen. Hvis Formaalet med de store Lovforslags Indbringelse var at levere et Diskussionsstof, maa det siges at være naaet.

Man har diskuteret og interesseret sig for de store Lovforslag, uagtet man vidste, at de ikke vilde blive Lov, og fordi man føler, at økonomiske Reformer ville blive gjennemførte, saasnart vort politiske Maskineri er blevet bragt i Orden. Saalænge dette ikke er sket, maa alt Haab lades ude; men de nuværende abnorme Tilstande kunne ikke fortsættes i en længere Aarrække endnu, og saasnart vi ere bragte lykkelig ud af dem, vil den økonomiske Reform melde sig til Gjennemførelse. Saa gjælder det at være forberedt, at have gjennemtænkt og gjennemdrøftet Reformen. Under denne Forudsætning — men ogsaa kun under den — er der Mening, god Mening i den meget omfattende Diskussion, Sagen har været Gjenstand for. Og fra denne Forudsætning, maa man antage, ere de talrige Industridrivende, der have givet Bidrag til Toldspørgsmaalets Belysning, gaaede ud.

De Indlæg i Toldsagen, der ere fremkomne fra de Industridrivende, ere for den allerstørste Del blevne til-

stillede Landstingets Toldudvalg, og af dette optaget som Bilag til dets Betænkning. De optog her en saa stor Plads, at medens den egenlige Betænkning kun udgjør 33 Sider, optage Bilagene 112 Kvartsider. Fem eller sex af dem skyldes Handlende, — og de forlange Toldfrihed eller Toldnedsættelse; men den store Rest, omtrent et halvt hundrede Stykker, skyldes Haandværkere og Fabrikanter, — og de forlange Told, vel at mærke ikke Told overhovedet, men Told paa de Varer, som Vedkommende producerer.

I Forlangendernes Omfang kan der være nogen Forskjel: nogle forlange blot den bestaaende Beskyttelse uforandret bevaret; andre forlange den «meget betydeligt forhøjet». I Argumentationen kan der ogsaa være nogen Forskjel: nogle henvise til den Interesse, det Offenlige maa have i, at vedkommende Industrigren uforstyrret kan fortsætte sin Udvikling; andre henvise, mere ærligt, til deres Privatinteresser. Men Tankegangen er overalt den samme. Det staar for Skomagerne som noget ubegribeligt, om ikke Alle ville betragte høje Priser paa Skotøj som Idealet. I Hattemagernes Øjne maa det være Statsmagtens Hovedopgave at garantere dem høje Priser for deres Hatte. Men Hattemagerne foretrække sikkert at faa deres Skotøj til moderate Priser, og Skomagerne holde ikke af at betale deres Hatte i dyre Domme. Porcellænsfabrikanterne vilde betragte det som en Nationalulykke, om danske Borgere kjøbte tysk Porcellæn, og forlange derfor Udlandets billige Varer holdt ude ved en tilstrækkelig Told. I lige Maade oprøres vore patriotiske Guldsmede over, at «Tyskerne« tilføre os deres billige Varer, og de forlange, at Statsmagten skal skride ind herimod og ved en «meget betydelig Forhøjelse af Indførselstolden for Guld- og Sølvvarer»

sætte en Stopper herfor. Men mangen en Guldsmed kjøber hellere billigt Porcellæn end dyrt, selv om hint er fabrikeret af Tyskere, og blandt Porcellænsfabrikanterne findes der maaske dem, der foretrække billige Guldsmedvarer fremfor dyre. Saaledes helt igjennem: den ene Industridrivende kritiserer den anden, og denne Kritik foretages saa eftertrykkelig, at andre ikke behøve at ulejlige sig i den Retning.

Kun et Exempel.

Spørgsmaalet om Beskyttelsen af den indenlandske Cementfabrikation er Gjenstand for sex Andragender. Deraf skyldes de fire Cementproducenter, de to derimod en Samling af Cementforhandlere.

Cementproducenterne, Aktieselskabet «Cimbria», Portland-Cementfabriken «Hertha» og »Rødvig» Cementfabrik, anføre i Hovedsagen Følgende:

Forbruget af Cement er særdeles stort i Danmark, snarere over end under 180,000 Tønder aarligt. De tre ovennævnte Fabriker, der ere de eneste, der her i Landet producere Portland-Cement, tilvirke tilsammen c. 50,000 Tønder; altsaa maa der fra Udlandet, især Tyskland og England, tildels Sverig, indføres c. 130,000 Tønder. Og dog — «findes der neppe noget Land, hvor Cementindustrien har den Berettigelse som i vort. Vi ere i Besiddelse af de fortrinligste Raamaterialier til Cement som nogetsteds, og den danske Cementindustri har, dels ved Hjælp af disse, dels ved at benytte alle nye Opfindelser og Forbedringer paa Cementteknikens Omraade, opnaaet at tilvirke et Produkt, hvis Kvalitet staar i Højde med det allerbedste, som paa dette Omraade tilvirkes i Udlandet.» Under disse Omstændigheder maa man ganske

vist undre sig over den store Cementindførsel til Danmark. Vor Undren bliver ikke mindre, naar Cementfabrikerne, for at bevise «vore Raamaterialiers Fortrinlighed», anføre, at store Masser dansk Kridt udføres til tyske, russiske og finske Cementfabriker, der da tildels atter sende det tilbage til Danmark i forarbejdet Tilstand som Cement. Dette ser mærkeligt ud, naar man betænker den tekniske Fuldkommenhed, som de danske Fabriker sige sig at være i Besiddelse af. Ulykken er imidlertid den, forklare disse, at om de end producere de «allerbedste» Varer, saa kunne de dog ikke levere dem til saa billige Priser som de Priser, de tyske Fabriker forlange her i Landet; disse sidste sælge nemlig til latterligt billige Priser, til «Priser, der neppe nok repræsentere Produktionsomkostningerne.» «Som Forholdene nu ere», hedder det videre, «er den danske Cementindustri endog prægraveret ved en Told paa de til Fabrikationen henhørende Raastoffer som Kul, Staver, Tøndebaand, Maskindele m. m. m., Toldafgifter, som omtrent beløbe sig til 5 pCt. af Produktionsomkostningerne. Selv om Tolden paa Kul vil blive hævet og Tolden paa Træ nedsat, ville disse Afgifter dog endnu repræsentere c. 2½ pCt. af Produktionsomkostningerne, medens udenlandske Cementfabriker ikke ere betyngede med lignende Afgifter, altsaa ere ligefrem begunstigede paa den danske Industris Bekostning. Hertil kommer, at de tyske og svenske Cementfabrikers nære Beliggenhed stille disse med Hensyn til Varens Transport lige med vore Fabriker, i mange Tilfælde endog gunstigere, og at England for sin Export til Danmark opnaar meget billige Fragter, idet Kreaturskibene til meget lave Satser hjemføre Cement som en Del af deres Returlast.» Af

disse Grunde anbefale Fabrikanterne Indførelsen af en Toldbeskyttelse for den indenlandske Cementindustri, f. Ex. en Told af 25 Øre pr. 100 Pund Cement. Som «en yderligere Støtte» for dette Forslag anføres sluttelig, «at Cement, forinden Toldloven af 4. Juli 1863 traadte i Kraft, var belagt med en Indførselstold af 48 Skill. pr. Tønde, men at denne Told ved nævnte Toldlov hævedes, formentlig begrundet i, at der paa dette Tidspunkt aldeles ingen Cementfabriker fandtes her i Landet.»

Dette er Hovedargumenterne. En af de Herrer Cementfabrikanter henviser endvidere til, at den af ham forpagtede Cementfabrik tilhører et af Regeringens Medlemmer. Vi ville dog antage, at dette mere anføres som en i og for sig interessant Oplysning, end som et Moment, der skulde have væsenlig Betydning ligeoverfor Spørgsmaalet om Indførelsen af en Toldbeskyttelse.

De ovenciterede Andragender ere nu, mene vi, ret mærkelige. De gjøre gjældende, at de danske Cementfabriker ere i Besiddelse af de vigtigste Betingelser for at trives, kun at en Hovedvanskelighed stikker deri, at de maa svare Told af Kul og Hjælpestoffer. I Stedet for nu at forlange det logisk Rigtige, nemlig denne Tolds Afskaffelse, forlange de Told lagt paa en Industri, der har udviklet sig uden nogen Toldbeskyttelse. De fremføre det som et Argument for Indførelse af Toldbeskyttelse, at Cementindustrien ikke fremstod dengang, da Cement var toldbeskattet, men at den er fremstaaet efter at Toldfriheden blev indført. Vi tilstaa, at vi ere ude af Stand til at forstaa denne Argumentation. Vi forstaa ejheller, hvorledes vi «indirekte tabe» «de store Summer, som nu aarlig gaa ud af Landet som Betaling for indført Cement», naar vi, vel at mærke,

faa dette fremmede Cement for Røverkjøb, for Priser, der i Virkeligheden (efter hvad der siges i Andragenderne) ikke «svare til Varens Værdi.» I Almindelighed betragter man ikke Kjøb paa saadanne Betingelser som «Tab», hverken direkte eller indirekte.

Det er dog ikke alene os, der finde Cementproducenternes Argumentation gaadefuld; ogsaa Cementforhandlerne, til hvem vi nu komme, vægre sig ved at godkjende den. Henved hundrede Cementforhandlere bestride saaledes Rigtigheden af de af Fabrikanterne anførte Talstørrelser med Hensyn til Import og Produktion, Told- og Fragtforhold osv. De vægre sig ved at godkjende Rigtigheden af de rent faktiske Angivelser, og om de end «fra et merkantilt Standpunkt» kunne forstaa, at Producenterne selv betegne deres Produkt som det «allerbedste», saa kan Producenternes egen Vurdering dog ikke afholde Cementforhandlerne og Forbrugerne fra af og til at maatte give udenlandske Fabrikata Fortrinet. De mene, at naar det (efter hvad Fabrikanterne oplyse) kan betale sig for udenlandske Fabriker at hente et Materiale som Raakridt i Danmark, deraf at svare forholdsvis meget høje Fragter, forarbejde det til Cement, og saa sende det i denne Skikkelse tilbage til Danmark, atter besværet med Fragt og Assurance, saa maa de danske Fabriker, der ligge umiddelbart ved de bedste Kridtlejer, og altsaa slippe for denne dobbelte Fragt, være saa gunstigt stillede, ligeoverfor den udenlandske Konkurrence, at de maatte kunne udholde denne uden Toldbeskyttelse. Endelig henvise de — og med god Grund — til det store Cementforbrug i Bygningsindustrien, en Industri, der vistnok snarere trænger til Lettelse end til Bebyrdelse,

da saamange Haandværkere og Arbejdere netop i højeste Grad ere interesserede i dens Trivsel.

Her staar da den ene Industri imod den anden! Og ikke blot er den enes Ønsker og Forlangender den andens stik modsatte; men heller ikke om rent faktiske Forhold, om Produktionens og Importens Størrelse, om Fragtforholdene osv. kunne de blive enige. Dette er unegteligt meget uheldigt. Vi savne al officiel Oplysning om vor Industris Forhold. Denne Mangel er, særlig i Toldspørgsmaal, meget følelig. De Industridrivende selv ere i de fleste Tilfælde ikke saa overordenligt villige til at afhjælpe den. Af og til fremkommer der vel nogle Oplysninger om en eller anden Branche fra de i den særligt Interesserede; men Andre, der ogsaa ere interesserede i den, dog paa en anden Maade, paastaa, at Oplysningerne ere upaalidelige. De i Sagen direkte Interesserede se paa den gjennem farvede Briller. Farven er snart en, snart en anden; alt efter Forholdet; men Farve er der altid. Det er Vanskeligheden.

Industri staar imod Industri. Det er det, der gjør Stillingen vanskelig for en Institution som «Fællesrepræsentationen for Industri og Haandværk.» I sin Egenskab af «Fællesrepræsentation» er den forpligtet til at træde i Skranken for alle de forskjellige Industrigrene; men i Toldspørgsmaalet er dette ikke saa let, naar Kollisioner skulle undgaas. Den kan ganske vist uden videre Risiko forlange Toldbeskyttelse for et ubestemt Begreb som «Industrien i Almindelighed»; men naar vi komme til det Specielle, til de enkelte Posi-

tioner — og derpaa er det, at det kommer an — ville Kollisionerne ikke udeblive.

«Fællesrepræsentationen» har aabenbart selv følt det; eller vel rettere: Forfatteren til den Skrivelse, Fællesrepræsentationen tilsendte Landstingets Tolddudvalg, har følt det. Skrivelsen er affattet med en vis Varsomhed, og adskillige af Vanskelighederne ere med Forsigtighed søgte fjernede; men andre ere blevne tilbage.

Den Side af Toldreformen, der angaar Ophævelsen af Tolden paa industrielle Raa- og Hjælpestoffer, frembyder forholdsvis færre Vanskeligheder. Vel kommer det ogsaa her ofte til Sammenstød, fordi det, der for den ene Industri er Raastof, og derfor forlanges fritaget for Told, for andre Industrier kan være Fabrikat, og derfor forlanges toldbeskyttet. Men der er dog visse Positioner, som de fleste her kunne enes om. Naar Statskassen kan finde sig i at opgive Tolden paa Kul, ville næsten alle glæde sig over at slippe for den Byrde. Men der er Forskjel i Glædens Styrke, og Fællesrepræsentationen udtaler, at for Industrien i det Hele er Kultolden vel «en Faktor, men kun en underordnet Faktor.» Nej, der er andre Lettelser, for hvilke Industrien vil være langt mere taknemmelig end for Fritagelsen for at svare Told af Kul. Den ønsker saaledes Tolden ophævet paa «en Række af mere eller mindre forarbejdede Gjenstande af Jern og andet Metal, der, da de ikke tilvirkes her i Landet, maa betragtes som Raaemner.» De Ønsker, der i denne Retning næres med Hensyn til Metalgjenstande, overgaas imidlertid langt af, hvad der ønskes i Henseende til Raastoffet Træ. Hvad Finansministeren foreslog i denne Retning,

kan Industriens Fællesorgan ikke tillægge nogen «afgjørende Betydning». Den betragter tværtimod de af ham foreslaaede Toldnedsættelser som aldeles utilstrækkelige, og anbefaler her fuld Toldfrihed. Ogsaa nogle af Landstingsudvalgets Medlemmer foreslog Ophævelse af Tolden paa alt uforarbejdet eller raat forarbejdet Træ, indbefattende Tømmer og Brædder; men deres Kolleger kunde «i Særdeleshed af finansielle Grunde» ikke tiltræde dette Forslag. Vedtoges hint Forslag om Toldfrihed for Træ, vilde det, bemærker Fællesrepræsentationen, være «en virkelig Hjælp for Industrien.» I ethvert Fald bør Industrien have yderligere Lettelser, hvis Tabene ved Beskyttelsens Formindskelse blot nogenlunde skulde kompenseres. De af Finansministeren foreslaaede Lettelser vilde, «hvor kjærkomne de end ere», «ikke have fuldt saa stor en Betydning for Industrien, som man paa Forhaand har været tilbøjelig til at antage.»

Medens Fællesrepræsentation med en vis Lethed klarer Spørgsmaalet om den af finansielle Grunde bestaaende Told paa Raastoffer, kommer den ind paa et langt delikatere Omraade, naar den skal til at klare Toldreformens anden Side: Spørgsmaalet om den af industrielle Grunde bestaaende Told paa færdige Varer. Vi staa her, bemærker den, ved Reformens «betydningsfuldeste Del»; men alligevel bringer den — og meget klogelig — kun liden Detail til Belysning heraf. Nogen Detail maa den dog selvfølgelig give. Den henviser saaledes til, at der i Rønne i 3 med smaa Midler arbejdende Terrakottafabriker og i 8 Fajancefabriker beskjæftiges 162 Arbejdere, for hvem en Nedsættelse af Tolden paa Fajance og Terrakotta vilde være i høj Grad

truende. Den gjør en lignende Bemærkning med Hensyn til «Danmarks eneste Stearinfabrik», der beskjæftiger mellem 40 og 50 Mennesker. Fællesrepræsentationen har imidlertid her gjort et mindre heldigt Valg, forsaavidt de to Smaaindustrier neppe ville lægge Beslag paa Maximum af Interesse. Den dvæler da heller ikke videre ved dem, men skynder sig med at pege paa to andre Brancher, Handskesyningen og Skomagerhaandværket, — og denne Gang har den grebet rigtigt. Her drejer det sig om ganske andre Interesser end i Fajance- og Stearinindustrien. Man kunde vel sige, at er det uberettiget til Fordel for en enkelt Fabrik at tvinge Forbrugerne til at betale unaturligt høje Priser for deres Lys, saa er det ogsaa uberettiget gjennem en Beskyttelsestold at fremtvinge unaturligt høje Priser paa Fodtøj, en almindelig Forbrugsartikel, en Nødvendighedsgjenstand for Fattige saa vel som for Rige. Alligevel er der her særlige Hensyn at tage. Sociale Hensyn! Det følger af sig selv, at hverken Handskesyersker eller Skomagere have noget Krav paa, at den bestaaende Beskyttelsestold enten forhøjes eller i det mindste bevares uforandret til Dagenes Ende; men de kunne med Grund forlange en varsom Behandling. Der er da egenlig heller ikke Nogen, der vil nægte dem den. Det kjøbenhavnske Skomagerlav forlanger imidlertid adskilligt mere; det vil have den nuværende Told ($66^2/_3$ Øre pr. Pd.) sat op til over det dobbelte Beløb, til 1 Kr. 35 Øre pr. Pd. af alt Læderfodtøj, eller til den Told, der gjaldt, før Toldloven af 1863 traadte i Kraft. Eller der forlanges en Told af 1 Kr., 2 Kr. og 3 Kr. pr. Pd. henholdsvis af grovere Læderfodtøj, af finere Læderfodtøj og af Fodtøj af Læder i Forbindelse med vævede Stoffer (Silke,

Fløjl, Brunel osv.) samt Fodtøj af finere farvede Skindsorter. Saadanne Toldsatser motiveres ved Henvisning til, «at den stadig tiltagende Indførsel af udenlandsk, maskinsyet Fodtøj har trykket de danske Skomagere endog særdeles haardt: gifte Smaamestre ere blevne reducerede til at arbejde som Svende, og Svende have maattet friste Livet ved al Slags tilfældigt Arbejde.» At Toldsatser som de ovenanførte skulde blive bevilgede af Lovgivningsmagten, er dog kun mindre sandsynligt.

Efter at have dvælet ved Spørgsmaalet om Tolden paa Handsker og Fodtøj, bemærker Fællesrepræsentationen, at den «paa lignende Maade» kunde «gaa alle Lovforslagets Positioner igjennem, forsaavidt de angaa Industri og Haandværk»; «men dette vil dog,» siger den, «formentlig ikke være nødvendigt.» Tilvisse ikke! og vi kunne tilføje: det vilde ejheller være klogt, da de oven berørte Kollisionstilfælde i saa Fald umulig vilde udeblive. Fællesrepræsentationen indskrænker sig da i det Væsenlige til blot at henvise til de forskjellige særlige Udtalelser, som ere fremkomne fra de vedkommende Fag og Fabriker, og til i al Almindelighed at anbefale dem til «velvillig Undersøgelse og Prøvelse.» Det er et Brud paa denne kloge Tilbageholdenhed, naar Fællesrepræsentationen alligevel særligt omtaler den Gruppe Positioner, der gaa ind under Titelen «Metaller». Det er ganske naturligt, at Smedene i Aarhus og de i Kjøbenhavn enes om at forlange en meget anselig Beskyttelsestold for de af dem tilvirkede Varer; men det er noget tvivlsomt, om al den Industri, der konsumerer Metalvarer, vil sætte særlig Pris paa disses Fordyrelse, og det er, tro vi, ikke korrekt, at det industrielle Fællesorgan tager Parti for den metalvareproduce-

rende, og altsaa for saa vidt Parti imod den metalvarekonsumerende Industri. Det er ganske forstaaeligt, at Maskinfabrikanterne nedlægge Indsigelse imod en Nedsættelse af Tolden paa Maskiner; men det forekommer os, at Fællesorganet ikke burde lade sig blænde af sin Iver for at værne om den «unge, fremblomstrende Stand af Maskinfabrikanter», at det altsaa ikke burde have overset, at billige Maskiner ikke blot spille en Rolle for «Landbruget.» Og naar Fællesrepræsentationen blandt Maskiner særlig udhæver Symaskiner og anbefaler Tolden for dem forhøjet fra 5 Øre til 35 Øre pr. Pund, saa kan det neppe siges, at den af Regeringen her foreslaaede Toldsats «vistnok er motiveret ved Hensynet til Landbruget», men det er her vistnok snarere adskillige Haandværkere, der ere interesserede i en billig Told. Fællesrepræsentationen interesserer sig for «de talrige Syersker» og vil gjerne se dem toldbeskyttede og saaledes give dem noget med den ene Haand; men den interesserer sig ikke mindre varmt for Symaskinefabrikanterne, der ogsaa skulle have Toldbeskyttelse, hvorved der rigtignok med den anden Haand tages noget fra de fattige Syersker. Det er ganske sikkert i den allerbedste Mening, naar Fællesrepræsentationen fører Ordet for den almindelige Toldbeskyttelses System; men alligevel staar det fast, at hvad dette giver med den ene Haand, tager det med den anden, — og derved bliver Profiten noget problematisk.

De af de forskjellige Fag udtalte særlige Ønsker ere for en stor Del ligefrem modstridende, og Lovgivningen kan ikke uden at komme i Modsigelse med sig selv gjennemgaaende opfylde dem. Naar Industriens og Haandværkets Fællesorgan gjør sig til Talsmand for

alle disse Ønsker, maa det i selve den Stand, som det repræsenterer, faa lige saa mange Fjender som Venner. Paa den anden Side vil det heller ikke kunne vove ligefrem at optræde imod bestemte Fag. Repræsentationen indrømmer ganske vist — men med stor Varsomhed —, at «der selvfølgelig kan være Industrier, der spille en saa ringe Rolle, at det muligvis vil kunne forsvares, hvis det endelige Resultat bliver, at de af dem udtalte Ønsker ikke blive opfyldte». Det vilde have været interessant, om Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk havde nævnt nogle af disse Industrier. Den gjør det imidlertid ikke, — og det maa erkjendes, at den heller ikke kunde gjøre det uden at vække Forargelse. Det er ikke dens Sag at hjælpe med at udfinde, hvilke de Industrier ere, der «med eller uden Kamp ville gaa til Grunde.»

For et Par Aar siden, da Bismarck for Alvor begyndte at kaste sig over Toldpolitiken, gjorde han sig, omtrent saaledes som nu Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk — men rigtignok tildels af andre Grunde — til Prokurator for den almindelige Toldpligts System. Han lagde ikke Skjul paa, at Beskyttelsestolden giver den beskyttede Industri et Privilegium, der maa vække Uvilje hos alle dem, der ikke tage Del i det, fordi Privilegier altid ere forhadte af de Ikke-Privilegerede; men han mente, at naar «den almindelige Toldpligt» indførtes, naar Beskyttelsen ligelig udstraktes til alle Industrier («Industrien i Almindelighed» som Fællesrepræsentationen udtrykker sig), vilde

Privilegiet tabe sin odiøse Karakter, idet der jo saa ikke mere vilde være nogen Ikke-Privilegeret. Et Privilegium, der gives til Alle, er imidlertid — noget Nonsens, og en ligelig Beskyttelse af «Industrien i Almindelighed» har man, uagtet Toldhistorien dog beretter om de vidunderligste Ting, aldrig set, og vil aldrig komme til at se, — fordi den er en Umulighed.

Derimod hører det paa den mest afgjørende Maade hjemme i Mulighedernes Verden, at der i større eller mindre Omfang tages Hensyn til de af enkelte Industrier opstillede Krav, — i nogle Tilfælde med utvivlsom, i andre med mildest talt tvivlsom Berettigelse. I det Følgende ville vi sammenstille nogle af de forskjellige Industriers Krav og Ønsker, og tillige ville vi gjengive nogle af de faktiske Oplysninger om Industriernes Produktionsforhold, som det, da den officielle Statistik paa dette Omraade lader os fuldstændigt i Stikken, kan have sin Interesse at notere.

Vi begynde med Krav, hvis Berettigelse forekommer os aldeles utvivlsom, og nævne da, at der for Gjødningsfabrikerne (som det fremhæves af Güssefeld & Rée) bestaar det Forhold, at de af dem fremstillede Produkter indføres toldfrit, medens de maa svare Told af de af dem benyttede Raa- og Hjælpestoffer. Ikke blot maa de finde sig i Kultolden, men Chilisalpeter, der er et uundværligt Raaprodukt ved Fremstillingen af Gjødningsstoffer, maa de fortolde, og de Sække, der benyttes som Emballage om danske Gjødningsstoffer, maa ligeledes fortoldes, medens den udenlandske Gjødning, der indføres til Danmark, ikke svarer Told af de Sække, der tjene den som Emballage. Her er altsaa en ligefrem Begunstigelse af den

udenlandske Industri paa den danskes Bekostning, og vi have her et Exempel paa, at **Industrien** ingenlunde kan ønske, at «de hyppige Forsøg paa at forandre en bestaaende forholdsvis ung Toldlov» maa opgives, men at netop Industrien tværtimod er interesseret i, at Revisionen af Toldloven nu endelig en Gang kan blive ført igjennem. At **Told af Sække** nu paa ingen Maade er nogen Bagatel, skulle vi oplyse med et Par faktiske Data. I Güssefeld & Rées Fabrik tilvirkes der aarlig c. 150,000 Sække Gjødningsstof; hver Sæk har en Vægt af omtrent 2 Pund og koster i Told c. 8 Øre pr. Stk., hvilket altsaa for denne Fabrik alene andrager en Udgift af omtrent 12,000 Kr. aarlig. Paa Fredens Mølles Fabriker falder der et lignende Beløb, og paa Tuborg Fabriker er der hidtil faldet omtrent 8000 Kr. paa denne Udgiftspost. Foruden de her nævnte tre store Fabriker findes saavel i Kjøbenhavn som rundt om i Provinserne endel mindre Fabriker, der tilsammen importere en stor Mængde Sække til Forbrug som Emballage, og som i den Anledning maa erlægge en betydelig Toldudgift. Vel bringes denne adskilligt ned derved, at endel Sække mod Toldgodtgjørelse igjen udføres som Emballage til Udlandet, samt derved at der for nogen Del til Emballage for den hertillands tilvirkede Gjødning benyttes indførte brugte Sække og saadanne nye Sække, der som Emballage for Gjødningsfabrikationens Raastoffer, for Kaffe, Ris og andre Varer indføres toldfrit; men at Gjødningsfabrikerne, for at reducere Toldudgiften, paa denne Maade foranlediges til at benytte gamle Sække og overhovedet mindre brugbar Emballage, er aabenbart et lidet heldigt Forhold. Andre Industrier, f. Ex. **Salt-**

værkerne, kunne paa en ganske tilsvarende Maade beklage sig over Sækketolden, og naar Børsudvalget i sin Tid foreslog Tolden af Sække og Sækkelærred afskaffet var dette, mene vi, med fuld Føje. Finansministeren var dog lidet tilbøjelig til at lade den falde, og i hans Toldlovforslag var der her en virkelig saare uheldig Position. Imidlertid lykkedes det Landstingets Toldudvalg, efter Samraad med Ministeren, at stille et Forslag om Toldfrihed for «raat Sækkelærred af Jute eller Gunny, under 24 Traade paa 1/2 Tomme □ og uden Mønster eller Farve samt Sække deraf.» Men fra at foreslaa en Toldreform og til at føre Forslaget igjennem er der unegtelig en lang Vej, og kun Guderne vide, naar denne Vej endelig vil blive tilbagelagt. At Posten har sin finansielle Betydning, kan tilvisse ikke bestrides; men det turde dog være, at Industrien ved den nu bestaaende Ordning taber endnu mere, end det ret betydelige Beløb, som Statskassen vinder. Nogen nøjagtig Opgjørelse af Tab og Vinding lader sig ikke gjennemføre.

Ogsaa fra andre Fabriker er der fremkommet det rimelige Forlangende, at de, naar de ikke nyde nogen Toldbeskyttelse for de af dem fremstillede Varer, da heller ikke forpligtes til at svare Told af de Raastoffer, de benytte. I en Artikel i «Teknisk Tidsskrift» paavises det saaledes, hvorledes forskjellige kemiske Industrier, der ingen Beskyttelse nyde, i høj Grad forulempes ved den Told, der maa betales for Maskiner, Kul, det Bygningstømmer og andre Materialier, der medgaa til Fabrikers Anlæg, mange forskjellige Raastoffer, Emballage etc. etc. Det er kun rimeligt, at disse Byrder forlanges fjernede; men det er ikke beskedent, naar der, som af «Øresunds kemiske Fabriker»,

samtidigt forlanges Told indført paa deres Fabrikata. Ved deres Forlangende om Told paa Soda ville de komme i Kollision med andre Interesser. Der er da heller ikke Udsigt til, at det vil blive bevilget. Soda har siden 1863 været toldfrit, og der er slet ingen Stemning for her at vende tilbage. Henvisningen til at ikke blot forskjellige Fabrikata, der tilvirkes i et større Antal Fabriker, men ogsaa nogle, der kun fremstilles i en enkelt Fabrik, f. Ex. Stearinlys og Segllak, ere i Besiddelse af Toldbeskyttelse, kan — især naar denne Toldbeskyttelse er ilde anbragt — ingenlunde motivere, at der indføres en ny Beskyttelse for en Vare som Soda. Den Maade, hvorpaa Sodafabrikationen har udviklet sig hos os, taler i Virkeligheden heller ikke for Indførelsen af en ny Toldbeskyttelse; men den er i og for sig ganske interessant. Vel for nogle og tyve Aar siden, da Kryolithlagene i Grønland vare blevne nøjere undersøgte, og da Kryolithens Anvendelighed til deraf at fremstille Soda og Lerjord (Alun) var bleven godtgjort, var det, at Fabriken «Øresund» anlagdes til Bearbejdelse af Kryolithen, efter at Regeringen havde meddelt Koncession paa Minedrift i Grønland. De Mænd — hedder det i dHrr. G. A. Hagemann og Vilh. Jørgensens Skrivelse til Toldudvalget — de Mænd, som satte dette Foretagende i Gang, havde overordenligt store Vanskeligheder at overvinde dels i Grønland, dels ved Fabrikationen her, og meget betydelige Kapitaler tabtes i Løbet af adskillige Aar, indtil man vandt tilstrækkelig Erfaring i Behandlingen af det hidtil ukjendte Materiale. Først efter at Fabriken gjentagne Gange var ombygget, og efter at man havde tabt Penge i 6 à 7 Aar, lykkedes det at fremstille brugelige Fabrikater paa

en saadan Maade, at Arbejdet blev lønnende. Hovedprodukterne af Kryolith ere Soda og Lerjord, og Afsætningen navnlig af Lerjord, der da var et ubekjendt Stof, voldte i mange Aar store Vanskeligheder, der dog lidt efter lidt tildels overvandtes. Da de ovennævnte to Mænd i 1869 overtoge Fabriken, anlagde de en Svovlsyrefabrik for ved Hjælp af billig Svovlsyre at kunne oparbejde Lerjorden til Alun. Det gik ogsaa nu ganske godt med Afsætningen; men efterhaanden fremkom forskjellige ny Methoder til Fremstilling af Lerjord af andre Raaemner, og endelig afskares hele Udførslen til Tyskland, der var Fabrikens Hovedmarked, ved den ny tyske Toldlov af 1879. Til Rusland — det eneste Sted, hvor antagelige Priser kunde paaregnes — søgtes Lerjorden nu afsat, og i Moskov anlagde de to nævnte Mænd en Alunfabrik. I Begyndelsen gik alt godt; men i 1881 fik de russiske Alunfabrikanter sat igjennem, at Lerjorden skulde svare en Toldafgift, der er lig Halvdelen af Varens Værdi, og denne Told gjorde en Ende paa Afsætningen til Rusland. Hvad Sodaen angaar, dalede Prisen fra 7 Kr. pr. 100 Pd. i 1873 til 3 à 4 Kr. i de følgende Aar, navnlig paa Grund af den store engelske Produktion, og i et Par Aar stillede Forholdene sig endog saa slet, at Fabrikationen maatte standse (1876—78). Senere optoges den dog igjen, — bl. A. fordi det lykkedes at skaffe Afsætning for nogle Biprodukter, navnlig renset Kryolith og Flusspath, der tidligere ingen Værdi havde haft —, og for Tiden beskjæftiger den omtrent 150 mandlige og kvindelige Arbejdere og forbruger Kryolith til en Værdi af omtr. 250,000 Kr. aarlig. Fabriken «Øresund» er Moderfabriken for hele Kryolith-Industrien, idet den har været

Mønsteret for de senere anlagte Fabriker i Harburg og Amerika. De tyske og amerikanske Fabriker nyde Beskyttelse, og «Øresund» forlanger nu ogsaa Beskyttelse, vel ikke for Alun, der er et vigtigt Raastof i andre Industrigrene, men for Krystalsoda, der er en meget brugt Forbrugsartikel. Imidlertid kunne vi paa ingen Maade indrømme, at dette skulde kunne motivere en Toldbeskyttelse paa 50 Øre pr. 100 Pund Krystalsoda. Man maa selvfølgelig være Fabriken «Øresund» taknemmelig, fordi den har bragt noget Nyt frem paa det ellers saa magre industrielle Omraade i Danmark; men Belønningen herfor tør ikke træde frem under Toldbeskyttelsens Form.

Imod en Told paa krystalliseret Soda vilde der hæve sig Indsigelser, og ikke blot fra de almindelige Husholdninger, men fra selve Industrien. En Industri, der staar den nysomtalte meget nær, nemlig den kemisk-farmaceutiske, udtaler netop udtrykkelig (gjennem Apothekerne Alfred Benzon og Gustav Lotze), at Soda bør være toldfri. Forøvrigt forlanger den for sit Vedkommende paa den ene Side Toldbeskyttelse for sine Fabrikater, paa den anden Side Toldfrihed for sine Raastoffer. Og for Apothekere ere Raastoffer ikke blot adskillige toldfri, men ogsaa toldpligtige Sager, saasom Oljer, der saa at sige findes i alle Plastre og Salver, Silke, Linned, Bomuldstøj og Papir, der anvendes til mange strøgne Plastre, Farver, Malervarer og flere Stoffer — der rigtignok for andre Industrier netop ere færdigt Fabrikat. De Herrer Apothekere erklære, at naar de af dem opstillede Fordringer ikke opfyldes, vil — «Dødsdommen» over den kemisk-farmaceutiske Industri

i Danmark dermed være udtalt. Skulde de ikke have stillet Sagen noget paa Spidsen?

I Motiverne til Toldlovforslaget hedder det i Anledning af den for kemiske Præparater, deriblandt Syrer, foreslaaede Toldfrihed: «Ligesom disse Stoffers mangfoldige Anvendelse som Raa- og Hjælpestoffer i Industri og Haandværk gjøre sammes Toldfrihed i Almindelighed ønskelig, ville ogsaa derved forskjellige, visse Industrigrene særligt forulempende Misforhold blive fjernede, f. Ex. hvad den indenlandske Gjødningsfabrikation angaar, at kunstig Gjødning indgaar toldfrit, medens Svovlsyre er toldpligtig osv., og paa den anden Side antages intet Væsenligt at kunne indvendes imod hin Toldfrihed, naar de ved Tilvirkningen af kemiske Præparater benyttede vigtige Raa- og Hjælpestoffer ogsaa blive toldfri, hvilket Udkastet tilsigter.» Meget rigtigt! ville alle de Industridrivende, der forbruge disse Præparater, sige, medens de, der producere dem, f. Ex. Svovlsyrefabrikanterne, rigtignok ville mene, at der netop kan indvendes noget meget Væsenligt herimod.

«Vi formene», hedder det i en Skrivelse fra «Fredens Mølles Fabriker», «at der ved en saadan Fremgangsmaade [Opgivelsen af Tolden paa Svovlsyre] vilde blive begaaet en ligefrem Uret imod os, som ere de eneste Fabrikanter her i Landet af koncentreret Svovlsyre, og som fra Aaret 1833 og til Dato have opført kostbare Anlæg, de saakaldte Blykamre med tilhørende Platinakjedler til stort Gavn for en Mængde forskjellige Industridrivende, der bruge den omhandlede Syre.» Ja, at Svovlsyren har været til stort Gavn, betvivle vi ikke; men naar, som det oplyses, den be-

staaende Indførselstold ($^1/_2$ Skill. pr. Pund) har fordyret Varen med 14 pCt., har de Industrivendes Glæde over den indenlandske Svovlsyreproduktion dog sikkert lidt et Skaar.

Saafremt Svovlsyretolden bortfalder, maa «Fredens Mølles Fabriker» (paastaar Direktionen) ophøre med at producere koncentreret Svovlsyre. «Det indenlandske Marked for denne Artikel er nemlig kun forholdsvis lille, og da vi som en Følge deraf kun sælge 5 à 6000 Ballons om Aaret, bliver Fabrikationen langt dyrere for os end for de store Fabriker i Tyskland, Belgien, Frankrig og England, af hvilke mange aarligt afsætte 30—40,000 Ballons og følgelig, hvis Toldbeskyttelsen berøves os, let kunne oversvømme vort lille Land med deres Fabrikata.» Forlangendet gaar derfor ud paa, at der bibeholdes en Told paa Svovlsyre af 1 Øre pr. Pund. Opfyldes dette Forlangende, vil det imidlertid komme til en Kollision med den «Mængde forskjellige Industridrivende», der med Misnøje maa se paa, at et for dem vigtigt Raa- og Hjælpestof fordyres med en Told «svarende til omtrent 14 pCt. af det færdige Produkts Værdi.»

Man kunde imidlertid tænke sig, at Toldlovgivningen, hvis den fjerner Svovlsyretolden, ved Ækvivalenter i alt Fald tildels kunde forsone Svovlsyrefabrikanterne. Disse finde nemlig Tanken om Svovlsyretoldens Ophævelse særlig ubillig, fordi de maa svare Told af Raa- og Hjælpestoffer, som de benytte i deres Fabrikation. Men de Ækvivalenter, Toldlovforslaget bød — navnlig Toldfrihed for Kul og Salpeter — vare aldeles utilstrækkelige. Fredens Mølle beregner nemlig, at dens Svovlsyreproduktion ved Opgivelsen af Kul- og

Salpetertolden kun vilde lettes med omtrent 5 Øre pr. 100 Pund Svovlsyre. Men den foreslaaede Told (2 Øre pr. Pund) af de Glasballons, der benyttes til Svovlsyre, vil svare til en Udgift af 18 Øre pr. 100 Pund. I det mindste maatte Svovlsyreproducenterne altsaa forlange Toldfrihed for Glasballons. Men vilde en Indrømmelse heraf ikke bringe dem i Kollision med Glasproducenterne?

Fra tre Glasværker (Holmegaards, Kastrup og Odense) er der fremkommet en Skrivelse, der netop blandt meget andet forlanger en Told af 3 Øre (ikke kun 2 Øre) pr. Pund. Endvidere forlanges her — og det er Hovedsagen — en Told af 15 Øre pr. Pund af Medicinflasker (med flere Varer), medens Toldlovforslaget kun vilde indrømme Medicinflasker en Told af 2 Øre pr. Pund. Tarifudkastet gik dels ud paa at gjennemføre en væsenlig Omordning af de forskjellige Glaspositioner, dels paa at lempe Tolden ret betydeligt. Men Glasværkerne ere i høj Grad misfornøjede med de ny Forslag, og Landstingsudvalget gav dem Ret i, at den foreslaaede Toldnedsættelse for Medicinglas og -flasker (nemlig fra 7 Skilling til 2 Øre pr. Pd.) var for stærk. Landstingsudvalget var rede til at følge et Stykke med Glasværkerne, dog ikke helt op til 15 Øre; 12 Øre mente Udvalget kunde være nok.

Tolden paa Medicinglas og -flasker er, som nævnt, Hovedsagen for de tre Glasværker. Ved Glasvarer af saa ringe Vægt, hedder det i deres Skrivelse, spiller aabenbart Materiale og Brændsel kun en ubetydelig Rolle; det er Arbejdslønnen, der bestemmer Prisen. Men de danske Glasfabrikanter maa betale en højere Løn end de udenlandske, navnlig de tyske, og hvad der er særligt ubehagelig for dem, er Fabrikloven. I denne

Branche af Glasfabrikationen spiller Anvendelsen af Børnearbejde en usædvanlig stor Rolle; men nu har Fabrikloven af 1873 tvunget Fabrikanterne til enten at anvende flere Børn — fordi hvert enkelt Barn ikke maa anvendes udover en vis begrænset Tid —, eller til at anvende unge Mennesker dèr, hvor tidligere benyttedes Børn. I Tyskland skildres Forholdene som langt behageligere for Fabrikanten; om de ogsaa ere det for Børnene, oplyses ikke. Paa flere Steder i Tyskland f. Ex. i Thüringen, drives Fabrikationen som en Slags Familie-Industri, og Glasmageren benytter her sine Børn efter Behag. Gjentagne Gange indskærpes det, at Fabrikloven af 1873 neppe har rammet nogen anden Industri saa haardt som Hvidtglasfabrikationen. Under Henvisning til de Udgifter, Fabrikloven har paaført denne Fabrikation, forlanges da nu en mere fordelagtig Told end den af Finansministeren foreslaaede.

Blev Finansministerens Forslag ført igjennem, ville Medicinflaskerne «kunne leveres fra Udlandet 10—12 pCt. billigere, end den indenlandske Fabrikation kan levere dem.» Det er Glasværkernes Beregning. De forlange nu 15 Øre pr. Pd., i Stedet for Finansministerens 2 Øre pr. Pd. i Told af Medicinflaskerne. Og hvorfor ville de ikke have, at Varerne skulle blive 10 à 12 pCt. billigere? Fordi denne billigere Pris paa den ene Side vil være ødelæggende eller i høj Grad truende for de danske Fabrikanter (der nu levere 1,2 à 1,5 Mill. Medicinflasker og -glas til en Værdi af henved 50,000 Kr.), og paa den anden Side ikke vil skaffe Forbrugerne nogen Prislettelse. For det enkelte Glas spiller den nævnte Toldforskjel kun en saa ringe Rolle, at Forbrugerne ikke for den Sags Skyld

ville faa deres Medicinflasker billigere. Men hvor bliver den da af? Den gaar i Mellemhandlernes, d. v. s. Apothekernes Lommer! Nu er det interessant at bemærke, at Hr. Alfred Benzon, der i sin Egenskab af Apotheker protesterer imod Toldfrihed for sammensatte Apothekervarer m. m., og forlanger Toldfrihed for Apothekernes Raastoffer, i sin Egenskab af Formand i Kontrolkomiteen for Kastrup Glasværk forlanger høj Told paa Medicinflasker. Men hans Medbrødre der kun ere Apothekere, og ikke Glasværksejere, — hvad sige de til, at han ikke vil unde dem denne Profit paa 10—12 pCt.?

I Apothekernes Skrivelse fandtes en lille Hentydning til, at Raastoffer, der ere vigtige for Apothekere (og for Andre da ogsaa), for Exempel forskjellige Oljer, ikke ere toldfri. Vi ville nu høre, hvad de Herrer Oljemøllere mene om den Sag.

Toldloven af 1863 gav om Oljer følgende Bestemmelser: Hampeolje ansættes saaledes som af Kongen i Henhold til traktatmæssig Overenskomst bestemmes (Hampeolje erklæredes ved kgl. Resol. af 20. Fbr. 1864 derefter at være toldfri, da den ifølge en med Rusland bestaaende Traktat indgaar toldfrit derfra); vellugtende Oljer, se: Parfumerier; alle andre Oljer svare i Told 2 Skill. pr. Pund. Det i sidste Rigsdagssamling behandlede Tarifudkast foreslog følgende: vellugtende Oljer henvises til Parfumerier (ligesom Belysningsvædsker af Spiritus til Spiritus); Hampeolje, Kultjæreoljer, Stenoljeaffald samt andre lignende tjæreagtige Affaldsprodukter skulle være toldfrie, medens andre Oljer svare 2 Øre pr. Pund i Told. Ligeoverfor disse Forslag komme nu fem kjøbenhavnske Oljemøller (Fredens Mølle, L. P.

Holmblad, Jacob Holm & Sønner, P. C. Olsen og Carl Petersen) samt to provinsielle (Chr. Bang & Søn i Aarhus og Odense Oljemølle) med deres Modforslag, der gaa ud paa, at Tolden paa «andre Oljer» bliver 4 Øre, samt at Tolden paa Hampeolje fra alle de Lande, hvor ikke som med Rusland en traktatmæssig Overenskomst træder hindrende i Vejen derfor, bliver den samme som paa «andre Oljer».

Med Hensyn til Hampeolje bemærke Oljemøllerne, at da Toldfrihed for denne Vare bestemtes ved kgl. Resolution af 20. Fbr. 1864, var Forholdet det, at Hampeolje fra Rusland traktatmæssig skulde være toldfri, medens Hampeolje fra andre Lande dengang slet ikke indførtes; altsaa har man i 1864 «antagelig ment, at naar man ikke vilde søge ovennævnte Traktat hævet, vilde det være ensbetydende, hvad enten man satte Hampeolje toldfri fra Rusland eller i det hele taget.» «Forholdene» fortsætte Oljemøllerne, «have imidlertid forandret sig saaledes, at medens der i flere Aar ingen Hampeolje er indført hertil fra Rusland, er saadan Indførsel i de sidste Aar sket i stor Maalestok fra Frankrig.» Men Landstingets Udvalg erklærer, at denne faktiske Angivelse «neppe er rigtig», da Forholdet ifølge Statistisk Bureau tværtimod er det, at den langt overvejende Del af Hampeoljen er bleven indført fra Rusland. Naar Oljemøllerne endvidere for at anbefale, at Hampeoljen i Stedet for at være toldfri, beskattes med 4 Øre pr. Pund, naar den indføres fra andre Lande end Rusland, henvise til, at den kan være vanskelig at skjelne fra andre Oljer, saa har ejheller denne Henvisning gjort noget Indtryk paa Landstingsudvalget. Iøvrigt bemærke Oljemøllerne, at den foreslaaede Nedsættelse af Tolden

paa andre Oljer (navnlig Linolje, Raps-, Roe-, Kokos- og Palmeolje) fra 2 Skill. til 2 Øre pr. Pund, vilde «være ensbetydende med en fuldstændig Ødelæggelse af den indenlandske Oljemølle-Industri.» Men de have — erklærer Landstingsudvalgets Flertal — ikke i deres Andragende anført nogen Omstændighed, der kunde gjøre det rimeligt at antage, at den foreslaaede Told paa 2 Øre pr. Pund «ikke skulde kunne afgive en tilstrækkelig Beskyttelse for dem.» Med den faa de da nøje sig.»

Ikke bedre gaar det Stearinfabrikationen. Hidtil har Tolden paa Stearin og Stearinlys været resp. 3 Skill. og 6 Skill. pr. Pund; nu foreslaas den nedsat til 2 Øre og 4 Øre. Men en saadan Nedsættelse vilde, paastaar vor eneste Stearinfabrikant (L. Holmblad), rimeligvis bevirke den danske Stearinfabrikations «fuldstændige Ophør». Han bemærker, at i hans Fabrik ere alle ham bekjendte Forbedringer indførte, og henviser til den «Opofrelse af Tid og Penge, det har kostet mig at bringe mit Fabrikat op til det Standpunkt, som det nu indtager.« Mon han ikke har faaet sine pekuniære »Opofrelser» dækkede, og dækkede med en ganske net Avance? At Raamaterialet Talg og at Kul frigives, for Told, tillægger han ingen Vægt. Han forlanger den bestaaende Beskyttelse uforandret bevaret; ellers bliver der «for mig intet Andet at gjøre end at ophøre med Driften af min nye og efter min Mening vel holdte og vel drevne Fabrik.» Ulykken er: Konkurrencen fra de udenlandske, navnlig hollandske Fabriker, der til Danmark sende deres «Overproduktion, som skal realiseres til hvilkensomhelst Pris». Det danske Publikum kjøber ganske kritikløst de daarligere udenlandske Lys, hvorimod

det «af det danske Fabrikat forlanger en særlig fortrinlig Kvalitet»; men hvorfor det overfor de udenlandske Lys er saa facilt, og overfor de danske saa nøjeregnende, forklares ikke. Derimod siges det om den danske Fabrik, der beskjæftiger c. 20 Mænd og nogle og tyve Kvinder, og som «af Humanitets Hensyn og med Opofrelse af pekuniære Fordele» kun arbejder om Dagen, at den «er indrettet paa en aarlig Produktion af 7 à 800,000 Pund, hvilken jeg imidlertid, paa Grund af den stærke Indførsel af fremmede Lys, har været nødsaget til at indskrænke til det Halve, — jeg tvivler ikke om, at jeg med en mindre Forøgelse af ovennævnte Arbejdsstyrke vilde kunne fordoble min nuværende Produktion i det Tilfælde, at jeg havde tilstrækkelig Afsætning, og denne vilde jeg finde her i Landet, naar dette ikke oversvømmedes af Afløbet fra den fornævnte Overproduktion fra de udenlandske Fabriker.» Men ligeoverfor disse Angivelser henviser Landstingsudvalget til, at ifølge Statistisk Tabelværk indførtes der i 1880 til Forbrug her i Landet kun 83,701 Pd., «og denne ringe Indførsel kan umulig have foraarsaget en Indskrænkning af Produktionen med 3 à 400,000 Pund.» Landstingsudvalget har overhovedet ikke kunnet lade sig overbevise af Fabrikantens Udviklinger, og dets Flertal «har ikke kunnet skjønne rettere, end at den hidtilværende Told har ydet Fabrikanten en ufornøden høj Beskyttelse», og mener, at en Told paa 2 og 4 Øre pr. Pund af Stearin og Stearinlys maa være fuldstændig tilstrækkelig. Udvalgets Mindretal foreslog vel henholdsvis 4 og 8 Øre; men det erkjendte fuldtvel, at den nubestaaende Beskyttelse er for glubsk.

Det Eneste, der har kunnet motivere, at Salt indtil nu er blevet bevaret som toldpligtig Vare, er finansielle Hensyn. Toldindtægten af Salt er henved 400,000 Kr. (i 1876—80 gjennemsnitligt 373,000 Kr., hvoraf 157,000 Kr. falder paa det raa, urensede Stensalt, 216,000 Kr. paa det andet Kogsalt). Men Alle, eller dog næsten Alle, have været enige om, at, naar de finansielle Hensyn maatte tillade det, maatte Salttolden være en af de første, der skulde falde. Saltets Egenskab som uundværlig Livsfornødenhedsartikel og som uundværligt Raastof i Industri og Agerbrug gjorde det klart, at Toldfrihed her var det eneste Rette. Den Told af 0,4 Skill. og 0,5 Skill. pr. Pund, som Toldloven af 1863 lagde henholdsvis paa raat, urenset Stensalt og paa andet Kogsalt, have baade tidligere og det sidst forelagte Lovforslag foreslaaet fjernet. Og disse Forslag have (bortset fra et lille Mindretal i Landstinget, der ønskede, at renset Salt endnu «i ti Aar» skal nyde en Beskyttelse af 0,20 Ø.) kunnet glæde sig over almindelig Sympathi. Saltværkerne og Saltraffinadørerne naturligvis undtagne.

Endel af vore 18 Saltværker have indsendt et Par Andragender til Toldudvalget. Ræsonnementet er dette:

Den engang «bestaaende Beskyttelse» bør aldrig formindskes «ud over, hvad Produktionsvirksomhederne kunne taale», — det har Finansministeren selv sagt. Ifølge den bestaaende Tarif nyde Saltværkerne en Beskyttelse af 0,1 Skill. pr. Pd. Konkurrencen fra forskjellige af Udlandets Stater, der har langt bedre naturlige Betingelser for Saltproduktion og -industri end Danmark, er af en saadan Beskaffenhed, at «vore Fabriker»

ikke kunne taale nogen Nedsættelse af Beskyttelsen. Altsaa bør denne forblive uforandret. Saltværkernes Raastof, det raa, urensede Stensalt, kan vel indgaa toldfrit; men paa andet Kogsalt bør der hvile en moderat Told, lig den nuværende Beskyttelse, altsaa 0,21 Ø. pr. Pd. Fastsættes der ikke en saadan Told, vil den udenlandske Saltindustri endog ligefrem blive favoriseret paa den indenlandskes Bekostning, idet det udenlandske Salt ikke svarer Told af sin Emballage, Sækkene, hvorimod de indenlandske Fabriker maa erlægge en ret betydelig Sækketold.

Ræsonnementet har været overbevisende for det lille Mindretal i Landstingsudvalget, hvortil ovenfor hentydedes; men Flertallet har «ikke kunnet erkjende, at Saltværkerne ifølge deres økonomiske Betydning have Krav paa en Beskyttelse, og den foreslaaede Beskyttelsestold bevirker, at de af Sondringen mellem toldpligtigt og toldfrit Salt flydende Ulemper vedligeholdes«, medens Toldfriheden for Salt netop ogsaa skulde have det Formaal at fjerne dem. «Endelig er der ydet Saltværkerne en Lettelse ved Kultoldens Ophævelse» (— men Saltværkerne selv betegne naturligvis den som kun lidet vægtig), «og den Ubillighed, hvorover de klage, at de maa fortolde Sækkene, medens de udenlandske Fabrikanter indføre dem frit», vilde hæves, naar de af Landstinget foreslaaede Ændringer gjennemførtes.

Ved Papir stiller Forholdet sig væsenlig anderledes. De Interesser, der i Ly af Fortidens tilvisse uforstandige Beskyttelse af Papirindustrien ere voxede frem, ere af en saadan Beskaffenhed og af et saadant Omfang, at Lovgivningen ikke med ét Ryk kan gjøre det godt, som den tidligere har gjort galt. Her maa

tages Hensyn, selv om Hensynene kunne være mindre behagelige for Papirforbrugernes store Mængde.

Fra Papirproducenterne foreligge to Andragender, — det ene udarbejdet kort før Toldlovforslagets Forelæggelse i December 1881, det andet kort efter at det havde været til første Behandling i Landstinget. Det første er undertegnet af Drewsen & Sønner, M. Drewsen & Søn, Dalum Papirfabrik, Magle Mølle og Træmasse- & Papirfabriken ved Vejle; det andet af de Samme, paa den sidstnævnte Fabrik nær.

I det første Andragende gives nogen «Oplysning om den indenlandske Papirindustris Stilling». Papirfabrikanterne skjule ikke: at Bortfjernelsen af den meget betydelige Beskyttelse, Papirindustrien nød gjennem Udførselstolden paa Klude, og at Nedsættelserne af Papirtolden i 1863 — fulgtes af et betydeligt Opsving i den danske Papirindustri. «Ved Indførelse af forbedrede Methoder, ved Anbringelse af betydelig Kapital til Omdannelse og Forbedring af Maskiner og Bygninger lykkedes det de indenlandske Papirfabriker at møde denne Nedsættelse af Tolden samt at optage Konkurrencen med Udlandet, og det indenlandske Markeds Behov blev fuldstændig tilfredsstillet ved Anlægget af flere nye betydelige Papirfabriker.» Det gik altsaa ganske saaledes som Tilhængerne af en liberalere Toldpolitik havde sagt, at det vilde gaa, naar Fabrikerne ved Borttagelsen af noget af den overdrevne Beskyttelse opfordredes til at tage sig sammen. Men Toldloven af 1863 havde ikke været mange Aar i Kraft, før de store Spekulationsaar indtraf. Der blev under dem — tildels fordi Beskyttelsen ogsaa efter Toldloven af 1863 var for stor — sat for megen Kapital fast i Papirindustrien, og deraf

følgte ganske naturligt den «Overproduktion», der klages over, og som førte til saa lave Papirpriser, at Virksomheden ikke blev saa lønnende som beregnet. «Af de aarlige Regnskaber og Beretninger, der have været afgivne paa de offenlige Generalforsamlinger i de Aktieselskaber, som eje Papirfabriker, vil det være noksom bekjendt, at disse Fabriker ikke i noget Aar siden deres Anlæggelse have været i Stand til at give paagjældende Aktionærer nogetsomhelst Udbytte, ja at de endog have arbejdet med en saa betydelig Tilsætning, at der til sine Tider har været Fare for deres Existens, og at de kun ved Imødekommenhed fra deres Kreditorers Side have kunnet fortsætte deres Virksomhed.» Heri kan der ligge en Anklage for den letsindige Maade, hvorpaa Aktieselskaberne sattes i Scene, men i ethvert Fald ikke noget Argument til Bedste for de bestaaende Toldsatser. I de senere Aar have Forholdene vel bedret sig; men Tabene i de daarlige Aar ere dog ikke forvundne, og Overproduktionen har gjort det nødvendigt at indskrænke Fabrikationen. «Der er sikkert endnu lange Udsigter til, at den indenlandske Forbrug vil kunne optage Alt, hvad de indenlandske Fabriker kunne producere, hvorved det fortjener at bemærkes, at der i 1880 paa Grund af ganske særlige Forhold er blevet anlagt en betydelig ny Papirfabrik her i Landet.» Det udvikles nu videre, at det «ikke med Føje kan paastaas, at Papirfabrikationen overhovedet skulde være en for Danmark unaturlig industriel Virksomhed.» Naturligvis ikke; men det er der da vel heller Ingen, der vil paastaa. Derimod er der vel dem, der ville mene, at det paa den anden Side heller «ikke med Føje kan paastaas» at være «unaturligt», om Papirforbrugerne maatte ønske billigere

Priser end dem, som Beskyttelsen tvinger frem. Og naar det herimod bemærkes, at det «maa erkjendes at ville være uheldigt, om en saa almindelig Forbrugsgjenstand som Papir ikke skulde endog i alt Væsenligt kunne tilvirkes i selve Landet», saa tro vi, at det ikke staar klart for Forbrugerne, hvorfor det skulde være heldigere for dem at skrive paa dyrt dansk Papir end paa billigt (men ligesaa godt, eller maaske bedre) udenlandsk Papir. I den Slags Sager pleje Forbrugerne, naar det kommer til Stykket, at være Kosmopoliter. Nej, hvad der gjør, at der er Stemning for ikke med ét Ryk at fjerne Papirbeskyttelsen, er ikke Patriotismen, men Hensynet til de betydelige Arbejderkræfter og forskjellige Interesser, som nu engang ere blevne forledte til at knytte sig til Papirfabrikationen, og som i alt Fald maa behandles med Lempe. Fabrikanterne beregne, at de danske Papirfabriker (med Grund, Bygninger, Maskiner og Inventarium) repræsentere en Kapital af mindst 6 à 7 Mill. Kr., og deres aarlige Omsætning udgjør mindst 4 Mill. Kr., medens den aarlige Arbejdslønning alene ved de ovennævnte fem Fabriker løber op til over ½ Mill. Kr. Iøvrigt søge de at vise, at den efter deres Mening høje Arbejdsløn, der betales i Danmark, og den efter deres Mening bestandige Overproduktion, der gaar for sig i Udlandet, sætter den danske Papirproduktion i en vanskelig Stilling; og svarer man dertil, at ogsaa de danske Papirforbrugere ere i en ubehagelig Stilling, idet den høje Beskyttelsestold fratvinger dem høje Priser, saa gaar Gjensvaret ud paa, at en Nedsættelse af Beskyttelsen vel vilde ødelægge den danske Papirindustri, — men dog i Længden ikke skaffe Forbrugerne billige Priser.

Fabrikanterne synes at antage, at det store papirforbrugende Publikum i ethvert Fald ikke vil faa nogen Glæde af de lavere Papirpriser, som Beskyttelsens Bortfjernelse muligvis for en Tid kunde medføre; det er Mellemhandlerne, Grossisterne, Avisudgiverne og Boghandlerne, der ville inkassere Profiten. Af disse og lignende Grunde anbefale de, at en eventuel Tarifreform i ethvert Fald ikke stiller den danske Papirindustri under mindre gunstige Forhold end de, hvorunder den alt befinder sig.

Imidlertid foreslog Finansministeren nogen Nedsættelse, men dog en mindre end, hvad de tidligere Tarifudkast havde bragt i Forslag.

Toldloven af 1863, der for Papirets Vedkommende baade i en betydelig Grad formindskede Beskyttelsen og simplificerede den tidligere meget sammensatte Tarif, indeholder følgende tre Positioner: groveste, til Skrivning, Tegning eller Trykning ubrugelig Papir svarer 0,5 Sk. pr. Pd.; andet Papir, ogsaa med Farve tilsat i Massen, hvorunder falder Tryk-, Skrive- og Tegnepapir, Kalker-, Silke- og Pergamentspapir m. v. svarer 2,5 Sk. pr. Pd.; Papir med Farve, som ikke er tilsat i Massen, med Forgyldning, Forsølvning, Presning eller andre Sirater, Billeder o. desl. svarer 8 Sk. pr. Pd. For de simpleste Papirsorter foreslog nu Tarifudkastet en Told af 1 Øre, medens Tolden for andet ufarvet eller i Massen farvet Papir foresloges sat til 4 Øre. Her var altsaa en lille Nedsættelse, der bl. A. motiveredes ved den foreslaaede Ophævelse af Tolden paa adskillige af Papirindustriens Hjælpemidler. Men samtidig foresloges (bl. A. for at undgaa Usikkerhed i Toldbehandlingen) en Omredaktion af de to Positioner,

hvoraf vilde følge, at en Del (vel omtrent en Femtedel) af det Papir, der nu indgaar til Tolden 0,5 Sk., fremtidig vilde komme til at svare 4 Øre i Told.

Trods denne sidste Indrømmelse erklærede Papirfabrikanterne sig dog for utilfredse med Forslaget. Medens de i deres første Andragende stærkt havde anket over Kultolden og Tolden paa Papirindustriens Hjælpestoffer, ville de nu i deres andet Andragende — der fremkom efter at Finansministeren havde foreslaaet Ophævelsen af Kultolden og Nedsættelsen af Tolden paa de andre Hjælpestoffer — ikke tillægge de Lettelser, der bydes dem derigjennem, nogen videre Vægt. «For en Papirfabrik, der tilvirker 2 Mill. Pund Papir om Aaret, maa Tabet ved den af den foreslaaede Toldnedsættelse følgende Prisnedgang anslaas til ca. 24,000 Kr. om Aaret, medens Besparelsen i Fabrikationen som en Følge af de ovennævnte Toldnedsættelser m. v. paa Raa- og Hjælpestoffer neppe kan anslaas til mere end 5 à 6000 Kr. om Aaret.»

Blandt disse Toldnedsættelser var Nedsættelsen af Tolden paa Træmasse. «Vi havde», skrive Papirfabrikanterne (med Undtagelse af Træmasse- og Papirfabriken ved Vejle), «vi havde ventet, at dette vigtige Raastof fremtidig skulde kunne indgaa toldfrit. Ifølge Udkastet skal der imidlertid i Stedet for den nuværende Værditold (10 pCt.) svares en Vægttold af denne Vare (nemlig 0,25 Øre pr. Pd.). I Betragtning af den Maade, hvorpaa denne Vare gaar i Handelen, forekommer det os, at allerede Forandringen af Tolden fra Værditold til Vægttold frembyder store Betænkeligheder. Træmasse fremstilles i de paagjældende Fabriker i vaad Tilstand og anvendes i Papirfabrikerne ligeledes kun

opløst i Vand. En Indtørring af denne Vare er derfor i og for sig en overflødig og tabbringende Proces og anbefaler sig kun af Hensyn til Transportbesparelser. De danske Papirfabriker, som ikke selv tilvirke Træmasse, ere med Hensyn til dette vigtige Raastof betydelig ringere stillede end mangfoldige udenlandske Papirfabriker, der tillige have Træsliberi og kunne benytte Træmassen uden nogensomhelst Indtørring eller Transportudgift. Medens Træmassen af og til kjøbes i fuldstændig tør Tilstand, er det dog det Almindeligste, at denne Vare indføres her til Landet i en Tilstand, hvori den indeholder et betydeligt Kvantum Vand, i Reglen 50 pCt. Denne faktureres da som «tørtænkt», d. v. s. Prisen fastsættes pr. Pd. efter den Vægt af lufttør Masse, som Varen antages at indeholde. Naar Tolden beregnes efter Værdien, er det selvfølgelig uden Betydning, hvor meget Vand Varen indeholder; men naar Varen skal fortoldes efter Vægt, er det klart, at Toldens Størrelse afhænger af Procentforholdet mellem den virkelige Masse og den Fugtighed, der findes i den paagjældende Vare, naar den fremkommer til Fortoldning. For Træmasse, der indeholder 50 pCt. Fugtighed, vil den foreslaaede Told i Virkeligheden blive $^1/_2$ Ø. pr. Pd.» Indførelsen af Vægttold for Træmasse viser sig da herefter at være uhensigtsmæssig for Papirfabrikanterne, og disse kunne ikke se rettere, end at det eneste Fornuftige er: «helt at hæve Tolden paa Træmasse til Papirfabrikationen», hvorved man vilde «komme ud over alle Vanskeligheder» og tillige komme «i Overensstemmelse med det for Udkastet til Grund liggende Princip: at Industriens Raastoffer i videst mulige Omfang skulle være toldfri», medens det endelig siges: at «for

de indenlandske Træmassefabriker vil en Toldbeskyttelse ikke have nogen Betydning, da de enten selv benytte deres Træmasse til deraf at fabrikere Papir eller arbejde for det lokale Forbrug, hvorved de i Følge Forholdets Natur have en tilstrækkelig gunstig Stilling ligeoverfor Udlandets Konkurrence.»

Men denne Opfattelse deles rigtignok slet ikke af Træmassefabrikanterne, H. v. Deurs (Glentholm), H. Holst (Kloster Mølle og Vilholdt) og J. R. Tams (Lerbæk Mølle). De forlange tvertimod den bestaaende Beskyttelsestold uforandret bevaret. De vide ikke af, at deres «Stilling ligeoverfor Udlandets Konkurrence» er «tilstrækkelig gunstig». De finde tvertimod, at Konkurrencen fra Sverig og Norge allerede nu er «i høj Grad trykkende», og tro, at den vilde blive ødelæggende, om Beskyttelsen nedsattes, saaledes som foreslaaet af Finansministeren. Om Træmassens Egenskab som vigtigt Raastof for en stor Industri kan anbefale den til Toldfrihed, undersøge de ikke; men de tro, at da vore Træmassefabriker «benytte nogle af Landets største Vandkrafte», «beskjæftige mange Arbejderfamilier», «forbruge store Kvanta Træ, navnlig Gran, der leveres af Landets egne Skove», og «producere omtrent 4 Millioner Pund tør Træmasse aarlig», — ere de værdige til at nyde Toldbeskyttelse. Træmasse er for dem det færdige Produkt, for Papirfabrikerne derimod Raastof. Derfra Kollisionen! Hvorledes vil den industrielle «Fællesrepræsentation» klare den?

Argumentationen *pro* og *contra* Træmasse-Tolden synes imidlertid ikke at have gjort noget Indtryk paa Landstinget. Derimod var et Flertal her tilbøjeligt til at komme Papirfabrikerne imøde ved at foreslaa den

Papirtold, der nu er 2,5 Sk. (altsaa en lille Smule over 5 Øre), og som Finansministeren foreslog nedsat til 4 Øre, sat til 4,5 Øre. Det er den gyldne Middelvej.

Sammen med Papir hører Tapeter. Papirstapeter fortoldes efter Toldloven af 1863 med 8 Sk. pr. Pd. Men Regeringen har nu, alt efter deres større eller mindre Kostbarhed, foreslaaet dem henførte dels til en Position, hvis Told foreslaas sat til 12 Øre, dels en Position med 16 Øre i Told pr. Pund. Sex Tapetfabrikanter søge gjennem en detailleret Udvikling at paavise disse Toldsatsers Utilstrækkelighed, og anbefale i deres Sted henholdsvis 16 og 25 Øre. Det dog meget beskyttelsesvenlige Landsting fandt imidlertid ingen Anledning til at ændre Regeringsforslaget paa dette Punkt.

Under Gruppen Papir hører ogsaa Bøger. Trykte og skrevne Bøger ere og skulle forblive toldfrie; — men en karakteristisk lille Tilføjelse findes der dog i Toldlovforslaget. Det er Bogbinderne, der have faat sat den igjennem. Ifjor henvendte endel kjøbenhavnske Bogbindere sig til Finansministeren med en Besværing over, at der er Told paa Materialet til Bøgers Indbinding, men derimod ikke paa indbundne, trykte og skrevne Bøger. Hvad der kunde følge heraf, søgtes tydeliggjort ved at fortælle, om «et tysk Bogbinderfirma, der gjennem sin Agentur havde ladet opkjøbe Exemplarer i tusindvis af danske Psalmebøger i Raamateriale», hvilke derefter indførtes indbundne til Danmark. Sligt fandtes ikke blot skadeligt for «vore Interesser», men ogsaa «uforeneligt med Statens». Og denne Opfattelse deltes af Finansministeren, der derefter foreslog indført i en af Papirgruppens Positioner en

Passus saalydende: «indbundne eller indhæftede Bøger med dansk Text, naar de indføres i Partier» . . . fortoldes med 12 Øre pr. Pund.

Porcellænsindustrien, tidligere en af den danske Regerings mest udprægede Kjæledægger, nyder ifølge den bestaaende Tarif den meget betydelige Beskyttelse af en Told paa 8 og 16 Sk. pr. Pd., henholdsvis for hvidt og for dekoreret Porcellæn. Ogsaa Finansminister Estrup finder denne Told «altfor høj», og foreslaar den nedsat til henholdsvis 10 og 20 Øre pr. Pd. Men hermed ere Porcellænsfabrikanterne, Bing & Grøndahl og G. A. Falck, naturligvis meget misfornøjede. De spaa de værste Følger af en saadan Nedsættelse. Medens de ved Kultoldens Frigivelse kun mene at ville tjene hver 1000 Kr., beregne de ved Porcellæntoldens Nedsættelse at ville tabe henholdsvis 29,300 Kr. og 20,800 Kr. De indrømme dog, at Exportproduktionens og de fineste Luxusvarers Priser ikke ville blive berørte af Toldnedsættelsen, — og deraf følger, at den ovenciterede Tabsberegning bliver mindre afgjørende. Men selv om den var rigtig, vilde Toldnedsættelsens Forkastelighed jo slet ikke dermed være bevist. Den bestaaende Beskyttelse vilde da have indbragt de to Fabrikanter 50,000 Kr. mere, end den foreslaaede Told vilde gjøre det. Men Spørgsmaalet er, om der for Lovgivningsmagten er Grund til fremdeles at sørge for, at disse 50,000 Kr. føres fra de mange Porcellænsforbrugeres Lommer over i de to Fabrikanters. Naar Lovgivningsmagten ændrer Toldsatser, tager den altid Penge ud af den ene Mands Lomme og lægger dem i den andens; men den Mand, fra hvem Pengene blive tagne,

vil aldrig indrømme Forandringens Berettigelse, hvorimod Modparten i Reglen vil være meget villig hertil, og Porcellænfabrikanter ville aldrig blive enige med Porcellænforbrugerne om Porcellæntolden. Hvad Fabrikanterne anføre om de mange Arbejderfamilier, der leve af Fabrikationen, om den høje Arbejdsløn i Danmark og den lave i Udlandet, de smaa Forhold i Danmark, den vanskelige Adgang til Raastof, de gode, smagfulde danske Varer og de smagløse udenlandske, — ere Argumenter, der ogsaa fremføres af de andre Industridrivende. De eneste positive Oplysninger af særlig Interesse ere disse: Bing & Grøndahls Produktion i 1881 var 300,000 Pd., hvoraf 140,000 dekoreredes. Den kgl. Porcellænsfabriks gjennemsnitlige aarlige Produktion er 250,000 Pd., hvoraf omtrent en Fjerdedel dekoreres. En Assistance have de to Fabrikanter faaet fra adskillige Malere, Figurmagere, Drejere, Brændere, Forglødere, Slibere, Slemmere, Lerrullere, Kapseldrejere, Formbærere, Guldpolerere, Oljeglasurere m. fl. Porcellænarbejdere, der indstændigt anmode om Beskyttelsens uforandrede Bevarelse, da de maaske ellers maatte miste «vort Erhverv; dette vilde for os være en fuldstændig Ulykke, eftersom vort Arbejde for Størstedelen er af speciel Natur, og der derfor ikke vilde blive Anvendelse for vore Kræfter i nogen anden beslægtet Retning, i alt Fald her i Landet».

Tolden af Tobaksblade og Stilke er efter Toldloven af 1863 5 Sk., med Krigsskatforhøjelsen af 1864 7 Sk. pr. Pd. Indførselen heraf er meget stor (omtrent 6 Mill. Pd.), og ved at forhøje hin Told til 25 Øre (en yderligere Forhøjelse fandtes «betænkelig»), ville adskillige af de Tab, de foreslaaede Toldnedsættelser vilde

medføre, blive «kompenserede». Tolden paa Cigarer er 32 Sk., med Krigsskatforhøjelsen 40 Sk. pr. Pd. Indførselen heraf er ubetydelig (omtr. 60,000 Pd.), og under Hensyn hertil er Tolden paa Cigarer ikke foreslaaet forhøjet (men endog nedsat til 80 Øre), samtidigt med Tolden paa Tobaksblade, da den ringe og ikke stigende Indførsel af Cigarer ligeoverfor den stærke og stigende Indførsel af Tobaksblade «turde tyde paa, at Varen i Forhold til Raamaterialet allerede er belagt med en høj Afgift.» Endelig svarer anden Tobak — Røg-, Skraa- og Snustobak — efter Loven af 1863 8 Sk., med Krigsskatforhøjelsen 10 Sk. pr. Pd., og «da den forholdsvis ringe Indførsel af disse Tobakssorter synes at tyde paa, at det nuværende Beskatningsforhold mellem disse Varer og raa Tobak med en Afgiftsforskjel af 3 Sk. pr. Pd. turde være vel meget til Gunst for den raa Tobak», foreslog Finansministeren Forskjellen reduceret til 5 Øre, altsaa Tolden paa anden Tobak sat 30 Øre pr. Pd. Men disse Forslag have en Mængde Tobaksfabrikanter underkastet en Kritik, der ganske vist gjør det sandsynligt, at det foreslaaede Forhold mellem Tolden paa raa Tobak og Tolden paa fabrikeret Tobak ikke er det rette. Naar den foreslaaede Told af 25 Øre for Raatobak akcepteres (der kunde vel være Grund til at sætte den endnu højere), bør Tolden paa Cigarer næppe være lavere end 1 Kr., og Tolden paa andre Fabrikata 35 Øre. Dette er Tobaksfabrikanternes Opfattelse, og Landstinget har tiltraadt den. Men naar Tobakstolden forhøjes som foreslaaet, har Landstingsudvalgets Flertal anset Forholdsregler, snarest Forbud, ligeoverfor den indenlandske Tobaksdyrkning som nødvendige og opfordrer Finansministeren til at forelægge et Forslag i den Retning.

Ministeren, der tidligere selv var af denne Mening og i sin Tid har forelagt Lovforslag derom, maa imidlertid nu have forandret sin Opfattelse. Det siges i Motiverne, at den indenlandske Tobaksdyrkning «rettest bør lades ubeskattet og tilladt som hidtil»; thi «Tobaksdyrkningen her i Landet er af saa lidet Omfang, og synes dertil snarest at være i Aftagende, at dens Beskatning og den dermed nødvendiggjorte minutiøse og besværende Kontrol, eller et Forbud imod denne Dyrkning, vilde staa i et urimeligt Forhold til dens Betydning.» Tobaksdyrkningen **er** af lidet Omfang; men Spørgsmaalet er jo netop, om den større Told ikke skulde kunne foranledige en mere almindelig Dyrkning. I 1871 var i Danmark 228 Tdr. Land, i 1876 kun 148 Tdr. beplantet med Tobak, deraf 75 Tdr. i Egnen omkring Fredericia og 71 Tdr. omkring Middelfart.

De vidtløftige Manufakturvarepositioner ere Gjenstand for flere forskjelligartede Udtalelser. Medens Manufakturhandlerforeningen underkaster den bestaaende Tarif en begrundet Kritik og forlanger Toldnedsættelser og periodiske Toldrevisioner, forlange adskillige Manufakturfabrikanter Beskyttelse. De ledsages af en Skare Vævere, der — med ført Pen — forsøge en Art Kritik af Børsudvalgets Forslag, — en Kritik, der mere udmærker sig ved sin ejendommelige Tone end ved sin overbevisende Kraft. Skræddere, Hattemagere, Bundtmagere, Rebslagere og Tovværksfabrikanter forlange ligeledes Beskyttelse, hvorimod en Fiskenetforhandler anbefaler Toldophævelse eller -nedsættelse. Af andre Haandværkere kunne nævnes Guldsmedene, Bødkerne, Handskemagerne, Stenhuggerne, Drejerne, Kobbersmedene, Kurvemagerne, For-

gylderne og endnu flere, der alle, hver for sit Fag, forlange Beskyttelse. Om Tagpapfabriker, Farvefabriker, Chokoladefabriker og adskillige flere Fabriker gjælder det Samme. Men de fra dem fremsendte Aktstykker indeholde ikke Meget af Interesse. Hist og her har Landstinget ment at burde tage Hensyn til Beskyttelses-Andragenderne; men paa andre Punkter har det ikke kunnet opfylde Ønskerne. Saaledes har det ikke fundet Anledning til at bevare Tolden paa Jordfarver til Beskyttelse for et enkelt Fabrikanlæg, Silkeborg Farvefabrik, «tilmed da en Told af 2 Øre ifølge den i selve Andragendet angivne Pris paa disse Farver vilde være uforholdsmæssig høj.» Og kun et Mindretal har ment i Overenstemmelse med Skrædderforeningens Andragende at burde foreslaa, at Klædningsstykker i alle Tilfælde fortoldes som Ydertøjets Hovedstof med et Tillæg til dettes Told af 100 pCt. Derimod har et Flertal af Hensyn til de indenlandske Rebslagerier ment at burde blive staaende ved en Told af 1,5 i Stedet for 1 Øre pr. Pd. At den nuværende høje Told paa Fiskenet i det Mindste bør nedsættes, indrømmer Udvalget den Fiskenets-Grosserer, der derom har tilskrevet det, og efter Samraad med Finansministeren foreslaas, at de skulle fortoldes efter Stoffet. Væverhaandværket har hele Udvalget ønsket at beskytte, og har akcepteret Regeringens Forslag i den Retning. Ogsaa Kobbersmedenes Ønsker har det søgt at imødekomme. Derimod har det ikke fundet sig foranlediget til at imødekomme Guldsmedenes Ønske om «en meget betydelig Forhøjelse af Beskyttelsen»; men i Anledning af en Indstilling fra tre Guldsmede opfordrer det Finansmininisteren til at tage Spørgsmaalet om Udstrækningen af

Statskontrollen til indført Guld- og Sølvarbejde under Overvejelse. Handskemagerne har Landstingets Flertal indrømmet, at Nedsættelsen af Handsketolden fra 72 Skill. til 70 Øre, saaledes som foreslaaet af Regeringen, er for stærk, og at den neppe bør sættes lavere end til 1 Kr. 20 Ø. Skomagerne vil Flertallet endog indrømme en yderligere Beskyttelse: 1 Kr. pr. Pd. imod den nuværende Told af 32 Skill. I Særdeleshed af finansielle Grunde har Flertallet ikke kunnet følge Mindretallet, naar det foreslaar Ophævelsen af Tolden paa alt uforarbejdet eller raat forarbejdet Træ, indbefattende Tømmer og Træ, — en Forholdsregel, der i høj Grad vilde lette Stillingen for adskillige Haandværkere og gjøre en tilsvarende Nedsættelse i Beskyttelsestolden for indenlandsk Tømmer- og Træarbejde fuldt forsvarlig.

De foregaaende Afsnit af denne Oversigt have vist, at de Industridrivende ikke blot have kunnet forene sig i det Negative i Klager og Misfornøjelse, men at de ogsaa have afgivet positive Fællesudtalelser om en betydelig Række af Spørgsmaal, om Organisationen af industrielle Organer, Tilvejebringelsen af en Industristatistik, Forandringer i og Tillæg til Næringsloven, Statstilskud til de tekniske Skoler, Forholdsregler mod Haandværkssvende-Vandringen m. m. Vor Oversigts sidste Afsnit giver derimod at forstaa, hvad en Fællesudtalelse om Toldsagen vil have at betyde. En Udtalelse som den paa Silkeborg-Mødet i Juli d. A. vedtagne om «Tilslutning i det Væ-

senlige» er enten en Misforstaaelse eller noget ganske Intetsigende. De Industridrivende X, Y, Z udtale i Fællesskab deres «Tilslutning», — men paa visse Betingelser. X forlanger, at Tolden paa Y's og Z's Produkter reduceres, medens den forhøjes for X's Varer. Y mener, at Tolden i en utilladelig Grad begunstiger baade X og Z, medens den træder Y alt for nær. Og Z er meget rede til i Fællesskab med X og Y at udtale sin «Tilslutning», naar Lovgivningsmagten blot vil være saa venlig at vedtage nogle Smaaændringer, hvorved Z for en billig Pris kan faa, hvad X og Y producere. og for en høj Pris kan sælge til X og Y, hvad Z producerer. Bortset fra disse Smaadifferenser ere X, Y og Z «i det Væsenlige» enige.

Rettelse.

S. 139 L. 18 f. o. «næsten» læs «næst».

Redogörelse

för

de senaste förändringarna i Svenska tullagstiftningen jemte några dermed i sammanhang stående frågor*).

Af

S. E. Warburg,
Dansk Generalkonsul i Göteborg.

Man kan väl icke säga, att Sverige i och med den senaste riksdagens beslut på tull-lagstiftningens område inträdt i något nytt skede i fråga om näringslagstiftningen, men likväl hafva de fattade besluten, med dem föregående utredningar och öfverläggningar, icke saknat betydelse. I första rummet kan man dit räkna, att de ansträngningar från skyddsvännernas sida, som började vid den näst föregående riksdagen och fortsattes under mellantiden samt vid den nya riksdagens början, icke vunno någon som helst framgång. Dit hör ock antagandet af den nya handels- och sjöfartstraktaten med Frankrike, hvarigenom ej blott trygghet bereddes för en tid af minst 10 år åt sjöfarten och exporten på Frankrike, utan ock åtminstone några importartiklar ställdes för samma tid utanför området af dem, hvilka protektionismen kan hoppas få tullförhöjda. Förhandlingarna härom torde således icke sakna intresse äfven för Dan-

*) Denne Indberetning, der er bleven overladt Tidsskriftet til Offenliggjørelse, er forfattet i Juli d. A. paa Opfordring af Direktøren for det danske Udenrigsministerium.

Red.

mark, och detta är anledningen, hvarför jag trott mig böra lemna en kortfattad redogörelse för dessa förhandlingar.

På grund af ett beslut af 1880 års riksdag uppdrog Kongl. Majestät åt den komité, som förut varit tillsatt i ändamål att utarbeta förslag till ny tulltaxa (med särskild hänsyn till metersystemets införande), att tillika verkställa en «omfattande och sorgfällig undersökning af rikets särskilda näringars och industrigrenars nuvarande ställning». Det var i sjelfva verket en fortsättning af enahanda arbete, som varit uppdraget åt den 1858 förordnade s. k. finanskomité, hvars betänkande afgafs i Februari 1863 och innehöll en redogörelse för Sveriges ekonomiska och finansiella utveckling under åren 1834—60. Det var således i sin ordning, att den nya komitén i sin historiska utredning gick tillbaka till samma år, der den äldre slutade, eller 1860. På detta vis kan man nu lätteligen erhålla en öfversigt af landets ekonomiska utveckling från och med 1834 t. o. m. 1879, hvarmed den senaste komitén slutat.

Det bör härvid ej lemnas oanmärkt, att den ena som den andra undersökningen uppkallats hufvudsakligen af de klagomål öfver näringarnas ställning, hvarmed protektionismens anhängare alltid söka motivera sina anspråk på ökadt skydd åt näringarna, eller, såsom det nu mera kallas, «skydd åt svenska arbetet». Båda undersökningarna hafva ledt till det resultat, att de mörka föreställningssätten befunnits i det stora hela sakna grund i verkligheten.

Den sista komitén, hvilken jag vill kalla 1880 års komité, började sin verksamhet med att utarbeta en mängd frågor rörande landets näringslif, hvilka, tryckta

på blanketter, skickades omkring i landet. Frågorna omfattade 1) Fabriksindustrien och bruksrörelsen, 2) Sågverksrörelsen, 3) Grufdriften, 4) Handtverkerierna, 5) Jordbruksnäringen, 6) Husslöjden. Icke mindre än 11,588 exemplar af dessa frågoformulär utskickades i landet, deraf dock endast 1,928 återkommo med svar.

På grund såväl af dessa svar som andra statistiska uppgifter utarbetade komitén en tabellarisk öfversigt öfver Sveriges industriella utveckling åren 1860—1879, innefattad i ett drygt häfte om 272 qvartsidor, hvilket utan tvifvel utgör den lärorikaste delen af komitébetänkandet. Här meddelas uppgifter icke blott rörande näringarna, utan ock rörande rikets folkmängd, ut- och invandring, taxeringsvärdet å jordbruksfastighet samt å uppskattad inkomst å bevillning, inteckningar, konkurser, fattigvård, jordförbättringar, in- och utförsel af jordbruks- och ladugårdsprodukter m. m., äfvensom rörande sjöfarten, kommunikationsväsendet, post- och telegrafverken, banker, försäkringsbolag m. m., med ett ord rörande allt, som kunnat vara egnadt att gifva en föreställning om landets ekonomiska utveckling i dess helhet.

Det ligger i sakens natur, att ett land, som fått fortfarande åtnjuta fred och som icke varit hemsökt af några större olyckor, vare sig i missväxt, ihållande svårare handelskriser eller annat — om också tillfälliga ogynnsamma förhållanden icke saknats — skall hafva gått framåt i det stora hela, äfven då ett eller annat år kunnat visa en tillbakagång på det ena och andra området. För bedömandet af förhållandena får man således icke fästa sig vid ett eller annat enstaka års vare sig framåtgående eller tillbakagående, liksom icke

heller en eller annan närings bättre eller sämre tillstånd, utan måste man verkställa jemförelserna i längre tidsperioder.

I ett land som Sverige spelar dervidlag årsväxten en mycket betydande roll, hvarefter följa bergsbruket och trävarurörelsen, det förstnämnda synnerligast med hänsyn till landets allmänna inre välstånd, de två sistnämnda synnerligast med hänsyn till handelsbalansen med deraf följande finansiella förhållanden.

I sistnämnda afseende är dock äfven hafreutförseln af stor vigt. Man kan utan öfverdrift beräkna en fullgod skörd i Sverige till ett värde af omkring 500 millioner kr., deraf på spanmålen fölle omkring 250 millioner, på rotfrukter 30 millioner och på gräs jemte andra fodervåxter 220 millioner, och man kan likaledes beräkna skilnaden emellan ett fullgodt och ett svagare år till omkring 150 millioner kronor. Det är således lätt att inse, hvilket stort inflytande ett godt eller ett dåligt skördeår utöfvar på landets ekonomiska ställning.

Den öfversigt komiterade lemnat af skördebeloppen från och med 1860 till och med 1879 röjer de vexlingar årsväxten varit underkastad, men vittnar tillika om ett framåtgående i det hela, om också icke i så stora mått, som visa sig på andra industriella områden. Den största skördetillökningen gäller hafren, hvarå skörden år 1879 endast sedan 1865 ökats till nära dubbelt, under det att utsädet samtidigt endast stigit med en tredjedel. Förklaringen ligger deri, att, med den lättade afsättningen till England och dermed höjda hafrepriser, odlingen af detta sädesslag blifvit ej blott ökadt till jordvidden, utan ock bedrifven med större omsorg än tillförne.

Af tullkomiténs innehållsrika statistiska siffror må här vidare anföras några, som bäst visa landets utveckling.

Folkmängden, som år 1860 utgjorde $3^9/_{10}$ millioner, utgjorde 1879 $4^6/_{10}$ millioner.

Taxeringsvärdet för jordbruksfastighet har stigit från 1800 millioner kronor år 1862 til 2100 millioner år 1879. Åkerjorden utgjorde år 1865 $4^7/_{10}$ millioner tunnland emot $5^8/_{10}$ millioner tunnland år 1879.

Samtidigt har skörden af spanmål stigit från $13^1/_5$ millioner tunnor till $19^8/_{10}$ millioner tunnor. En jemförande tablå öfver Sveriges skördar under några år mellan 1860—1879 meddelas nedanför.

Skördebelopp.	1860.	1865.	1875.	1879.
Hvete......... T:r	509,000	522,000	718,000	669,000
Råg.......... —	3,764,000	3,641,000	4,081,000	4,038,000
Korn......... —	2,668,000	2,603,000	3,224,000	3,107,000
Hafre......... —	4,677,000	5,501,000	9,564,000	10,267,000
Blandsäd..... —	1,209,000	881,000	1,177,000	1,171,000
Ärter......... —	391,000 (Ärter, Bönor, Vicker)	298,000	376,000	298,000
Bönor........ —		43,000	76,000	56,000
Vicker........ —		93,000	174,000	159,000
Potatis....... —	7,986,000	8,435,000	11,125,000	7,955,000
Andra rotfrukter —		714,000	1,085,000	1,351,000
Gräs och andra foderväxter.. Ctn.			46,535,000	57,310,000

I följd af den ökade konsumtionsförmågan har dock införseln af jordbruksalster stigit betydligt. En jemförande tablå öfver utförseln och införseln af jordbrukets alster under några år följer nedan.

	Införsel.				Utförsel.			
	1860.	1865.	1875.	1879.	1860.	1865.	1875.	1879.
Kreatur: Hästar ..... Stk.	584	657	975	1,379	142	1,583	773	1,430
Nötkreatur.. —	2,300	1,100	1,600	2,200	600	7,200	20,300	30,500
Får .... —	30	656	431	324	—	11,300	16,700	23,200
Svin .... —	1,100	1,200	3,900	4,300	500	15,700	13,100	14,400
Kött............... Cntn.	11,600	11,600	17,900	27,700	200	3,800	2,800	3,500
Fläsk.............. —	9,100	17,600	209,700	300,400	400	4,300	6,200	1,200
Smör.............. —	20,100	22,400	32,200	53,200	900	11,600	76,600	109,300
Ost................ —	11,600	12,200	24,500	9,400	900	500	2,400	4,000
Spanmål: Hvete ..... Kbf.	31,000	89,000	45,000	239,000	613,000	260,000	583,000	495,000
Råg .... —	395,000	614,000	4,062,000	5,961,000	1,478,000	342,000	35,000	79,000
Korn och Malt —	29,000	111,000	237,000	225,000	2,708,000	1,837,000	1,936,000	2,397,000
Hafre...... —					6,304,000	11,839,000	15,238,000	24,476,000
Hvetemjöl.. Cntn.	34,000	187,000	567,000	609,000	300	5,700	66,400	54,400
Rågmjöl.... —	19,000	106,000	605,000	646,000	2,400	7,000	7,000	12,800

Rikets utförsel och införsel, beräknade i kronor, nedananförda år har utgjort

	1860.	1865.	1875.	1879.
Införsel	82 mill.	106 mill.	208 mill.	226 mill.
Utförsel	86 —	108 —	207 —	186 —

Då den ökade välmågan i ett land vanligtvis visar sig i en tilltagande införsel af sådana artiklar, som konsumeras af den stora massan, meddelas här nedan en tabell öfver införseln af dylika artiklar under några år från 1860—1879.

Införsel.	1860.	1865.	1875.	1879.
Bomull ...... Sklpd.	19,226,000	7,600,000	14,072,000	16,073,000
Kaffe .... —	15,163,000	16,865,000	23,443,000	24,799,000
Socker oraff. . —	37,707,000	35,584,000	45,812,000	42,129,000
do. raff. .. —	3,671,000	7,972,000	27,355,000	30,101,000
Sirup .... —	1,010,000	4,332,000	11,264,000	12,196,000
Tobak oarbetad —	5,671,000	5,673,000	7,308,000	13,032,000
Manufakturvaror af Silke —	58,000	81,000	158,000	119,000
Manufakturvaror af Bomull —	852,000	878,000	2,679,000	1,517,000
Manufakturvaror af Ull.. —	1,005,000	1,116,000	3,691,000	3,014,000
Ull .... —	2,548,000	3,296,000	3,280,000	2,143,000

Med hänsyn specielt till Jernindustriens utveckling bör framhållas, att tillverkningen af tackjern sedan år 1860 ökats med nära dubbelt, från $4^1/_3$ millioner centner år 1860 till 8 millioner centner år 1879, och af stångjern med 50 % eller från $3^1/_5$ millioner till $4^9/_{10}$ mil-

lioner centner. Jernutförseln utgjorde: af tackjern 1860 299,000 centner emot 813,000 centner år 1879, af stångjern $2^1/_3$ millioner centner år 1860 mot $2^6/_{10}$ millioner centner år 1879. Samtidigt härmed har konsumtionen af jern inom landet betydligt ökats till följd af de stora mekaniska verkstäderna, som trädt i verksamhet.

Den vigtiga trävarunäringen har också gått mycket framåt; detta visar sig bäst, då man jemför utförseln i de sista årtiondena. Man finner då, att utförseln af plankor och bräder stigit från 58 millioner kubikfot år 1865 till 82 millioner kubikfot år 1875 och 102 millioner kubikfot år 1879.

Sveriges handelsflotta har också icke obetydligt tillväxt, i synnerhet är detta fallet med ångbåtsflottan. År 1865 utgjorde svenska handelsflottan st. 3155, hvaraf 197 ångare, med en sammanlagd drägtighet af nyläster 83,500 (1 nyläst = 100 centner), år 1879 st. 4302, hvaraf 752 ångbåtar, med 531,000 tons drägtighet.

Af svenska fartyg inseglade bruttofrakter beräknas för år 1879 till 32 millioner kronor.

Enligt tullkomiténs betänkande uppgick den beräknade sammanlagda inkomsten af rörelse, näring eller yrke i Sverige:

för	år	1864	till	Kronor	91	millioner
—	-	1871	—	—	102	—
—	-	1878	—	—	181	—
—	-	1879	—	—	161	—

Om man kastar en blick på fabrikernas utveckling under åren 1865—79, sådan den visar sig i oftanämnde komiténs betänkande, finner man väl en ökning i de flesta fabrikers tillverkningsvärde, men den relativt star-

kaste utvecklingen faller afgjordt på de fabriker, hvilka äro naturliga för vårt land, såsom jernförädlings-, tändsticks- och pappersfabriker m. m. Af de mest skyddade fabriksnäringarna framträda egentligen blott tobaksfabrikerna med någon betydligare ökning, under det att sådana af starkt tullskydd gynnade fabriker, som klädesfabriker, bomullsgarnsspinnerier m. fl., i allmänhet samtidigt väl gått något framåt i tillverkningsvärde, dock endast undantagsvis i samma grad, som de förstnämnda slagen af fabriker.

Här följer en tabell öfver de större och vigtigare fabrikernas tillverkningsvärde under en del år:

	Tillverkningsvärde i Kronor.			
	1860.	1865.	1875.	1879.
Mekaniska verkstäder och gjuterier	4,662,000	7,927,000	31,247,000	17,813,000
Sockerbruk	11,925,000	13,091,000	17,700,000	15,061,000
Bomullsgarns spinnerier	12,182,000	8,725,000	14,048,000	10,815,000
Tobaksfabriker	4,570,000	6,380,000	10,356,000	10,345,000
Bomullsväfnadsfabriker	4,493,000	4,283,000	10,606,000	9,054,000
Klädesfabriker.....	9,191,000	8,623,000	13,102,000	7,031,000
Maltdrycksfabriker.	580,000	483,000	5,031,000	6,816,000
Pappersbruk	3,066,000	2,851,000	6,817,000	5,936,000
Tändsticksfabriker.	455,000	605,000	6,116,000	5,475,000
Garfverier	4,245,000	4,859,000	7,463,000	4,948,000
Snickerifabriker ...	40,000	18,000	3,685,000	3,456,000
Kemiskt Tekniska fabriker	347,000	519,000	2,476,000	2,527,000
Glasbruk	1,515,000	1,632,000	3,310.000	2,065,000
Färgerier.........	1,587,000	1,241,000	2,806,000	1,951,000
Såp och tvålfabriker	859,000	1,341,000	2,146,000	1,834,000
Pappersmassefabriker			1,124,000	1,735,000

	Tillverkningsvärde i kronor.			
	1860.	1865.	1875.	1879.
Porslinsfabriker ...	885,000	1,045,000	2,594,000	1,443,000
Fabriker för helylle och bland-väfnader	1,524,000	1,176,000	911,000	1,375,000
Skeppsbyggerier...			3,382,000	1,351,000
Oljeslagerier......	1,076,000	1,560,000	2,155,000	1,212,000
Jern- och stålfabriker............		85,000	1,293,000	1,171,000
Stearinljusfabriker.	562,000	749,000	1,357,000	1,106,000
Stenhuggerier.....		101,000	444,000	629,000
Sidenfabriker.....	930,000	1,094,000	1,196,000	626,000

Ett spörsmål, som i Sverige väckt och väcker icke ringa bekymmer, är det om landets stigande skuldsättning. Det är nemligen icke blott staten, som upptagit och upptager lån, utan också jordbrukarne i de s. k. hypotekslånen.

Komiténs öfversigt visar, att i förra fallet, nemligen från statens sida, återstod vid 1879 års slut en kapitalskuld af 220 millioner kr. Hypoteksföreningarnas och Hypoteksbankens återstående obligationsskuld utgjorde vid samma tid c:a 290 millioner kr., sedan under årens lopp betydliga amorteringar skett.

Denna stora skuldsättning framhålles ofta af de mera misströstande såsom ett bevis på ekonomiskt tillbakagående, så mycket mer som, mena de, landet derför icke erhållit god valuta, utan användt de upplånta medlen till införande från utlandet af en mängd lyxartiklar, hvilken import för den skull borde genom höjda tullsatser allvarligt stäfjas.

Härtill kan man likväl å andra sidan visa, att först hvad statens skuldsättning vidkommer landet derför

erhållit vid 1879 års slut icke mindre än 181 sv. mil statsjernväg (= 1935 kilometer), hvilkas byggnadskostnad utgjort cirka 200 millioner, hvarförutom staten till enskilda jernvägar lemnat betydliga anslag och låneförskott, hvaraf allt det resultat uppstått, att Sverige vid 1879 års slut egde jernvägar, statens och enskilda, till en sammanlagd längd af 530 sv. mil (= 5665 kilometer) med en anläggningskostnad af cirka 400 millioner. I afseende på importen af lyxartiklar, hvartill de utländska lånen skulle i väsentlig mån blifvit användа, må nämnas, att endast under tidrymden från 1860—1879 uppgår införseln af redskap och maskinerier till 105 millioner, och dessa importartiklar kunna väl icke räknas till lyxartiklar, utan hafva väl fastmer bidragit till landets förkofran. Att jordbruket genom hypotekslånen blifvit förhjelpt till en mycket stark förkofran, borde icke heller kunna förnekas af någon, som sett förhållandena i Sveriges bygder förr och nu. Några exakta siffror kunna väl icke härutinnan framläggas, men sådana framträda i afseende å den kapitalbildning, som innehålles i de penningar, hvilka insatts uti bankerna, en kapitalbildning, hvari också jordbruket tagit del, om äfven hufvudsakliga delen torde falla på andra näringar och andra samhällsklasser, hvilka genom jordbrukarens större konsumtionsförmåga jemte dermed förenade bättre lönevilkor för tjenstemän och arbetare blifvit satta i tillfälle att göra besparingar. Insättningarna i rikets samtliga banker utgjorde vid 1879 års slut 240 millioner kronor, hvartill kommer insättningar i sparbankerna 140 millioner, i ränte- och kapitalförsäkrings-anstalterna 17 mill. Alltså en sammanlagd summa af cirka 400 millioner, hvilken bör tagas med i räkningen. Man känner ock, att ett ej

obetydligt belopp af inhemska obligationer finnes inom landet.

Det var naturligt, att de upplysningar, som genom denna komités redogörelser kommo i dagen, skulle ganska mycket inverka på riksdagens tänkesätt rörande behofvet och nödvändigheten af lagstiftningens mellankomst, för att dels skydda det svenska arbetet, dels stäfja importen af öfverflödsvaror, och detta så mycket mer som den nedgång, komiténs tabeller visade på åtskilliga fabrikstillverkningars områden, under året 1880 åter varit stadd i uppåtgående.

Tullstriderna började vid förhandlingen om regeringens förslag till förnyande af handels- och sjöfartstraktaten med Frankrike; de punkter, hvarvid man å den protektionistiska sidan der fäste sig, voro hufvudsakligast trenne, nemligen de något jemkade tullsatserna å linneväfnader, tullfrihet å redskap och maskinerier samt de lägre vintullarne. Man uträknade, att de förluster, landet skulle lida genom att icke få lägga högre tull på dessa varor, ingalunda uppvägdes af de fördelar, som bereddes landet genom en tryggad frihet från umgälder i franska hamnar åt sjöfarten samt genom den i fördraget beviljade nedsättning i tullen å hyflade bräder och jern, rörande hvilken sista artikel man ondgjordes deröfver, att Frankrike höjt den i föregående fördrag stipulerade tullsatsen. Man ville gerna, hette det, hafva en handelstraktat med Frankrike, men icke en tarifftraktat, som bunde lagstiftarens händer under en lång följd af år. Häremot anmärktes, att de artiklar, rörande hvilka man nu blefve «bunden», blifvit mycket reducerade, jemförde med den förra traktaten. Efter det öfverläggningarna härom fortgått rätt länge i bevillningsutskottet,

kom utskottets betänkande till riksdagen i början af Mars; första kammaren biföll Kongl. Maj:ts proposition utan synnerlig strid, hvaremot striden i andra kammaren var ganska liflig, i det den fortgick under tre dagar. Ställningen var under någon tid ganska oviss, och man märkte nu, att protektionisterna begagnat tiden väl från riksdagens början, för att inverka på de många nyvalda ledamöterna af kammaren å derför hållna möten, genom utgifvande af ett särskildt tidningsblad m. m. Genom finansministerns klara och öfvertygande utredning af saken och genom de kraftiga skäl i politiskt afseende, som framlades af Hans Excellens statsministern, bragtes dock flertalet öfver på regeringsförslagets sida och växte väl i sista stunden med ett par tiotal, så att segern vanns med 113 röster mot 81.

Härmed voro skyddsvännernas första ansträngningar omintetgjorda och framgång vunnen åt de mera frihandelsvänliga åsigterna. Men ännu återstod det af Regeringen framlagda nya tulltaxeförslaget, grundadt på förutnämnde komités betänkande, hvilket Regeringen med obetydliga modifikationer antagit.

Här gällde det först tullen å landtmannaprodukter, i afseende å hvilka protektionisterna vid föregående riksdag vunnit någon framgång, i det denna riksdag belagt dels med tullafgifter dels med s. k. registreringsafgifter de förut tullfria artiklarne hvetemjöl, majs och majsmjöl. Man ville nu dertill lägga tullafgifter äfven å allt slags mjöl, fläsk, gryn.

Intetdera af dessa förslag rönte framgång i bevillningsutskottet, lika litet som man der förmådde vinna flertal för ökad tull å sulläder. Regeringens förslag till ny tulltaxa segrade i allmänhet i bevillningsutskottet

med så väl dess förslag till sänkning i vissa tullsatser, såsom å bomullsgarn, som dess förslag till höjning, hvaribland må nämnas leksaker, å hvilka afgiften höjdes från 50 öre till 1,50 öre pr. kilo samt den förstuckna höjning, som låg i borttagande af den hittills medgifna beräkning af thara å vissa artiklar. Endast i en vigtig punkt nedsattes Regeringens förslag, nemligen i fråga om mineraloljor, med hänsyn dertill, att detta vore en artikel, som numera inginge i den fattiges förbrukning.

Mot bevillingsutskottets betänkande afgåfvos reservationer i tvenne olika riktninger, nemligen i frihandelsriktning af Herr S. A. Hedlund m. fl., samt i protektionistisk riktning af i första rummet Herr E. G. Boström m. fl.

Herr Hedlund, som är representant för Göteborg och en afgjord frihandelsvän, börjar sin reservation med att åberopa finansministerns yttrande, att tidpunkten icke är gynnsam för mera betydande nedsättningar i skyddstullarne eller genomgripande förändringar i öfrigt och betonar finansministerns uttalade åsigt, att man icke borde öfvergifva eller inskränka det system, som rådt under de senaste årtiondena i vår tullagstiftning. Han beklagar, att de uppgjorda förslagen till en tulltariff i en del fall afvika från sistnämnda princip, och det är häremot han hufvudsakligen afgifver sin reservation, i det han framhåller, att man i tullkomiténs sakrika utlåtande saknar en utredning öfver hvad skyddssystemet till fördel för en del fabrikanter kostar vårt lands öfriga befolkning. Reservanten anför i denna riktning, att det hittillsvarande skyddet på bomullsgarn, 8 öre pr. skålpund på 1879 års tillverkning, som var

$14^{8}/_{10}$ millioner skålp., gör $1^{1}/_{5}$ million kronor, hvilket utgör ungefär samma belopp som samtlige arbetarne i bomullsgarnsfabrikerna haft i aflöning. Skyddet på raffinadsocker anser reservanten svårare att på siffran uträkna, men utan gensaga från vederbörande har man beräknat denna skyddstull till $2^{1}/_{4}$ öre pr. skålp. netto för fabrikanterne, hvilket på en tillverkning af 38 millioner skålp. år 1879 gör 850,000 kronor eller på 1000 arbetare 850 kronor pr. man.

Han söker äfven visa, huru tullen på en del varor, t. ex. på gröfre kläde, bomullsvaror m. m., derigenom att den utgår efter vigt och icke efter värde, verkar rent prohibitistiskt, omöjliggörande införsel och alltså fördyrande varorna för konsumenterna. Han framhåller, huru tullen å råsocker, fordom en ren finanstull, nu äfven kan anses som en skyddstull för hvitbetssockret, och likaså huru tullen å tobak från en ren finanstull småningom öfvergått till skyddstull för den svenska tobaksodlingen. Tullen å leksaker 150 öre mot 50 öre per kilo, anser han alldeles för hög. Han framhåller, att öfver 100 artiklar finnas i vår tulltaxa, som i tull inbringa under 1000 kronor årligen, deraf några gifva 1—4—7 kronor etc., och att det vore praktiskt riktigt om dessa artiklar blefve tullfria.

Vidare reserverar Herr Hedlund sig specielt emot, att emballage och omhöljen, såsom askar, hvilka hittills fått afdragas såsom thara, framdeles skulle medräknas i tullvigten.

Han slutar med den önskan, «att den tid ej måtte vara alltför aflägsen, då svenska folket och dess ombud komme till en klar insigt deraf, att det fria varuutbytet emellan folken är likaså välsignelserikt, som det fria

utbytet mellan enskilde.» Den naturliga arbetsfördelning, som deraf framkallas, yttrar Herr Hedlund, länder alla till fördel, och det beroende, hvari folken dermed komme att stå till hvarandra — på samma sätt som de enskilde, då de ej sjelfve kunna åstadkomma alla vilkor för de med bildningen och välståndet växande behofven — detta beroende skall visa för enhvar, att egen välfärd icke strider mot andras, utan tvärtom. Så skall äfven den rätta uppfattningen i afseende å den egna nyttan varda mägtigt medverkande till det stora mål: upprättande af ett stadgadt fredstillstånd mellan folken, som länge hägrat för menniskovännens blickar.»

Herr E. G. Boström deremot förer i sin reservation skyddsvännernas talan, i det han föreslår förhöjning å sulläder och bibehållande af de höga bomullsgarnstullarne samt att tull borde läggas å majs och risgryn; vidare yrkar han på tull å allt slags malen spanmål och malen krita jemte en förhöjning af vintullarne. Hvad de senare angår, hålla reservanterna på, att vin är just en artikel, som lämpar sig bäst för hög beskattning, enär den konsumeras af den förmögnare delen af befolkningen.

Då förslaget inkom till riksdagen, blef det der föremål för flera dagars öfverläggning. Nu inträffade det hittills icke sporda förhållandet, att andra kammaren biföll bevillningsutskottets förslag, afslående således alla utaf reservanterne gjorda yrkanden på tullsatser å mjöl och fläsk samt högre tull å sulläder; hvaremot första kammaren, hvars flertal hittills representerat den frihandelsvänliga uppfattningen inom riksdagen, biföll den yrkade förhöjningen å sulläderstullen samt å krita. Vid den härom verkställda gemensamma omröstningen emellan

kamrarne segrade andra kammarens beslut i fråga om sullädret och första kammarens i fråga om krita, varande alltså sistnämnda tullsats allt, hvad protektionismen kunde tillkämpa sig till ersättning af hvad den i andra hänseenden förlorat.

Här må icke lemnas oanmärkt, att protektionisterna, som i förra tider gjort borttagandet af tullen å alla lifsförnödenheter till ett oeftergifligt vilkor för möjligheten att nedsätta tullen å fabriksalster, numera med ifver omfattat sträfvandet att återinföra tullen just på lifsmedel, hvartill ju höra alla de ofvan nämnda jordbruksprodukterna. Förklaringen ligger deri, att man velat med denna eftergift åt jordbrukets förmenta fördel vinna riksdagens jordbrukare för högre tullsatser å vissa fabriksalster. Detta argument skulle i alla fall icke varit tillräckligt verksamt, så vida man icke dertill lagt ett annat, som slagit an på patriotismen, nemligen att genom höga tullsatser och dermed lagda hinder för införsel af främmande fabriksalster, «penningarna komme att stanna inom landet.» Detta gamla merkantilistiska argument, som spelat så stor rol inom statsekonomien, har, som man lätt kan föreställa sig, mycken betydelse hos en mängd af våra både större och mindre jordbrukare, och det är således mera underligt, att de protektionistiska syftena icke vunnit framgång, än att de hade stort hopp om en sådan.

De vigtigaste tullförändringar kunna sammanfattas i följande:

	1881 års tulltaxa.	1882 års tulltaxa.		
	öre	öre		
Garn: bomulls- ofärgadt.....	19	15	per kilo	
— — färgadt eller tryckt.......	33	30	—	
— Kamel- och ull alla slag ofärg. och oblekt.....	24	20	—	
— Linne, ofärgadt och oblekt......	24	20	—	
— — färgadt, blekt eller trykt...	47	40	—	
— Jute färgadt, blekt eller tryckt...............	12	10	—	
— segel eller bind- alla slag................	24	20	—	
Glas: Bunkar, burkar, buteljer och flaskor med inslipade proppar......	2	10	—	
— Apothekareståndkärl m. inbränd signatur......	2	10	—	
— Ljuskronglas (= andra slag)...............	12	35	—	
— Spegel- ofolierade, slipade och polerade af t. o. m. $^1/_2$ qv. m. yta	12	15	—	
af större dimensioner..	12	25	—	
— Spegel, folierade, af t. o. m. $^1/_2$ qv. m. yta	24	25	—	
af större dimensioner..	24	40	—	
Gryn, alla slag (inregistreringsafgift)...............	1	fritt	—	
Handskar..................	240	180	—	(Intet afdrag för asks och pappersomslag.
Hvetemjöl (inregistreringsafgift)...........	1	fritt	—	
Instrumenter: Taflar och Pianinon........	40 kr.	60 kr.	per stk.	
— Flyglar.......	60 kr.	100 kr.	—	
	öre	öre		
Krita (omalen och malen)...	Fri	$^1/_2$	per kilo	(för malen eller slammad.)
Leksaker...................	50	150	—	

	1881 års tull-taxa.	1882 års tulltaxa.		
	öre	öre		
Likör	76	120	per liter	
Majs, omalen och malen	1 ½	fritt	per kilo	
Oljor: feta: hamp-, kokosnöt-, palm- och Spermaceti, på fat	5	2	—	
— andra slag (utom lin-, rof- och raps) på fat	7	2	—	
— flygtiga (ej specificerade, flaskornas vigt inbegripen	60	100	—	
— petroleum	5	2	—	
Papper, andra slag, linieradt inbegripet	19	10	—	(Intet afdrag i vigten för närmaste emballage af askar eller papper.)
— Papperstapeter	19	13	—	
Silke, färgadt	94	100	—	
Trävaror, alla arbetade trävaror: snickare och stolmakarearbeten: af furu eller gran med eller utan betsning, målning eller lackering	2	2	—	a) af furu eller gran, utan betsning, målning eller lackering.
		4	—	b) med betsning, målning eller lakering.
— af alm, ask, björk, bok, ek, valnöt och andra inhemska träslag, med eller utan betsning, målning eller lackering eller med fanering af nämnda träslag	7	8	—	af alm, ask, björk, bok, ek och andra inhemska, ej specificerade träslag, massiva eller dermed fanerade.
— af mahogny, jakaranda och andra utländska träslag, massiva eller dermed fanerade, äfvensom arbeten, försedda med äkta eller oäkta förgyllning	12	15	—	af päron och valnöt samt af mahogny, jakaranda och andra utländska träsl., massiva eller dermed fanerade, äfvensom arbeten försedda med äkta eller oäkta förgyllning.

	1881 års tulltaxa.	1882 års tulltaxa.	
	öre	öre	
Trävaror, Möbler försedda med stoppning, men utan öfvertyg förtullas efter förestående bestämmelser.	utan förhöjning	med 20 % förhöjning	
— Möbler försedda med stoppning och öfvertyg förtullas med..	20 % förhöjning	40 % förhöjning	
Vin, alla slag t. o. m. 21 % alkoholhalt på Fastager per kilo.	16½	16½	alla slag t. o. m. 15 % alkoholhalt på fastager pr. Liter.
på Buteljer per liter.	21	16½	på buteljer pr. liter plus 1 öre för hvarje butelj.
— alla slag af mer än 21 % t. o. m. 25 % alkoholhalt på Fastager per kilo.	45	30	af mer än 15 % t. o. m. 25 % alkoholhalt; på Fat, större eller mindre per kilo.
på Buteljer per liter.	80	65	på andra kärl pr. liter
— alla slag af högre alkoholhalt än 25 % tullbehandlas som likör.			af högre alkoholhalt än 25 % tullbehandlas som likör.
Väfnader: Härå och specielt å linneväfnader förekomma ganska betydliga förändringar, men då dessa äro grundade på förändrade principer i afseende på varornas tullbehandling, kan svårligen någon komparativ jemförelse uppställas, utan måste man i hvarje särskildt fall jemföra de olika rubrikerna i 1881 och 1882 års tulltaxa med hvarandra.			

	1881 års tulltaxa.	1882 års tulltaxa.		
	öre	öre		
Mindre artiklar som blifvit betydligt nedsatta:				
Konstgjorda blommor	1000	250	per kilo	
Delar till do.	400	100	—	
Brefkuvert & Papperspåsar ..	24	20	—	(Afdrag i vigten göres ej för askar och pappersomslag.)
Bönor (inregistreringsafgift)..	1	fria		
Chokolad..................	70	50	—	(Afdrag i vigten medgifves ej för askar, papper eller dylikt omslag.)
Etiketter af papper.........	19	15	—	
Fisk: saltad eller inlagd: ansjovis, sardeller och tonfisk	60	20	—	(Kärlens vigt inberäknad.)
Frukter, Bär och Grönsaker, ej specificerade inlagda i bränvin eller ättika	50	30	—	
Färger: Blyhvitt, Zinkhvitt & Kremzerhvitt.......	7	5	—	
— Kochenilj	80	20	—	
Kimrök	14	5	—	
Snörmakarearbeten af hel- och halfsiden .	350	280	—	
Tråd: Bomulls- alla slag	47	40	—	
Linne- & Hamp- oblekt	47	40	—	
— blekt, färgad...	70	60	—	
Urverk, lösa eller oinfattade .	180	100	—	(Ej afdrag för askar och omslag.)
Väggur i foder af trä eller annat ej spec. slag..	50	47	—	
Vantar: Siden..............	350	280	—	(Afdrag för askar, pappersomslag och inlägg medgifves icke.)
andra slag	120	118	—	
Visitkort...	20	15	—	

På ett annat område segrade deremot den protektionistiska uppfattningen fullständigt och det just på grund af förutnämnda merkantilistiska argument. Det var i fråga om tillverkningsskatt å hvitbetssocker. Då vid slutet af 1860-talet man började i Sverige lifligt förorda odlandet af hvitbetor, kunde det ej undgå uppmärksamheten, att om denna odling toge stort omfång, skulle dermed den tullinkomst af 3—4 millioner, som landet drager af råsockertullen, kunna lida stort afbräck. Befolkningen komme att fortfarande vidkännas den gamla tullbeskattningen, hvarmed sockerpriset höjdes för konsumenterna med åtta till tio öre per skålpund, men någon statsinkomst uppstöde ej deraf, enär tullen komme att verka endast såsom skydd för hvitbetssockertillverkningen. Till förekommande af denna statens stora förlust vore det således nödvändigt att belägga nämnda sockertillverkning med en accis, som motsvarade tullafgiften. Den första motionen härom väcktes vid 1867 års riksdag, motionen upprepades 1868, och man lyckades då genomdrifva en hemställan till regeringen om frågans utredning. Ändtligen bragtes 1869 frågan derhän, att skattefrihet beviljades till 1. Juli 1873, efter hvilken tid en accis skulle erläggas under tre år, motsvarande $^1/_5$ af tullafgiften å råsocker, hvilken accis borde från 1. Juli 1876 till 1. Juli 1879 höjas til $^2/_5$, för att under tre år derefter höjas med ytterligare $^1/_5$ och från 1. Juli 1882 till 1. Juli 1885 med ytterligare $^1/_5$, hvarefter accisen skulle fortfarande utgå med de då uppnådda fyra femtedelarne af tullafgiften.

De lysande förhoppningarna å hvitbetsodlingen visade sig dock snart hafva varit bländverk; hvitbetsodlingen med dithörande fabriker bragte stora förluster

åt egendomsegare och affärsmän, som derpå inläto sig, hvartill orsaken låg deri, att de för odlingen använda jordrymderna icke genomgått den höga kultur, som betan kräfver. Vid början af 1880-talet återstod blott en enda hvitbetssockerfabrik, nemligen i Landskrona. Naturligtvis skulle denna omständighet framkalla klagomål öfver accisen, ehuru man likväl icke vågade tillskrifva företagens misslyckande denna afgift. — Å andra sidan hade också erfarenheten visat, att hvitbetssockertillverkningen väl icke komme att blifva så farlig för statsinkomsten, som man befarat. Det rönte således icke synnerligt motstånd vid 1879 års riksdag att få en förlängning på ytterligare 3 år af den accis utaf $^{2}/_{5}$, som fortgått sedan 1876 och hvilken bort 1879 höjas med ytterligare $^{1}/_{5}$. Emellertid borde med 1. Juli 1882 den uppskjutna förhöjningen inträda, och detta var något, som man från protektionistisk sida eller kanske rättare från hvitbetssockertillverkarnes sida önskade förebygga. På denna grund väcktes i begge kamrarne åtskilliga motioner i ämnet, hvilka gingo ut på att motverka förhöjningen på olika vägar. I bevillningsutskottet kom man till det resultat, att skatten skulle från och med 1. Juli 1882 till 1. Juli 1887 utgöra $^{5}/_{10}$, derifrån och till 1892 $^{6}/_{10}$, derifrån ytterligare till 1897 $^{7}/_{10}$, derifrån slutligen $^{8}/_{10}$, hvarvid man borde stanna. Mot detta utskottets förslag reserverade sig dels Herrar Bennich och Wærn samt Herr Hedlund, hvilken senare ville medgifva skattens höjning med $^{1}/_{10}$ hvart tredje år, men icke kunde gå in på en så lång tidrymd som 5 år för hvarje höjnings inträdande, och å andra sidan Herrar C. A. Jönsson och E. G. Boström, som icke ville medgifva någon förhöjning, utan önskade, att man fortfarande skulle stanna vid de $^{2}/_{5}$ delarne.

Under öfverläggningarna härom upplystes, att den förlust, som statsverket lidit från och med 1873, då hvitbetsodlingen började beskattas, till och med 1881 uppgått till i jemna tal 982,000 kronor, eller omkring 110,000 kronor om året, då man nemligen såsom förlust räknar skilnaden mellan den tullinkomst, som bort inflyta för det tillverkade sockret, och den erlagda skatten. Det upplystes tillika, att numera endast en fabrik, nemligen vid Arlöf i södra Skåne, fortfar med sin verksamhet.

Första kammaren biföll utskottets förslag, men andra kammaren Herrar C. A. Jönssons och E. G. Boströms reservationer, hvilken senare mening också segrade vid den gemensamma omröstningen emellan kamrarne.

Härvid inträffade, att en och annan, som ville häfda statens rätt i denna del, föredrog att rösta för den lägre accisen, framför det att binda staten vid en något högre för en tidrymd af 15 år. Argumenterna från andra kammarens flertals sida voro hufvudsakligen den förut omnämnda merkantilistiska satsen, att det vore en fördel att «penningarna stannade inom landet», genom att sockret här tillverkades, och det var fåfängt att söka öfvertyga landtmännen om, att det vore fördelaktigare att tillbyta sig socker mot spanmål, än att tillverka det förra så ogynnsamt, att staten dertill måste bidraga med ett skydd af öfver 100,000 kronor om året.

Förgäfves påvisades tillika, att en hvitbetsodling å säg 20,000 tunnland eller låt vara något mer skånsk åkerjord med dertill hörande sockertillverkning komme att beröfva staten en inkomst af omkring 4 mill. kr. eller lika mycket som det högt öfverklagade indelningsverket beräknats kosta. Skälet strandade mot argumentet: «penningar inom landet.»

De belgiske Statsjernbaners Godstaxter sammenlignede med de danske.

Af

Baneingeniør, cand. polyt. **W. Toussieng.**

Af en interessant Afhandling over de belgiske Godstaxter, som i Marts Maaned d. A. fandtes i «Annales des ponts et chaussées», meddeles nedenstaaende korte Uddrag, der formentlig er af Interesse for en Del af nærværende Tidsskrifts Læsere, særlig paa en Tid, hvor der som en Følge af Statens Overtagelse af de sjællandske Jernbaners Drift forestaar en Reform af de danske Jernbanetaxter. Samfærdselsforholdene i Belgien med dets heldige Beliggenhed, dets tætte Befolkning og storartede Industri have vel ikke Meget tilfælles med danske Forhold, men den Tanke, der ligger til Grund for de to Landes Jernbanedrift, hvorved dog særligt tænkes paa Statens Jernbaner, er saa nær den samme, at en Sammenligning mellem de belgiske og danske Statsbaners lokale Godstaxter kan være baade interessant og lærerig.

Ved Jernbaneanlægene i Belgien har man fra Begyndelsen af principmæssigt holdt paa, at Staten bør være Herre over samtlige Baner, og alene øjeblikkelige Vanskeligheder have nødsaget Regeringen til at over-

lade Anlæget og Driften af en Del af Jernbanenettet til Private. Allerede 1833 udtalte Regeringen under Debatten om de fremtidige Baneanlæg, at Anlæget skulde ske for Statskassens Regning, at Formaalet udelukkende skulde være at lette Landets industrielle og kommercielle Udvikling, og at der ikke vilde blive givet Koncession til Private. Med dette Formaal for Øje valgte man Mecheln til Midtpunkt for samtlige Jernbaneanlæg og byggede herfra først og fremmest Hovedlinjerne til Havnestæderne og Grænserne, saaledes mod Nord til Antwerpen, mod Vest over Gent og Brügge til Ostende, mod Øst over Löwen, Lüttich og Verviers til den tyske og mod Syd over Brüssel mod den franske Grænse.

Ved Fastsættelsen af Taxterne har man fulgt de samme Principer, og der spores i enhver Modifikation i Tarifen de samme Bevæggrunde; 1) at gjøre Belgien til Gjennemgangsled for Handelsforbindelsen mellem Nabolandene, særlig for Trafiken mellem England og Frankrig paa den ene og Tyskland paa den anden Side. 2) at ophjælpe Landets Industri ved at udvide Markedet for de indenlandske Produkter, forsaavidt Saadant er muligt at opnaa gjennem billige Taxter for de store Transportlængder.

Jernbanernes Anlæg og Drift bliver ikke betragtet som et industrielt Foretagende, hvorfor Spørgsmaalet om Anlægskapitalens Forrentning og om Nettoudbytte sættes i anden Linje.

Med en sjelden Udholdenhed har den belgiske Regering søgt at udfinde den Tarif, der bedst passede til Landets Forhold, den har fra 1837 til 1865 indført idelige Forbedringer og forsøgt alle tænkelige Systemer,

indtil den endelig fra sidstnævnte Aar og til den Dag i Dag væsenlig har beholdt den samme Tarif uforandret.

Indtil 1839 nøjedes man med at udleje Vognene til Afsenderen, der uden Hensyn til Varernes Beskaffenhed eller Værdi havde at betale en vis Fragt pr. Ton og pr. Km. De Afsendere, hvis Varer havde en ringere Vægt end den, der svarede til en hel Vognladning, henvendte sig til Kommissionærer, der opsamlede Varerne indtil der var en Vognladning til den samme Station. Vel kunde man forsende Stykgods til en Vægt af under 1000 Pd., men til en betydelig højere Taxt uden Hensyn til Varernes Værdi. Naar saaledes Taxten for Vognladningsgods var 0,134 fr. pr. Ton pr. Km., betaltes der for Stykgods 0,40 fr. pr. T. pr. Km.

Først efter 1848 finder en egentlig Klassifikation af Varerne Sted, og alle Taxterne før 1860 vare proportionale med Transportlængderne. Den første Differentialtaxt blev indført i Januar 1861, fordi Statistiken udviste, at 4de Kl. Gods som Stenkul, Kokes, Rujern m. m. gjennemsnitlig ikke transporteres udover 75 Km. Ved udenfor denne Grænse kun at belaste disse Varer med en ubetydelig Tillægstaxt, opnaaede man at udvide deres Transportrayon meget betydeligt. Efterhaanden indførtes Differentialtaxter ogsaa for de andre Vareklasser, hver Gang med en øjeblikkelig Nedgang i Indtægterne, hvilken Nedgang dog meget snart opvejedes af den betydelige Forøgelse af Trafiken.

Den nugjældende belgiske Tarif er indført 1880, men er i det Væsenlige af samme Indhold som Tarifen af 1865. Tarif Nr. 1 omfatter Expresgods, der leveres i Modtagerens Bopæl, omtrent svarende til

vore Frimærkepakker; men Portoen er meget højere og ikke konstant for alle Afstande. Tarif Nr. 2 finder Anvendelse paa Ilgods, hvis Vægt ikke maa overstige 400 Pd., og som ligeledes bringes hjem til Modtageren. Tarif Nr. 3 indeholder Taxterne for det egenlige Fragtgods, der inddeles i fire Klasser (se omstaaende Tabel).

Tillægstaxten af 2 C. pr. T. pr. Km. for 4de Kl. udover Transportlængder af 350 Km. synes at gjøre et Brud paa Tarifens Princip; men Forhøjelsen har maattet indføres for at tilvejebringe Overensstemmelse med Taxterne i en Specialtarif for en Del af 4de Kl.s Varer.

Mindre end 800 Pd, modtages ikke af 1ste Kl.s Varer uden at der betales for 800 Pd. eller Forsendelsen expederes som Ilgods. Af 2den og 3dje Kl.s Varer maa der svares Fragt efter 1ste Kl., saafremt Partiet er under 10,000 Pd., og et Parti 4de Kl.s Gods under 20,000 Pd. bliver at expedere efter Taxten for 3dje Kl. Disse strenge Minimumsbestemmelser give Jernbanen en ikke ubetydelig Indtægt, men de give ogsaa Anledning til, at Kommissionærer paatage sig saadanne Forsendelser under Minimumsvægten, hvorved Taxtdifferensen dels bliver en Fortjeneste for Kommissionæren, dels en Besparelse for Afsenderen.

Bestemmelsen om Minimumsvægt fører endvidere til en større Gjennemsnitsbelastning for de belgiske Godsvogne. I Aaret 1879 var Gjennemsnitsbelastningen for en Godsvogn paa efternævnte Baner som følger:

Jydsk-Fynske Statsbaner	2,23	Tons
Sjællandske Jernbaner	2,33	—
Fransk Østbane	3,50	—
— Vestbane	3,57	—
Paris-Lyon-Méditerranée	3,73	—
Belgiske Statsbaner	4,26	—

1ste Klasse.		2den Klasse.		3dje Klasse.		4de Klasse.	
Transportlængde. Km.	Taxt. Centimeter.	Transportlængde. Km.	Taxt. Centimeter.	Transportlængde. Km.	Taxt. Centimeter.	Transportlængde. Km.	Taxt. Centimeter.
0-5	konst. 50 pr. T.	0-5	konst. 40 pr. T.	0-5	konst. 30 pr. T.	0-24	6 pr. T. pr. Kil.
6-75	+ 10 pr. T. pr. Kil.	6-75	+ 8 pr. T. pr. Kil.	6-75	+ 6 pr. T. pr. Kil.	25-75	+ 4 — —
76-150	+ 8 — —	76-125	+ 4 — —	76-100	+ 3 — —	76-100	+ 2 — —
151-200	+ 6 — —	over 125	+ 2 — —	101-125	+ 2 — —	101-350	+ 1 — —
over 200	+ 4 — —			over 125	+ 1 — —	over 350	+ 2 — —
Minimum = 800 Pd.		Minimum = 10,000 Pd.		Minimum = 10,000 Pd.		Minimum = 20,000 Pd.	

En anden Bestemmelse, der ligeledes bidrager til en mere intensiv Benyttelse af de belgiske Godsvogne, er, at Fristen til en Vogns Læsning er indskrænket til 8 Timer, medens man dertil andet Steds indrømmer 24 Timer.

For at kunne overføre det belgiske System paa andre Landes Jernbanenet maa følgende Betingelser være opfyldte:

1) Banerne maa være Statsbaner og drives af Staten.

2) Staten maa have Evne og Vilje til om fornødent at give Afkald paa en Del af Anlægskapitalens Forrentning eller af Nettoudbyttet for derved at understøtte Landets kommercielle og industrielle Interesser.

3) Landets Jernbanenet maa ikke have en altfor stor Udstrækning og navnlig ikke tilstede for store Transportlængder.

4) Anlægskapitalen og Driftsudgifterne pr. Km. Bane maa ikke være for store.

Af de følgende Bemærkninger, som gaa ud paa at betragte de danske Jernbaner i Sammenligning med de belgiske og tildels enkelte andre fremmede Baner for hvert af ovenstaaende fire Punkter, turde det fremgaa, at det belgiske Tarifsystem netop maatte egne sig for de danske Statsbaner.

ad 1. I Slutningen af Aaret 1880 havde de belgiske Statsbaner en Længde af 2792 Km. eller 68 pCt. af det samlede Banenet, medens de danske Statsbaner i Slutningen af 1881 udgjorde 85 pCt. af hele Banenettet, efter at Staten ved Kjøb har erhvervet de sjællandske Jernbaner. I de store Lande er det forbundet med større Vanskelighed at samle de vigtigste Linjer

paa Statens Haand. I det tyske Rige har man gjort en Begyndelse med at faa flere vigtige Linjer ind under Statens Drift, men i flere andre Lande er man endnu ikke enig om, hvorvidt Banenettet bør drives af Staten eller overlades til store private Selskabér, der særlig i Henseende til Fastsættelse af Tariferne ere underkastede Regeringens Kontrol. I Frankrig er Stemningen saaledes meget delt, og det er oftere offenlig udtalt, at Republikens Finanser, paa Grund af den overordenlige Forøgelse af Statsgjælden, ikke vilde være i Stand til at magte den Opgave, ved Kjøb af de private Baner at blive Herre over Landets Jernbaner. Den største Del af de franske Jernbaner er i Hænderne paa sex store Selskaber, der ikke uden Regeringens Samtykke kunne foretage nogen Forhøjelse eller Nedsættelse i Taxterne, og Mange finde det ønskeligt, ikke alene at afstaa Driften af de nuværende franske Statsbaner til et syvende Selskab, men ogsaa at indlemme de Baner, der ifølge Freycinets store Arbejdsplan skulle bygges, i det ene eller det andet af disse Selskabers Net. Ved Drøftelsen af det samme Spørgsmaal henviser man ogsaa til, hvilke finansielle Vanskeligheder Belgien har haft af Statsbanernes Drift, og sikkert er det, at den belgiske Regering en enkelt Gang har været nødsaget til at forhøje Persontaxterne for at raade Bod paa Mindreindtægten paa Grund af den billige Godstarif; men man maa da ikke glemme, hvilket Opsving de af Staten ofrede Summer have givet Belgiens Industri og Handel.

ad 2. De jydsk-fynske Statsbaner maa siges særligt at være anlagte med det Maal for Øje at hjælpe paa Landets Handel og Opkomst i det Hele, hvoraf atter følger, at Banerne maa drives paa samme Basis.

De sjællandske Jernbaner ere snarere anlagte som et industrielt Foretagende, dog med Statens Rentegaranti. Hidtil har den danske Stats Finanser med Lethed kunnet bringe det Offer at give Afkald paa Forrentningen af en Del af Statsbanernes Anlægskapital, og den Frygt, som Modstanderne af Statsbanedriften have udtalt, at Regeringen under finansielle Forlegenheder vilde komme i den Fristelse at benytte Jernbanen som Skatteobjekt ved Tarifens Forhøjelse, er for Danmarks Vedkommende sikkert ugrundet.

ad 3. Den største Transportlængde er paa de belgiske Statsbaner c. 400 Km., og Maximaltransporten paa de danske Jernbaner er omtrent den samme, idet Afstanden mellem Frederikshavn og Vamdrup, der er c. 392 Km., maa anses for den rimeligste Maximumstransport for Gods. Afstanden mellem Kjøbenhavn og Esbjerg er c. 338 Km. Naar den belgiske Tarif udstrækkes over meget lange Afstande, f. Ex. over 1000 Km., da faar Taxtens billigste Del en saadan Overvægt, at hele Transportens Indtægt pr. Ton pr. Km. bliver lig eller mindre end Udgifterne pr. Ton og Km. Fra dette Punkt betaler Transporten sig ikke mere, altsaa er Tarifen for lav. Paa den anden Side formindskes ogsaa Udgifterne pr. Ton og Km., jo længere Gjennemsnitstransporten bliver pr. Ton, fordi en stor Del af Udgifterne, f. Ex. til Vedligeholdelse af selve Banelegemet, Banens Bevogtning, Expeditionen og Rangeringen paa Stationerne etc., er uafhængig af Transportens Længde. Hvert Aars Statistik giver Oplysning om, i hvilken Retning Tarifen bør modificeres.

• Middeltransportlængden var paa de efternævnte Banelinjer:

Jydsk-Fynske Statsbaner 1879........	78,94	Km.
Sjællandske Jernbaner s. A...........	52,73	—
Belgiske Jernbaner s A..............	69,64	—
Paris-Lyon-Méditerrancée 1878	183,00	—
Orléans s. A........................	204,00	—

Middeltransporten paa de belgiske Statsbaner ligger imellem de jydsk-fynske og de sjællandske Baners, men de store franske Selskabers Linjer have en saa meget større Gjennemsnitstransportlængde, at en direkte Overførelse af den belgiske Tarif vilde være ensbetydende med et stort finansielt Tab. Beregningen er for Aaret 1878 foretaget for det franske Nordbaneselskabs Linjer med følgende Resultat:

Middeltarifen var i 1878 for de belgiske Statsbaner.	4,85	C.
Middeltarifen for den franske Nordbanes Trafik samme Aar vilde have været, naar den belgiske Tarif lagdes til Grund	4,04	-
Virkelig Middeltarif efter Nordbanens egne Taxter	5,54	-
Mindreindtægt altsaa 1,50 C. pr. T. og pr. Km.		

Antallet af Kilometer-Tons var 1878 1,362,962,000, alene for det egentlige Fragtgods, saa at Tabet paa denne Del af Godstrafiken vilde beløbe sig til 20,440,000 fr.

ad 4. Naar man betragter omstaaende Tabel over Anlægsomkostningerne pr. Km. Bane i de forskjellige Lande, vil det ses, at Danmark ogsaa i denne Henseende er forholdsvis gunstigt stillet, naar Talen er om Anvendelsen af et billigt Taxtsystem. Kun Norge med sine tildels smalsporede Baner kan opvise en mindre Anlægskapital pr. Km.

Norge................	Anlægskapital	65,600	Kr. pr.	Km. Bane
Danmark..............	—	86,000	—	—
Sverige...............	—	98,000	—	—
Italien................	—	180,000	—	—
Belgien...............	—	207,000	—	—
Preussen..............	—	224,700	—	—
Holland...............	—	226,800	—	—
Frankrig..............	—	335,000	—	—
Storbritannien.........	—	422,000	—	—

Opgjørelsen af hvert forløbet Aars Driftsudgifter pr. Tons og pr. Km. Gods kan tjene til Vejledning ved Bedømmelsen af, i hvilke Retninger Tarifen bør modificeres, nemlig ved Sammenligning med samme Aars Indtægt for Godstransporten pr. Ton og pr. Km.

For at kunne beregne hvormeget 1 Ton Gods i Gjennemsnit har kostet Jernbanen at transportere 1 Km., gaar man i Almindelighed ud fra den Forudsætning, at Transporten af en Passager foranlediger omtrent samme Udgift som af 1 Ton Fragtgods. Denne Sætning er fremgaaet af statistiske Beregninger over de østerrigske Statsbaners Driftsresultater og er bleven bekræftet ved Beregninger, som Selskabet Paris-Lyon-Mediterranée har foretaget for Aaret 1877, hvoraf Resultatet var for det hele Banenet:

Udgifterne for Transporten af een Rejsende = 2,55 C. pr. Km.
— - 1 T. Fragtg. = 2,66 - —

Efterstaaende Tabel viser Indtægten og Udgiften for Transport af Fragtgods pr. Ton og pr. Km. paa forskjellige Linjer i Aaret 1879.

	Udgift pr. T. og pr. Km.	Indtægt pr. T. og pr. Km.
Sjællandske Jernbaner	2,12 Øre	7,86 Øre
Jydsk-Fynske Statsbaner	3,33 —	6,24 —
Belgiske Statsbaner.............	2,02 —	3,57 —

	Udgift pr. T. og pr. Km.	Indtægt pr. T. og pr. Km.
De store franske Selskaber	2,05 —	4,04—4,53 Øre
Tyske Jernbaner	1,68 —	4,05 Øre
Badensiske Statsbaner............	2,18 —	5,26 —
Baierske —	1,90 —	4,56 —
Østrigsk Jernbaneselskab........	2,37 —	5,70 —

Tabellen viser, at af alle de deri optagne Linjer have de belgiske Statsbaner den mindste Gjennemsnitstarif; men desuagtet have disse Baner samme Aar forrentet deres Anlægskapital med 3,65 pCt.

Sammenligning mellem de belgiske og danske Godstaxter. Det belgiske Tarifsystem passer efter foranstaaende Bemærkninger ganske godt til danske Forhold, og i Virkeligheden have vi det samme System, da i hvert Tilfælde samtlige i de danske Tarifer indeholdte Godstaxter ere Differentialtaxter. En direkte Sammenligning vil vise, at Forskjellen for de danske Statsbaners Vedkommende ikke er meget betydelig.

Transport-længde.	Sjællandske Jernbaner				Jydsk-Fynske Statsbaner			
	Taxt pr. Ton og pr. Km. i Øre				Taxt pr. Ton og pr. Km. i Øre			
	Kl. IV	V	VI	VII	II A	II B	II C	II D
38 Km.	7,89	7,02	6,02	5,26	6,49	5,26	4,08	3,66
75 —	7,02	5,48	4,58	3,50	5,54	4,18	3,07	2,71
100 —	6,17	4,70	4,02	2,91	5,00	3,81	2,76	2,48
150 —	5,26	4,04	3,45	2,27	4,44	3,33	2,38	2,13
173 —	4,98	3,85	3,30	2,08	4,26	3,18	2,39	2,06

Transport-længde.	Jydsk-Fynske Statsbaner				Belgiske Statsbaner			
	Taxt pr. Ton og pr. Km. i Øre				Taxt pr. Ton og pr. Km. i Øre			
	Kl. II A	II B	II C	II D	1ste	2den	3dje	4de
100 Km.	5,00	3,81	2,76	2,48	7,36	5,76	4,50	3,24
200 —	4,09	3,04	2,32	1,98	6,30	3,78	2,70	1,98
300 —	3,78	2,78	2,18	1,84	5,15	2,99	2,04	1,55
400 —	3,59	2,62	2,10	1,76	4,59	2,60	1,71	1,44

I den første Tabel fremtræder Forskjellen mellem den private Drift og Statsdriften, hvorved endnu maa erindres, at de sjællandske Jernbaners Anlægskapital er betydeligt større pr. Km. end de jydsk-fyenske Statsbaners. Lige saa berettiget den højere Tarif for de sjællandske Baner altsaa hidtil har været, lige saa naturligt er det nu, at Staten, ved Udstedelsen af en ny Tarif, der siges at skulle træde i Kraft den 1ste Oktbr. d. A., bringer Taxterne i Overensstemmelse med de jydsk-fynske Statsbaners *),

Den anden Tabel viser, hvor liberal en Tarif for Fragtgods der er i Brug ved de jydsk-fynske Statsbaner, da den i alt Væsentligt er lavere end den belgiske, der dog i Udlandet anses for saa moderat, at den ikke uden finansiel Ruin vilde kunne indføres paa f. Ex. de store franske og østerrigske Selskabers Linjer. Dersom Forandringer skulde indføres, maatte de da gaa ud paa, 1) en Formindskelse af Taxten udover 200 Km. for Kl. II D, hvoraf navnlig Tørv, Brænde, Mursten, Brosten, raa Granitsten, Skjærver, Jord, Mergel, Gjødning m. m. vilde nyde Gavn, 2) en Forhøjelse af Taxten for de to første Klasser for Transporter under 200 Km., af hvilke to Forandringer ingen vilde støde an mod den Regel, at Transporttaxten skal være, hvad hver Vare er i Stand til at bære.

Aarhus, den 7de September 1882.

---

*) Anm. Nærværende Artikel var, som Dateringen udviser, skrevet, forinden den ny Tarif for de sjællandske Statsbaner var at faa i Boghandelen.

Red.

Høsten i Danmark i 1881.

Den af det statistiske Bureau udgivne Beretning om Høsten i Danmark i Aaret 1881, dateret Juni 1882, (i «Statist. Meddelelser» 3dje R. IV) indeholder bl. A. Følgende:

Af de fra Landets forskjellige Amter til det statistiske Bureau indsendte Beretninger fremgaar det, at Høsten i Aaret 1881 i det Hele taget kun har givet et meget utilfredsstillende Resultat, idet ikke alene Kvantiteten af de forskjellige Kornsorter har været temmelig ringe, men ogsaa Kvaliteten af de fleste Sædarter er bleven mindre heldig. For Landet i sin Helhed maa Udfaldet af Høsten antages at staa under en Middelhøst baade med Hensyn til Vintersæden og til Vaarsæden, og hvad Vintersæden angaar, maa Hveden endog anses for at være tildels mislykket, i det Mindste i de Egne af Landet, hvor Hvededyrkningen har størst Betydning. Høhøsten har ligeledes med Hensyn til Kvantiteten i det Hele kun givet et ringe Udbytte, hvorimod denne Afgrøde med Hensyn til Kvaliteten dog synes i flere Egne af Landet at være ret vellykket. — Naar Udfaldet af Aarets Høst saaledes i Almindelighed maa anses for at være middelmaadig, ligger Grunden hertil allerede for en stor Del i de ugunstige Betingelser,

hvorunder Sæden udviklede sig, men fornemlig tillige i de højst uheldige Vejrforhold, hvorunder Indhøstningen af de forskjellige Kornsorter næsten overalt fandt Sted. Vinteren begyndte nemlig i Efteraaret 1880 tidlig med usædvanlig streng Kulde og vedvarede langt ind i de tre første Maaneder af Aaret 1881, og da Foraaret dernæst vedblev at være koldt og tørt, blev Vintersæden i Almindelighed trykket i sin første Udvikling og henad Midten af Foraaret paa mange Steder endog helt ødelagt. Som en Følge af Foraarets Kulde og Tørke blev Vaarsæden derhos i Almindelighed lagt temmelig sent, hvorfor Spirerne ogsaa først kom frem af Jorden, da Vejret henimod Slutningen af Maj Maaned blev noget varmere. I Juni Maaned indtraf nu atter Tørke, ledsaget af flere kolde Perioder, hvori Kornet blev trykket, saa at det i Almindelighed stod tyndt og kort, indtil endelig Juli Maaned bragte frugtbarere Vejr, der medførte gode Virkninger for Sædens Modning. I de første otte Dage af Avgust Maaned holdt Vejret sig endnu nogenlunde tørt, men fra den 9de Avgust til den 20de September indtraf der en saa vedholdende Regntid, at der kun fandtes faa Dage, paa hvilke der ikke faldt Regn et eller andet Sted i Landet, og paa mangfoldige Dage i dette Tidsrum var Nedbøren ikke alene usædvanlig stærk, men tillige udbredt næsten over hele Landet. Under saadanne Forhold, der netop indtraf og fortsattes gjennem hele den egenlige Høsttid, maatte derfor ogsaa Indbjærgningen af Sæden i Aaret 1881 blive ualmindelig besværlig, og Kvaliteten af alle Kornsorter er følgelig i det Hele taget bleven betydelig forringet, ligesom ogsaa Halmen i Almindelighed er bleven udvasket og har tabt meget af sin Foderværdi. Kun

paa de færreste Steder lykkedes Indhøstningen noget bedre, hvor man enten, som paa sine Steder paa de sydlige Øer, fik den større Del af Rugen i Hus, inden Regnen begyndte, eller, som paa flere Steder i Jylland, først efter Regntidens Ophør, i Slutningen af September Maaned, bragte Havren tør ind. Ligesom Høsten i 1881 i Almindelighed begyndte senere end ellers, nemlig ind imod Midten af Avgust Maaned, saaledes blev den ogsaa i Reglen først sent tilendebragt, henad Slutningen af September Maaned, og paa adskillige Steder i det nordlige Jylland endog først i Begyndelsen af Oktober Maaned. Indhøstningens usædvanlige Vanskelighed stiller saaledes Aaret 1881 ikke alene i stærk Modsætning til Aaret 1880, da Høsten netop blev særdeles tidlig bragt tilende under ualmindelig heldige Vejrforhold, men det fremhæves endog i flere Beretninger, at der siden Midten af dette Aarhundrede næppe har været noget Aar, der har fremvist saa besværlige Indbjærgningsforhold som 1881.

I Amternes Høstberetninger hedder det bl. A.: «at det er længe siden, at Høsten i dette Amt [Præstø] gjennemgaaende har givet saa utilfredsstillende Resultater som» i 1881; at «Høsten formentlig maa regnes til de mindst gode Aaringer i den sidste Halvdel af dette Aarhundrede» (Maribo Amt); at den er «langt under et Middelaar saavel i kvantitativ som i kvalitativ Henseende» (Holbæk); at «Aarets Resultat anses af Mange som det sletteste i det sidste Tiaar» (Sorø); at «Høsten var maadelig», ja Aaret «ganske abnormt, saaledes at selv ældre Folk vel neppe kunne erindre noget lignende, Alt har været saa tvært som muligt for Landbruget, saa at Avlen i sin Helhed fylder lidt, meget lidt» (Aalborg). Og saa-

ledes gjennemgaaende fra de forskjellige Amter, kun med Undtagelse af Thisted Amt, hvor Bedømmelsen af Høsten 1881 lyder endel gunstigere.

Udbyttet af de enkelte Sædarter karakteriseres saaledes:

Hveden ringe Kvantitet, simpel Kvalitet, den Kornsort, som har lidt mest under Aarets uheldige Vejrforhold. Rugen Middel-Kvantitet, paa Øerne god Kvalitet, i Jylland temmelig simpel. Byggen Middel-Kvantitet, mindre heldig Kvalitet. Havren neppe Middelhøst, hverken med Hensyn til Kvantitet eller Kvalitet.

Høstudbyttet beregnes nu for Danmark i Aaret 1881 saaledes:

			til en Værdi af		af den samlede Værdi
			Kr.		pCt.
af Hvede	785,982	Tdr.	14,389,451	ɔ:	4,93
- Rug	4,154,740	—	60,254,168	-	20,66
- Byg	5,387,141	—	62,905,994	-	21,57
- Havre	7,381,003	—	58,982,355	-	20,23
- Boghvede	196,712	—	2,040,475	-	0,70
- Ærter og anden Bælgsæd	415,404	—	6,444,866	-	2,21
- Blandsæd til Modenhed	955,237	—	9,121,272	-	3,13
- Kartofler	3,009,374	—	12,785,206	-	4,38
- Andre Rodfrugter ..	3,215,317	—	3,555,421	-	1,22
- Raps	8,281	—	190,463	-	0,07
- Agerhø	555,229	Læs à 1000 Pd.	25,689,275	-	8,81
- Enghø	1,015,206	— —	35,269,834	-	12,09
			291,628,780	ɔ:	100,00

Den samlede Bruttoværdi af Høsten i 1881 udgjør saaledes en Sum af noget over 291,6 Millioner Kroner,

nemlig 156,1 Million Kr. for Øerne og 135,5 Mill. Kr. for Jylland. Sammenlignet med Aaret 1880 giver dette en Mindreindtægt for hele Landet af 49,8 Mill. Kr., for Øerne af 34,6 Mill. Kr. og for Jylland af 15,2 Mill. Kr.; i 1880 beregnedes nemlig Værdien at udgjøre for hele Landet 341,4 Mill. Kr., for Øerne 190,7 Mill. Kr. og for Jylland 150,7 Mill. Kr. Ved denne betydelige Mindreindtægt i 1881 maa det imidlertid vel erindres, at Aaret 1880, hvormed her er sammenlignet, netop var et undtagelsesvis fortrinligt Høstaar, og derfor ikke med Føje kan anlægges som god Maalestok, hvorvel det altid har sin store Interesse at se, hvorledes det sidste Aars Høst stiller sig til det nærmest foregaaende Aars. En rigtigere Vurdering af Høsten i 1881 vil fremkomme ved en Sammenligning med Gjennemsnitsudbyttet af det sidste Femaar, og nedenfor opstilles derfor Gjennemsnittet af 1877—81 ved Siden af Værdierne for de enkelte Aar 1881 og 1880.

Høsten indbragte:

	i 1881		i 1880		i Gjennemsn. af 1877-81	
for hele Landet...	291,6	Mill. Kr.	341,4	Mill. Kr.	291,5	Mill. Kr.
- Øerne........	156,1	—	190,7	—	165,3	—
- Jylland.......	135,5	—	150,7	—	126,2	—

Heraf vil det ses, at Aaret 1881 for hele Landet under Et i Virkeligheden har været ét Gjennemsnitsaar, naar de indhøstede Kvantiteter værdsættes efter Aarets Priser; ja af de enkelte Aar i det sidste Femaar er det endogsaa det, der med Hensyn til Værdiudbyttets Størrelse kommer 1880 nærmest; de 3 første have alle staaet under Gjennemsnitsværdien. Anderledes stiller Forholdet sig derimod, naar man betragter

Øerne og Jylland hver for sig; medens Værdiudbyttet nemlig for Øerne viser sig 9,2 Mill. Kr. lavere end Gjennemsnittet, er det omvendt for Jylland 9,3 Mill. Kr. højere. Aaret 1881 har altsaa ingenlunde for Jylland været noget daarligt Aar, men endog staaet ikke saa lidet over et Gjennemsnitsaar; og det er saaledes kun for Øerne, at dette Aars Høst har været særlig uheldig, og det i den Grad, at Værdiudbyttet for disse endogsaa har været lidt lavere end i det daarligste af de fem Aar, 1879, hvor Værdien for Øerne blev beregnet til 156,5 Mill. Kr. og for Jylland til kun 108,9 Mill. Kr. Dette saa ugunstige Resultat for Øerne i 1881 skyldes navnlig den mislykkede Hvedehøst og det tarvelige Udbytte af Agerhøet (paa Øerne).

Værdiudbyttet af de enkelte Sæd- og Plantearter (ordnede efter Værdiernes Størrelse for 1881) har i hele Landet været følgende:

	i 1881		i 1880		i Gjennemsn. af 1877-81	
af Byg	62,9	Mill. Kr.	77,6	Mill. Kr.	65,5	Mill. Kr.
- Rug	60,8	—	72,7	—	54,0	—
- Havre	59,0	—	66,4	—	57,1	—
- Enghø	35,8	—	29,7	—	28,6	—
- Agerhø	25,7	—	28,3	—	30,1	—
- Hvede	14,4	—	25,0	—	21,8	—
- Kartofler	12,8	—	14,9	—	11,3	—
- Blandsæd t. Modenhed	9,1	—	10,8	—	9,3	—
- Bælgsæd	6,4	—	7,9	—	6,1	—
- Rodfrugter (u. Kartofler	3,6	—	5,3	—	5,8	—
- Boghvede	2,0	—	2,6	—	2,1	—
- Raps	0,3	—	0,3	—	0,8	—

Altsaa alene Enghø har i 1881 givet et større Udbytte end i 1880; alle de andre anførte Planter derimod et mindre.

At Værdiudbyttet af Høsten i Aaret 1881 staar saa langt under det foregaaende Aars og i det Hele taget ikke kan hæve sig over et Gjennemsnitsaars, er hovedsagelig begrundet i, at selve Størrelsen af Avlen gjennemgaaende har været betydelig mindre end i 1880. For Rugen og Byggen har vel ogsaa Priserne været medvirkende, idet Gjennemsnitspriserne paa disse ifølge Kapitelstaxterne kun have været henholdsvis 14,78 Kr. og 11,39 Kr. pr. Td. i 1881 mod henholdsvis 16,7 Kr. og 12,10 Kr. pr. Td. i 1880. Omvendt har Prisen paa Havre og ligeledes paa Hvede været lidt højere i 1881 end i 1880, nemlig henholdsvis 7,99 Kr. og 18,28 Kr. pr. Td. i 1881 mod 7,78 Kr. og 17,82 Kr. pr. Td. i 1880; for Hveden beløb Udbyttet i Tdr. sig i 1881 kun til 0,8 Mill. mod 14 Mill. Tdr. i 1880. For Agerhø har Prisen været ansat betydelig højere end i 1880, men der er kun høstet 0,6 Mill. Læs (nemlig 0,4 paa Øerne, 0,2 i Jylland) imod 0,8 Mill. Læs i 1880 (hvoraf 0,6 paa Øerne, 0,2 i Jylland). Af Enghø er der vel ogsaa i 1881 høstet noget mindre end i 1880, nemlig 1,0 Mill. Læs mod 1,1 Mill. Læs, men da Prisen her ligeledes har været ansat ikke saa lidt højere end i 1880, er der alligevel for denne Plantearts Vedkommende fremkommet en Værdiforøgelse i 1881.

For de enkelte Aar af Femaaret 1877—81 har Høstudbyttets Værdi været følgende:

Høsten	i 1877	havde en Værdi af	273,0	Mill. Kr.
—	- 1878	—	286,1	—
—	- 1879	—	265,8	—
—	- 1880	—	341,4	—
—	- 1881	—	291,6	—

Anmeldelse.

Th. Sørensen: Statistik over Ulykkestilfælde under Arbejde. Kbhvn. 1882. C. A. Reitzel. 103 Sider 8vo.

Anmeldt af

Harald Westergaard.

Det Spørgsmaal, som Forfatteren har behandlet, hører til dem, som man for Øjeblikket har mest Interesse af at se løst, og som man paa den anden Side endnu kun véd overordenlig lidet om. Trods den store Literatur, der er fremkommen i de senere Aar, især i Tyskland, om Ulykkestilfælde under Arbejde, er der kun bragt faa statistiske Data frem af nogen Paalidelighed og Brugbarhed. Og et omfattende statistisk Materiale har sin store Betydning. Dels kan man ofte ved Undersøgelsen af de forskjellige Arter af Ulykkestilfælde paavise, hvorledes de helt eller delvis kunne forebygges, og dels tjener et saadant Materiale til Beregning af Præmier for Forsikring mod Ulykkestilfælde, hvad der her hjemme ikke har saa lidet at sige, idet denne Forsikringsart, navnlig ved Selskabet Winterthurs Virksomhed har faaet en ikke ringe Udbredelse og forhaabenlig i Fremtiden vil blive endnu almindeligere. Hvad det i saa Henseende endnu skorter paa er Landbrugernes Deltagelse, der af nærliggende Grunde hidtil kun har været ringe og knap har været ønsket af Forsikringsselskaberne. Navnlig i denne Henseende yder Afhandlingen værdifulde Bidrag, hvis Brugbarhed forøges ved de Oplysninger om Størrelsen af de forskjellige Befolkningsgrupper, som det statistiske Bureau med sædvanlig Velvilje har forsynet Forfatteren med.

Hr. Sørensen, der er praktiserende Læge i Hobro, har, som det vil erindres, tidligere leveret et Par interessante Studier over Arbejdernes Kaar og derved givet Borgen for solid og samvittighedsfuld Behandling af de Opgaver, som

han indlader sig paa. Materialet, der omfatter Aaret 1880, er tilvejebragt ved Hjælp af Schemaer, der have været omsendte til samtlige praktiserende Læger i Jylland. Det tør antages, at saagodtsom alle Ulykkestilfælde ere medtagne, i hvert Fald de mere alvorlige, altsaa de, som Sygekasserne ikke kunne indlade sig paa at betale tilstrækkelig Erstatning for. Selvfølgelig er det kun et begrænset Materiale, og man maa ønske, at Forfatteren ikke vil sky den Ulejlighed at fortsætte Arbejdet gjennem flere Aar og udstrække Undersøgelsen til at omfatte hele Landet og alle Arter af Ulykkestilfælde (baade udenfor og under Arbejdet). Men allerede som det er, yder Materialet væsenlige Bidrag til Opgavens Løsning.

Som et Exempel paa de Anvendelser, man kan gjøre af Afhandlingen, skal jeg nævne den lille Betænkning, hvormed jeg har forsynet Lovforslaget om Oprettelsen af en almindelig Alderdomsforsørgelseskasse. Jeg kom her til det Resultat, at der aarlig vilde indtræffe 100—150 Ulykkestilfælde med fuldstændig Invaliditet til Følge. Sørensen har 64 Tilfælde af Invaliditet for Jylland, og det ser altsaa ud, som om mit Skjøn nærmer sig til Sandheden, skjønt de Forudsætninger, der ledede mig til denne Slutning, vare temmelig løse og tildels viser sig at være urigtige.

Jeg skal iøvrigt ikke gaa nærmere ind paa de Resultater, som Forfatteren kommer til, men blot gjøre en lille Prøve paa Materialets Nøjagtighed. Efter «Winterthur»s Oplysninger om Skader i Danmark i 1881 (under og udenfor Arbejdet) er den gjennemsnitlige Varighed af Erhvervsudueligheden 29½ Dag og med Udeladelse af de Tilfælde, der ikke vare over en Uge 35½ Dag. Sørensen kommer til det Resultat, at Arbejdsudygtigheden for sidste Tilfældes Vedkommende varer 28½ Dag, hvad der ikke er en daarlig Uoverensstemmelse, naar man betænker, at de to Erfaringsrækker ikke ere ganske ens og tilmed temmelig begrænsede, og at Begrebet Arbejdsudygtighed er meget vagt. hvad der navnlig har Betydning overfor et Selskab, der har et saa godt Navn for Liberalitet som Winterthur.

Ny udenlandsk Literatur.

Handbuch der politischen Oekonomie in Verbindung mit... herausgegeben von Dr. Gustav Schönberg. Tübingen, Verl. d. Laupp'schen Buchhandl. 1882. I—II. (1244 + 663 S.)

Dette store, særdeles fortjenstlige Værk behandler i sin første Del Nationaløkonomien i fire og tyve Kapitler, nemlig:

I. den økonomiske Virksomhed, ved Schønberg;
II. den politiske Økonomis Historie, ved H. v. Scheel;
III. Socialismen og Kommunismen, ved Samme;
IV. Nationaløkonomiens Grundbegreber, ved Fr. J. Neumann;
V. den økonomiske Produktion i Almindelighed, ved Fr. Kleinwächter;
VI. Prisens Bestemmelse, ved Fr. J. Neumann;
VII. Penge- og Møntvæsen, ved E. Nasse;
VIII. Kredit- og Bankvæsen, ved Ad. Wagner;
IX. Transport- og Kommunikationsvæsen, ved E. Sax;
X. Maal og Vægt, ved L. Jolly;
XI. den nationaløk. Fordeling, ved Th. Mithoff;
XII. Det økonomiske Forbrug, ved W. Lexis;
XIII. Landbruget, ved Th. Frhr. v. d. Goltz;
XIV. Agrarpolitiken, ved A. Meitzen;
XV. Skovbruget, ved Joh. Helferich;
XVI. Fiskeriet, ved B. Bennecke;
XVII. Bjergbruget, ved R. Klostermann;
XVIII. Industrien, ved G. Schönberg;
XIX. det industr. Arbejderspørgsmaal, ved L. Brentano;
XX. Patent-, Mønster-, Mærke-, Firmabeskyttelse, ved R. Klostermann:

XXI. Handelen, ved W. Lexis;

XXII. Forsikringsvæsenet, ved Ad. Wagner;

XXIII. personlige Tjenesteydelser, ved Schönberg og Jolly;

XXIV. Befolkningslære, ved G. Rümelin.

Denne første Del optager hele første Bind, 1244 store, tættrykte Sider. I det andet Bind optage Finansvidenskaben anden Del S. 1—462 og Forvaltningslæren tredje Del S. 465—638; endelig Sagregisteret S. 639—663. Finansvidenskaben falder i ti Afsnit, nemlig:

I. Finansvidenskabens Væsen, Opgaver og Historie, ved F. H. Geffcken;

II. Statsudgifterne, ved Samme;

III. Statens Erhvervsindkomster, ved H. v. Scheel;

IV. Gebyrerne, ved K. Fr. Schall;

V. almindelig Skattelære, ved Joh. Helferich;

VI. speciel Skattelære, de direkte Skatter, ved Ad. Wagner;

VII. Forbrugsskatter, ved Schall;

VIII. Told og Roesukkerskat, ved K. V. Riecke;

IX. Omsætnings- og Arveafgifter, ved Schall;

X. Finansøkonomiens Ordning og den offenlige Kredit, ved Ad. Wagner.

Forvaltningslæren bestaar endelig af sex Afsnit, nemlig:

I. Statistik, ved Rümelin;

II. Avtoritetsorganisationen og Forvaltningen i det Indre, ved G. Meyer;

III. Sundhedspleje og -politi, ved Jolly;

IV. Jagtpoliti, ved Samme;

V. Fattigpleje og -politi, ved E. Löning;

VI. Sædelighedspoliti, ved Samme.

Ved dette store Værk er der blevet afhjulpet et føleligt Savn, — Savnet af en fyldig Fremstilling omfattende den politiske Økonomis hele Omraade og staaende paa Højde med Videnskaben i dens nuværende Skikkelse. De nationaløkonomiske Haandbøger, der hidtil stod til vor Dis-

position, vare dels forældede, dels saare ufuldstændige. Ved en Mængde Spørgsmaal maatte man, naar man ønskede Oplysning om dem, ty til Monografier. Derved, at den foreliggende Haandbog ikke er udarbejdet af en enkelt Mand, men af mere end en Snes forskjellige Forfattere, har det vel ikke kunnet undgaas, at Enheden og Ensartetheden i Fremstillingen undertiden noget mangler; men fra Redaktionens Side er der aabenbart gjort alt Muligt for i det størst mulige Omfang at bevare Enhed. I ethvert Fald er der blevet opnaaet, at de enkelte Afsnit til Fremstiller have faaet Videnskabsmænd, der netop i en ganske særlig Grad her vare kompetente: Landbruget er blevet behandlet af Avtoriteter som v. d. Goltz og Meitzen, Skattelæren af Wagner m. Fl., Kredit- og Bankvæsenet og Forsikringsvæsenet ligeledes af Wagner, Kommunikationsvæsenet af Sax, Arbejderspørgsmaalet af Brentano, og saaledes gjennemgaaende: den rette Mand paa det rette Sted. Disse Forfattere ere, som den ovenanførte Indholdsangivelse udviser, valgte uden afgjørende Hensyn til deres Partistilling, men i Kraft af deres specielle Kompetence.

Trods al anvendt Omhu fra Redaktionens Side paa at opnaa Fuldstændighed lader Tilstedeværelsen af enkelte Huller sig dog ikke nægte: det i Nutiden og da navnlig i Tyskland saa ivrigt diskuterede Spørgsmaal om Arbejdsherrernes Erstatningspligt berøres saaledes kun flygtigt, og den ligeledes saa ivrigt debatterede Værnepligtsskat er mærkelig nok ikke bleven tagen med. Men de Mangler, der maatte kunne paavises, være sig med Hensyn til Enheden eller Fuldstændigheden, ville dog ikke kunne forhindre, at Haandbogen paa det Varmeste bør anbefales baade dem, der videnskabeligt sysle med Nationaløkonomi, og dem, der under deres Færden i det praktiske Liv føle Trang til nationaløkonomisk Oplysning. Haandbogen fortjener en betydelig Udbredelse, og vil sikkert ogsaa faa den, trods de 36 eller 40 M., den koster resp. uindbunden og indbunden. *A. P.-St.*

Smaa Meddelelser.

Nekrolog. J. N. Mohn indtraadte i det norske statistiske Bureaus Tjeneste i 1870, 31 Aar gammel, og forblev der til sin Død d. 16. Febr. d. A. I Nr. 4 af de af det norske statistiske Centralbureau udgivne «Meddelelser» har Direktør A. N. Kjær gjort Rede for Mohns statistiske Virksomhed, — en «Virksomhed, der har været af en saadan Betydning for det statistiske Bureau og for den statistiske Forskning i Norge, at den hører med til sammes Historie». Der tilkommer Mohn «en væsenlig Andel i Fortjenesten af, at den norske statistiske Forskning og Literatur er arbejdet op til den respektable Højde, hvorpaa den nu befinder sig. Hans Interesser og Evner forenede sig for paa dette Felt at gjøre hans Arbejde frugtbart. For det Første besad han — foruden en næsten skrupuløs Nøjagtighed og Samvittighedsfuldhed — et usædvanligt nøje Kjendskab til Norge og dets Næringsveje, der gav ham en særegen Evne til paa Forhaand at kunne bedømme Værdien af de Materialier, der stod til hans Raadighed. Han var desuden ingen tør Statistiker, ingen aandløs Beundrer af stive Talrækker. Tværtimod havde hans grundige statsvidenskabelige Studier givet ham en dyb Forstaaelse af Statistikens virkelige Betydning og Evnen til at se det sociale og økonomiske Liv, som i Tallene finder sit Udtryk; han forstod med andre Ord at «læse Tal». Mohn fandt ogsaa, da han i 1870 traadte ind i det daværende statistiske Kontor under Indredepartementet, et rigt Felt for sin Arbejdskraft. Dette Kontor var dengang meget tarve-

ligt udstyret, og naar man gjennemlæser Departementets Foredrag om Oprettelsen af det Embede, som Mohn dengang overtog, faar man et stærkt Indtryk af, at der var meget at udrette. Og det tør vel trygt siges, at Mohn har mer end fyldestgjort de Forventninger, man dengang nærede om ham.» «I det Hele taget er der faa Felter af det statistiske Bureaus hele Virksomhed, hvor han ikke direkte eller indirekte har efterladt sig Spor.» Af «Norges officielle Statistik» har han særlig behandlet Fiskeristatistiken (for en Indledning hertil, der i Anledning af Fiskeriudstillingen i Berlin oversattes paa Tysk, blev der tilkjendt ham Udstillingens Sølvmedalje), fremdeles kommunal Finansstatistik, Industristatistik, Jordbrugsstatistik og Stemmeretsstatistik. Endvidere har han (i 1878) udarbejdet et Lovudkast med udførlige Motiver angaaende Børns og unge Menneskers Anvendelse til Arbejde udenfor Hjemmet, samt nogle Skrifter om Haandværker- og Arbejderforeninger, Forbrugs- og Spareforeninger, Fattigskat m. m. Endelig har han i «Norsk Retstidende» offenliggjort endel Afhandlinger, saaledes om Privatformuens Fordeling i Norge (i 1873 og 1876), om Stortinget (i 1874), om Fabrikarbejde (i 1874), om Husmandsklassens Betydning i Samfundet og økonomiske Stilling (1880), om Folkemængdens Forandringer i forskjellige Dele af Riget siden 1769, delsvis 1665 (i 1882).

— Stanley Jevons, født 1. Septbr. 1835 i Liverpool, er død d. 13. Avgust d. A. Som ungt Menneske var han i nogle Aar ansat i den avstralske kgl. Mønt i Sydney. I 1866 blev han Professor i Logik og Filosofi samt nationaløkonomisk *Cobden Lecturer* ved *Owen's College* i Manchester. Ti Aar senere kaldtes han som nationaløkonomisk Professor til *University College* i London, en Post som han for et Aarstid siden opgav for ganske at hellige sig sine videnskabelige Granskninger. En meget alsidig Videnskabsmand, Filosof, Nationaløkonom, Mathematiker, Kemiker og Meteorolog. Tilhænger af den mathematiske Methodes Anvendelse i Nationaløkonomien. Bøger om

den politiske Økonomis Theori (1871), Mønt, Statens Forhold til Arbejderne (hans sidste Værk) m. fl. Afhandlinger.

Den spanske Toldtarif. Den norsk-svenske Minister for de udenrigske Anliggender har meddelt det norske Indredepartement tvende Skrivelser fra den norsk-svenske Minister i Madrid af 31. Juli og 10. Avg. d. A. betræffende den ny spanske Toldtarif, som vi her gjengive med særligt Henblik paa Spørgsmaalet om Handelstraktater.

I.

Den i disse Dage offenliggjorte nye Toldtarif for Varer, der fra og med den 1. Avgust indføres til Spanien, «Halvøen og de Baleariske Øer», har jeg den Ære hermed at indsende.

Af de samme indledende 14 almindelige Bestemmelser angiver

Nr. 1: de faa Varer, der uden Forbehold ere toldfri (som Mineralvande, ædle Metaller, Perler m. m.);

Nr. 2: de Artikler, der som bestemt for visse opgivne Øjemed ikke erlægger Told (saasom brugte Klæder, Kunstsager og Gjenstande til religiøst og videnskabeligt Brug);

Nr. 3: de Varer, der alene blive toldfri ved Iagttagelse af visse Formaliteter (saasom, hvad der er de vigtigste af alle, Fade, Sække m. m., der gjenudføres efter at være benyttede ved Indførsel i Skibe som Emballage);

Nr. 4: Beregningen af Told for vævede Varer, hvori indgaa flere end et Vævningsstof;

Nr. 5 og 6: Grundsætningerne for Taraberegningen;

Nr. 7: hvad der bør iagttages ved Gjenindførsel af Varer af spansk Tilvirkning;

Nr. 8: Toldbestemmelser for Handelen med de spanske Kolonier i Amerika og Asien;

Nr. 9: Toldbestemmelserne for Handelen med de kanariske Øer og de spanske Besiddelser paa Kysten af Marokko;

Nr. 10: Toldbestemmelserne for Handelen med Kolonien Fernando Po;

Nr. 11: de Tilfælde, hvori Behandling lige med direkte Indførsel tilstaas Varer, ankomne med Fartøjer, der have anløbet et tredje Lands Havn;

Nr. 12: hvad der bør iagttages med Hensyn til Produktionsbeviser i Øjemed at godtgjøre, at Varer ere tilvirkede i et Land, der har Traktat med Spanien;

Nr. 13: Betingelserne for Drawback;

Nr. 14: Om de Varer, der ikke maa indføres til Riget.

I den hidtil gjældende Toldtarif opgik Toldsatsernes Antal til 287; den nye Toldtarif indeholder 301. Af disse ere 74 uforandrede, 20 forhøjede, og af de 207 øvrige ere 92 allerede nedsatte ved Spaniens Traktat med Frankrig. Antallet af de nu som Følge af Loven af 6te f. M. skete Nedsættelser udgjør saaledes 115. Den nye Toldtarif reducerer derhos, for Afrundingens Skyld, 16 Toldsatser af de allerede i den fransk-spanske Traktat nedsatte. Af samtlige Nedsættelser turde neppe mere end omtrent 60 være af Interesse for de forenede Rigers Export. Vedlagte Tabel belyser nærmere disse Sammenstillinger, hvorhos der, som af væsenlig Interesse, her bør fremholdes Nedsættelse paa Klipfisk fra Pesetas 17,50 til 12,70, paa Støbejern fra 2,31 til 2, paa Rails fra 7,50 til 4,55, paa Stangjern og Jernplader under 6 Mm. fra 10,50 til 8,65, paa Spiger fra 18,00 til 14,85, paa forarbejdede Trævarer, heri indbefattet Fyrstikker, fra 20,00 til 18,75, paa Smør fra 56,00 til 52,50, alt pr. 100 Kg., paa Brændevin fra 20 til 17,35 pr. Hektoliter, og paa Øl fra 11,75 til 9,75 pr. do.

Som bekjendt har England ikke nogen Handelstraktat med Spanien. Belgiens Traktat med dette Land udløber i 1884, Østerrig-Ungarns 1887 og Frankrigs 1892; derimod udløber alle de øvrige evropæiske Staters Traktater i Løbet af kommende Oktober Maaned. For at nogen af de sidstnævnte Stater efter dette Tidspunkt skal vedblive at nyde de fra og med 1. Avgust fastsatte Toldnedsættelser, maa enten ny Traktat afsluttes, eller Forlængelse erholdes af

den gamle, der tilsikrer Behandling som den mest begunstigede Nation.

I den nu fastsatte Toldnedsættelse for Klipfisk udgaar, som antydet i foregaaende Beretninger, de to Faktorer: reduceret Værdi og reduceret Toldprocent.

Den reducerede Værdi er fremkommet ved at antage som Norm Middeltallet 44,08 af de saakaldte statistiske Værdier i Femaarsperioderne 1877—81, d. e. resp. 48, 48, 44, 40 og 44 Pesetas pr. 100 Kg.

Den reducerede Toldprocent er dernæst 28,03 mod før 35 pCt. af Værdien. Da det nemlig blev fastsat, at Klipfisk, skjønt ikke tilhørende de industrielle Beskatningsgjenstande, dog skulde gaa ind under Toldlovens Forskrift om, at Varer, der vare belagte med over 20 pCt. af Værdien, skulde erholde Toldnedsættelse indtil 15 pCt., saaledes at denne Nedsættelse skulde fordeles paa tre Terminer, udgjør hele Procentbeløbet af Nedsættelsen 20 (35 ÷ 15) og $^1/_3$ deraf $6^2/_3$, der efter at være fratrukket 34 pCt. giver til Rest $28^1/_3$.

$28^1/_3$ pCt. af 44,08 Pesetas udgjør Pesetas 12,67, hvilket Tal er afrundet til 12,70.

II.

I det Cirkulære, som den kongelige spanske Toldstyrelse har tilstillet Toldkamrene ved Oversendelse af den nye Toldtarif, fæstes Opmærksomheden paa, at, da et nyt Toldreglement er under Udarbejdelse, den nye Toldtarif indtil videre og med nogle faa uvæsenlige Undtagelser bliver at anvende efter de hidtil gjældende Bestemmelser; herved bringes dog særskilt i Erindring den nylig meddelte Forskrift om Produktionsbeviser til Bevis for, at Tilvirkningen har fundet Sted i et Land, der har Traktat med Spanien. I denne Anledning, og da den nye Toldtarif noget udvider Anvendelsen af denne Regel, tror jeg at burde fremhæve, at nævnte Beviser herefter skulle præsteres ved Indførsel af følgende Varer af følgende Varer af svensk eller norsk

Tilvirkning: Krystal og Glas (Toldsats Nr. 11), Stentøj og Fajance (Nr. 16), Porcellæn (Nr. 17), Smedejern og Staal i Skinner (Nr. 25), do. i Plader fra og med 6 Mm.s Tykkelse (Nr. 26), do. i Stænger af hvilkensomhelst Form og i Plader under 6 Mm.s Tykkelse (Nr. 27), do. i Rør (Nr. 31), Jernblik (Nr. 35), Parafin, Stearin, forarbejdet (Nr. 97), Papirtapeter med Guld og Sølv (Nr. 168), do. andre Slags (Nr. 169), Pianoer (Nr. 210), Vægtskaaler og Vægte (Nr. 216), Smør (Nr. 235), Klipfisk (Nr. 236), Brændevin og Sprit (Nr. 259), Likører (Nr. 260).

Den spanske Toldtarif af 23. Juli 1882. Toldsatser af Interesse for de forenede Rigers Export til Spanien. 1 Peseta = 1 Frank.

Nr. i Toldtarifen.		Kvantitet for Toldberegningen.	Hidtil gjældende Told for Lande med Traktat.	Herefter gjældende Told for Lande	
				uden Traktat.	med Traktat
			Pesetas	Pesetas	Pesetas
	I. Klasse. Stenvarer etc.				
4	Raastoffer af Sten og Jord til Bygninger, ikke specificerede	100 Kilos	0,06	0,06	0,06
6	Tjære, Beg, Asfalt, Stenolje etc.	—	0,41	0,41	0,41
10	Glas (Flasker, *damejeanne* etc.)	—	7,50	8,00	6,50
11	Glas og Krystal med eller uden Forgyldning	—	40,00	45,00	84,65
12	Vindus- og Spejlglas	—	17,50	17,50	16,04
14	Ler som Teglsten til Bygninger, Ovne etc.	—	1,50	0,06	0,06
15	Ler til Gulve, glaceret, til Rør	—	1,50	1,50	1,50

Nr. i Toldtarifen.		Kvantitet for Toldberegningen.	Hidtil gjældende Told for Lande med Traktat.	Herefter gjældende Told for Lande uden Traktat.	Herefter gjældende Told for Lande med Traktat.
			Pesetas	Pesetas	Pesetas
16	Fajance og Stentøj	100 Kilos	37,00	37,50	26,58
17	Porcellæn	—	52,00	52,50	37,50
	2. Klasse. Metaller og Fabrikata deraf.				
21	Støbejern og Affald deraf.	—	2,31	2,50	2,00
22	do. i Rør, alle Slags	—	4,12	4,70	3,50
23	Jern, støbt, grovere Fabrikata	—	7,50	7,50	6,10
24	do., finere Fabrikata	—	13,75	17,50	11,80
25	do., smedet, og Staaljernbaneskinner	—	7,50	8,00	4,55
26	do. i Plader eller Blade fra og med 6 m" Tykkelse.	—	8,10	9,00	6,70
27	do. i Stænger af hvilkensomhelst Form, i Plader indtil 6 m" Tykkelse, Axler m. m. for Vogne.	—	10,50	13,00	8,65
28	do. i større sammensatte eller nittede Stykker til Bygninger ell. Broer m.m.	—		16,90	11,25*
29	do. i Traad	—	7,20	8,00	6,55
30	do. (smedet og Staal?) i Spiger og Søm ogsaa m. fortinnede Hoveder.....	—	18,00	20,00	14,85
31	do. i Rør	—	12,00	13,00	8,50
32	Jerntraadsvæv	—		16,00	15,00*
33	Jern i alle Slags Fabrikat, ikke specificeret, m. ell. uden Tilsætning af andre Metaller m. m.	—	24,00	24,00	19,84
34	Jern og Staal i ubrugelige kasserede Stykker......	—	5,00	5,00	2,50
35	Jernblik	—	20,00	20,00	13,85

Nr. i Toldtarifen.		Kvantitet for Toldberegningen.	Hidtil gjældende Told for Lande med Traktat	Herefter gjældende Told for Lande uden Traktat.	Herefter gjældende Told for Lande med Traktat.
			Pesetas	Pesetas	Pesetas
36	Jernblik, forarbejdet	100 Kilos	62,25	62,50	50,95
37	Naale, Penne og andre mindre Arbejder af Staal ..	Kilo	3,00	3,00	3,00
38	Knive, Lomme-, Penne-, Barber- og Dolke	—	1,00	1,00	1,00
39	Skrææddersaxe	—	2,25	2,25	2,25
40	Vaaben, blanke, og Dele deraf	—	2,00	2,05	2,05
	do., Ild-, Kanoner og Dele deraf	—	5,00	5,00	4,60
	3. Klasse. Farmaceutiske og kemiske Produkter.				
91	Farmaceutiske Produkter, ikke specificerede (som Aseptin)	—	1,00	1,00	0,90
97	Stearin, Vox, Spermacet, forarbejdet (Lys)	100 Kilos	39,00	25,00	21,00
99	Krudt, Sprængstoffer og Minelunter	Kilo	0,25	0,47	0,47
	4., 5., 6. og 7. Klasser henholdsv. Manufakturvarer af Bomuld, Linned, Uld og Silke.				
	8. Klasse, Papir og dets Anvendelser.				
162	Papir, endeløst, t. Trykning	100 Kilos	10,50	10,50	10,50
	do., saa længe den belgiske Traktat bestaar (4/8 1884)	—			10,00
163	do., Skrive- og Litografi-.	—	30,00	30,00	27,50
164	do., skaaret eller linjeret .	—	56,25	56,25	48,75
168	Papirtapeter med Guld og Sølv	—	150,00	200,00	130,00

Nr. i Toldtarifen.		Kvantitet for Toldberegningen.	Hidtil gjældende Told for Lande med Traktat.	Herefter gjældende Told for Lande uden Traktat.	Herefter gjældende Told for Lande med Traktat.
			Pesetas	Pesetas	Pesetas
169	Papirtapeter andre Slags .	100 Kilos	27,50	27,50	23,84
170	Papir af Halm, Omslagspapir etc.	—	12,50	12,50	10,85
	9. Klasse. Træværer.				
174	Staver	1000 Stkr.	15,00	15,00	15,00
	do., saa længe den østerr. Traktat varer (1/7 1887)	—			10,00
175	Træværer, almind.: Bord, skaarne, høvlede, pløjede ell. sammenføjede for Kasser ell. Gulve etc., Planker, Lægter, Bjælker og alt Sl. Træ til Skibsbrug	Kub. Met.	2,75	2,75	2,60
	do., saa længe den østerr. Traktat varer	—	2,00		2,00
178	Tomme Kar etc. med eller uden Beslag	100 Kilos	10,00	10,00	9,15
179	Alm. Arbejder af Træ: Lister, tildrejede og fernisserede ell. færdige til at forgyldes, s. k. Wienermøbler, malede ell. fernisserede (Fyrstk. m. m.)	—	20,00	20,00	18,75
184	Tøndebaand	—	1,25	1,25	1,25
185	Vidjer, Esparto, Halm, Træmasse etc.	—	0,18	0,25	0,20
186	Vidjer, Esparto, Halm, forarbejdet	—	25,00	30,24	30,24
	10. Klasse. Levende Dyr, Huder etc.				
194	Huder og Skind, ugarvede	—	12,60	12,60	10,15

Nr. i Toldtarifen.		Kvantitet for Toldberegningen.	Hidtil gjældende Told for Lande med Traktat. Pesetas	Herefter gjældende Told for Lande uden Traktat. Pesetas	Herefter gjældende Told for Lande med Traktat. Pesetas
197	Maskinremme	Kilo		1,00	1,00*
200	Handsker	—	32,00	32,00	18,33
	11. Klasse. Instrumenter og Maskiner.				
210	Pianoer	Stkr.	160,00	250,00	174,14
216	Vægte og Vægtskaale	100 Kilos	27,50	27,50	22,95
217	Agerbrugsmaskiner	—	1,00	1,00	0,95
	do., Motorer	—	2,50	2,50	2,40
	do., saa længe den belgiske Traktat varer	—	2,00		2,00
225	Jernbane- og Sporvejsvogne	—		37,90	37,90
230	Jernfartøjer	Ton	35,37	12,50	12,50
	12. Klasse. Fødevarer.				
235	Smør	100 Kilos	56,00	56,00	52,50
236	Klipfisk	—	17,50	17,00	12,70
	do., transitorisk Afgift ...	—	3,00	3,00	3,00
	do., municipal Afgift	—	3,00	3,00	3,00
244	Andre Kornsorter end Hvede	—	3,20	3,20	3,10
259	Brændevin	Hektol.	20,00	20,00	17,35
	do., transitorisk Afgift ...		3,75	3,75	3,75
260	Likører (Punch etc.)	Liter	1,00	1,00	0,76
261	Øl	Hektol.	11,75	12,50	9,75
266	Konserver	Kilo	1,00	1,00	9,90
271	Ost	—	0,36	0,36	0,35

Ølskatten.

En Undersøgelse

af

cand. polit. J. Schovelin.

Imedens Undersøgelserne om specielle Skatter under almindelige Forhold føre en mere beskeden, tilbagetrukken Tilværelse i finansvidenskabelige Lærebøger, er Forholdet et ganske andet, naar Spørgsmaalet bliver aktuelt, naar man med ét staar overfor Indførelsen af en ny Skat. Diskussionen faar nyt Liv, der kommer virkelige Interesser med i Spillet, og det bliver da pludselig af Vigtighed at komme paa det rene med en saadan Skats videnskabelige Berettigelse, nationaløkonomiske Retfærdighed, finansielle Nødvendighed og sociale Hensigtsmæssighed. Et saadant Tilfælde foreligger nu ved Regeringens Forslag om Indførelsen af en Ølskat *) som Led i en omfattende Skattereform, der næsten berører hele Samfundets økonomiske Interesser, og gjør det i en saadan Grad, at Opmærksomheden paa enkelte Punkter, som f. Ex. netop Ølskatten, er trængt noget

*) Med dette Ord vil i det følgende for Nemheds Skyld den foreslaaede Skat paa saakaldt bajersk Øl (undergæret eller i alt Fald mere alkoholholdigt Øl) blive betegnet.

tilbage overfor Helheden. Det er da ogsaa klart, at Spørgsmaalet, især ogsaa ved denne sin Sammenhæng med Toldrevisionen, har flere Sider, som f. Ex. den politiske, hvis Behandling ligger udenfor et videnskabeligt Tidsskrifts Opgave. Vi skulle derfor i det Følgende saavidt muligt søge at se bort fra saadanne Momenter og blot stræbe efter at undersøge Ølskattens systematiske Berettigelse, at belyse dens principielle Fortrin og Mangler og drage nogle enkelte Sigtelinjer fra mere almindelige Synspunkter.

Idet vi nu altsaa gaa over til nærmere at undersøge Ølskattens systematiske Berettigelse, bliver det for det første Opgaven at prøve, hvad der kan tale til dens Forsvar. Den væsenligste Grund til den foreløbige Enighed, der synes at være tilvejebragt om Ønskeligheden, ja Nødvendigheden af Indførelsen af en Ølskat, synes nærmest at bero paa en vis ubestemt Sympathi, en Forelskelse i Tanken om at faa en saadan europæisk Skat. En saadan Stemning er selvfølgelig en meget vigtig og betydningsfuld Faktor i en slig Sag, men i denne Sammenhæng formenes det imidlertid, at man har Ret til at se bort derfra. Kun i Lovforslagets Motiver gives der en Begrundelse, der gaar løs paa selve Sagens Realitet, og som vi senere skulle komme nærmere tilbage til.

I første Række lader der sig da til Forsvar for en Ølbeskatning anføre de Grunde, man i Almindelighed anfører til Gunst for indirekte Forbrugsskatter, og som vi her skulle dvæle et Øjeblik ved, fordi de ogsaa herhjemme ere blevne løselig antydede under Forhandlingerne om Skatteomlægningen. Det er da først det saakaldte «psykologiske Moment», man har draget frem,

den Omstændighed, at man føler Skattens Tryk mindre, fordi dens Beløb smelter sammen med Prisen — et Moment, man heller ikke bør undervurdere, især naar det fremhæves i Forbindelse med en Henvisning til den Lethed, hvormed Skatten navnlig som Følge heraf indvindes. Det kan jo ikke nægtes omvendt at være den store Mangel ved den direkte Beskatning, at dens Udførelse i Livet ofte støder paa store tekniske Vanskeligheder, ved at trænge forstyrrende ind i Skatteydernes personlige og økonomiske Forhold, og fordrer en skarp Kontrol med Almenheden — Vanskeligheder, som det ved den stærkere og stærkere Fordeling af Nationalindkomsterne bliver besværligere at overvinde. Det er især overfor de lavere Klasser, at disse Mangler træde saa skarpt frem og virke saa generende. En Skat som Ølskatten henvender sig derimod kun til en lille Kreds af Producenter, c. 40 Bryggerier, i Stedet for til hver enkelt, saaledes at Forholdet mellem Staten og Skatteyderne tilsløres og skjules. Dette bliver ligesom den tredje Hovedfordel: at Skatteydelsen falder med smaa Kvotadele til belejlige Tidspunkter, afgjørende i Forhold til Smaakaarsfolk, som det stedse bliver sværere og sværere at ramme ad anden Vej end netop gjennem Skatter paa saadanne meget almindelige, billige og stærkt udbredte «Massekonsumartikler», som bajersk Øl jo synes at være. Det er saaledes for den store Mængde af mindre bemidlede, der leve fra Haanden i Munden, en stor Vanskelighed at tilbageholde større Beløb til et senere Tidspunkt, som det jo f. Ex. ofte er nødvendigt ved Indkomstskatter — noget, der jo, som Wagner bemærker, allerede viser sig i den almindelige Husholdningsøkonomi,

hvor de daglige Udgifter bestrides med forholdsvis Lethed i Sammenligning med de større Terminbetalinger, Husleje o. s. v. Smaakaarsfolks Skatteevne er med andre Ord større, hvor Skatteydelserne falde i smaa Bidrag. Man kan endelig ogsaa lægge Mærke til de Kontrolvanskeligheder, som et Forhold som de Fattiges stadige Omflytninger lægge f. Ex. en Indkomstskat i Vejen*), medens omvendt de indirekte Forbrugsskatter ikke kjende denne Vanskelighed. De direkte Skatters stærke Indtrængen, generende Kontrol, deres Følge af hyppige Paamindelser, Exekutioner o. lign. overfor de mindre bemidlede danner unægtelig et slaaende Modbillede til den Umærkelighed og Lethed, hvormed f. Ex. en Ølskat vilde blive inddrevet.

Som man alt vil have set, ere disse enkelte Fordele imidlertid kun forskjellige Sider af den samme Sag, forskjellige Udtryk for den samme Hovedfordel: Evnen til at ramme de mindre bemidlede Samfundsklasser**). Den indirekte Forbrugsskat skaber saa at sige en effektiv Skatteevne hos den Fattige, saaledes at Staten paa den ene Side faar Pengene, paa den anden Side hverken volder Gêne eller fremkalder Utilfredshed. Den indirekte Forbrugsskat indeholder det skattetekniske Middel til at drage den lave Skatteevne frem for Lyset og ramme den paa en hensigtsmæssig Maade. Deri ligger da ogsaa, væsenlig set, dens principielle Berettigelse og sociale Betydning, idet Skatter af denne Art

*) Jfr. angaaende dette Punkt Prof. Scharlings Tale i Folkethinget under Forhandlingerne om den kommunale Formue- og Indkomstskat.

**) Jfr. med Hensyn til dette Punkt og det følgende Stein og Wagner (Finanzwissenschaft II S. 310 o. a. S.)

saaledes vise sig i Stand til at udfylde en Lakune i Beskatningssystemet, og dette er da ogsaa deres Mission i Nutiden. — Denne deres Evne til at ramme Indkomstsdele, der ellers forblive ubeskattede, og til derved at danne et Supplement til Indkomst- og Erhvervsbeskatningen, faar ogsaa Betydning om end ikke i saa høj Grad paa et andet Punkt, end hvor Talen er om Beskatning af de arbejdende Klasser, idet visse Forbrugsskatter paa rene Luxusartikler kunne ramme en særlig Skatteevne, der netop kan røbe sig ved saadanne specielle Luxusforbrug, men som for det meste undslipper de ovennævnte Beskatningsarter.

Hvad det altsaa her er af Interesse at lægge Mærke til, er det ovennævnte Hovedresultat, at de forskjellige Fortrin, man fra forskjellige Sider peger paa ved de indirekte Forbrugsskatter, alle i Virkeligheden kun fremhæve en og den samme Hovedegenskab, kun i forskjellige Relationer og Retninger. Fuldstændig forfejlet er derimod det Forsvar, man fornylig herhjemme har draget saa stærkt i Forgrunden, at disse Skatter tillode en vis «Frivillighed», idet man selv var komplet Herre over, hvorvidt og i hvilket Omfang man overhovedet vilde betale Skatten; ved at regulere sin Konsum, regulerede man tillige sin Andel i Beskatningen. Vi skulde ikke her have draget denne Betragtning frem, hvis det ikke netop kunde synes, som om den havde nogen Vægt overfor en Skat som Ølskatten, og i Virkeligheden, rigtig opstillet og gjennemført, ogsaa har en vis Berettigelse paa dette Punkt. Ved Skatter paa nødvendige Forbrugsartikler som Salt, Brød o. s. v. falder selvfølgelig denne Begrundelse strax til Jorden, idet den forudsatte mulige Indskrænkning i Forbrugen her enten

er umulig eller dog i alt Fald ikke ønskelig. Derimod synes det jo at være noget Andet overfor en Artikel som bajersk Øl, der jo, hvad man end mener om det, ingenlunde tør paastaas at være uundværlig, og hvis Forbrug det ovenikjøbet altid er ønskeligt at holde indenfor visse Grænser. Ikke desto mindre er dette Frivillighedsargument, statsøkonomisk set, snarere en Indvending imod Skatten end et Forsvar for den. Enten bør Borgerne ikke betale en vis Skat, og saa bør man ikke paalægge den; eller ogsaa er det en simpel Pligt for dem overfor Staten at betale den, men saa er det saare langt fra et Fortrin ved den vedkommende Skat, at det staar Skatteyderne frit for helt eller delvis at unddrage sig den, at det med andre Ord er overladt til deres private Forgodtbefindende indenfor hvilke Grænser de ville opfylde deres Skattepligt, saaledes at det, der i den Henseende bliver det afgjørende, er en Handling, der som Nydelsen af bajersk Øl, ikke staar i den fjærneste Forbindelse med den individuelle Skattepligt. Hvilket Standpunkt man end indtager overfor Beskatningen, synes man let at maatte kunne blive enig om, at Forbrugen af bajersk Øl ikke egner sig til at afgive nogen Maalestok for Skattepligtens Omfang, og at den Skattefordeling, som derved kan tilvejebringes, løber den Risiko at være i højeste Grad tilfældig, vilkaarlig og uretfærdig. Noget andet er det, naar man fremhæver den gavnlige Indflydelse, som en Beskatning af spritholdige Drikke kan have paa Forbrugen ved at regulere denne i Befolkningens egen, sande Interesse, naar man altsaa bevidst lader det økonomiske Moment træde i Baggrunden til Fordel for sociale og hygiejniske Hensyn. Vendt saaledes har hele denne Betragt-

ning sin overordentlig store Betydning, som nedenfor skal ses.

Som ovenfor bemærket, bliver det altsaa af Betydning for Spørgsmaalet om Rigtigheden af Indførelsen af en Ølskat qua indirekte Forbrugsskat, i hvilken særlig Grad Skatten paa bajersk Øl er i Besiddelse af saadanne Egenskaber, at man derigjennem enten kan ramme den store Mængdes Skatteevne eller en speciel Skatteevne hos de meget velstaaende. At det sidste skulde være Tilfældet, tør vel strax besvares benægtende. Her er jo nemlig hverken Tale om mere eller mindre end en Artikel, hvis Forbrug i Kjøbstæderne og særlig i Kjøbenhavn er saa overordenlig stærkt udbredt, som i den Grad er bleven en national Drik, og som er saa prisbillig, at man ikke med den bedste Vilje kan betragte den som en saadan speciel Luxus, at den skulde vise en ganske særlig Skatteevne. Motiverne til Lovforslaget bruge da ogsaa saadanne Udtryk som, at Forbrugen af bajersk Øl «i en meget væsenlig Grad er gaaet over i Befolkningens, det vil sige Kjøbstadbefolkningens Livsvaner», og de afvise Benævnelsen Luxusvare ved at sammenstille bajersk Øl med saadanne Forbrugsgjenstande, der vel «i deres første Fremkomst ere blevne konsumerede af de Faa, der derved havde faaet en Livsnydelse til, men efterhaanden have vundet et større Terræn og for Mange, der ikke have videre Valg i deres Levemaade, ere blevne til et fast og for saa vidt uundværligt Rekvisit, som de kun med Savn eller i alt Fald mod en Afløsning kunne undvære». Hvor betydelig Forbrugen sine Steder her i Danmark er, vil alene ses deraf, at Forbrugen i Kjøbenhavn inkl. Frederiksberg efter Produktionsopgivelser for

Aaret 1881 kan sættes til 110 Potter (106,4 Liter) eller c. 294 Bajere pr. Individ aarlig, imedens det særlig ølkonsumerende Tyskland i 1873—76 kun havde en aarlig Gjennemsnitsforbrug af 95,1 Pot pr. Hoved, i 1877—80: 88,5 Pot, hvori oven i Kjøbet ogsaa er indbefattet det overgjærede Øl*), og imedens en By som Berlin, hvormed Forholdene bedre lade sig sammenligne, kun havde i 1879 en Forbrug af 155 Potter under- og overgjæret Øl, eller naar man gaar ud fra, at Forholdet mellem undergjæret og overgjæret Øl var det samme som i 1877—78, knap 95 Potter undergjæret Øl aarlig pr. Hoved. Kun i Byer som München og Prag finde vi en betydelig større Ølforbrug. Til nærmere Belysning skal her hidsættes følgende Oversigt over Produktionen af undergjæret Øl pr. Hoved i Tyskland i Aaret 1877—78:

a. Syd- og Nordtyskland.

Baiern, Baden, Würtemberg, Elsass—Lothringen	187,6	Liter
Nordtyske «Brausteuergemeinschaft»	37,9	—

b. Enkelte Stater.

Preussen	33,4	Liter
Sachsen	44,3	—
Thüringske Stater	92,2	—
Würtemberg	195,8	—
Baiern	222,4	—

c. Enkelte Provinser.

Hohenzollern	133,4	Liter
Hessen-Nassau	76,6	—
Slesvig-Holsten	43,9	—

*) Forbrugen heraf udgjør ogsaa 110 Potter aarlig i Kjøbenhavn, den samlede Forbrug af Øl saaledes 220 Potter. De her anførte Oplysninger om Ølforbrugen ere mig velvilligst meddelte fra Magistratens statist. Kont. af dettes Leder, Hr. cand. polit. Rubin.

Schlesien	21,8 Liter
Hannover	23,4 —
Vestpreussen	15,6 —
Posen	16,1 —

Om det nu end maa indrømmes, at Forbrugen her i Danmark paa Landet er meget lille, ja sine Steder ganske forsvindende, saa synes dog paa den anden Side det Kvantum, som, naar man drager Kjøbenhavns Konsum (217,000 Tdr.) fra Motivernes Opgivelser for den samlede Ølproduktion, vil falde paa det øvrige Land, nemlig kun 14—15 Potter pr. Hoved aarlig (omtr. $14^1/_2$ Liter) at være meget for ringe anslaaet, hvad man ogsaa ad anden Vej har grundet Anledning til at tro. Uimodsigeligt bliver det imidlertid, at Forbrugen af bajersk Øl spiller en saa betydningsfuld Rolle i Kjøbenhavns og Kjøbstædernes Konsum, at det dér ubetinget tør henregnes til de sociale Fornødenheder.

Idet det altsaa bliver det andet Hensyn, som bliver det afgjørende: at bajersk Øl er en saadan Massekonsumartikel, at en Beskatning deraf i en særlig Grad egner sig til at træffe den store Befolkning, bliver det da videre Spørgsmaalet, i hvilket Omfang den store Befolkning da bør beskattes, og om den ikke i Forvejen er tilstrækkelig beskattet. Man maa nemlig vel lægge Mærke til, at, naar det maa erkjendes, at indirekte Forbrugsskatter ere særlig egnede til at supplere et Skattesystem, hvis Mangel er, at det enten slet ikke eller kun med Vanskelighed og delvis rammer de lavere Indkomster, og udfylde dettes Lakune, saa maa det paa den anden Side ogsaa fordres, at der er en Lakune at udfylde; ellers ere de overflødige, ja endog skadelige. En Forbrugsskat som Ølskatten har med andre Ord kun sin

Plads i et Skattesystem, som mindst paa en ligesaa tilfredsstillende Maade beskatter de bedre stillede Klasser. Enhver Begrundelse af Ølskatten, der er baseret paa Henvisningen til de Fordele, som Ølskatten qua Forbrugsskat er i Besiddelse af, staar og falder med det større eller mindre Held, hvormed det lykkes at bevise, at en saadan ny Beskatning af den store Mængde er nødvendig, hvis ikke den mere bemidlede Del af Befolkningen skal blive relativt overbebyrdet — et Bevis, som turde falde lidt vanskeligt, eller rettere sagt er umuligt.

Medens altsaa dette Hovedfortrin ved nærmere Eftersyn viser sig at være i høj Grad prekært og knyttet til Forudsætninger, for hvilke det først gjælder at levere Bevis — og Bevisbyrden maa naturlig falde paa dem, som ønske Ølskatten indført, — vil det strax ses, at de mere specielle Argumenter til Forsvar for Ølskatten heller ikke ere fuldstændig udtømmende og overbevisende. Det Synspunkt, ud fra hvilket man her hjemme til forskjellige Tidspunkter fra Regeringens Side er kommen til at opstille Fordringen om en Ølskat, er Hensynet til Sammenhængen i Beskatningen. Hovedgrunden angives først at være den, «at den stadig tiltagende Forbrug af Øl utvivlsomt bevirkede en Nedgang i Statens Toldindtægter af Sukker, Vin, Spirituosa, Kaffe og The, og at derfor en Skat paa Ølproduktionen netop paa en Maade kunde siges at udfylde en Lakune i Afgiftssystemet». Man ser let, at Udtrykket «Lakune i Afgiftssystemet» er brugt i en anden Betydning end før, idet man her mener, at Ølskatten særlig egner sig til at supplere det i Forvejen bestaaende System af Forbrugsskatter. Denne Fordring om Sammenhæng og Enhed i Forbrugsbeskatningen har selvfølgelig

meget paa sig og kan ikke uden videre afvises. Den er vel i sig selv, systematisk set, rigtig, men indeholder paa den anden Side et Princip, hvis Konsekvenser man nu en Gang ikke i Praxis har tænkt paa at drage, og som man heller ikke kan drage fuldt ud. Der ligger det rigtige i denne Fordring, at, hvis der overhovedet skulde kunne være Tale om, at en Forbrugsbeskatning kunde være retfærdig, maatte den i Overensstemmelse med Videnskabens Principer bl. A. ogsaa være almindelig, ramme enhver Forbrug, noget, som jo netop hænger sammen med, hvad vi tidligere have gjort opmærksom paa, nemlig, at det saa langt fra er en Fordel ved den enkelte Forbrugsskat, at man ved at undlade Forbrugen og gaa over til en anden Forbrug kan slippe for at betale Skat, at det meget mere maa betragtes som en svag Side ved Forbrugsbeskatningen. At sprede Forbrugsbeskatningen over en større Mangfoldighed af Artikler forbyder sig imidlertid af sig selv af mange skattetekniske og økonomiske Grunde, som det selvfølgelig ikke her er nødvendigt at gaa ind paa. Som bekjendt gaar jo Bevægelsen lige den modsatte Retning med stedse stigende Styrke, idet man ikke længere søger at opnaa den Qvasi-Retfærdighed, man overhovedet kan naa ved den Art af Skatter, ved at stille en Mængde Forbrugsartikler sammen, for at Forbrugerne ikke skulle slippe ved at gaa over til en anden beslægtet Forbrug, men tvertimod kun vælger saadanne enkelte Gjenstande, hvis Forbrug i sig selv maa antages at være udbredt til næsten alle, og som det maa formodes, at Folk som Følge deraf nødig forlade. Man fingerer derved at komme nogenlunde i Overensstemmelse med den finansvidenskabelige Fordring paa Be-

skatningens Almindelighed, thi den ovennævnte princip-rigtige Vej vilde støde paa praktiske uoverkommelige Vanskeligheder og kun føre til, at man blev stikkende i en principløs Halvhed, som havde alle det upraktiskes Mangler. Det vil nemlig let ses, at den Begrundelse, hvorpaa man ovenfor støttede Indførelsen af en Ølskat, ogsaa maatte føre til Beskatningen af Tilvirkningen af mineralske Vande, hvad man ogsaa i 1864 ved Kommissionens Nedsættelse synes at have tænkt paa, den indenlandske Chokoladefabrikation o. s. v. og fremfor alt til Beskatningen af **alt** Øl, da ogsaa de mindre spritholdige Ølsorter kunne tænkes at blive Surrogater for Kaffe-, The-Drikning o. s. v. — en Konsekvens, man da ogsaa strax fandt det rigtig at tage, jfr. Kommissionsbetænkningen af 1865, men som man jo nu fra alle Sider synes at være enig om at opgive som upraktisk og urigtig. Hele den Bevisførelse falder derfor ind under Reglen: Qui nimium probat, nihil probat, idet det selvfølgelig neppe nogensinde kan undgaas, at visse Forbrug, som delvis byde Erstatning for skattepligtige Forbrug, lades ubeskattede, og at der derved skabes en Tendens til at forlade de beskattede, for at gaa over til de ubeskattede Forbrug.

Man synes dog ogsaa nu mere og mere at være tilbøjelig til ensidig at lægge Vægten paa det ene Moment: det bajerske Øls Forhold til Brændevin. Ved Fremlæggelsen af Forslaget i Landsthinget, Tidenden Sp. 102—3, bemærkede Finansministeren: «Foreløbig vil jeg bemærke, at, naar man tænker paa at indvinde en større Indtægt gjennem Brændevinsbeskatning, og naar man foreslaar en væsenlig Fordyrelse af andre alkoholholdige Drikkevarer, navnlig af Vine, saa forekommer det

mig at være ikke blot forsvarligt, men ogsaa temmelig nødvendigt, at man ikke vedblivende lader det temmelig spritholdige Øl gaa Ram forbi»; og i Motiverne hedder det, at «Tendensen» nu «synes at være den at beskatte Konsumtionen eller Produktionen af bajersk Øl under Hensyn til dets Alkoholindhold*), der dels gjør Øllet til en Konkurrent af Brændevinen og nedsætter Statens Indtægt af Brændevinen, dels antages at have samme skadelige Indflydelse som Brændevin og derfor ligefrem egner sig til at blive Staten en Indtægtskilde.» Hvad nu det første angaar, at Øllet er en Konkurrent af Brændevinen og derfor nedsætter Statens Indtægt af Brændevinen, er det jo klart, at denne Bemærkning falder ind under den Argumentation, som allerede er gjendreven ovenfor, idet det viser sig at være praktisk umuligt at drage de nødvendige Konsekvenser deraf. Principielt set er det ogsaa inkonsekvent at beskatte dansk Maltøl med et Alkoholindhold af 2,53 Volum $^0/_0$, men derimod ikke det søde Dobbeltøl med dets 2,30 Volum $^0/_0$ Alkohol, og dog bliver dette Følgen af Regeringens Forslag. Skal derfor Argumentationen have nogen Vægt, maa det bero paa den i Motivernes andet Punkt indeholdte Henvisning til Alkoholens Skadelighed. Derved vinder Begrundelsen utvivlsomt i Styrke, idet det ganske vist kunde tænkes, at den ovenomtalte Tendens, naar alle spritholdige Drikke beskattedes, kunde føre bort fra en skadelig Forbrug og over til en gavnlig. Man kunde nu paa dette Punkt have ønsket nogen større Klarhed og en tydeligere Redegjørelse for, hvilke Synspunkter, man igjennem de for-

*) Udhævet af Forf.

skjellige Overvejelser havde vundet for Bedømmelsen af det Spørgsmaal, der her røres ved: de spirituøse Drikkes Beskatning i Forhold til Alkoholspørgsmaalet, og hvilken speciel Anvendelse man havde troet at maatte gjøre deraf paa den foreliggende Sag, saaledes at den fik netop denne Skikkelse. Ser man paa Slutningsordene «... og derfor ligefrem egner sig til at blive Staten en Indtægtskilde», synes det nærmest at være et fiskalt Standpunkt, man gaar ud fra, og et fiskalt Hensyn, man tror at gavne, hvad ogsaa Finansministerens Foredrag i Aar i Landsthinget synes at tyde paa. Denne Bemærkning om, hvad der egner sig til at give Indtægt, nemlig hvad der «antages at have samme skadelige Indflydelse som Brændevin», vilde det imidlertid have været meget interessant at se en nøje indgaaende Begrundelse af, da det ikke vides uden videre at følge af sig selv, at naar noget er ligesaa skadeligt som Brændevinen, det da i en ualmindelig Grad skulde være skikket til at give Indtægt. Imidlertid vil det ses, at der i en Henvisning til Skadeligheds-Momentet kan ligge to Muligheder: enten kan man dermed mene, at naar Øllet er skadeligt, kan man for saa vidt gjøre sig mindre Samvittighed af at skaffe sig Indtægt ved en saadan Forbrug — hvorved man altsaa blot tænker sig, at Valget staar mellem Skatter paa skadelige og gavnlige Forbrugsartikler, i hvilket Tilfælde de første ganske vist bør foretrækkes, og ikke imellem Forbrugsskatter og alle mulige andre Skatteformer — eller ogsaa kan man tilsigte ved Hjælp af Skatten at skabe Tendenser i Forbrugen, saaledes som vi jo have set, at enhver Forbrugsskat kan medføre Tendenser til at forlade den skattepligtige Forbrug til Gunst for en anden — Ten-

denser, der da, naar alle alkoholholdige Drikke blive beskattede, skulde gaa i Retning af at flytte Forbrugen, ikke fra den ene spirituøse Drik til den anden, men fra de alkoholholdige Drikke overhovedet til andre Drikke.

Hvad nu den første Mulighed angaar, formenes det at være tilstrækkeligt at henvise til de ovenfor fremsatte Bemærkninger om Forbrugsbeskatningens relative indskrænkede Betydning og om det svigtende Bevis for Berettigelsen til netop at ty til indirekte Forbrugsskatter som Kompensationsmiddel for Afgang i Toldindtægter under vort nuværende Skattesystem med dets Mangler i Retning af de store Formuers Beskatning*). Hvad derimod den anden Eventualitet angaar, saa staa vi jo her overfor det allerede før antydede, vigtige Spørgsmaal: Beskatningens Forhold til Alkoholismen. De forskjellige Begrundelser af Ølskatten synes næsten alle her at lide i større eller mindre Grad af en lignende Uklarhed, som der netop saa tidt gjør sig gjældende, hvor Talen er om Beskatningen af alkoholholdige Drikke, idet det nemlig som oftest ikke er muligt at komme til nogen fuldstændig tydelig Forestilling om, hvad man i Grunden ønsker og haaber at opnaa ved disse Skatter. Her kan der nemlig let synes at foreligge en Modsigelse, og der foreligger virkelig ogsaa som oftest en saadan ejendommelig theoretisk Modsigelse. Det er nemlig klart, at de yderste Konsekvenser af disse Skatters dobbelte Formaal, det fiskale og det socialt-sanitære gaa i stik modsat Retning. Man kan enten indrette sine Skattesatser med det Formaal for

---

*) Jfr. «Danmarks Statistik», 4. Bind, Pag. 241. Hvis man desuden anser Hartkornsskatterne for Prioriteter, er altsaa Indtægten af Landbrug heller ikke beskattet.

Øje at faa rigelige Indtægter, og man kan maaske da, naar Talen er om Brændevinsskat, med en vis Ret trøste sig med hint ovennævnte, af økonomiske Grunde forkastede Frivillighedsargument, men man maa da ikke gjøre Skatten højere, end at man kan være vis paa, at Forbrugen bevares i alt Fald i et vist Omfang — eller man kan bruge Skatten som et af Midlerne til at nedtrykke Befolkningens Forbrug i dens egen sande Interesse, men man maa da ogsaa nødvendigvis glæde sig over en stedse stigende Nedgang i Indtægterne, der viser at Bestræbelserne i Retning af Konsumens Indskrænkning i højere og højere Grad lykkes; i sin Almindelighed maa imidlertid disse Øjemed siges at sigte i forskjellige Retninger. «On devait répondre au ministre», bemærkede Paul Roux paa Alkoholistkongressen i Paris 1878, «que la morale et la finance ne s'allient guère dans cette occasion; car si la morale y trouvait son compte, la caisse de l'état aurait une brèche, et si la caisse était florissante, la morale publique recevrait de furieuses atteints. Mais on ne répond pas. Le député qui soutiendrait la thèse que je vous expose, craindrait de se faire tort aux yeux de ses électeurs parce qu'il croirait défendre l'ivrognerie». Der ligger det relativt berettigede i disse Betragtninger, at det kan være sin Sag, at Hygiejnikeren, Lægen og Filantropen komme og fordre f. Ex. høje Brændevinsskatter for at hæmme og modvirke Alkoholismen; kun lader dette sig ikke anvende fra et i Virkeligheden rent fiskalt Standpunkt for at faa Statskassen fyldt, til Undskyld-

---

*) Comptes rendus sténographiques du congrès international pour l'étude des questions relatives à l'alcoolisme, tenu à Paris 13—16 août 1878. — Paris 1879.

ning for, at dette sker gjennem en Skat, der som Brændevinsskatten væsenlig maa antages at ramme de lavere Klasser. — Men videre række disse Bemærkningers Sandhed heller ikke; praktisk og faktisk blive de gjendrevne af Kjendsgjerningerne, og man vilde begaa en stor Fejl ved ensidig at se bort fra og helt eliminire det socialt-sanitære Moment, der historisk set har gjort sig gjældende i denne Beskatning. Sagen er jo nemlig den, at medens der fra et vist, rent theoretisk Standpunkt er noget abnormt ved saaledes at sammenblande modsatte Motiver, har man i Praxis uden videre gjort Forsøget, og, som det jo f. Ex. vil ses i Sverig, baade opnaaet en betydelig Indskrænkning af Forbrugen i forholdsvis kort Tid — i dette Tilfælde af Brændevinsforbrugen — og dog vundet ret anselige Indtægter for Statskassen. Det er nu en Gang en heldig Omstændighed ved disse Skatter, at de samtidig med at kunne bruges i Kampen mod Alkoholismen tillige give store Indtægter, da man dog ikke kan opnaa at ødelægge Forbrugen strax — i hvilket Tilfælde man jo ogsaa f. Ex. under vor nuværende Situation maatte se sig om efter helt andre Indtægtskilder end f. Ex. Brændevinsskatten — og det er en Omstændighed, som man ikke af doktrinære Grunde paa Alkoholismens nuværende Trin bør undlade at benytte sig af. Det gaar paa dette Punkt som med Beskyttelsestolden: i og for sig strider ogsaa Finansformaalet og Beskyttelsesformaalet imod hinanden, theoretisk set kunne ikke begge opnaas i hele det forønskede Omfang, men ikke desto mindre forekomme de overalt i Praxis og yde jo ofte her tilfredsstillende Resultater i begge Retninger. Men er det da i sig selv rigtigt overhovedet at forfølge andre

end de rent fiskale Formaal samtidig med dette ved Hjælp af Skattepaalæg? Man maa til Besvarelse af dette Spørgsmaal først lægge Mærke til den historiske Udvikling af Skatterne, og man vil da hurtig faa Øje paa, hvorledes en saadan Forfølgning af de finansielle mere eller mindre uvedkommende Formaal til de forskjellige Tider bestandig ere fulgte jævnsides med disse. Dette gjælder ikke alene for de enkelte Skatter, men for hele Beskatningens Vedkommende. Hele Synspunktet for, hvad man bør opnaa og tilstræbe ved Hjælp af Skatter er ikke en til alle Tider uforanderlig Norm, men relativ og historisk skiftende. Da Smithianismen var trængt sejrrig igjennem, beherskede Theorien fuldstændig og begyndte at omstøbe Praxis, var det først, at det rent, blot og bart finansielle Standpunkt blev den ledende Axiom for Bedømmelsen af Skatteformaal. Dette hang nøje sammen med Forestillingen om den Lyksalighed eller i alt Fald retfærdige Formue- og Indkomstfordeling, som den frie Konkurrence med Nødvendighed maatte fremkalde, og med Principet om, at Pengemidlerne som Regel fik den bedste Anvendelse i de Privates Hænder, hvorfor Staten burde tage saa lidt som muligt fra dem og altsaa stille sig saa faa Opgaver som muligt. Det kan i Forbigaaende bemærkes, at man dog ogsaa her som oftest sporer en Vaklen i Bedømmelsen af Drikkebeskatningen paa Grund af Brændevinens Skadelighed. I den nyere Tid er imidlertid atter dette blot finansielle Synspunkt trængt tilbage, og det kan kun vanskelig miskjendes, hvorhen Tidens Bevægelse bærer paa dette som paa saa mange andre Omraader. Vi staa som W a g n e r betegner det, overfor «den sociale Fases» Indtrædelse i Beskatningen, idet Tendensen mere og

mere gaar i Retning af ogsaa at bruge Beskatningen som et Middel i de sociale Formaals Tjeneste til Løsning af de store sociale Opgaver. Fuld af Misstemning og Mistillid overfor den bestaaende Samfundsordning søger man at benytte Beskatningen til at korrigere den bestaaende Formue- og Indtægtsfordeling og til, hvor det lader sig gjøre, at raade Bod paa de sociale Mangler, og her synes f. Ex. saaledes at foreligge et saadant Tilfælde. Det betegnende for Bevægelsen er dens Tro til, hvad der kan udrettes ad Lovgivningsvejen og fra Statens Side, og den deraf følgende Udvidelse af Statens Opgaver. Vi skulle da her forsøge paa at drage et Par Konsekvenser ud fra dette Synspunkt.

Som ovenfor antydet, maa dette Standpunkt faa Indflydelse paa det her omhandlede Spørgsmaal. — Drukkenskaben er fra et individuelt Fænomen bleven til et socialt Fænomen. Den er et socialt Onde af et Omfang og en Betydning, som man ikke ret synes at have gjort sig Rede for her i Landet, medens man i England, Sverig-Norge og Nordamerika har skudt Spørgsmaalet frem i første Række. Man synes med Nødvendighed at maatte fordre, at Staten ikke burde lade det Middel, den har i Alkoholbeskatningen, ubenyttet til at indskrænke Alkoholforbrugen og derved bekæmpe et Onde, hvis sociale Betydning er saa meget mere gjennemgribende, som det hænger paa det nøjeste sammen med, hvad der er Kjærnen i Tidens sociale Misère, nemlig Pauperismen — og den bør saa meget mindre undslaa sig derfor, som den i en rum Tid, man kunde sige: destoværre, kan staa sig finansielt derved, som allerede ovenfor bemærket. Hvad det nu imidlertid i denne Sammenhæng er af Interesse at lægge Mærke til, er,

at dette Synspunkt under de øjeblikkelige konkrete Forhold vel fører til Fordringen om en betydelig Indskrænkning af Brændevinsforbrugen, men derimod **ikke** til en Indskrænkning af Ølforbrugen. Man maa med andre Ord lægge Mærke til to Ting: for det første er der meget, som taler for en høj Brændevinsskat, idet det vel nemlig, naar det i det Hele taget lykkes at forene disse forskjellige Momenter, det fiskale og det sanitære — saaledes at baade Forbrugen synker kjendelig, og der dog indvindes en endogsaa klækkelig Indtægt, som f. Ex. i Sverig, hvilket jo vor forestaaende Skattereform ogsaa kræver — paa den ene Side maa indrømmes, at den nærmest kun rammer den maadeholdne Forbrug og forøvrigt har den store Ulempe at bidrage til, at Drukkenboltene, foruden physisk og psykisk, ogsaa ødelægges økonomisk; men paa den anden Side maa man ogsaa erkjende, at paa Grund af Brændevinens absolute Skadelighed er overhovedet enhver Indskrænkning i Forbruget i højeste Grad gavnlig. Det er Brændevinen, det med andre Ord først og fremmest gjælder om at bekæmpe. Men dernæst er det at bemærke, at, medens Brændevinsforbrugen er meget vanskelig at trykke ned ved Hjælp af Skatter, naar disse ikke ere særdeles høje og især energisk gjennemførte, og medens man derfor lettere kan faa større Indtægter af en Brændevinsskat, er snarest det omvendte Tilfældet med Øllet. En Beskatning af Øllet eller en Forhøjelse af en mulig bestaaende Beskatning vil meget let kunne bevirke en Nedgang i Forbrugen og en Tendens — ikke til, som tilsigtet, at forlade de sprit-

holdige Drikke overhovedet, men til at gaa over til Brændevin. Og dette er saa meget mere uheldigt, som den maadeholdne Forbrug af Øl, som Skatten her som altid væsenligst vil ramme, langtfra er ubetinget skadelig, navnlig ikke i Sammenligning med den Brændevinsforbrug, som højst sandsynlig træder i Stedet, — og som Øllet gjennem sin Kamp med Brændevinen er et af de væsenligste Midler til Bekæmpelse af Alkoholismen, og derfor snarere burde begunstiges end hæmmes. — Dette skal nu i det følgende nærmere belyses.

Det kan da for det første bemærkes, at alle de hidtil vundne Erfaringer om Beskatningens Forhold til Brændevin gaa i Retning af, at Brændevinsforbrugen kun meget vanskelig lader sig paavirke af Forandringer i Prisen. Der er gjerne noget mærkværdig stabilt i denne Forbrug, som afgjort synes at tyde paa, hvad man da ogsaa let fatter, at Brændevinen, hvis Forbrug jo for de laveste Samfundsklasser næsten er den eneste Form for Nydelse, i den Grad er bleven en Del af disse Klassers sociale Livsfornødenheder, at de for manges Bevidsthed har Karakteren af noget absolut uundværligt, og at man gjennemgaaende nødig giver Afkald derpaa. Der vil med andre Ord altid være en Tendens til Stede til at fastholde Forbrugen saavidt muligt i samme Udstrækning og hellere give Slip paa andre Forbrugsartikler, hellere indskrænke sig paa andre Punkter, hvis det er nødvendigt*). Man finder denne

---

*) At Brændevinen er en næsten ligesaa fast Andel af Almuens Udgiftsbudget (ↄ: for Manden i Huset), som hvilkensomhelst anden af de almindelig vedtagne Nødvendighedsartikler, frem-

Antagelse væsenlig bekræftet i det statistiske Bureaus Beretning om Drikfældighedsforholdene (Se S. 221 ff.), hvor der udtrykkelig gjøres opmærksom paa, at det kun er «temmelig betydelige Prisforhøjelser», der have Indflydelse paa Spiritusforbrugen. I Almindelighed udmærker denne sig derimod ved en overordenlig Sejghed, saaledes, at paa den ene Side kun en meget pludselig, meget udpræget og betydelig Forhøjelse i Arbejdernes Livsvilkaar — saaledes som det f. Ex. fandt Sted i Halvfjerdserne — er i Stand til at forhøje Forbrugen kjendelig (idet «mange foretrække en Tilvæxt i den nævnte Nydelse fremfor de Nydelser, de endnu ikke kjende eller synes for vanskelige at opnaa»*), og at paa den anden Side Forbrugen har en ganske betydelig Modstandsevne ligeoverfor selv stærke Prisforhøjelser. Kun i de Lande, hvor der er særdeles høje Skatter — 4 à 5 Gange saa store som vor Skat (Sverig-Norge f. Ex.) — der fordyre Brændevinen med 100 % og endnu mere, er det lykkedes at indskrænke Forbrugen, og dette da ovenikjøbet kun ved samtidig at forfølge Drikfældigheden meget energisk paa andre Maader. Enhver, der har beskjæftiget sig med Alkoholspørgsmaalet, ved, hvilke overordenlig skarpe Foranstaltninger, man f. Ex. i Nordamerika har anset det for nødvendigt at gribe til og ofte endda uden Held. Navnlig vise Forholdene i Storbritannien og Irland gjennem 200 Aar et

---

gaar til Evidens af Læge Sørensens: Kjøbstadarbejderes Vilkaar, Kbhvn. 1880, og Markarbejderes Vilkaar, Kbhvn. 1881. At den ikke betragtes som nogen Luxus (Fornøjelser), ses samme Steds deraf, at Udgifter til «Fornøjelser» som oftest ikke kjendes.

*) Den ovennævnte Beretning, S. 223.

fremragende Exempel paa, hvor lidet der mange Gange lader sig udrette selv med høje Skatter. Disse havde nemlig der i lang Tid ikke nogen anden Virkning end at drive til en stærk Smugbrænding, saa at man endogsaa i 1823 og 25 gik til en betydelig Nedsættelse i Skatten, hvilket havde til Følge, at Skatteindtægten fordobledes, blot fordi lovlig brændt Brændevin nu traadte i Stedet for Smugbrændevin. Endnu i Nutiden har England i Forhold til sin overordenlig høje Beskatning (165,6 Øre pr. Pot à 8°) en anselig Forbrug. — I Belgien er Brændevinsskatten ogsaa særdeles høj (3 Kr. 60 Ø. à 5 Kr. 77 Ø. pr. Hl. af Mæskekarret). Indtægten af Produktionsskatten udgjorde saaledes i 1876 18 Millioner Kroner — og dog findes der der 128,800 Brændevinsudskjænkningssteder eller i Forhold til Befolkningen 1 for hver 42 Individer. Til Sammenligning anføres, at der i Kjøbenhavn kommer 1 Beværtningssted paa hver 174, i Jylland 1 for hver 540 og paa Øerne undtagen Kjøbenhavn 1 for hver 618; i England 1 paa hver 352 og i Frankrig 1 paa hver 117. Det sidste Sted er der ogsaa meget høje Skatter (droit de consommation udgjør alene 54,4 Øre pr. Pot à 8°), ligesom ogsaa i Holland (81,9 Øre pr. Pot à 8°), og dog klages der begge Steder over den udbredte Drukkenskab. I Holland falder der 1 Beværtningssted paa hver 113 Indbyggere. — I Sverig er det, som bekjendt, kun lykkedes at reducere Forbrugen ved et overordenlig højt Afgiftssystem, der rammer saavel Tilvirkningen som Forhandlingen og ledsages af en skarp Kontrol (jfr. saaledes Gøteborg-Systemet). I Tiden før den store Reform 1855 ansloges Forbrugen til 30 Millioner Kander (784,200 Hl.) eller 18—21 Liter pr. Hoved — under

Husbrændingsperioden i Trediverne antoges Forbrugen endda at være det dobbelte — de høje Skatter nedsatte den imidlertid til det Halve, c. 10 Liter pr. Hoved og senere endnu mere. Men i de gode Aar for en 10—12 Aar siden med deres meget pludselig stigende Arbejdsløn stiger atter Forbrugen, trods Systemet, fra 2,85 Kander pr. Hoved til 5,14 Kander i 1874, hvilket altsaa stemmer med den ovenfor antydede Regel, at ligesom kun stærke Prisforhøjelser formaa at nedtrykke Forbrugen, er det omvendt kun i Perioder med et pludselig stærkt økonomisk Opsving, at Brændevinsforbrugen modtager særlig stærke Forøgelser. Den derefter følgende stærke Stigen i Forhandlingsafgifterne (se Beretningen om Drikfældighedsforholdene, Side 252) formindskede atter i de følgende Aar Forbrugen fra 22 Millioner Kander i 1874 til 15 Millioner Kander i 1879; Afgiften er i den Tid stegen fra 4 til 12 Øre pr. Liter, altsaa til det tredobbelte, og den samlede Beskatning er derved naaet op til at være c. 50 Øre pr. Liter, medens man herhjemme selv med den foreslaaede Forhøjelse kun vil naa op til c. 14 Øre. Naar maa nu ved Bedømmelsen heraf tager i Betænkning den stærke offenlige Opinion imod Brændevinsdrikningen, Indførelsen af Gøteborg-Systemet o. s. v., vil man se, hvorledes det ovenfor antagne vinder Bekræftelse. — I Norge skyldes ligeledes det særdeles gunstige Resultat en overordenlig stærk Lovgivning, støttet af en ualmindelig kraftig Opinion, der i c. 30 Aar bragte Konsumen ned til imellem $^1/_3$ og $^1/_4$ af det oprindelige; den Forhøjelse, som Skatterne her bevirke af Brændevinsprisen, er omtr. 140 %, Tilvirkningsskatten udgjør omtrent 56 Øre pr. Liter af 50 % Styrke. Man har da ogsaa her kunnet komme saa

vidt, at man efter at have taget Braaden fra Brændevinsdrikningen, har kunnet begynde en Kamp med det stærke Øl, hvilket jo i og for sig kan være fuldstændig rigtigt, men som paa ingen Maade gaar an, hvad netop de følgende Bemærkninger skulle bidrage til at vise, saalænge Muligheden for at gaa over til Brændevin ikke er faktisk afskaaret. Forholdene i Norge ere imidlertid af en ganske særlig Natur, om man end ogsaa der ser en Bekræftelse af den almindelige Regel om den Vexelvirkning, som Øl- og Brændevinsforbrugen maa siges at tendere til at staa i til hinanden. Man vil især i Tyskland støde paa dette ejendommelige Forhold: det omvendte Forhold, hvori Øl-Konsumen staar til Brændevins-Konsumen og den Kamp mellem disse Drikke, man derigjennem sporer, saaledes at hvor den ene Forbrug er betydelig, er den anden forsvindende og omvendt, og det endog ud i de fineste Gradationer, som Tabel I a og b i de medfølgende Tabelbilag vise. — Endnu mere slaaende er igjen Tabel II, der indeholder en Sammenstilling af Øl- og Brændevinskonsumen pr. Hoved i Quart for de preussiske Provinser i Aarene 1831—67. Man vil der kunne forfølge, hvorledes næsten paa de fleste Steder en mindre Ølforbrug ledsages af en større Brændevinsforbrug og omvendt. Vi skulle saaledes her gjøre opmærksom paa, hvorledes Brændevins-Konsumen i dette Tidsrum i Brandenburg er sunken fra 14,0 Quart til 8,05., medens Ølkonsumen i samme Tidsrum er steget til det tredobbelte, til 78,06 fra 26,48. I Westphalen er Brændevinsforbrugen sunken fra 4,08 i 1839 til 2,87 i 1887, altsaa ikke ubetydelig, Ølforbrugen derimod stegen til over det dobbelte fra 5,62 til 12,30; i

Rhinlandene træffe vi det samme, i Posen træffe vi en stigende Brændevinsforbrug fra 6,8 i 1831 til 11,87 i 1867, Ølforbrugen er derimod sunken fra 9,16 til 4,85. Noget lignende træffe vi i Vestpreussen o. s. v., o. s. v.

Naar man imod Betydningen af disse Tal har indvendt, at de maaske kun betegne provinsielle Forskjelligheder i Befolkningens Vaner, skulle vi til yderligere Belysning af dette Forhold: Ølforbrugens Vexelvirkning med Brændevinsforbrugen, endnu anføre nogle Exempler, hentede fra England*), der i mere end en Henseende ere interessante. Da Ølskatten her forhøjedes i Begyndelsen af Aarhundredet og Øllet som Følge deraf fordyredes, begunstigedes derved foruden Theforbrugen ogsaa Brændevinskonsumen. Medens Befolkningen i England og Wales fra 1801 til 1851 fordobledes (1801: 9,156,171, i 1851: 18,054,170 og 20,066,224 i 1861) tiltog Maltforbrugen kun fra 25½ til knap 32 Millioner Bushel i tiaarigt Gjennemsnit, medens Brændevinsforbrugen steg fra 4 til 9 Millioner Gallons. Selv efter 1830, efter Ophævelsen af selve Ølskatten**), steg Maltproduktionen i 30 Aar kun fra 27 til 37 Millioner og altsaa ikke i samme Grad, som Befolkningen steg, medens Brændevinskonsumtionen i denne Periode steg fra 7 til 10 Millioner Gallons, d. e. temmelig nøje i Forhold til Befolkningens Stigen.

I Skotland gik Maltfabrikationen i Begyndelsen af dette Aarhundrede paa Grund af de stigende Skatter endogsaa tilbage indtil 1822 trods Befolkningens For-

---

*) Jfr. W. Vocke: Geschichte der Steuern des britischen Reiches. Leipzig 1866.

**) Ikke Maltskatten.

gelse; derimod efterfulgtes Skattens Formindskelse i dette Aar af en Forhøjelse af Maltforbrugen, indtil 1854, hvor den beløb sig til det firedobbelte af Forbrugen i 1814 og altsaa var forøget i et langt stærkere Forhold end Befolkningstilvæxten, medens Brændevinskonsumtionen omtrent holdt sig uforandret efter 1825. I 1854 forhøjedes Maltskatten fra 2 sh. $8^{11}/_{20}$ d pr. Bushel til 4 sh., og Maltforbrugen faldt da fra 4,136,830 Bushel i 1853 til 3,192,091 Bushel i 1854 og til 1,630,865 Bushel i Aaret 1855. Skjønt den forrige Skattesats blev gjenindført i 1856, har dog Maltforbrugen ikke siden naaet den tidligere Størrelse; i 1878 var den 2,865,846 Bushel, i 1879: 3,104,550 Bushel*). Og endnu stærkere er Tilbagegangen i Ølproduktionen i Irland paa Grund af stigende Skatter og samtidig med en endogsaa extraordinær Stigen i Brændevinskonsumen.

Disse Tilfælde synes unægtelig at vise, i hvor høj Grad Ølforbrugen, altsaa i Modsætning til Brændevinen, lader sig paavirke af prisforhøjende Skatter, og hvorledes det synkende Ølforbrug begunstiger Konsumen af Brændevin. — Pfeiffer anfører ligeledes slaaende Exempler: I Provinsen Holland indbragte Ølskatten midt i det 18de Aarhundrede 979,000 fl, men paa Grund af den høje Skat sank Forbrugen saaledes, at Skatten i 1863 sammen med Eddikeskatten i hele Kongeriget kun indbragte c. 500,000 fl., medens Brændevinsskatten i samme Tidsrum var steget fra $2^1/_2$ til 3 Millioner; ogsaa for Frankrigs Vedkommende anfører

---

*) Prof. Holzner: Über die verschiedenen Methoden der Bierbesteuerung.

han et lignende Exempel fra Aaret 1856. Pfeiffer raader derfor ogsaa til snarere at begunstige end hæmme Ølforbrugen «fordi den anden billigere Folkedrik, Brændevinen, ellers sandsynligvis vil træde i Stedet derfor». En lignende Betragtning findes hos Rau, der ogsaa erklærer, at høje Ølskatter befordre Nydelsen af Brændevinen. Stein bemærker følgende: «Die Steuerkraft des Bieres ist namentlich in nicht Wein producirenden Länder gering, weil die zu grosse Vertheuerung des Bieres zum Genuss des Branntweins treibt»; og i Anledning af, at Ølafgifterne i Rusland ere forhøjede siden 1875 og Forbrugen aftagen, fortsætter han: «Die Accise ist dort hoch genug um künstlich den Gebrauch des Bieres zu vermindern und den des Branntweins zu vermehren. . . . Das finanzielle Interesse scheint das Interesse der Volkswirthschaft die mit dem Verbrauch des Bieres auf Kosten des Branntweins gewinnt, noch zu beherrschen». Endelig har i den nyeste Tid den bekjendte Dr. Baer i sit instruktive Værk «Der Alkoholismus», som i en ypperlig Fremstilling behandler dette Spørgsmaals fysiologiske, pathologiske og «wirthschaftliche» Betydning, stærkt anbefalet Ophjælpningen af Ølforbrugen og udtalt sig skarpt imod enhver Ølbeskatning. «Jede Erhöhung der Biersteuer ist eine Begunstigung des Branntweinskonsums» (Side 531).

Som ovenfor bemærket, bør man saa meget mere undgaa gjennem en Beskatning at nedtrykke Ølforbrugen som Øllet netop kan være en mægtig Faktor i Kampen mod Alkoholismen, netop fordi den er egnet til at erstatte og derigjennem formindske Brændevinsforbrugen, ja endogsaa maa siges at være den eneste Drik i et ikke vinproducerende Land, som har nogen Chance for

sig i den Henseende, saaledes at den snarere burde begunstiges end hæmmes, se saaledes Dr. Baer, Side 530—33. De der fremsatte Udtalelser ere af stor Interesse, navnlig naar man betænker, at de komme fra en Mand, der saa langt fra kjæler for Brugen af spritholdige Drikke, at han endogsaa erklærer Nydelsen af Alkohol for altid og ubetinget skadelig. Og lignende Anbefalinger træffe vi hos Vocke og Pfeiffer (se ovf.).

For at faa et lille Overblik over den Betydning, som det vilde have, at Øllet — det vil da atter her sige det bajerske Øl, Hvidtøl vil umulig i en nær Fremtid kunne tænkes brugt som et almindeligt Surrogat for Brændevin — fortrænger Brændevinen, skal her tilføjes nogle ganske enkelte Bemærkninger i Forbigaaende om de to Drikkes større eller mindre Skadelighed og Værdi *).

Alkohollens skadelige Virkninger ere i første Række en Formindskelse af Kulsyreafsondringen og en Nedsættelse af Legemstemperaturen, som indvirke hæmmende paa hele Stofomsætningen; den langsomme Stofomsætning bidrager atter til at danne de for Alkoholbrugen saa betegnende skadelige Fedtdannelser og til en Kraftformindskelse i alle Organismens Virksomheder. Dernæst forøges ogsaa Hjertets Virksomhed da Blod-

---

*) Dr. A. Baer: «Der Alkoholismus». Berlin 1878. H.W. Hülphers «Om Bruket af destillerade Spritdrycker från militärhygienisk Synspunkt». Dr. Oskar Nissens Foredrag ved det 12te skandinaviske Naturforskermødes sidste Møde. Comptes rendus sténographiques du congrès intern. pour l'etude des questions relatives à l'alcoolisme tenu à Paris du 13—16 août 1878. Paris 1879. — Prof. Dr. Sell: Das Bier und seine Stellung im Kulturleben (Zeitschrift f. d. ges. Brauwesen. München 1880).

karrene udvides. Alkohollen viser sig saaledes at have Egenskaber fælles med de farligste Gifte, men efter Nogles Mening fremtræder disse skadelige Virkninger ikke ved den saakaldte «maadeholdne Alkoholforbrug» hvis Grænse Anstie og Parkes sætte henholdsvis ved 30 og 45 Gm. absolut Alkohol for et Tidsrum af 24 Timer; Andre, som Baer, have derimod antaget, at de universelle Virkninger ere de samme, blot kvantitativ forskjellige. I begge Tilfælde vil man imidlertid let se, hvor stor en Forskjel der er paa Skadeligheden af bajersk Øl og Brændevin, der indeholder 10—12 Gange mere Alkohol end hin i det samme Rumfang. Er den første Antagelse rigtig, betyder dette saaledes, at man i samme Tidsrum kan drikke fra 2 Bajere til 1 Pot uden Skade imod kun 1/4 til 1/3 Pægl Brændevin; er Alkohol i alle Tilfælde skadelig, vil jo i alt Fald det kvantitative Forhold stille sig langt gunstigere for Øllets Vedkommende. Men dertil kommer, at foruden den almindelige Virkning har Alkohollen en anden, lokalt pirrende Virkning paa de Væv, hvormed den kommer i Berørelse, særlig ogsaa Maveslimhinden, en Virkning, som er meget skadelig for Fordøjelsen. Denne sidste Virkning ophæves for en betydelig Del, hvor Alkohollen nydes stærkt fortyndet som i Øl, medens det omvendte er Tilfældet, hvor Alkohollen er stærkt koncentreret som i Brændevin. Baer anfører endog, at ifølge Claude Bernard virker meget fortyndet Alkohol lige omvendt af koncentreret Alkohol, nemlig som et exciterende Middel paa Maveslimhinderne, hvilket dog ikke gjælder store Doser eller Nydelsen mellem Maaltiderne. Men hvorom Alting er, synes det at være videnskabelig vist, at Alkohollen i Øl

ikke alene er tilstede i absolut mindre Kvantum, men ogsaa at dette mindre Kvantum er relativ mindre skadeligt.

Medens Forholdet er saaledes med Hensyn til Øllet qua alkoholholdig Drik, er det endvidere at bemærke, at det foruden det ringe Kvantum Alkohol ogsaa indeholder nærende og styrkende Stoffer*) i stærk Modsætning til Brændevinen. Øllet indeholder foruden Alkohollen Extraktiv-Stoffer fra Maltet, saasom Dextrin, Druesukker**), Harpix og en Smule Æggehvidestof, Bitterstoffer fra Humlen, forskjellige frie Syrer, saasom Kul-Edike- og Mælkesyre samt endelig Salte, især fosforsure Alkalier, kulsurt Kali, Kiselsyre etc. Af disse ser man ganske vist ofte Betydningen af Maltets Extraktiv-Stoffer betydelig overdreven, idet det navnlig maa indrømmes, at Æggehvideholdigheden er aldeles forsvindende; større Betydning har derimod Øllets Rigdom paa Salte, der er af megen Vigtighed for Ernæringen, især da det fosforsure Kali, som ogsaa har sin store Andel i Øllets gavnlige Indflydelse paa Nerverne, og som Øllet væsentlig skylder sin styrkende Virkning under Rekonvalescenser og lignende Perioder. Desuden er ogsaa Øllets Humlestoffer af Betydning for Befordring af Fordøjelsen, og naar man dertil tager i Betragtning dets vederkvægende og forfriskende Smag og oplivende, stimulerende Virkning, maa man med Baer anerkjende, at den maadeholdne Forbrug af Øl har «en i høj Grad gavnlig Totalvirkning paa Organismen.»

*) Se Bilag IV.
**) En Del af Druesukkeret skilles under Gjæringen i Ravsyre og Glycerin.

Vi skulle endelig i Forbigaaende ikke undlade at henlede Opmærksomheden paa et ikke hidtil fuldt paaagtet Moment, som netop i den seneste Tid er blevet draget stærkt frem (Dujardin-Beaumetz & Rabuteaus Undersøgelser), nemlig den Fare, som de mindre og daarlig drevne Brænderiers ufuldstændige Destillering af Korn-, Roe- og navnlig Kartoffelbrændevin indeholder, idet Brændevin fra slige Brænderier let kan indeholde, foruden det almindelige Æthylalkohol, Alkoholler som Butyl- og Amylalkohol, hvis narkotiske Virkninger ere langt større end Æthylalkohol — en Fare, der dog sikkerlig her i Landet i den senere Tid er bleven betydelig forringet. Dette er imidlertid et Punkt, som kunde gjøres til Gjenstand for nærmere Undersøgelse, men iøvrigt skulle vi i denne Sammenhæng ikke komme nærmere ind derpaa. — Vi skulde overhovedet ikke have dvælet saa længe ved disse Bemærkninger, hvis der ikke netop herhjemme havde vist sig stærke Tendenser — jvfr. saaledes Forhandlingerne i Folkethinget under Forespørgslen om Drikfældighedsforholdene — til at tage sig det forholdsvis let med Brændevin og med Forbitrelse kaste sig over det bajerske Øl. Man vil da af ovenstaaende kunne se, at det ingenlunde er saa «forældet» nu at gaa løs paa Brændevinen — det er meget mere det eneste, hvorom der fra alle videnskabelige Autoriteters Side hersker fuld Enighed: at fordømme Brændevinen absolut og totalt, hvorimod dette ikke er Tilfældet med Øl. — Vi kunne ikke afslutte dette Afsnit mere passende end med at citere følgende Utalelser af Baer om Ølforbrugen:

«Wir können ihm von hygieinischen Gesundheitspunkte nur unsere volle Sympathie entgegenbringen, da es im mässiger Weise genossen seiner belebenden, erfrischenden, kräftigenden und auch nährenden Eigenschaften wegen auf den Organismus recht vortheilhaft einwirkt, und dabei in sehr glücklicher Weise die Aufgabe erfüllt, das berechtigte Verlangen nach einem die Geselligkeit und Freudigkeit fördernden Genussmittel in vollem Masse zu lösen.» ... «Das Bier ist der stärkste Feind des Branntweins, die beste Waffe gegen dessen Macht und Verderben. Soll das Bier auch diesen hochwichtigen Dienst leisten, so muss es ein Volksgetränk im weitesten Sinne werden; dazu gehört aber, dass es billig käuflich und von guter Qualität sei.»

Af disse forskjellige Data og Oplysninger lader der sig altsaa uddrage følgende Resultater; Vil man i Befolkningens sociale og sanitære Interesse bekæmpe Alkoholismen, bør man foreløbig rette sine Bestræbelser paa en Formindskelse af Brændevinsforbrugen, der imidlertid kun lader sig paavirke af høje, energisk gjennemførte Skatter, medens Øllet helst saavidt muligt bør lades ubeskattet for ikke at forhindre og modvirke Nedgangen i Brændevinskonsumen eller i alt Fald kun bør beskattes — og da lavt —, naar man kan være sikker paa, at Brændevinsskatten og de øvrige Foranstaltninger mod Brændevinsmisbrugen ere tilstrækkelig kraftige og virksomme til i sig selv at ophæve Tendensen til at forlade Øllet og gaa over til Brændevinen.

Man kunde nu overfor disse Betragtninger gjøre gjældende, for det første, at Brændevinen jo ogsaa herhjemme samtidig med Indførelsen af Ølskatten vil blive højere beskattet; for det andet, at det jo dog kun er de stærke, meget alkoholholdige Ølsorter man vil beskatte. Hvad den første af disse Bemærkninger angaar, vil man med den foregaaende Udvikling *in mente* let se, hvor lidet dette, praktisk set, har at sige. Den foreslaaede Beskatning vil forhøje Skattens Beløb indtil

25 Øre pr. Pot absolut Alkohol ($11^3/_4$ Øre pr. Pot 8° Brændevin). Til Sammenligning anføres, at Forholdet i øvrige Lande stiller sig saaledes*):

	pr. Pot 8°	
Nordamerika..................	86,3	Øre
Storbritannien................	165,6	—
Frankrig (droit de consommation)	54,4	—
Holland......................	81,9	—
Rusland......................	77,8	—
Finland......................	31,7	—
Nordtyskland................	11,3	—

Medens saaledes Beskatningen i Norge forøger Prisen med meget over 100 %, vil den nye Merbeskatning (Differencen imellem den bestaaende og den foreslaaede) kun forøge Prisen med en 7—8 %**), altsaa en aldeles forsvindende Forhøjelse ved en Detailhandels Pæglesalg og en Beværtnings Snapseudskænkning. Naar der, som vi have set, skal saa betydelige Prisforhøjelser til for at opnaa nogen Virkning og denne desuagtet undertiden udebliver, er det klart, hvor aldeles betydningsløs en 7—8 % Forhøjelse af Prisen vil være overfor en saa betydelig Brændevinsforbrug som den danske. Og dertil kommer, at Ølskatten, selv om den ikke bliver højere end af Regeringen foreslaaet, dog sandsynligvis i Detailhandelen vil forhøje Bajernes Pris med 1 Øre, altsaa bevirke en Prisforhøjelse af mellem 12 og 13 %, saa at Haabet om at opnaa en Modvægt imod Tendensen til at forlade det ved Skatten fordyrede Øl for at gaa

---

*) Børsudvalgets Betænkning. — For Norges og Sverigs Vedkommende se ovenfor.

**) Den hele Skat kan anslaas til at forhøje Brændevinens Pris med en c. 42 pCt.

over til Brændevin derigjennem, at Brændevinsskatten samtidig forhøjes, sikkerlig vil vise sig at være illusorisk.

Imod den anden Betragtning lader der sig indvende, at en Skat, der vil ramme de mere alkoholholdige Ølsorter, netop vil ramme den Ølsort, det undergjærede (bajerske) Øl, som efter vore Forhold er egnet til at tage Kampen op med Brændevinen. Overalt hvor Brændevinen fortrænges, sker dette væsenlig ved de mere alkolholholdige, bedre behandlede, aflagrede Ølsorter, fordi man ifølge Sagens Natur ikke gaar ind paa at ombytte Brugen af en stærk koncentreret spritholdig Drik med en Drik som f. Ex. Hvidtøl, hvis pirrende Virkninger ere absolut minimale. Hvis det desuden ikke var bajersk Øl, som der her kunde være Tale om, vilde jo den megen Paaberaabelse af, at bajersk Øl bruges som Surrogat for Brændevinen, være aldeles meningsløs. Hvidtøl nydes jo ogsaa i stort Omfang netop sammen med Brændevin, og det skulde just være et af Fortrinene ved bajersk Øl, at det alene erstatter denne kombinerede Nydelse. Hvidtøl trænges jo ogsaa mere og mere tilbage, hvad der bl. A. fremgaar af det Omfang, hvori Hvidtølsbryggerierne herhjemme gaa over til at blive blandede Bryggerier, d. e. ogsaa brygge undergjæret Øl, og det synes nu snarere at faa Karakteren af en Husholdningsartikel til Brug ved Madlavning end af en saadan nervestyrkende, exciterende Drik som bajersk Øl. De ovenfor opstillede Regler kunne ogsaa væsenlig siges at gjælde de undergjærede eller de mere spritholdige Ølsorter jfr. saaledes, at Ølsorterne i England ere meget stærke og jfr. Tabel I b, hvoraf det vil ses, at hvor der er lav Brændevinsforbrug og følgelig stor Ølforbrug, repræsenterer det undergjær-

ede Øl den største Procent-Andel. Vilde man desuden ramme de mere alkoholholdige Sorter, maatte Konsekvensen da i alt Fald blive en Urtbeskatning.

Det har altsaa saaledes vist sig, at den Argumentation, hvorved Lovforslagets Motiver saa at sige røre, eller som de lige antyde, rigtig gjennemført vender sig imod dem selv eller rettere sagt vender sig imod Forlangendet om en Ølskat i den foreslaaede Form i Forbindelse med en forholdsvis ubetydelig Forøgelse af Brændevinsafgiften. Hvorvidt det nu overhovedet er rigtigt eller blot nødvendigt under vore nuværende Forhold at anvende eller iøvrigt gaa ud fra det ovenfor antydede sociale Standpunkt — der jo desuden ogsaa paa andre Punkter vilde medføre betydningsfulde Konsekvenser, saasom langt betydeligere Toldnedsættelser, end foreslaaet, som Kompensation for de høje Brændevinsskatter (f. Ex. Nedsættelse i Sukkertolden), endvidere en progressiv stigende Beskatning af de bedre stillede Klasser, specielle Luxusskatter*) o. s. v. — er et Spørgsmaal, som man her ikke skal gaa nærmere ind paa; man skal her blot nøjes med at fastslaa de ovenfor udviklede Konsekvenser af dette Princip, som man saaledes lige har tangeret.

I et lille Skrift, som fornylig er blevet omdelt til Rigsdagens Medlemmer, antydes der en Argumentation til Fordel for en høj Ølskat, som ogsaa er kommet frem fra andre Sider. Man gaar her i modsat Retning af den ovenfor antydede, er utilbøjelig til Forhøjelse af

*) Værditold paa Cigarer f. Ex.

Brændevinsafgiften, fordi Brændevin «kun nydes af den fattigste Del af Befolkningen», men raader derimod indtrængende til en Forhøjelse af Ølskatten udover det foreslaaede, fordi Ølskatten væsenligst maa antages at ramme «den mere velstaaende Middelklasse». Bajersk Øl kan desuden ikke uden videre sammenstilles med en Drik som Brændevin, og der er derfor intet Besynderligt i at beskatte det adskillig højere, da det mere har Karakter af Luxus. Der skal hertil blot bemærkes, at hvorvidt denne Forudsætning er rigtig, jo i sig selv er meget tvivlsomt og i sidste Instans vil komme til at bero paa et nogenlunde løst Skjøn over Forholdene; men er det saa, at bajersk Øl vel ikke er saadan nogen særlig Luxus, at en Beskatning deraf kan begrundes ud fra et egenlig Luxus-Beskatningsprincip, men dog gjenemgaaende nydes af de mere Velhavende, da synes dette mig ikke at tale for en Ølskats Nødvendighed. Som vi nemlig have set, er det en indirekte Forbrugsskats eneste eller i alt Fald væsenligste Fortrin, at den særlig egner sig til at overvinde de Vanskeligheder, hvorpaa en direkte Beskatning støder overfor den l a v e r e Befolkning, men er her slet ikke Tale om at beskatte denne, behøver man jo heller ikke at ty til en indirekte Forbrugsskat, for altsaa at ramme Samfundsklasser, hvem det ingenlunde er vanskeligt at ramme paa hundrede andre og bedre Maader, end igjennem en indirekte Forbrugsskat med dennes store og principielle Mangler, dens Ulighed og Uretfærdighed. Man kan dog neppe mene, at det bajerske Øl netop skulde nydes i direkte Forhold til Ens Indkomst og Skatteevne, man kan i alt Fald ligesaa godt omvendt paastaa, at Skatten virker omvendt progressiv. Og hertil kommer den Begunst-

igelse af Storbedrift, den Fristen til Defraudationer, den fordærvelige Indflydelse paa Konkurrenceforholdene, den Ulejlighed, Gêne og Indgriben i Produktionen, som en saadan Ølskat vil kunne bevirke. Naar det er Meningen, at man ved en saadan ny Skat vil ramme de mere velstaaende Klasser, saa er det en fortræffelig Tanke, som i højeste Grad bør billiges; men hvorfor da vælge en af de mest uheldige Maader at gjøre dette paa, en Maade, hvorved det da i alt Fald fra alle Sider maa indrømmes, at der er megen Fare for ogsaa at ramme de lavere staaende Klasser? Hele den megen Tale om Alkohollens Skadelighed og Sammenhængen i Beskatningen, der i alle Tilfælde i og for sig, «selv om man ikke trænger til Indtægtsbeløbet som en Kompensation», med Nødvendighed krævede en Ølskat, falder jo fuldstændig til Jorden, og det bliver da besynderligt at vælge et Middel til at ramme de velstaaende Klasser, som samtidig kan gjøre Skade ved at ødelægge de Chancer, som bajersk Øl nu har for ogsaa at udbrede sig i de lavere Klasser, naar man har andre ligesaa sikre og i principiel Henseende langt bedre Midler, hvorved man ikke gjør nogen Skade*). I samme Grad som det lykkes at bevise, at Ølskatten væsenligt vil ramme de velhavende Klasser, i samme Grad synker Vægtskaalen til Ugunst for Ølskatten.

---

*) Jfr. ogsaa, at man derigjennem kommer til at ramme Byerne for haardt.

Foruden de ovenantydede Mangler i Retning af finansiel Retfærdighed og Ligelighed, der altid vil klæbe ved en saadan indirekte Forbrugsskat, skulle vi endelig ganske kortelig henlede Opmærksomheden paa et enkelt Forhold. Vi ere i det Foregaaende gaaede ud fra, at Skatten blev overvæltet, men i Tilfælde af, at den ikke bliver det, er hele Hensigten med Ølskatten jo fuldstændig forfejlet, da det ikke tør antages, at man har i Sinde at etablere en særlig Skat paa Formuer, erhvervede ved Brygning, i Modsætning til Formuer, erhvervede gjennem Spekulationer. Skjønt det vel nu i Almindelighed vil indrømmes, at der altid vil være en Tendens til Stede til Overvæltning ved en ensidig Skat paa en enkelt Produktionsgren, fordi den forhøjer Produktionsomkostningerne, saa er det Modsatte ikke desto mindre ingenlunde umuligt. Vi skulle her blot saaledes henvise til det af Broch paa det skandinaviske Naturforskermøde i 1881 holdte Foredrag om Drikkebeskatningen i Norge, hvori han paaviste, at Ølprisen ikke var forhøjet i Norge, trods den høje Maltskat, med andre Ord: Skatten var ikke overvæltet. I alle Tilfælde vil en saadan Overvæltning neppe kunne tænkes at foregaa uden at ledsages af en betænkelig om end maaske kun forbigaaende Produktionsindskrænkning, hvoraf da atter let kan følge en Forrykkelse af Konkurrenceforholdene. I de fleste Tilfælde er nemlig de enkelte Producenters Evne til at overvælte Skatten overordenlig ulige. Skatten bliver let delvis liggende paa nogle Enkelte, og virker derigjennem som en højst ulige Erhvervsbeskatning. Bevægelsen kan ogsaa tænkes at foregaa saaledes, at de store dominerende Bryggerier

i nogen Tid efter Skattens Paalæggelse holde Prisen uforandret og bære det dermed forbundne Tab, hvorved maaske de mindre Bedrifter ville blive ødelagte og kvalte af Konkurrencen, og Skatten vil saaledes kunne skabe Tendenser i Retning af Storbedrift. I alle Tilfælde ere de økonomiske, tekniske og personlige Forhold hos Producenterne saa forskjellige, at der er en overvejende Sandsynlighed for, at Skatten vil blive overvæltet i forskjellig Grad, især ved en Beskatning efter Raastof, der kan belaste de enkelte Producenter temmelig ulige efter Kvaliteten af de til deres Raadighed staaende Raastoffer, den forskjellige driftstekniske Udvikling o. s. v. Desuden virker Kampen imellem Øl og Brændevin imod Tendensen til Overvæltning, da det er en almindelig anerkjendt Regel, at en Forbrugsskat desto vanskeligere lader sig overvælte, jo mere den skattepligtige Forbrug lader sig erstatte ved Surrogater, i dette Tilfælde Brændevin. Det er overhovedet ganske betegnende, at indirekte Skatters gode Virkninger, som netop stadig paaberaabes af praktiske Mænd, der bebrejde Nationaløkonomerne deres Doktrinarisme, bero paa en saa ren theoretisk og saa tvivlsom praktisk Forudsætning som Indtrædelsen af en vidtløftig Overvæltningsproces; thi som W a g n e r bemærker, «det Gunstigste, der overhovedet lader sig sige, er, at e f t e r en l a n g Overvæltningsproces og igjennem denne kan der under særdeles gunstige Omstændigheder blive frembragt en v i s Ligelighed i Beskatningen». Man ser altsaa, at der her er et Punkt, som kunde kræve mere omfattende Undersøgelser og Overvejelser, end man har ladet det blive til Del. Man kunde i alt Fald komme

paa det Rene med, hvad man egenlig tilsigtede; thi der hersker ofte den besynderligste Uklarhed herom. Under Forhandlingerne i Folkethinget om Drikfældighedsforholdene blev det saaledes ytret: «. . . Vel er det saa, at adskillige bajerske Ølbryggere anvende en Del af deres enorme Overskud til Statsøjemed og andre beslægtede Øjemed. Det er rigtigt; men det er dog bedre, at vi faa Disposition over disse Midler og anvende dem i Øjemed, som Lovgivningsmagten anser for rigtige». Forudsætningen for at noget Sligt kunde ske, er jo, at Skatten kom til at hvile paa Bryggerne, d. e. ikke blev overvæltet; men samtidig mente den samme Taler, at Ølskatten burde bruges som Middel mod Drukkenskaben, hvilket nødvendigvis maatte kræve, at den blev overvæltet. — Betegnende er det ogsaa, at man herhjemme ikke har hørt det i Udlandet saa ofte anførte Argument nævne til Forsvar for en saadan Skat, at den blev tilbagevæltet, Prisforhøielsen blev besvaret med en saadan Mindre-Konsum, at Prisen atter sank, saaledes at Skatten ikke definitivt kom til at hvile paa de lavere Klasser. Det synes for Mange at være et irrelevant Spørgsmaal, hvem der virkelig kommer til at betale en saadan Ølskat.

Hvad Beskatningsmaaden angaar, da har denne jo herhjemme været Gjenstand for vidtløftige Diskussioner, og vi skulle derfor her kun fremsætte nogle spredte Bemærkninger herom. Der synes fra alle Sider at herske Enighed om Forkasteligheden af en Rum-

beskatning som baade irrationel, besværlig og bekostelig, ligesom det efter de seneste Oplysninger synes at være sandsynligt, at en Fabrikatbeskatning i alt Fald efter nordamerikansk Mønster ikke lader sig gjennemføre herhjemme, naar man vil fastholde, at Skatten alene skal ramme bajersk Øl. Derimod synes Valget mellem Urt- og Maltbeskatningen at være noget vanskeligere. Hvad de forskjellige Beskatningsmaaders Indflydelse paa Bryggeri-Tekniken angaar, da foreligger der fra ansete Autoriteter som Prof. R. Wagner i Würzburg og Prof. Holzner i Weihenstephan saa forskjellige Udtalelser, at Spørgsmaalet maa siges at staa hen. — Holzner anfører det som et Fortrin ved Maltbeskatningen, at den bidrager til, at Bryggerne fortrinsvis søge til de bedste Bygsorter, da det større Udbytte af det samme Kvantum Byg gjør Skatten paa det færdige Produkt forholdsvis mindre. Omvendt lader der sig sige imod Maltbeskatningen, at den netop kan træffe de enkelte Producenter ulige efter de forarbejdede Stoffers Kvalitet, samt tillige efter den tekniske Indretning og Omfanget af Bedriften. Den rationelleste Beskatning maa Urtbeskatningen derfor uden Tvivl siges at være, hvis den kan gjennemføres aldeles nøjagtig. Holzner anfører imidlertid, at det Instrument, hvormed man, f. Ex. i Østerrig, bestemmer Urtens Extractmængde, nemlig Saccharometret, let kan vise $^1/_2$ ° formeget eller forlidet. Ved Saccharometermaalingerne i 2 Bryggerier kan altsaa Instrumentet vise en hel Grads Forskjel, skønt Extraktmængdens Sukkerholdighed er den samme, og medens de to Bryggerier, hvis deres Produktionsmængde er den samme, egenlig burde betale den samme

Skat, kan Differencen i deres Skattebeløb, hvis det er store Bryggerier, løbe op i flere Tusinde Kroner.

Efter Ballings Tabeller vejer 1 Hl. 10 ° Urt 104,04 Kg. og skal indeholde 10,404 Kg. Extrakt. Skatten herfor er 1,67 fl. eller paa 1 Kg. Extrakt 16,05 Kreuzer. 1 Hl. 15 ° Urt vejer 106,14 Kg. og skal indeholde 15,787 Kg. Extrakt. Skatten herfor er 2 fl. 50½ Kr., altsaa for 1 Kg. Extrakt 15,86 Kr. De paa den samme Vægtdel Extrakt rammende Skattesatser forholde sig altsaa som 1586 til 1605, d. e. for den mindre extraktrige Urt maa man betale forholdsvis 1 % mere end for den mere extraktrige*). Det Fortrin ved Extraktbeskatningen, som skulde bestaa i, at den gjør en Forskjel efter Øllets Gradholdighed, viser sig saaledes ikke at være fuldt tilstede. Naar dette altsaa er saaledes, synes unægtelig Fordelene ved en Urtbeskatning at vise sig i et daarligere Lys, end man efter et løst Skjøn er tilbøjelig til at tro. Dertil kommer den overordenlig besværlige Kontrol, som uundgaaelig følger med Urtbeskatningen, og som vilde være saa meget føleligere for vore Bryggerier, som de ikke hidtil have kjendt til nogen Kontrol. Det skal saaledes anføres, at i Østerrig er der under enhver Brygning en fuldstændig Indkvartering af Skatteopkræverne, disse skulle nøje undersøge Svalebakkerne, Gjærfadene o. s. v., som alt nøje skal være betegnet; den færdige Bryg maa forblive i Brygningslokalet; ligefra Mæskningen tager sin Begyndelse, under Humlekogningen o. s. v., skal den Opsigtshavende nøje

*) Prof. Holzner: Ueber die verschiedenen Methoden der Bierbesteuerung. — Zeitschr. f. d. gesammte Brauwesen. — Festnummer 1880.

vogte paa Indholdet af Bryggepanden og Mæskekarret, og efter at Ølurten er gaaet over paa Svalebakkerne nøje efterse, om der ikke er blevet Noget tilbage i disse. Naar der efter Udtømmelsen af Bryggepanden, for at beskytte den mod Forbrænding er hældt koldt Vand derpaa, skal han paase, at Ilden derunder bliver slukket, og efter at Brygningen er færdig, blive Bryggepanden, Svalebakkerne etc. at forsegle. Enhver Brygger skal holde fuldstændige Registre og maa anmelde enhver Brygning i Forvejen med Angivelse af Tid og Sted, nøje Betegnelse af Redskaberne, det tilstræbte Extraktindhold, Mæskningens Omfang o. s. v., o. s. v.

Hvad Maltbeskatningen angaar, er det forstaaeligt, at Regeringen kun nødig har forladt det dermed i Forbindelse staaende Forbud mod Surrogater, da disse enten ikke have nogen Betydning for Organismen eller ere direkte skadelige. Man bruger saaledes for at spare en Del af det skraaede Malt umalet Korn, saasom Mais, hvilket giver Øllet en bitter Smag. Ogsaa anvendes Kartofler f. Ex. revne, hvorved der danner sig det skadelige Fusel, eller Kartoffelstivelse, men baade ved dette og Dextrinsukkerets Anvendelse kommer Øllet til at mangle de fosforsure Salte. Glycerin gjør Øllet velsmagende og fyldigt, men er i store Kvantiteter skadelige. Da der jo desuden faktisk ikke anvendes Surrogater i vore Bryggerier, er det forbundet med saa meget mindre Betænkelighed at lette Beskatningen ved et Forbud mod Surrogater, hvorved man altsaa tillige garanterer Øllets Godhed.

En Vanskelighed frembyder Maltskattens Anvendelse overfor de blandede Bryggerier. Man har i det

nye Lovforslag forsøgt at omgaa denne Vanskelighed ved at bestemme, at der efter Regeringens nærmere Bestemmelse kan gives et fastsat Afdrag i Skatten efter de Antal Tønder skattefrit Øl, som bevislig fraføres saadanne Bryggerier. Det ses imidlertid ikke rettere, end at dette Forhold rummer en Fare. Enten kan Erstatningen blive for lille, og de blandede Bryggeriers Hvidtølsbrygning vil da blive faktisk hæmmet, eller ogsaa risikerer man, at den bliver for stor, og det kunde da tænkes at betale sig at frembringe og udføre særdeles fortyndet og usselt Øl en masse blot for at faa Udførselsgodtgjørelse. Medens dette Forhold imidlertid maaske kunde ordnes paa en betryggende Maade, bliver der i alle Tilfælde den Ulighed tilbage, som altid klæber ved en Raabeskatning. — Umuligheden af at gjennemføre en rationel Kvalitetsbeskatning i Lighed med Udbytte-Beskatningen ved Brændevin gjør saaledes Ølskatten til en ogsaa i denne Henseende lidet anbefalelsesværdig Afgift.

(For at bøde paa den Ulighed, hvormed en Beskatning efter Raastof rammer de enkelte Producenter efter de forarbejdede Stoffers Kvalitet, Bedriftens tekniske Standpunkt og Omfang, foreslaar Wagner (Finanzwissenschaft II) at bringe Repartitionssystemet i Anvendelse, saaledes at man altsaa fastslog en bestemt Skattesum, man vilde have ind, og lod en paa en betryggende Maade ordnet Kommission fordele denne i det Enkelte. Vanskeligheden ved Udførelsen vilde væsenlig komme til at bero paa, at man strax, da der ikke saa godt kunde lade sig danne provinsielle Kontin-

genter, maatte fordele Hovedsummerne individuelt, umiddelbart paa de enkelte Bryggerier. Ad denne Vej vilde imidlertid ogsaa de efter og som Følge af Skatten opstaaede Uligheder kunne fjærnes ved fornyede Ligninger, idet jo de forskjellige Bryggerier kunne tænkes at pine mere eller mindre ud af Maltet og derved befri sig for større eller mindre Dele af Skatten (forskjellig «Abwälzung»). Hvorvidt imidlertid noget Saadant lader sig realisere paa dette Punkt, er det selvfølgelig vanskeligt, ja umuligt at danne sig en Mening om ad privat Vej, men maaske kunde dog dette Forslag gjøres til Gjenstand for frugtbare Overvejelser og Undersøgelser.)

Idet vi hermed skulle afslutte denne Undersøgelse, skal det endnu kun bemærkes, at de ovenfor fremsatte Betragtninger væsenlig kun sigte til at ramme Fordringen paa en Ølskat saa at sige *sans phrase* og *à tout prix.* Hvorvidt man gjennem forskjellige Overvejelser og Undersøgelser, trods alle Skattens Mangler, dog maa gaa til Skattens Indførelse som det mindre af to Onder for at opnaa væsenlige Fordele paa andre Punkter, betydelige Nedsættelser af trykkende Toldsatser o. s. v., er et Spørgsmaal, hvis Besvarelse har ligget udenfor den Opgave, man her har sat sig.

Tabelbilag.

I. *)

A. Mængden af produceret Spiritus (Brændevin) og Øl i Preussen pr. Hoved i Liter.

	I 1874.		I 1875.	
	Spiritus.	Øl.	Spiritus.	Øl.
Østpreussen	8,1	33,5	8,4	39,4
Vestpreussen	20,3		20,9	31,4
Hauptsteueramt Berlin	0,1	106,7	0,1	223,7
Regier.-Bez. Potsdam	29,0		28,9	65,9
do. Frankfurt	35,7		34,9	51,3
Pommern	21,7	31,3	23,8	34,6
Posen	29,7	19,8	31,9	21,9
Schlesien	17,2	52,8	18,9	56,2
Sachsen	24,8	92,2	22,0	94,4
Slesv.-Holst.-Lauenb.	5,1	54,4	5,4	63,7
Hannover	10,7	32,5	11,3	33,5
Westphalen	6,9	52,4	7,7	52,6
Hessen-Nassau	3,2	86,5	3,7	88,3
Rhinlandet	3,1	59,7	3,7	62,4
Hohenzollern	0,4	116,5	0,3	120,1

Folketællingen for 1871 er lagt til Grund for begge Beregninger.

*) Statistik des Deutschen Reichs.

B. Øl- og Brændevinsproduktionen i Tyskland pr. Hoved i Liter for 1877—78.

	Brændevin.	Den samlede Ølproduktion.	Deraf var overgj. pCt.	undergj. pCt.
1. Syd- og Nordtyskland.				
Bajern, Baden, Würtemberg, Elsasz—Lothringen	2,7	193,4	3	97
Nordtyske Brausteuergemeinschaft	12,3	63,3	40	60
2. Enkelte Stater.				
Bajern	3,3	278,6	2	98
Würtemberg	0,6	206,1	5	95
Thüringske Stater	1,8	128,0	28	72
Sachsen	10,0	110,8	60	40
Preussen	13,7	54,8	39	61
3. Enkelte Provinser.				
Hohenzollern	0,4	140,4	5	95
Hessen—Nassau	2,9	80,6	5	95
Schleswig—Holstein	8,1	66,5	34	66
Schlesien	16,6	50,8	57	43
Hannover	12,0	33,0	29	71
Westpreussen	19,4	29,5	47	53
Posen	34,9	20,6	54	46

II.

Sammenstilling af Øl- og Brændevinskonsumen pr. Hoved (i Quart.) i Preussen 1831—67 *).

Aar.	Østpreussen. Br.	Østpreussen. Øl.	Vestpreussen. Br.	Vestpreussen. Øl.	Posen. Br.	Posen. Øl.	Pommern. Br.	Pommern. Øl.	Schlesien. Br.	Schlesien. Øl.
1831	9,7	20,37	8,2	12,46	6,5	9,16	10,4	11,31	7,5	12,12
1839	7,37	16,77	7,0	10,57	7,12	8,37	8,29	9,07	6,79	11,75
1842	6,02	14,67	6,48	9,55	7,00	7,75	5,18	8,44	5,74	11,48
1845	3,29	11,90	5,75	7,83	6,73	7,58	6,74	6,11	3,84	12,01
1853	4,13	11,24	5,31	6,65	7,09	4,37	4,92	4,54	3,82	8,97
1855	5,62	»	7,14	»	7,42	»	8,02	»	3,35	»
1856	»	10,44	»	6,42	»	3,36	»	3,85	»	6,79
1859	»	14,82	»	10,62	»	4,46	»	5,17	»	9,34
1862	5,59	16,00	8,63	10,69	11,66	4,35	6,99	5,19	6,77	9,62
1865	4,50	17,98	9,02	12,69	12,42	5,54	7,95	6,88	6,67	11,20
1867	3,71	14,42	8,47	9,74	11,87	4,85	8,60	6,86	6,87	12,40

Aar.	Berlin. Øl.	Potsd. Øl.	Frankf. Øl.	Tils. Brandenburg. Br.	Tils. Brandenburg. Øl.	Sachsen. Br.	Sachsen. Øl.	Westphalen. Br.	Westphalen. Øl.	Rhinlandet. Br.	Rhinlandet. Øl.
1831				14,0	26,48	9,00	25,93	3,7	5,40	5,4	11,87
1839				10,83	21,94	6,67	21,51	4,08	5,62	4,75	11,97
1842	se Brandenburg			9,25	20,91	7,15	23,09	3,82	5,43	3,75	12,21
1845				9,36	20,21	6,52	20,93	3,03	5,11	3,41	12,09
1853				6,49	14,65	5,72	17,51	2,61	5,74	1,54	10,32
1855				8,96	»	6,54	»	2,21	»	1,20	»
1856	25,43	9,32	9,29	»	44,04	»	14,95	»	5,95	»	9,64
1859	37,99	10,74	10,56	»	59,29	»	19,31	»	7,33	»	12,26
1862	41,39	11,45	10,32	8,90	63,16	8,24	19,63	2,62	7,90	1,40	12,13
1865	56,92	14,22	12,27	8,25	83,41	8,74	24,17	3,09	10,52	1,95	15,68
1867	53,40	13,11	11,55	8,05	78,06	9,71	22,52	2,87	12,36	1,66	14,76

*) Sammenstilling af to i Baer: «Der Alkoholismus» meddelte Tabeller, tildels efter Dietrici: Statistische Uebersicht der wichtigsten Gegenstände des Verkehrs und Verbrauchs. Berlin 1868.

III.

Ølbeskatningen.

Landets Navn.	Skatten udgjør for 1 Hl. (13° Balling.)	Skatten udgjør for 1 Pot.	Udførsels-godtgjørelse pr. Hl.	Indtægten af Skatten.		Skat pr. Hoved.
	Kr.	Øre.	Kr.	Aar.	Kr.	Øre.
Norge	5,70	5,53	6,60	»	»	38
Italien	4,89	4,74	»	»	»	»
Østerrig-Ungarn	4,72	4,08	»	1877—78	15,556,738	95
Rusland	3,34	3,24	»	»	»	»
England før	[3,73]	[3,27]	[2,99]	1879	127,675,580	[374]
England nu	3,13	3,04	»			»
Frankrig	2,84	2,77	2,66	1878	14,832,789	40
U. S. of America	2,79	2,70	2,79	1877—78	26,356,995	66
Bajern	2,67	2,59	2,31	1879	26,199,480	597
Elsasz—Lothringen	2,05	2,00	2,05	1876	1,361,604	101
Baden	1,96	1,90	1,47	1877	2,083,082	150
Württemberg	1,60	1,55	1,44	1876—77	5,154,889	274
Belgien	1,56	1,52	1,70	1879	9,865,104	187
Holland	1,29	1,25	1,48 / 92	1877	1,183,333	30
Norddeutsche Brausteuergemeinschaft	0,89	0,86	89	1877—78	15,556,738	47

*) Holzner: Ueber die versch. Methoden der Bierbesteuerung. — Zeitschr. f. d. gesammte Brauwesen. Festnummer. München 1880.

IV.

Ølanalyser.

a.

Øllets Navn.	Alkohol. Vægt pCt.	Extrakt. pCt.
Carlsberg Lagerøl	4,00	5,08
Samme Ølsort ...	4,06	4,75
Carlsberg Beer...	5,01	6,27
Samme Ølsort ...	5,00	6,22
Carlsberg Double Brown Stout...	4,29	8,85
Tuborg Øl.......	4,47	6,49 *)
Tuborg Lagerøl..	4,09	5,83
Albani Lagerøl...	3,73	7,00
Svanholm do.....	4,23	5,65
Alliance Pilsner..	3,51	»
Tuborg Pilsner ..	3,31	»
Maltextrakt......	2,02	16,07
Thüringer Bier...	4,41	6,05
Pilsner Bier.....	3,72	4,83

*) 0,548 pCt. er Protëinstoffer.

b.

Pilsner Bier.

		pCt.
Extraktmængden.	Dextrin	2,690
	Sukker	0,669
	Glycerin..............	0,045
	Mælke- og Ravsyre.....	0,171
	Protëinstoffer	0,410
	Stoffer fra Humlen	0,639
	Mineralstoffer	0,201
	Ialt (Extraktmængden)	4,835
	Alkohol	3,715
	Fri Edikesyre..........	0,007
	Vand	91,453
		100,000

c.

Bestemmelse af Aske- og Fosforsyremængden.

Øl fra	Aske. pCt.	Fosfors. pCt.
Carlsberg........	0,190	0,074
Tuborg..........	0,220	0,104
Albani	0,228	0,096
Aldersro.........	0,245	0,099

Oplysningerne i Tabel c skyldes Hr. Laboratorieforstander Kjeldahl og ere med sædvanlig Velvilje stillede til Raadighed af Hr. Kapt. Dr. J. C. Jacobsen. Jfr. iøvrigt angaaende de øvrige Opgivelser: Meddelelser fra Carlsberg Laboratorium I. & Aug. Thomsen: Teknis Kemi III. Pg. 423.

Kjøbenhavn, sammenlignet med andre Byer.

Af

Prof. Dr. Will. Scharling.

I Statistiken er det ikke de absolute Tal i og for sig, som frembyde Interesse; det er kun som Udtryk for en Bevægelse eller for et Forhold imellem forskjellige Objekter, men et let og hurtigt Middel til Sammenligninger imellem forskjellige Tider og forskjellige Steder, at Tallene faa deres virkelige Betydning. Den Interesse, som saaledes knyttede sig til de af Cand. M. Rubin i dette Tidsskrift (19de Bd. S. 257) meddelte Undersøgelser over Kjøbenhavns Befolknings- og Beboelsesforhold, var væsentlig begrundet i det hele Billede, som deri gaves af Kjøbenhavns Udviklingshistorie, samt den Skildring af Forholdene imellem Byens forskjellige Kvarterer og Befolkningens forskjellige Levevilkaar, særlig i i Retning af Husrum, som fremgik af de meddelte Tal. Men disse tilstede endnu en yderligere Sammenligning, som først fuldstændiggjør Billedet af Kjøbenhavns Befolknings- og Bebyggelsesforhold, nemlig med andre Byer af omtrent samme Størrelse eller af samme Betydning for deres Land. En saadan Sammenligning frembyder nu imidlertid temmelige betydelig Vanskeligheder, naar den ikke skal blive misvisende. Thi i Virkelig-

ligheden finde vi næppe en eneste By, som fuldt ud kan stilles ved Siden af Kjøbenhavn, ikke blot fordi det ikke er saa let at faa fat paa fuldt tilsvarende Oplysninger fra fremmede Byer, men ogsaa fordi disse i Almindelighed i mere eller mindre væsentlige Retninger adskille sig fra Kjøbenhavn. At man ikke — eller kun med væsentlige Forbehold — kan sammenstille denne med Millionbyerne London, Paris og Berlin, er indlysende, men selv om vi holde os til Byer, der maa siges at høre til samme Klasse som Kjøbenhavn, ville dog de klimatiske Forhold saa vel som hele Befolkningens Levevis medføre saadanne Forskjelligheder, at en fuldstændig og umiddelbar Sammenligning ikke godt er mulig. Imidlertid vil dog altid en Jævnførelse med Forholdene i saadanne Byer frembyde en vis Interesse, og vi skulle derfor her fremdrage nogle Jævnførelsespunkter med enkelte andre større Byer, hvorved vi navnlig støtte os til den udførlige statistiske Beretning om Ungarns Hovedstad Budapest, som foreligger udarbejdet af Chefen for det kommunale statistiske Bureau sammesteds, Joseph Kørøsi*), fra hvis Haand der tillige nu paa fjerde Aar er udgaaet en sammenlignende Oversigt over de større Byers finantsielle Stilling**), hvorfra vi ligeledes skulle hente forskjellige Data.

Det Punkt, der først tildrager sig Opmærksomhed i Cand. Rubins Meddelelser, er Kjøbenhavns forholdsvis

---

*) Die Hauptstadt Budapest im Jahre 1881. Resultate der Volksbeschreibung und Volkszählung vom 1. Jan. 1881. Erstes Heft. Berlin 1881. (Uebersetzung aus dem Ungarischen).

**) Bulletin Annuel des Finances des grandes villes. Quatrième année 1880. Budapest 1882.

meget stærke Væxt og Udvikling i de sidste tyve Aar. Endnu i 1630—40 ansloges Kjøbenhavns Befolkning kun til ca. 25,000 Indb. og umiddelbart efter Pesten i 1711 var Befolkningstallet, efterat det havde naaet ca. 66,000, atter gaaet ned til ca. 44,000, der imidlertid var bleven mere end fordoblet, da den første Folketælling holdtes i 1769 og udviste en Befolkning af ca. 93,000 Indb. Men derefter staar den næsten i Stampe i lange Tider: 32 Aar efter er Indbyggerantallet, ved Tællingen 1801, kun gaaet op med ca. 8,000, indtil knap 101,000 — og i de næste 39 Aar tiltager det knap med 20,000, saa at Tællingen i 1840 udviser en Befolkning af ca. 120,000. Men i de næste 40 Aar bliver dette Tal paa det Nærmeste fordoblet — til 235,000 i 1880, og medregnes de tilstødende Distrikter, Frederiksberg, Sundbyerne og Utterslevmark, der i det Væsentlige huse en kjøbenhavnsk Befolkning, er Tallet ganske sikkert bleven mere end fordoblet.

Endnu mere paafaldende er dog Udviklingen i Budapest, som de i 1873 til en By forenede, paa hver sin Side af Donau bebyggede Byer, den højtliggende Bjergby Buda eller Ofen, med det i samme i 1850 indlemmede Altofen, og Slettebyen Pest, nu kaldes. I 1686 skal Ofen under Tyrkernes Belejring have tabt 56,000 Indb., medens Pest dengang kun talte omtrent 2000 Indb. Men 1720 taltes der i Ofen kun ca. 8,500, i Pest 2,600 og i Altofen ca. 1100 — tils. kun 12,200 Indb. I Aaret 1787 fandt en Tælling Sted baade i Kjøbenhavn og i Budapest; Kjøbenhavn havde da ca. 90,000, Budapest kun ca. 50,000 Indb., der omtrent faldt med Halvdelen paa hver af de to nu forenede Byer. Indtil 1820 holdt Budapest sig omtrent i samme

Afstand bag Kjøbenhavn; B. havde da ca. 78,000, Kjøbenhavn vel omtrent 110,000 Indb. Men fra nu af begynder Budapest — eller rettere Byen Pest, thi det er fornemmelig den, som fra nu af voxer betydeligt — at tage en stærkere Fart: 1850 havde alt den fast bosiddende Befolkning naaet det samme Tal som Kjøbenhavn stod med i 1855 (143,000 Indb.) — og i sidstnævnte Aar maa Budapest endog antages at være gaaet Kjøbenhavn ikke lidt forbi, thi Tællingen i 1857 udviser en faktisk Befolkning (altsaa incl. Fremmede og Militære) af ikke mindre end 187,000, medens Kjøbenhavn endnu i 1860 kun havde 155,000 Indb. Og nu bliver Tilvæxten hurtigere og hurtigere: 1870 havde Buda-Pest tils. 270,000 Indb. — og det nu forenede Budapest talte i 1881 over 370,000 Indb. I Løbet af 70 Aar, fra 1812—1881, var saaledes Budapest voxet med ikke mindre end 300,000 Indb. (fra 70,219 til 370,767, medens Kjøbenhavn i samme Tid kun er voxet med ca. 130,000 Indb. (fra ca. 105,000 til 234,850).

Den Bemærkning vil nu vistnok strax paatrænge sig, at Budapests saa langt hurtigere Tilvæxt hænger sammen med den Omstændighed, at den er Hovedstad for et langt større Land, og særlig netop i de sidste Aartier er bleven dette Lands selvstændige Hovedstad. Men rent kommunalt set kan selvfølgelig de to Byers Tilvæxt og Udvikling fuldt sammenstilles; de Forandringer, som Overgangen i kort Tid fra en forholdsvis lille til en forholdsvis stor By dels medfører, dels kræver, blive væsentlig de samme, hvad enten Landet er stort eller lille. Begrænse vi Betragtningen til de sidste 30 Aar, da har Kjøbenhavns Kommune i dette Tidsrum

(1850—80) faaet en Tilvæxt af ca. 155,000 Indb. eller henved 81 pCt., Budapest (1851—81) af ca. 192,000 eller henved 108 pCt. Det vil heraf ses, at den særdeles betydelige Udvikling, som Kjøbenhavns Kommune har faaet i de sidste 30 Aar, i hvert Fald ikke er noget Enestaaende, men at flere andre Byer ere undergaaede lignende Forandringer, vil fremgaa deraf, at selv Budapest ikke staar i første Linje, hvad der vil ses af følgende Oversigt over den gjennemsnitlige aarlige Tilvæxt, som efternævnte Byer i Tyskland og Østrig-Ungarn (blandt hvilke Kjøbenhavn er føjet ind paa sin Plads i Rækken, denne ordnet efter den absolute gjennemsnitlige Tilvæxt i 1 Aar) have haft i det sidste Tiaar (eller henholdsvis 9 à 11 Aar):

	Folketal i 1870—72.	Gjenstl. Tilv. i 1 Aar
Berlin	826,341.	32,894 = 3,98 %.
Budapest	280,349.	8,220 = 2,93 -
Hamburg	239,107.	5,661 = 2,36 -
Breslau	207,997.	7,175 = 3,45 -
München	169,693.	6,628 = 3,40 -
Kjøbenhavn	181,291.	5,356 = 2,95 -
Frankfurt a. M.	91,040.	5,173 = 5,68 -
Dresden	177,089.	4,792 = 2,70 -
Leipzig	106,925.	4,648 = 4,34 -

Det vil heraf bl. a. ses, at München med et lidt mindre Folketal end Kjøbenhavn har haft absolut større, Frankfurt a. M. med kun det halve Folketal en næsten lige saa stor aarlig Tilvæxt som Kjøbenhavn, samt at af samtlige de nævnte Byer kun Hamburg og Dresden have haft en forholdsvis mindre Tilvæxt end Kjøbenhavn. Det i første Øjeblik Overraskende i den særdeles betydelige Tilvæxt af næsten 30 pCt., som Kjøbenhavn i det sidste Tiaar har haft, taber sig saaledes endel, naar

man ser, at en saa betydelig Tilvæxt, hvad enten man betragter den absolut eller forholdsvis, er et ikke ualmindeligt Fænomen i dette Tiaar. Imidlertid har Kjøbenhavns Tilvæxt 1880—82 været endel større end i 1870—80, nemlig i aarligt Gennemsnit ca. 8000 eller 3,4 pCt.

Vi vedføje endnu Indbyggertallet og Tilvæxten i de sidste — henholdsvis 10 og 15 Aar — i Sveriges og Norges to største Byer:

	Indbyggertal:		Gjenstl. Tilvæxt i
	1870.	1880.	1 Aar.
Stockholm.......	136,016.	168,775.	3276 = 2,40 %.
Gøteborg........	56,288.	76,401.	2011 = 3,57 %.
	1865:	1880:	
Kristiania.......	57,382.	119,407.	4135 = 7,20 %.
Bergen.........	27,703.	43,026.	1021 = 3,68 %.

I absolut Tilvæxt gaar Kjøbenhavn forud for dem alle fire; men forholdsvis har Tilvæxten været betydelig større i Kristiania, Bergen og Gøteborg.

At en saa betydelig Udvidelse, som de fleste større Byer have modtaget i de sidste — og særlig det sidste — Tiaar, har stillet store Krav til den kommunale Administration og medført meget betydelige Udgifter i mangfoldige Retninger, er en Selvfølge. Forholdene ere i saa Henseende bekjendte nok for Kjøbenhavns Vedkommende; men at man i adskillige Byer har maattet føle Trykket heraf endnu mere og i alt Fald er kommen til forholdsvis betydeligt større Udgifter, fremgaar af den af J. Kørøsi udarbejdede Oversigt over de store Byers Finanser, der omfatter 24 Byer, hvoriblandt de tre skandinaviske Hovedstæder, endvidere Paris, St.

III.

Ølbeskatningen.

Landets Navn.	Skatten udgjør for 1 Hl. (13° Balling.) Kr.	Skatten udgjør for 1 Pot. Øre.	Udførsels-godtgjørelse pr. Hl. Kr.	Indtægten af Skatten. Aar.	Indtægten af Skatten. Kr.	Skat pr. Hoved. Øre.
Norge	5,70	5,58	6,60	»	»	38
Italien	4,89	4,74	»	»	»	»
Østerrig-Ungarn	4,72	4,08	»	1877—78	15,556,738	95
Rusland	3,34	3,24	»	»	»	»
England	før [3,73] nu 3,13	[3,27] 3,04	[2,99] »	1879	127,675,580	[374] »
Frankrig	2,84	2,77	2,66	1878	14,832,789	40
U. S. of America	2,79	2,70	2,79	1877—78	26,356,995	66
Bajern	2,67	2,59	2,31	1879	26,199,480	597
Elsasz—Lothringen	2,05	2,00	2,05	1876	1,361,604	101
Baden	1,96	1,90	1,47	1877	2,083,082	150
Württemberg	1,60	1,55	1,44	1876—77	5,154,889	274
Belgien	1,56	1,52	1,70	1879	9,865,104	187
Holland	1,29	1,25	1,48 92	1877	1,183,333	30
Norddeutsche Brausteuergemeinschaft	0,89	0,86	89	1877—78	15,556,738	47

*) Holzner: Ueber die versch. Methoden der Bierbesteuerung. — Zeitschr. f. d. gesammte Brauwesen. Festnummer. München 1880.

IV.

Ølanalyser.

a.

Øllets Navn.	Alkohol. Vægt pCt.	Extrakt. pCt.
Carlsberg Lagerøl	4,00	5,08
Samme Ølsort ...	4,06	4,75
Carlsberg Beer...	5,01	6,27
Samme Ølsort ...	5,00	6,22
Carlsberg Double Brown Stout...	4,29	8,85
Tuborg Øl.......	4,47	6,49 *)
Tuborg Lagerøl..	4,09	5,83
Albani Lagerøl...	3,73	7,00
Svanholm do.....	4,23	5,65
Alliance Pilsner..	3,51	»
Tuborg Pilsner ..	3,31	»
Maltextrakt......	2,02	16,07
Thüringer Bier...	4,41	6,05
Pilsner Bier	3,72	4,83

*) 0,548 pCt. er Protëinstoffer.

b.

Pilsner Bier.

		pCt.
Extraktmængden.	Dextrin	2,690
	Sukker	0,669
	Glycerin	0,045
	Mælke- og Ravsyre	0,171
	Protëinstoffer	0,410
	Stoffer fra Humlen	0,639
	Mineralstoffer	0,201
	Ialt (Extraktmængden)	4,825
	Alkohol	3,715
	Fri Edikesyre	0,007
	Vand	91,453
		100,000

c.

Bestemmelse af Aske- og Fosforsyremængden.

Øl fra	Aske. pCt.	Fosfors. pCt.
Carlsberg	0,190	0,074
Tuborg	0,220	0,104
Albani	0,228	0,096
Aldersro	0,245	0,099

Oplysningerne i Tabel c skyldes Hr. Laboratorieforstander Kjeldahl og ere med sædvanlig Velvilje stillede til Raadighed af Hr. Kapt. Dr. J. C. Jacobsen. Jfr. iøvrigt angaaende de øvrige Opgivelser: Meddelelser fra Carlsberg Laboratorium I. & Aug. Thomsen: Teknis Kemi III. Pg. 423.

	Samlet Indt. pr. Ind. 1880	(1879).	Indt. af Skatt. pr. Ind.
21. Bologna	25 frcs. 93 ct.	(c. 29 frcs.).	(20) 21 frcs. » ct.
22. Riga........	24 — 50 -	—	(23) 11 — 93 -
23. St. Petersborg	17 — 6 -	— *).	(22) 12 — 22 -
24. Warschau ...	13 — 13 -	(c. 15 —).	(24) 8 — 14 -

Jævnfører man den her opstillede Rækkefølge med Byernes geografiske Beliggenhed, kommer man til det Resultat, at jo længere Byerne ligge mod Øst og imod Syd, desto mindre ere deres Indtægter, hvilket atter vil sige omtrent det samme som, at desto mindre Krav og desto mindre anvendes der paa den kommunale Ordning og Udvikling. De tre russiske Byer komme sidst i Rækken — St. Petersborgs kommunale Udgifter ere kun opførte med ca. 1 Mill. Kr. mere end Kjøbenhavns, uagtet Indbyggertallet er mere end det tredobbelte — og ret betegnende er det, at til deres forholdsvis betydeligste Udgifter høre Udgiften til Politi og til Brandvæsen; nærmest dem komme de to italienske Byer Bologna og Turin med det preussiske Kønigsberg. Da for Kjøbenhavns Vedkommende den virkelige Udgift (løbende Udgifter og Kapitaludgifter**) tils.) i 1880 kun har beløbet sig til ca. 43 frcs pr. Ind. (i 1870 som anført ca. 47½ frcs) og i Gjennemsnit for begge Aar altsaa ca. 45 frcs, vil det ses, at Forholdene her omtrent stille sig som i Leipzig og Berlin, medens der i de fleste af de anførte tyske Stæder saavel som

---

*) 1879 findes ikke St. Petersborg opført, derimod Moskou med 18 frcs. 63 ctimes pr. Individ.

**) Nemlig: til Blegdamshospitalet, St. Hans Hospital, Anlæg af Kvægtorvet, til nye Skolebygninger, Brolægningsarbejder, Fæstningsterrænets Erhvervelse og Omdannelse, Holmensbro, Højbro, Vandværket m. m.

i Kristiania og Stockholm synes at blive stillet langt større Krav til Kommunalvæsenet.

Ses særlig paa Indtægten af Skatter, vil det ses, at disse i det hele bevæge sig inden noget snævrere Grændser, nemlig for de 18 Byers Vedkommende imellem 21 og 38 frcs pr. Ind. Ogsaa her kommer Kjøbenhavn ikke særlig højt op ($26^1/_4$ frcs), medens Kristiania og Stockholm høre til de Byer, hvor Skattebyrden er højest og kun staa tilbage for Paris og Washington. Men i begge Byer — og navnlig i Stockholm — spille de indirekte Afgifter en forholdsvis langt større Rolle end i Kjøbenhavn, hvor den langt overvejende Del af de kommunale Skatter (omtr. $^7/_8$) ere direkte Skatter.

At gaa nærmere ind paa en Sammenligning af de Summer, som de enkelte Byer ofre paa de forskjellige Arter af kommunal Virksomhed eller de forskjellige Gjenstande for kommunal Forsorg samt det forskjellige Forhold, hvori disse Udgiftsposter staa til hinanden, kunde vel frembyde endel Interesse; men jo mere man gaar i Detail, des mere gjør Uensartetheden af Regnskabsposteringen sig gjældende og desto lettere udsætter man sig for Fejltagelser. Derimod vil det formentlig lettere lade sig gjøre at sammenligne Byernes Formuesstatus, et Punkt, som ogsaa frembyder en væsentlig Interesse ved Bedømmelsen af den større eller mindre Frejdighed, hvormed en Bys Kommunalbestyrelse paatager sig store Foretagender, som navnlig kræve betydelig Kapitalanlæg. Jo mere Byen alt er betynget med Gjæld, desto mere forsigtig maa den selvfølgelig gaa frem og desto større Betænkelighed har det at gjøre store Udgifter til Øjemed, som, hvor vigtige de end ere, dog ligge ud over det strængt Nødvendige. Under-

søger man nu først den konsoliderede Gjæld, som de enkelte Byer have paadraget sig, viser det sig imidlertid, at der er et temmelig nært Forhold imellem denne Gjæld og deres til Bestridelse af deres Udgifter nødvendige Indtægt: de Byer, der have mindst Indtægt, have ogsaa mindst Gjæld, saaledes de russiske Byer (— for St. Petersborg savnes dog Oplysninger —) og Kønigsberg, medens omvendt flere af de Byer, der i Henseende til Indtægt staa i forreste Række, saasom Paris, Washington, Frankfurt a. M., tildels München og Stockholm ogsaa have en meget betydelig Gjæld. Denne Forbindelse grunder sig ganske naturlig deri, at den store Gjæld kræver en betydelig Udgift til Forrentning og Amortisation, og hertil medgaar da en ikke saa ringe Del af den tilsyneladende betydelige Indtægt, som de have til Disposition. Saaledes medgaar ikke mindre end 35 pCt. af Paris's, 34 pCt. af Washingtons Indtægter til Renter og Amortisation af Gjæld. Ogsaa i Kjøbenhavn medgaar, som bekjendt, et forholdsvis betydeligt Beløb, ca. 20 pCt.., hertil, og i Henseende til konsolideret Gjæld kommer Kjøbenhavn noget højere op end i Rækken efter Indtægt (Nr. 12 imod Nr. 15). Paa den anden Side har dog Kjøbenhavn jo ogsaa meget betydelige Aktiver til sin Disposition, og naar Aktiver og Passiver stilles overfor hinanden, er der ikke ret mange af de her nævnte Byer, der udvise en gunstigere Balance. Af de 20 Byer, for hvilke denne Opgjørelse foreligger (den savnes for St. Petersborg, Berlin, Bordeaux og Washington) have de syv — Paris, Kølln, München, Venedig, Bologna, Turin og Stockholm — større Passiver end Aktiver; for Paris's Vedkommende udgjør Underskudet af Passiver endog ikke

mindre end 665 Mill. Frcs., for Kölln 20 Mill., for München 10; for de andre fire er det kun fra 1,6—5,4 Mill. Frcs. De tretten Byer, hvis Aktiver overstige Passiverne, ere følgende med vedføjede Beløb (Kjøbenhavns Kommunes faste Ejendomme ere dog ikke vurderede siden 1864):

	Overskud af Aktiver.		pr. Individ.
Budapest	ca. 90,96	Mill. Fr.	ca. 253 Fr.
Frankfurt a. M.	— 43,75	— —	— 326 —
Kjøbenhavn	— 22,63	— —	— 96 —
Leipzig	— 20,12	— —	— 137 —
Warschau	— 18,80	— —	— 48 —
Wien	— 15,14	— —	— 20 —
Stuttgart	— 11,92	— —	— 101 —
Triest	— 10,88	— —	— 77 —
Lille	— 9,78	— —	— 60 —
Riga	— 9,72	— —	— 58 —
Kristiania	— 7,04	— —	— 59 —
Königsberg	— 5,53	— —	— 40 —
Prag	— 1,69	— —	— 10 —

At Kjøbenhavn er en tæt befolket By og at navnlig den ældre Del er stærkt bebygget samt at i den forholdsvis liden Plads er offret til offentlige Anlæg og Pladser saa vel som til Gaardsrum, og at Bebyggelsen af det sidst tilkomne Kvarter, Gammelholm, saa langt fra har gjort Forholdene bedre, at der tværtimod vanskeligt vil kunne findes en stærkere bebygget Del af Byen, er bekjendt nok. Men hvor tæt Bebyggelsen er, vil bedst fremgaa af følgende Tal, der vise Forholdene i den saa vel som i enkelte andre Byer, der dog nærmest høre til de tætbefolkede.

	Areal i hectares	Indbyggertal	Indb. pr. hectare
Hamburg	5809*)	406,000	70
Leipzig	1666	127,000	76
Kjøbenhavn	2206	234,000	106
Wien	5522	726,000	131
Budapest**)	2574	351,000	134
Prag	805	162,000	202
Paris	7802	2,091,000	268
Kjøbenhavn indenfor Voldlinjen	441	132,000	300

Ganske vist kan det nu bemærkes, at denne Oversigt for saa vidt ikke er tilstrækkeligt oplysende, som den omfatter hele det til de paagjældende Byer tilhørende Territorium, altsaa mulig vidtstrakte Marker og andre slet ikke til Bebyggelse anvendte Arealer (jvfr. saaledes nedenfor *) om Budapest), og det kan tilføjes, at man ved blot at tage enkelte Dele af de ovennævnte Byer, de tættest befolkede Kvarterer, vilde komme til andre, for disse langt mindre gunstige Resultater, idet der saaledes i de tættest bebyggede Kvarterer af Paris (Temple, Bourse og Hôtel de Ville) skal komme 6 à 800 Personer, i det indre Hamburg (uden St. Georg og St. Pauli samt Forstæderne) 410 paa hver hectare. Imidlertid er det et stort Spørgsmaal, om en saadan mere detailleret Sammenligning vilde stille Kjøbenhavn stort bedre. For det Første synes de ovenfor anførte Territo-

---

*) Budapest har et meget udstrakt Territorium, der ved Oktroy- eller Accise-Afgiftslinjendeles i to meget ulige Dele, der betegnes som Intravillan og Extravillan; den første indtager kun $\frac{1}{6}$ af hele Byens Territorium. nemlig 9574 hect., men rummer omtrent $\frac{18}{19}$ af hele Byens Befolkning, 351,000 Indb., den sidste omfatter ikke mindre end 16,026 hect., hvorpaa der dog kun bo ca. 19,000 Personer. Paa det hele Territorium bo saaledes kun 18 Personer paa 1 hect. .

**) Den Hamburgske Stats hele Areal er 38,348 hectares eller med Tillæg af Havnen, Elben, Alster og Bille 40,977 hectares.

riers Størrelse i og for sig, naar henses til Indbyggertallet, ikke at tyde paa Tilværelsen af saadanne større, helt ubebyggede Arealer, der ganske savne Karakter af By, og dernæst omslutte de ovenfor for Kjøbenhavn opgivne Arealer netop saadanne helt ubebyggede Strækninger. For ikke at tale om de ydre Kvarterer, af hvilke omtrent $^{1}/_{3}$ formenes at være anvendte til Agerbrug og Dyrkning af Kjøkkenurter (se Traps Kongeriget Danmark II S. 46), saa falder af de 441 hectares der udgjøre Kjøbenhavn indenfor Voldlinjen, ikke mindre end 133 hectares paa Havnen, Flaadens Leje og Orlogsværftet. Fradrages disse Arealer, kommer der paa det egentlige Byareal endog over 400 Personer paa hver hectare, i det egentlige Kjøbenhavn (uden Christianshavn) endog 440. Og vilde man indskrænke Betragtningen til et eller nogle enkelte Kvarterer, f. Ex. Gammelholmskvarteret, vilde man vistnok komme nær op til de Tal, der ere anførte for Paris's stærkest bebyggede Kvarterer.

Antallet af Bygninger i Kjøbenhavns Kommune kan for Folketællingens Øjeblik anslaas til 5900.*) Der kom derefter paa det nærmeste i Gjennemsnit 40 Personer paa hver Bygning. Kasernesystemet er saaledes stærkt fremherskende i Kjøbenhavn, hvilket vil fremgaa af efterstaaende Tal; der kom i Gjennemsnit paa hver Bygning**):

---

*) Den 1. Jan. fandtes der paa Stadens Grund 5259 Bygninger og i Aarene 1876-79 er der givet Bygningsattest for 636 nye Bygninger.

**) Endel af disse Opgivelser ere vel, som det vil ses, fra en noget tidligere Tid; men Forholdene vare vistnok til samme Tid næppe væsentlig anderledes i Kjøbenhavn; end nu i Slut-

i Bremen	(1862)	— $6,_6$	Personer,
- London	(1861)	— 8	—
- Amsterdam	(1859)	— 9	—
- Rom	(1853)	— 12	—
- Kölln	(1867)	— 13	—
- Hannover	(1869)	— 16	—
- Hamburg	(1880)	— 16	—
- Florents	(1862)	— 17	—
- Königsberg	(1867)	— 25	—
- Breslau	(1867)	— 27	—
- Budapest	(1881)	— 33	—
- Paris	(1857)	— 35	—
- Leipzig	(1875)	— 36	—

Man maa gaa til Mailand (42), Prag (43), Berlin (58 i 1875) og Wien 59 i 1870) for at finde et større Antal Personer pr. Hus end i Kjøbenhavn. Selv i det indre Hamburg kommer der knap 20 Personer paa hvert Hus.

En Sammenligning imellem Husenes Etagehøjde i de forskjellige Byer lader sig ikke gjennemføre, idet vort kjøbenhavnske Tabelværk angiver det Antal, ikke af Huse, men af Lejligheder, som falder paa hver Etage. Samle vi de desangaaende anførte Data, ville vi ved stedse at fradrage de Lejligheder, der falde paa en højere Etage, fra det, der falder paa den næstfølgende lavere Etage, og multiplicere det udkommende Tal med Etagetallet, kunne se, hvor mange Lejligheder der findes i Huse med henholdsvis 1, 2, 3, og flere Etager. Vi faa da følgende Resultat: Der fandtes i 1876 i Kjøbenhavn i Alt 51,477 Lejligheder; deraf vare 4787 Kvistlejligbeder (3668 i Forhus, 1119 i Baghus) og 3684 Kjælderlejligheder (3398 i Forhus, 286 i Baghus); af de øvrige vare:

---

ningen af 40'ne kom der saaledes omtrent 85 Personer paa hvert Hus i Kjøbenhavn.

	Forhus	Baghus	tilsammen
Stue-Lejl.	8406	5262	13668
1. Sals-Lejl.	7565	3507	11072
2. Sals-Lejl.	6463	2747	9210
3. Sals-Lejl.	4530	1743	6273
4. Sals-Lejl.	2001	741	2742
5.-7. Sals-Lejl.	15	26	41
Tils.	28,980	14,026	43,006

Heraf fremgaar da, at følgende Antal Lejligheder fandtes i Huse, der, bortset fra Kjælder og Kvist, kun havde:

			af det hele hectare
Stue-Etage	2596	=	6,0 %
2 Etager (St. og 1. S.)	3724	=	8,7 -
3 Etager (St. 1 og 2. S.)	8811	=	20,5 -
4 Etager (St., 1—3. S.)	14124	=	32,8 -
5 Etager (St., 1—4. S.)	13505	=	31,4 -
mere end 5 Etager	246	=	0,6 -
Tils.	43,006	=	100 %

Det vil heraf ses, at Enetages-Huse, til Trods for den i senere Tid fremherskende Smag for at bo i Villaer, dog endnu er forholdsvis sjældne i Kjøbenhavn, hvilket viser sig ved en Jævnførelse med følgende Procenttal for Huse med Stue-Etage alene:

Genf	— 32 %	Paris	— 8 %
Antwerpen	— 28 %	Brüssel	— 7 %
Wien	— 17 %	Berlin	— 5 %

Det maa imidlertid herved erindres, at Frederiksberg, der jo faktisk hører med til Kjøbenhavn, særlig indeslutter Villakvartererne med Enetages-Huse. Medregnedes Frederiksberg, vilde Procenttallet sikkert gaa op over baade Brüssel og Paris, medens det dog langtfra vilde kunne naa Wien og de vest-belgiske Byer, end sige de ungarske Byer, for hvilke et meget stort Antal Enetages Huse er i den Grad karakterisk, at selv i

Hovedstaden Budapest med dens henved 400,000 Indb. over 71 pCt. af samtlige Huse ere Enetages-Bygninger.

Blandt de af Cand. Rubin fremdragne Forhold har næppe noget overrasket mere og tildraget sig større Opmærksomhed end den særdeles store Rolle, som Lejligheder paa 1 à 2 Værelser spille i Kjøbenhavn. Det vil erindres, at næsten Halvdelen af alle Husstande levede i 1 à 2 Værelsers Lejligheder, nemlig 16,8 % i 1, 32,9 % i 2 Værelser, medens kun 19 % boede i Lejligheder paa mere end 4 Værelser. Hvorledes stiller nu dette Forhold sig andetsteds? Følgende tabellariske Oversigt*) vil tilstrækkeligt vise det: Der fandtes af Boliger med

Værelser	Kbhvn.	Leipzig	Frankf.	Hamburg	Berlin	Budapest
1	16,8 %	21,4 %	31,9	40,3 %	52,8 %	62,0 %
2	32,9	25,9	20,4	28,4	25,3	20,7
3—4	31,3	33,0	24,9	20,1	15,0	3—5: 15,1
5—7	14,3	14,1	15,7	6,2	5,4	6 og derov. 2,2
over 7**)	4,7	5,6	7,1	5,0	1,5	

Ved denne Opgjørelse maa det nu imidlertid strax bemærkes, at man i Tyskland kun regner Værelser med Kakkelovn (»heizbare«) for Værelser, at altsaa en Lejlighed med ét saadant Værelse og en lille For- eller Bagstue uden Kakkelovn, men som dog kan være meget brugbart til Sovekammer, for en 1-Værelses-Lejlighed. Forholdene i Kjøbenhavn ere derfor mindre gunstige overfor de tyske Byer, end det efter ovenciterede Sammenstilling ser ud. Dertil kommer, at 1362 af de Familier, der i Kjøbenhavn bebo 2-Værelses-Lejligheder,

*) Statistik des Hamburgischen Staats. Hefte XIII, 1. Hamburg 1882, og: Die Haupstadt Budapest in 1880.

**) For Frankfurt a. M. henholdsvis 5—6 og over 6 Værelser; for Budapest henholdsvis 3—5 og 6 Værelser og derover.

have Logerende, som altsaa bruge det ene Værelse, hvorved disse Lejligheder i Virkeligheden gaa ned til at være 1-Værelses-Lejligheder, og da af samme Grund 3030 3-Værelses-Lejligheder i Virkeligheden blive 2-Værelses-Lejligheder. Gaar man ud herfra, saa maa Forholdstallene for Kjøbenhavn forandres saaledes: 1-Værelser — 19,5 %, 2-Værelser — 32,2 %, hvorved endda maa haves i Erindring, hvad ovenfor er bemærket om Forskjellen imellem vor og den tyske Opgjørelsesmaade. Samles 1 og 2 Værelsers Lejligheder til Et, udgjorde de saadanne Smaalejligheder af det samlede Antal: i Leipzig 47,3 %, i Frankfurt 52,8 %, Kjøbenhavn 55,7 %, i Hamburg 68,7 %, i Berlin 76,1 % og i Budapest endog 82,7 %. Selvfølgelig maa det ved denne Sammenstilling erindres, at man i et varmere Klima lettere kan nøjes med en mindre Huslejlighed, end i et koldt; men i Forholdet imellem Kjøbenhavn, Hamburg og Berlin gjør denne Forskjel sig dog ikke stærkt gjældende. Og hvad der særlig gjør Forholdet saa uheldigt for de to sidstnævnte Byers som navnlig for Budapests Vedkommende, det er, at det især er Antallet af 1-Værelses-Lejligheder, der er saa dominerende; thi disse Lejligheder frembyde ikke blot den store Ulempe at forunde hvert enkelt Individ et Minimum af Husrum og Luft, men fremfor Alt den meget uheldige Side, at en Sondring efter Kjøn bliver umulig. I Kjøbenhavn er Antallet af saadanne Lejligheder dog ikke større, end at man tør haabe, at i alt Fald det overvejende Antal af de Familier, som bebo dem, ere Familier uden Børn eller med Smaabørn. Men i Budapest leve ikke mindre end 191,000 Personer i 1-Værelses-Lejligheder, og kun 8,600 af dem bo i

4,500 Lejligheder saaledes, at der kun bo Personer af samme Kjøn sammen. Da de øvrige ca. 183,000 Personer maa nøjes med ca. 38,000 Værelser, kommer der i Gjennemsnit næsten 5 Personer paa hvert Værelse, og Udgiveren af det citerede Værk udtaler den Formening, at »ikke blot Forældre og Børn, men i mange Tilfælde ogsaa fremmede Mennesker, Medhjælpere i Bedriften o. A. bo og sove sammen med Familiens Medlemmer af begge Kjøn i samme Værelse. I 86 1-Værelses-Lejligheder boede endog mere end én Familie. Hvor ugunstige Beboelsesforholdene i Pudapest i det Hele ere, vil fremgaa deraf, at der, naar samtlige Lejligheder tages under Et, i Gjennemsnit kommer 5½ Person paa hvert Værelse, og at der endog fandtes 12,500 Værelser, der beboedes af fra 6—10 Personer for hvert Værelse, 869 med fra 11—15 og 143 Værelser med 16 eller flere Mennesker pr. Værelse!

Vielser, Fødsler og Dødsfald i Danmark.

Danmarks Statistik. Statistisk Tabelværk, 4de R. Litr. A. Nr. 2. Vielser, Fødsler og Dødsfald i Aarene 1875—79 samt Dødsaarsagerne i Aarene 1876—79. Udgivet af det statistiske Bureau. Kbhvn. 1882.

Antallet af **Vielser** var i Kongeriget i Aarene 1875—79 76,105, nemlig:

i Kjøbenhavn	11,304,
i Kjøbstæderne	10,242,
i Landdistrikterne	54,559.

I det foregaaende Femaar, 1870—74, havde det samlede Antal af Vielser været 70,131, i hele Tiaaret 1870—79 altsaa tilsammen 146,236 Vielser. Dette Tal er næsten 15 pCt. (nøjagtig 14,9) højere end Tallet paa Vielser i det foregaaende Tiaar, 1860—69, da Vielsestallet kun var 127,287. Men denne Tilvæxt skyldes hovedsagelig Kjøbenhavn, hvor den stærke Befolkningstilvæxt medførte, at Tallet paa Vielser gik op fra 14,131 i 1860—69 til 20,079 i 1870—79, altsaa en Tilvæxt paa 42,1 pCt I Kjøbstæderne var Tilvæxten kun 24,1, og i Landdistrikterne endog kun 9,6 pCt.

Det aarlige Gjennemsnitstal af Vielser var i 1870—79 14,623; dybest under Gjennemsnittet staar 1870 med 13,134 Vielser; højest over Gjennemsnittet

staa Aarene 1874—77, især Aaret 1876 med 16,180 Vielser.

Vielsernes Antal er i 1870—79 forholdsvis steget c. 4 pCt. ligeoverfor 1860—69; der kom nemlig

	1860—69	1870—79
paa 10,000 Mennesker	150 Viede	156 Viede
eller 1 Vielse paa ...	133 Mennesker	128 Mennesker

Mellem 1000 ægteviede Mænd og Kvinder var i 1875—79 Aldersfordelingen saaledes:

i en Alder	Mænd	Kvinder
under 20 Aar	»	69
mellem 20 og 25 Aar	233	377
— 25 - 30 —	379	299
— 30 - 35 —	190	135
— 35 - 40 —	89	59
— 40 - 45 —	45	32
— 45 - 50 —	26	16
— 50 - 55 —	17	8
— 55 - 60 —	11	4
— 60 - 65 —	6	1
— 65 - 70 —	3	0
over 70 Aar	1	0
	1000	1000

Gjennemsnitsalderen for viede Mænd er omtrent 31 Aar, for viede Kvinder 27 à 28 Aar. Gjennemsnitsalderen er siden 1855 stadig bleven noget yngre.

Af 100 Vielser i 1870—79 var godt 30 mellem Individer af samme Aldersklasse; ved næsten 52 pCt. af Vielserne er Manden ældre end Kvinden, medens 18 pCt. falde paa de Vielser, hvor Kvinden er ældst.

I 1875—79 vare de Viedes Forhold til tidligere Ægteskab saaledes:

Af hver 1000 Vielser var:

Ungkarle	med	Piger.........	830
—	—	Enker........	42
—	—	fraskilte Koner	4
Enkemænd	—	Piger.........	94
—	—	Enker........	22
—	—	fraskilte Koner	2
Fraskilte Mænd	—	Piger	5
—	—	Enker........	1
—	—	fraskilte Koner	0,3

En Sammenligning med de foregaaende Femaar udviser, at det er Ægteskaberne mellem Ungkarle og Piger, der ere tiltagne, medens de andre Forbindelser forholdsvis ere aftagne.

Af de i 1875—79 viede 76,105 Mænd viedes

1ste Gang..................	66,661
2den —	8,820
3dje —	582
4de — (eller derover)......	42

Af de 76,105 Kvinder indtraadte i Ægteskab

1ste Gang..................	70,706
2den —	5,182
3dje —	209
4de — (eller derover).......	8

Hvad angaaar Aarstidernes Forhold til Ægteskabs Indgaaelse, er at bemærke, at i Foraars- og Efteraarsmaanederne, og navnlig da i Maj og November, falde de fleste Vielser, hvad nedenstaaende Oversigt udviser.

Af 100 Vielser falde paa en Dag i

	1870—74	1875—79
Januar..........	4,53	4,33
Februar.........	5,63	5,40
Marts...........	6,95	6,58

	1870—74	1875—79
April	10,00	9,68
Maj	12,77	13,48
Juni	7,54	7,47
Juli	5,79	5,45
Avgust	4,39	4,30
September	5,79	5,71
Oktober	10,55	10,93
November	15,69	16,75
December	10,37	9,92
	100,00	100,00

Fødslernes Antal var i 1875—79 ialt 317,037 (d. v. s. saa mange Børn fødtes), eller i *aarligt* Gjennemsnit 63,407. Sammenlignes Fødslernes Antal med Folketallet, ses det, at der i 1870—79 (ligesom i det foregaaende Tiaar) paa 1000 Mennesker kom 32,2 Fødsler, for hele Landet. I Kjøbenhavn var Forholdstallet 34,3, i Kjøbstæderne 32.5 og i Landdistrikterne 31,9. Sammenlignes Fødslernes Antal med Tallet paa Kvinder mellem 16 og 50 Aar (eller 20—50 Aar) ses, at paa 1000 Kvinder i nævnte Alder kom i 1870—79 135,5 (resp. 159,8) aarlige Fødsler. Men medens i Kjøbenhavn Forholdstallet er betydeligt under anførte Gjennemsnit (nemlig resp. 115,8 og 131,5), er det i Landdistrikterne adskilligt derover (nemlig resp. 138,1 og 167,0); Kjøbstæderne indtage en Mellemstilling (med resp. 130,3 og 152,9 p. M.).

Af samtlige Fødsler er noget over 10 pCt. (i 1875—79 10,21) *uægte*; men dette Forholdstal naar i Kjøbenhavn omtr. op til 20 pCt., medens det i Kjøbstæderne (i 1875—79) var 9,06 og i Landdistrikterne 8,83. Sammenlignes nu de ægte Fødslers og de uægte Fødslers aarlige Antal henholdsvis med Folketallet paa gifte og

ugifte Kvinder i Alderen 16—50 Aar, ses for Tiaaret 1870—79, at der paa 1000 Kvinder kom:

	Ægtefødte paa 1000 gifte Kv. i Alderen 16—50 Aar.	Uægtefødte p. 1000 ugifte Kv. i Alderen 16—50 Aar.
Kongeriget	238,4	29,5
Kjøbenhavn	219,0	41,2
Kjøbstæderne	243,9	24,7
Landdistrikterne	240,3	27,8

Om Mødrenes Alder ved Fødselen (i Aarene 1878—79) giver følgende Oversigt en Forestilling. Af 10,000 Mødre var

Alder	gifte	ugifte	gifte + ugifte
under 20 Aar	103	94	197
mellem 20 og 25 Aar	1,341	427	1,768
— 25 - 30 —	2,506	284	2,790
— 30 - 35 —	2,349	124	2,473
— 35 - 40 —	1,789	57	1,846
— 40 - 45 —	828	21	849
— 45 - 50 —	75	2	77
— 50 - 55 —	0,3	»	0,3
over 55 Aar	»	»	»
tilsammen	8,991	1,009	10,000

Paa 1000 Pigefødsler kom i 1870—79 1059 Drengefødsler.

De ovenanførte Tal af fødte Børn omfatte ogsaa Dødsfødsler. Hvormange af de Fødte der (i 1875—79) vare Dødfødte, fremgaar af Nedenstaaende:

	Dødfødte af 100 Fødte.	Dødfødte og døde i 1ste Maaned af 100 Fødte.
Ægtefødte:		
Drenge	3,4	8,1
Piger	2,7	6,5
i Alt	3,1	7,3
Uægtefødte:		
Drenge	4,0	11,9
Piger	3,3	10,0
i Alt	3,7	10,9

	Dødfødte af 100 Fødte.	Dødfødte og døde i 1ste Maaned af 100 Fødte.
Samtlige Fødte:		
Drenge..............	3,4	8,5
Piger	2,8	6,8
i Alt................	3,1	7,7

Som sædvanlig ere Drengene ugunstigere stillede end Pigerne, og de Uægtefødte afgjort ugunstigere stillede end de Ægtefødte.

Dobbeltfødslerne stode, i 1875—79, i følgende Forhold til Enkeltfødslerne: 312,899 fødende Mødre fødte tilsammen 317,037 Børn, idet der forefaldt 308,818 Enkeltfødsler, 4025 Tvillingfødsler, 55 Trillingfødsler og 1 Firlingfødsel, der altsaa frembragte henholdsvis 308,818, 8050, 165 og 4 Børn.

Med Hensyn til Aarstiderne har i Tiaaret 1870—79 Aarets første Maaneder, og navnlig da Marts, haft det største Tal af Fødsler. Paa Marts kommer som dagligt Tal af Fødsler lidt over 9 af 100. Lavest var Forholdstallet i Juli, November og December, nemlig mellem 7,70 og 7,90. I Aarets øvrige ni Maaneder var det over 8 men under 9.

Antallet af **Dødsfald** (og Dødsfødsler) var i 1875—79 tilsammen 196,828, hvilket er knap 7 pCt. mere end i det foregaaende Femaar, medens Fødslernes Antal i det sidste Femaar var 10 pCt. større end i det foregaaende. Det aarlige Gjennemsnitstal af Dødsfald var i 1875—79 altsaa 39,365.

Ifølge Dødsattesterne var Halvdelen af de afdøde Mænd i en Alder af under 29,7 Aar, den anden Halvdel over denne Aldersgrænse; af Kvinderne var den ene Halvdel under, den anden over 32,8 Aar. Men Oplysningerne ifølge Dødsattesterne ere af temmelig tilfældig

Natur og kunne ikke afgive nogen sikker Maalestok. Betragte vi derimod Dødsfaldene i deres Forhold til den levende Befolkning, viser det sig, at der i Tiaaret 1870—79, naar Dødsfødslerne holdes ude af Betragtningen, paa 100 Mennesker aarlig faldt knap 2 Dødsfald, eller 1 Dødsfald paa 52 Mennesker, medens Forholdet i det foregaaende Tiaar havde været 1 Dødsfald paa 50 Mennesker. Forholdet var i 1870—79 saaledes:

paa 100 Mennesker faldt Dødsfald

	i Kjøbenh.	Kjøbst.	Landdistr.	hele Landet
Mandkjøn	2,74	2,14	1,85	1,98
Kvinder	2,28	1,87	1,80	1,87
Tilsammen	2,49	2,01	1,82	1,92

Den af Bureauet for 1870—79 opstillede Dekrementtabel er saalydende:

Dekrementtabel:

af 10,000 samtidigt Levendefødte ville endnu være ilive

efter Forløbet af	Mandkj.	Kvindekj.
0 (ɔ: levendefødte)	10,000	10,000
24 Timer	9,892	9,921
1 Maaned	9,472	9,587
2 Maaneder	9,290	9,429
3 —	9,161	9,318
6 —	8,875	9,075
9 —	8,671	8,899
1 Aar	8,525	8,761
2 —	8,219	8,455
3 —	8,063	8,301
4 —	7,945	8,180
5 —	7,851	8,080
10 —	7,543	7,754
15 —	7,372	7,533
20 —	7,182	7,304

efter Forløbet af	Mandkj.	Kvindekj.
25 Aar	6,925	7,064
30 —	6,706	6,797
35 —	6,471	6,500
40 —	6,194	6,184
45 —	5,867	5,880
50 —	5,468	5,568
55 —	4,952	5,174
60 —	4,364	4,707
65 —	3,670	4,118
70 —	2,854	3,341
75 —	1,892	2,342
80 —	1,086	1,416
85 —	443	628
90 —	127	205
95 —	18	40
100 —	2	3

Endvidere meddeles for samme Tidsrum en Tabel over den sandsynlige Livsalder (den Alder, ved hvilken Halvdelen af Jævnaldrende ville være døde) og over Middellevetiden (den Tid, Jævnaldrende i Gjennemsnit hver have tilbage at leve i).

Alder (der gaas ud fra)	Mandkjøn		Kvindekjøn		Kvindekjønnets Overvægt i Middellevetiden
	Sandsynlig Livsalder (at opnaa)	Middellevetid (tilbage at leve i)	Sandsynlig Livsalder (at opnaa)	Middellevetid (tilbage at leve i)	
0 (ɔ: levenfødte ...	54,5	45,6	56,8	47,4	1,8
24 Timer ..	55,0	46,1	57,2	47,8	1,7
1 Maaned .	56,8	48,0	59,0	49,4	1,4
2 Maaneder	57,5	48,9	59,9	50,1	1,2
3 —	58,1	49,5	60,4	50,7	1,2
6 —	59,3	50,8	61,4	51,8	1,0
9 —	60,2	51,8	62,1	52,5	0,7

Alder (der gaas ud fra)	Mandkjøn		Kvindekjøn		Kvindekjønnets Overvægt i Middellevetiden
	Sandsynlig Livsalder (at opnaa)	Middellevetid (tilbage at leve i)	Sandsynlig Livsalder (at opnaa)	Middellevetid (tilbage at leve i)	
1 Aar	60,7	52,4	62,7	53,1	0,7
2 —	61,7	53,3	64,0	54,0	0,7
3 —	62,3	53,4	64,7	54,0	0,6
4 —	62,7	53,1	65,2	53,8	0,7
5 —	63,1	52,8	65,5	53,4	0,6
10 —	64,2	49,8	66,4	50,6	0,8
15 —	64,9	45,9	67,1	47,0	1,1
20 —	65,4	42,1	67,9	43,4	1,3
25 —	66,2	38,5	68,7	39,8	1,3
30 —	66,8	34,7	69,6	36,3	1,6
35 —	67,5	30,9	70,4	32,8	1,9
40 —	68,4	27,2	71,1	29,4	2,2
45 —	69,5	23,5	71,8	25,7	2,2
50 —	70,5	20,1	72,6	22,0	1,0
55 —	71,7	16,9	73,6	18,5	1,6
60 —	73,3	13,8	74,9	15,1	1,3
65 —	75,3	11,0	76,3	11,9	0,9
70 —	77,6	8,5	78,4	9,2	0,7
75 —	80,8	6,6	81,2	7,1	0,5
80 —	83,9	4,8	84,3	5,2	0,4
85 —	87,8	3,6	88,1	4,0	0,4
90 —	91,8	2,5	92,1	2,9	0,4

Med Hensyn til Aarstidernes Indflydelse er at bemærke, at Sommer- og Efteraarsmaanederne (Juli—November) have den mindste, Vinter- og Foraarsmaanederne (Januar—Maj) den største Dødelighed. Ved at tage det daglige Gjennemsnit af Dødsfald for hver af Aarets tolv Maaneder og fordele 100 Dødsfald paa disse tolv Dage efter deres indbyrdes Forhold faas for Tidsrummet 1875—79 Dødsfald i

Januar	8,86
Februar	9,49

Marts	9,87
April	9,99
Maj	9,32
Juni	8,22
Juli	7,39
Avgust	7,23
September	6,92
Oktober	6,97
November	7,59
December	8,15
	100,00

Tabelværket indeholder ogsaa nogle Tabeller over **Dødsaarsagerne**, der ere udarbejdede efter Beretninger, som vedkommende Distriktslæger have afgivet. Disse Tabeller omfatte for de fire Aar 1876—79 ialt 46,157 Dødsfald (23,929 Mænd og 22,228 Kvinder). I samtlige Tilfælde er Døden konstateret og Dødsaarsagerne angivne ved Lægeattest; men Beretningerne angaa kun Dødsfaldene i Kjøbenhavn (21,033), i Provinskjøbstæderne (22,382) og de sex Handelspladser (2742). Den Dødelighedsstatistik, der kan bygges paa Tabellerne, gjælder altsaa kun for Bybefolkningen. En fuldstændig Dødelighedsstatistik for hele Danmark maatte som Grundlag kræve Indberetninger om alle Dødsfald, altsaa ogsaa om dem, der forefalde i Landdistrikterne; men dette kan ikke tænkes gjennemført, førend det i Lovgivningen bestemmes, at der ved ethvert Dødsfald skal udstedes Dødsattest af en Læge, Noget, som Loven af 2. Januar 1871 kun foreskriver for Byerne og de Landdistrikter, hvis Afstand til en Læges Bopæl ikke overskrider 1/4 Mil. Foruden at gjøre opmærksom paa Tabellernes indskrænkede Omfang, henleder Bureauet Opmærksomheden paa, at de i Tabellerne opførte Tal for de enkelte Dødsaarsager og de nævnte Aldersklasser ere rene

absolute Tal, der i og for sig ikke give noget sandt Billede af Tilstanden, naar de ikke paa rette Maade sammenstilles med hverandre eller med andre Dødeligheden vedkommende Talstørrelser; man maatte jo for Exempel til en virkelig Bedømmelse af de absolute Tal for Dødsfaldene medtage de forskjellige Tal for den levende Befolkning i de forskjellige Aldersklasser. En virkelig Bearbejdelse af Dødelighedstabellerne vilde ogsaa udkræve en lægevidenskabelig Sagkundskab, som Bureauet ikke raader over, og det indskrænker sig derfor væsenlig til at fremlægge Tabellerne som et statistisk Materiale for Fagmænd, idet det kun ledsager dem med nogle spredte Bemærkninger, der nærmest give en Antydning af Tabellernes vigtigste Talopgivelser.

Fordelingen af de ovennævnte 46,157 Dødsfald efter de Paagjældendes Alder viser, at der alene paa det 1ste Aar faldt 13,460. Allerede i det 2det Aar er Dødeligheden meget betydeligt aftagen, og der er for dette Aar kun indberettet 2762 Dødsfald. En yderligere meget betydelig Formindskelse finder Sted i de derefter følgende Aar, og først omtrent ved det 20de Aar begynder Dødeligheden atter at tage til. Men intet Aar viser dog blot tilnærmelsesvis saa stor en Dødelighed som det første.

Den i Danmark forholdsvis hyppigst forekommende Dødsaarsag er Brystsygen (Lungesvindsot), der af de ovennævnte 46,157 Dødsfald har foranlediget de 5,518 (eller næsten 12 pCt.). Den optræder som Dødsaarsag i alle Aldre, men bliver ej hyppig som saadan før henimod det femtende Aar, hvorefter den tiltager stærkt i de følgende Aar, og naar Højdemaalet af sine Ofres Antal i Alderen mellem det 25de og 35te Aar; dette Antal bliver vel

nu nominelt mindre, men dog først i betydelig Grad efter det 65de Aar, og kun i den høje Alderdom kan Brystsygdom siges at høre til de sjældnere Dødsaarsager. — Medens Brystsygdom er noget hyppigere for Mandkjønnet, er den organiske Hjertesygdom 3,6 pCt. betydeligt almindeligere i Kvindekjønnet. Dette staar i Forbindelse med, at flere Kvinder end Mænd naa den høje Alder, og at Sygdommen fortrinsvis er udbredt i denne. Den viser sig nemlig som sjælden Dødsaarsag i Barndommen, især i den tidlige, og som ikke hyppig i hele Ynglingealderen. Det er først efter det 25de Aar, at den faar større Betydning, for efter det 50de at optræde i sit største Antal. — Lignende Forhold med Hensyn til Alderen vise sig at være tilstede ved de to Brystlidelser den kroniske Bronkitis (1,18 pCt.) og Astma (0,38 pCt.), idet det langt overvejende Antal af Dødsfald af begge Aarsager falder mellem det 40de og 85de Aar. Den Sygdom i Brystet, der i hyppig Forekomst som Dødsaarsag staar nærmest Brystsygen, er den egenlige Lungebetændelse (6 pCt.). Denne Sygdom, der ligesom Brystsygdom kræver flest Ofre blandt Mændene, er en af de væsenligste Dødsaarsager i den høje Alder, men det store Tal for de ved den fremkaldte Dødsfald staar dog ogsaa i Forbindelse med dens overordenlige Hyppighed i den spæde Barndom. Ogsaa Lungehindebetændelse ($^1/_2$ pCt.) kræver flest Ofre blandt Mændene, hvorimod Brystkatarrh, akut Bronkitis, ($1^1/_3$ pCt.) er mere almindelig blandt Kvinderne. Den er navnlig i de første Leveaar en overvejende hyppig Dødsaarsag. — Paa de, navnlig i Kvindekjønnet, hyppige Underlivssygdomme perforerende Mavesaar, Bughinde-

betændelse og Tarmbetændelse samt Tarmslyngning og indeklemt Brok falder mellem $^1/_4$ og 1 pCt. af alle Dødsfaldene. Paa Brights Sygdom og paa Sukkersygen falde som Dødsaarsager resp. 1,78 og 0,23 pCt. Paa Urinblærebetændelse, der er meget sjælden i Barndommen og Ungdommen og overhovedet før det 50de Aar, og temmelig sjælden blandt Kvinder, falder 0,38 pCt. af Dødsfaldene. Paa kronisk Prostatasygdom og paa Æggestoksvulst falde henholdsvis 0,07 og 0,14 pCt. En især i den høje Alder hyppig Dødsaarsag er derimod Kræft ($4^1/_3$ pCt.), der navnlig er hyppig paa Kvindesiden, fordi den saa hyppigt angriber Livmoderen og Kvindens Brystkirtel. Af Sygdomme, der navnlig fremtræde i den ældre Alder, kan endnu nævnes Apoplexi ($2^1/_3$ pCt.) og kroniske Hjernesygdomme ($1^1/_2$ pCt.). De kroniske Hjernesygdomme ere navnlig hyppige i Hovedstaden (den større Opfordring til aandelig Overanstrengelse, de større Fristelser til Udskejelser, den hyppigere Forekomst af de syfilitiske Sygdomme i den store By). — Af Sygdomme. der fortrinsvis omfatte den tidlige Barnealder og bidrage til den store Dødelighed i de første Aar, maa nævnes Tæring hos Smaabørn (især i Kjøbenhavn, maaske dels paa Grund af ugunstigere Livsforhold for Børnene, dels paa Grund af nedarvet Sygelighed fra Forældrene) og Krampe. Stor Dødelighed i de første Aar, og da især i Kjøbenhavn, medføre ogsaa kapill. Bronkitis og akut Diarrhoe. Af epidemiske Børnesygdomme mærke vi endvidere Mæslinger og Skarlagensfeber, fremdeles Diftheritis (ondartet Halssyge) og Kighoste. Akut Hjernevandsot er ogsaa hyppigst i Barn-

dommen og især i Kjøbenhavn, hvad der vistnok staar i Forbindelse med, at Sygdommen ofte fremkaldes ved Tuberkler, der atter fortrinsvis udvikle sig hos Børn i de større Byer, hvor Mælken er mindre god og Luftforholdene ofte slette. Hjernebetændelse angriber ligeledes navnlig Barndommen, men findes dog gjennem alle Aldersklasser. — Tyfoid Feber, der navnlig er hyppig i Alderen mellem 20 og 40 Aar, har i de fire Aar, Undersøgelsen omfatter, været langt hyppigere i Kjøbstæderne end i Kjøbenhavn; hvis dette Forhold i de følgende Aar skulde holde sig, maa Tanken uvilkaarlig henledes paa Kjøbenhavns gode Drikkevand i Modsætning til mange Kjøbstæders mer eller mindre urene Vand. — De 311 Dødsfald, som Barselfeberen i de fire Aar foraarsagede, fordeltes saaledes mellem Aldrene: 10 mellem 15 og 20 Aar — 68 mellem 20 og 25 Aar — 155 mellem 25 og 35 Aar — 72 mellem 35 og 45 Aar — 4 mellem 45 og 55 Aar — 1 over 55 Aar og 1 af ubekjendt Alder. — Akut Ledderheumatisme og Ansigts- og anden Vandrerosen optræde først mere efter det 20. Aar som Dødsaarsag. Den sidstnævnte Sygdom er navnlig hyppig i Kjøbenhavn, hvilket kan være en Følge af umaadeholden Levevis i den store By. — Af de 242 Personer, der i det nævnte Tidsrum døde af Syfilis (især i Kjøbenhavn), havde de 171 arvet Sygdommen, de 71 erhvervet den. De 171, der døde af medfødt Syfilis, døde alle i det første Leveaar undtagen 4, hvoraf 2 døde i andet, 1 i tredje Aar og 1 senere hen i Livet. De 71 med erhvervet Syfilis døde i højst forskjellige Aldre fra den tidligste Barndom, da de sagtens vare smittede af Forældrene eller Ammerne, og til Tiden

over det 70de Aar. — Ligeoverfor 525 Mænd, der døde af Drik, staa kun 67 Kvinder. De fleste Dødsfald forefaldt mellem 40. og 70 Aar, intet før det 20. Aar. Af de 592 døde 315 af kronisk Alkoholisme, 229 af Drankergalskab, medens 48 afgik ved en pludselig Død af Drik. — Som Tilskadekomne anførtes i det omhandlede Tidsrum 737 Dødsfald, 604 Mænd og 133 Kvinder, som naturligt er, langt flere Mænd. Som Maader, hvorpaa Folk ere komne tilskade, nævnes hyppigst Drukning (270), Fald og Knusning (264), Forbrænding og Skoldning (62); sjældnere Forgiftning (22), fremdeles Forfrysning, Skudsaar, Ihjelliggen osv. — Selvmord, især Hængning og Drukning, anføres som Aarsag til 623 Dødsfald, 521 Mænd og 102 Kvinder, mest i Alderen 35—65 Aar, men forøvrigt i alle Aldre, fra under 10 til over 85 Aar. — Af Alderdom angives som døde 2023, nemlig 743 Mænd og 1280 Kvinder, især i Provinskjøbstæderne. — Uden Lægebehandling døde 1040, hvoraf kun 187 i Kjøbenhavn, de 710 derimod i Provinskjøbstæderne og de 143 i Handelspladserne.

Sammenstilles derefter de forskjellige Dødsaarsager som Procenter af samtlige 46,157 Dødsfald, faas følgende Oversigt for samtlige Byer, Kjøbenhavn, Provinskjøbstæderne og de 6 Handelspladser, for de fire Aar 1876—79.

Dødsaarsag	pCt.
Lungesvindsot	11,96
organ. Hjertesygdom	3,60
kronisk Bronkitis	1,18
Emphysem, Astma	0,38
Lungebetændelse	5,95
Lungehindebetændelse	0,49
Brystkatarrh, akut Bronkitis	1,34

Dødsaarsag	pCt.
Perforerende Mavesaar	0,24
Bughindebetændelse	0,90
Tarmbetændelse	0,90
Tarmslyngning	0,31
Indeklemt Brok	0,29
Brights Sygdom	1,78
Sukkersyge	0,23
Urinblærebetændelse	0,38
Kronisk Prostatasygdom	0,07
Æggestok-Svulst	0,14
Kræft	4,32
Apoplexi	2,33
Kroniske Hjernesygdomme	1,59
Tæring hos Smaabørn	5,34
Medfødt Svaghed	2,27
Konvulsioner	4,29
Kapill. Bronkitis og katarrh. Lungebetændelse	2,58
Indenlandsk Kolera og akut Diarrhoe	5,33
Kopper	0,07
Mæslinger	1,05
Skarlagensfeber	2,56
Ondartet Halssyge	1,90
Strubehoste	1,52
Kighoste	2,19
Akut Hjernevandsot	1,07
Hjernebetændelse	3,64
Tyfoid Feber	1,88
Barselfeber	0,67
Akut Ledderheumatisme	0,29
Ansigts- og anden Vandrerosen	0,50
Ondartet Saarfeber	0,34
Syfilis	0,52
Kirtelsyge	0,41
Engelsk Syge	0,46
Misbrug af Spiritus (Drik)	1,28
Ulykkelige Hændelser	1,60
Mord og Drab	0,03
Selvmord	1,35
Alderdomssvaghed	4,38
Andre Dødsaarsager	11,85
Død uden Lægebehandling	2,25
	100,00

Nationaløkonomisk Forening.

Tirsdag d. 28. Novbr. samledes Foreningens Medlemmer til en Fællesspisning, hvorefter der afholdtes den aarlige Generalforsamling. Noget Regnskab for Regnskabsaaret 1. Oktbr. 1881—30. Septbr. 1882 kunde ikke fremlægges, da alle Foreningens Papirer vare brændte ved en Ildsvaade i afvigte Sommer; men det meddeltes, at Kassebeholdningen ved Regnskabsaarets Begyndelse d. 1. Oktbr. 1882 var 2173 Kr. 65 Ø., hvorefter Generalforsamlingen gav Decharge. Til Bestyrelse for det kommende Aar valgtes dHrr. Prof. Falbe Hansen, Etatsraad Nationalbankdirektør Levy, Handelsbankdirektør Levy, Grosserer Oscar Muus og Prof. Dr. W. Scharling. Som Æresmedlemmer optoges Foreningens Medlemmer i Sverig og Norge: Professor Grev G. K. Hamilton i Lund og Konsul Grosserer Heftye i Kristiania. Endelig besluttede Generalforsamlingen i Henhold til Bestyrelsens Forslag efter nogen Diskussion at bemyndige Bestyrelsen til at træffe de fornødne Foranstaltninger for at faa Nationaløkonomisk Tidsskrift knyttet nærmere til Foreningen, navnlig at lade denne overtage den med Tidsskriftets Udgivelse forbundne Risiko, idet Tidsskriftet fra 1883 af ikke mere vil udkomme paa P. G. Philipsens Forlag, men fremdeles vil blive udgivet af sine nuværende Udgivere.

Derefter meddelte Professor Scharling nogle Oplysninger om det ubenyttede Areals Udstrækning og sukcessive Formindskelse i Danmark.

Taleren begyndte med at fremhæve, at det var det statistiske Bureau, hvis Imødekommen det skyldtes, at han kunde give de Oplysninger, han agtede at meddele, men at Bureauet intet Ansvar bar for de mulige Urigtigheder, der senere maaske kunde paavises; da han nemlig ved Udarbejdelsen af det paagjældende Afsnit af «Danmarks Statistik»*) meget ønskede at faa Hovedresultaterne med af de i Sommeren 1881 indkomne Besvarelser af det udsendte Skema om Arealets Benyttelse, men Bureauet paa Grund af andre paatrængende Arbejder endnu ikke havde faaet disse nærmere undersøgt og kritisk prøvede, havde man dog vist den Velvilje at stille den rent summariske Opgjørelse af det ureviderede Materiale til Disposition. Det havde været Taleren saa meget mere magtpaaliggende at faa denne Opgjørelse, som man her for første Gang havde indhentet direkte Oplysninger om de forskjellige Bestanddele af det ubenyttede Areal, medens man hidtil kun havde haft den almindelige Oplysning om dettes samlede Udstrækning, som indirekte fremgik af Angivelserne om det benyttede Areal, og man saaledes nu dels ved en Prøve paa, om begge Oplysninger stemmede, kunde faa Vished for Angivelsernes Rigtighed, dels særlig kunde faa Besked om Klitarealets og Hedernes Udstrækning. Talerens Haab om nu at faa paalidelige Oplysninger herom var imidlertid bleven skuffet, idet den foreløbige Opgjørelse viste, at Materialet, særlig for Jyllands Vedkommende, var temmelig mangelfuldt og udkrævede Supplering efter forudgaaet Forhandling imellem

*) Det nu udkomne 20de Hefte af «Danmarks Statistik» (1ste Bd.s 3dje Hefte) indeholder Slutningen af den i 19de H. paabegyndte Fremstilling af «Danmarks Overfladeforhold: 2. Det udyrkede Areal», nemlig: A. Flyvesandsarealerne (S. 134—65), B. Hederne (S. 165—201), C. Moser og Engkjær (S. 201—6) samt en samlet Oversigt over det ubenyttede Areals Størrelse og de Forandringer, det er undergaaet fra 1866—81 (S. 206—14). Heftet slutter med en Fremstilling af det opdyrkede Areals Beskaffenhed (S. 215—24), der ledsages af et Kort over Fordelingen af Hartkornet i Kongeriget Danmark.

Bureauet og de vedkommende Sogneraad. Imidlertid kunde der dog alt nu drages vigtige og paalidelige Slutninger i forskjellige Retninger. Idet Taleren med Hensyn til Enkeltheder henviste til det nu udkomne Hefte af «Danmarks Statistik» fremhævede han, at Folk hidtil, da der kun forelaa Opgivelser om det dyrkede Areals Størrelse, let havde kunnet gjøre sig skyldig i den urigtige Opfattelse, at alt det Øvrige var ubenyttet Areal. Dette var selvfølgelig en Misforstaaelse; naar det saaledes i 1866 viste sig, at af Øernes ca. 235 □ M. kun ca. 188 vare dyrkede, hvortil kom ca. 20 □ M. Skov, var det ikke tilstrækkeligt fra de resterende ca. 27 □ M. at drage de ca. 3½ □ M. Indsøer, hvorefter der — hvad der vistnok i sin Tid havde forbavset Adskillige — paa Øerne skulde være ikke mindre end ca. 23 □ M. «ubenyttet Areal». Af dette var nemlig ca. 2—3 □ M. Tørvemoser, medens et betydeligt større Areal, end man i Almindelighed tænkte sig, indtoges af Bygninger, Gaardspladser og Haver, Landeveje og Jernbaner samt Gangstier og Hegn. Om Størrelsen af det Areal, der anvendtes hertil, havde man først nu faaet paalidelig Oplysning, og det viser sig deraf, at det virkelig ubenyttede Areal paa Øerne i 1866 istedenfor 23 næppe har udgjort mere end ca. 12½ □ M. Til de nævnte Anvendelser medgaa nemlig nu i hele Landet: ca. 5½ □ M. til Bebyggelse, inkl. Gaardspladser, ca. 4½ □ M. til Haver, ca. 10½ □ M. til Veje og Jernbaner, Hegn og Gangstier, medens Tørvemoserne indtage 11,7, Søerne 7,6 □ M., tilsammen altsaa 38,8 □ M., som maa fradrages det Areal, der ikke er anvendt til Sædavl, Græsning eller Skov.

Taleren paaviste dernæst, at Skovarealet i de sidste 15 Aar har modtaget en betydelig Forøgelse, idet det fra knap 32 er gaaet op til over 37 □ M., en Forøgelse, som for den allerstørste Del (4/5) falder paa Jylland. «Det besaaede og beplantede» ɔ: det til Sædavl, Roedyrkning og Handelsplanter anvendte Areal samt «Græsningsarealet» tilsammenregnede udgjorde i 1866 ca. 451,6 □ M. (188,2 p. Ø., 263,3 i Jylland), men vare i 1881 gaaede op til

over 506 □ M. (ca. 196 p. Ø., 310 i Jylland), saa at det dyrkede Areal i disse 15 Aar var bleven forøget med ikke mindre end 54 □ M. (7,7 p. Ø., 46,8 i Jylland). Selv om man nu vilde mene, at Angivelserne fra først af maaske ikke havde været fuldt saa nøjagtige og omfattende, som de efterhaanden vistnok ere blevne, og altsaa gaa ud fra, at det dyrkede Areal i 1866 havde været noget større, end da opgivet, vilde man dog vistnok i ethvert Tilfælde næppe være berettiget til af denne Grund at fradrage mere end 10 □ M. fra den stedfundne Forøgelse, og man vilde da i hvert Fald komme til det Resultat, at det dyrkede Areal i de sidste 15 Aar var bleven forøget med 10 pCt. eller at der i Gjennemsnit aarlig er bleven indtagen til Dyrkning omtrent 3 □ M. Det ubenyttede Areal er derved bleven reduceret til knapt 114 □ M., hvoraf henved de 4 falde paa Øerne, saa at der snart dér ikke vil være mere at gjøre i Retning af at kultivere uopdyrket Jord. Men ogsaa for Jyllands Vedkommende maa det erindres, at, om der end er endnu henved en Fjerdedel af Arealet, som henligger ubenyttet, saa vil der dog næppe vedblivende kunne være Tale om at inddrage nyt Land under Opdyrkningen i samme Maalestok som hidtil, da man naturligvis fortrinsvis har indtaget de Hede- og Kjærjorder, der bedst egnede sig til Opdyrkning, medens adskillige af de tilbagestaaende Arealer ere af en saadan Beskaffenhed, at det med de for Haanden værende Arbejdskræfter og de nuværende Priser paa Landbrugsprodukter aldeles ikke vil kunne svare Regning at opdyrke dem. Sluttelig anstillede Taleren en Sammenligning imellem det udyrkede Areal i Danmark og i andre Lande.

Angaaende det Spørgsmaal, hvorvidt det virkelig kunde antages, at der i de sidste femten Aar var bleven tilkultiveret 3 à 4 □ M. aarlig, rejste sig en kort, men livlig Diskussion. Overførster Dr. Müller mindede om, at Begrebet Skovareal var lidt elastisk, idet man herunder henførte ikke blot aabne Sletter i Skovene, men ogsaa ethvert Areal, der lige er bleven inddraget til Beplantning, medens

man i daglig Tale næppe vilde kalde slige Strækninger for «Skov». Godsejer **Oldenburg** betvivlede stærkt, at der i aarlig Gjennemsnit skulde kunne være indtaget 3 □ M. under Kultur; thi hvorfra skulde den fornødne Arbejdskraft hertil være kommen? Efter Erfaringer, indvundne i Sverige, mente han, at der behøvedes 100 Arbejdsdage til at tilkultivere en Td. Land; herefter vilde da en Arbejder ikke kunne opdyrke stort mere end 3 Td. Land om Aaret; til Opdyrkning af 3 □ M. udfordredes altsaa 10,000 Arbejdere. — Imod den saaledes rejste Tvivl fremsattes fra flere Sider Indvendinger: Prof. **Falbe Hansen** gjorde gjældende, at det betydelige Omfang, hvori Maskiner i dette Tidsrum vare komne til Anvendelse i vort Landbrug, utvivlsomt havde frigjort et ikke ringe Antal Arbejdskræfter, som altsaa kunde vende sig til Indtagelsen af nye Jorder, og Grosserer **Karl Frederiksen** og Entreprenør **N. Andersen** bestrede Rigtigheden af Hr. Oldenburgs Beregning og krævede oplyst, hvorvidt der ved Arbejdsdage skulde forstaas Gangdage eller Spanddage. Under den fortsatte Diskussion herom blev det navnlig fremhævet, at Forholdene her i Landet vare af en anden Art end i Sverige, og det viste sig navnlig, at O. i sin Beregning havde indbefattet Dræning og lignende Arbejder, der utvivlsomt aldeles ikke ere blevne udførte paa de ny optagne danske Jorder. Hr. N. Andersen mente nemlig, at der for en meget stor Del af disse Jorders Vedkommende (Hedejorderne) ikke var Tale om andre Arbejder end Opbrydning af Jorden med Plov, der krævede 4 Dages Arbejde med 2 Heste, samt Paaførsel af Mergel og Gjødning; hvor meget Arbejde der medgik hertil, beroede paa den Afstand, hvori navnlig Mergelen skulde hentes. Men i hvert Fald vilde man langtfra naa op til 100 Arbejdsdage pr. Td. Ld., knap til det Halve.

Til de saaledes fremsatte Betragtninger kan endnu følgende føjes, hvortil Materialet ikke var ved Haanden under Mødet: Efter Hr. Oldenburgs Forudsætninger vilde der til en Opdyrkning af aarlig 3 □ M. kræves en (permanent) Forøgelse af Arbejderstyrken med 10,000 én Gang for alle

og derhos en saa stor aarlig Forøgelse, som udfordredes til Aar efter Aar at have 3 □ M. mere Jord under Dyrkning. Efter de paa Mødet fremkomne Oplysninger tør dog vistnok det anførte Tal reduceres meget betydeligt, vistnok til det Halve. Befolkningen i Landdistrikterne udgjorde nu

i 1860	ca.	1,247,000,
i 1870	-	1,367,000,
i 1880	-	1,453,000.

Antallet af Forsørgere, Medhjælpere og Tyende i de Klasser, der leve af Jordbrug, udgjorde

i 1860	ca. 304,600	eller	24,4	pCt.	af ovenstaaende Tal,
i 1870	- 335,500	—	24,5	—	—

Antages det samme Forhold for 1880, bliver Antallet ca. 354,500. Forudsættes Forøgelsen at være gaaet jævnt frem, har Antallet altsaa i 1865 omtrent været 320,000, Forøgelsen fra 1865—80 altsaa i Alt ca. 34,000 Arbejdskræfter. Lad nu ogsaa en noget mindre Del af Forøgelsen i 1870—80 komme paa Jordbruget, saa bliver det dog altid for disse 15 Aar en samlet Tilvæxt af over 30,000 eller med andre Ord: Arbejdskræfterne ere blevne forøgede omtrent i samme Forhold som det dyrkede Areal, nemlig med ca. 10 pCt. Forøgelsen i de personlige Arbejdskræfter har da været fuldt tilstrækkelig til at holde Skridt med det voxende Areal, og Spørgsmaalet reduceres herved til dette: har den ved Benyttelse af Maskiner vundne Arbejdsbesparelse været stor nok til at tillade, at der af den permanente Arbejdsstyrke har kunnet overgaa 5 à 10,000 Mand til egenlige Opdyrkningsarbejder? Da dette kun vilde svare til $1^1/_2$ à 3 pCt. af hin Styrke, er der visselig intet Urimeligt i at tro, at den ved Maskinerne vundne Arbejdsbesparelse har haft et hertil svarende Omfang, og det maa vel endog snarest siges at være sandsynligt, at der til en Forøgelse af Arbejdsstyrken med 10 pCt. svarer en lignende Forøgelse af det Areal, der er under Dyrkning.

Norges Udenrigshandel 1881.*)

Norges officielle Statistik. Ny Række. Udgiven i Aaret 1882. C. Nr. 3 a. Tabeller vedkommende Norges Handel i Aaret 1881. Udgivne af det statistiske Centralbureau, Kristiania.

Af Tabelværkets Indledning anføre vi følgende:

Norges Handelsomsætning med Udlandet i 1881 og foregaaende Aar er beregnet til følgende Beløb:

	Indførsel.	Udførsel.	Samlet Omsætning.
	Kroner.	Kroner.	Kroner.
1866—70 gjennemsnitlig . .	100,400,000	73,300,000	173,700,000
1871—75 — . .	153,700,000	106,200,000	259,900,000
1876—80 — . .	156,100,000	103,400,000	259,500,000
1881 — . .	165,000,000	120,900,000	285,900,000

Den Stigning i Omsætningen, der begyndte i sidste Kvartal af 1879 og vedblev i 1880, har fortsat sig ogsaa gjennem det sidstforløbne Aar. Den samlede Værdi af Ind- og Udførsel udgjorde i 1881 285.9 Mill. Kr., hvilket — som det ses — er betydeligt mere end den gjennemsnitlige Omsætningsværdi i noget af de foregaaende Femaar og staar overhovedet alene tilbage for Omsætningen i de ganske exceptionelle Handelsaar 1873, 1874 og 1877, da den gik op til henholdsvis 288.1 307.0 og 298.9 Mill. Kroner.

Stigningen i de to sidste Aar viser sig saavel ved Indførselen som ved Udførselen, dog mest ved den sidste. Sammenlignet med Aaret 1879 er nemlig Indførselen steget fra 132.2 til 165.0 Mill. Kr. og Udførselen fra 89.2 til

---

*) Norges Udenrigshandel i 1878, i 1879 og i 1880, se Nationaløkonomisk Tidsskrift XIV, 146; XV, 369; XVIII, 232.

120.9 Mill. Kr. Procentvis beregnet udgjør Tilvæxten for Indførselens Vedkommende henimod 25 pCt., men for Udførselens ikke langt fra 36 pCt.

Skjønt der endnu mangler adskilligt paa, at der er kommen den Rørelse i Omsætningen, der betegnede den første Halvdel af Syttiaarene, er det dog berettiget at slutte, at man idetmindste er paa god Vej til at arbejde sig ud af den Stagnation og Forretningsløshed, der gjennem de følgende Aar paa saa godt som alle Omraader har trykket Næringslivet.

Den væsentlige Indtægtskilde, hvorfra Norge henter Midler til at dække den ved Indførselsoverskuddet fremkaldte Underbalance, er som bekjendt Skibsfarten, og man har ved tidligere Beregninger paavist, at Summen af Udførselsværdierne og Fragtfartens Nettoafkastning Aar om andet er tilstrækkelig til at balancere Indførselen. Dette Resultat fremkommer da ogsaa, om man udfører Beregningen for det sidste Tiaar, 1872—81. Værdien af Indførselen i dette Tidsrum er beregnet til ialt 1612 Mill. og af Udførselen til 1088 Mill. Kr., Differentsen er altsaa 524 Mill. I samme Tidsrum androg de optjente Bruttofragter til 970 Mill. Kr., hvorved alene er at bemærke, at man har ansat Bruttofragten for 1881, der endnu ikke er beregnet, til samme Beløb som i 1880, nemlig 98 Mill. Kr. Gaar man nu ud fra, at de udenlandske Skibsfartsudgifter andrage til 45 pCt. af Bruttofragten — et Forholdstal, som man ved lignende Opgjør tidligere har lagt til Grund — udkommer som Nettoudbytte af Skibsfarten et Beløb af 533 Mill. Kr., hvilket, som det ses, er mere end tilstrækkeligt til at dække det ved Merindførselen i disse ti Aar opstaaede Minus. Opgjøres Beregningen for de enkelte Aar, fortjener det særskilt at fremhæves, at Aaret 1880 viser en gunstigere Balance end noget af de næstforegaaende 6 Aar, og skjønt — som nys bemærket — Skibsfartsudbyttet for 1881 endnu ikke er udregnet, er der dog al Grund til at tro, at Forholdet ogsaa i dette Aar har stillet sig usædvanlig gunstigt. Man tager neppe meget fejl, om man anslaar

det samlede Overskud for disse to Aar af Norges Handel og Skibsfart paa Udlandet til omtr. 20 Mill. Kr. Paa den anden Side maa det erindres, at de Udlandet tilkommende Renter navnlig af Statens og Hypothekbankens Gjæld hidtil have udgjort stedse stigende Beløb, der nødvendigvis paakræve en forøget Udførsel, saalænge ikke andre Indtægter ville tage Opsving. Det maa derhos i denne Forbindelse bemærkes, at de udenlandske Omsætninger ogsaa omfatte forskjellige andre Poster, som ovenfor ikke ere nævnte, og som delvis unddrage sig den statistiske Undersøgelse. Vistnok ere disse Faktorer i Sammenligning med de øvrige af mindre Betydning, men de have dog sin Vægt, og man maa derfor gjentage, hvad der ogsaa i tidligere Aargange af Handelsstatistiken er fremhævet, at alle disse Beregninger alene tilnærmelsesvis kunne antages at udtrykke Forholdet for et enkelt eller enkelte Aar og maa benyttes med Forsigtighed, naar det gjælder at udfinde Handelsbalancens virkelige Stilling.

Af de enkelte Indførselsartikler skal man her fremhæve følgende:

Af Kornvarer, der endnu stedse udgjør Norges fornemste Behov, er der i 1881 indført ialt 3,409,000 Hektol., hvilket er omtrent 300,000 Hektol. mere end i de to foregaaende Aar, men 500,000 mindre end i 1877. Værdien var paa Grund af de vedblivende høje Priser navnlig paa Hovedartikelen Rug særdeles betydelig, nemlig 41.8 Mill. Kr., et Beløb, der alene staar tilbage for Indførselen i 1877, der androg til noget over 44 Mill.

Kjød og Flæsk, hvoraf man i gamle Dage havde Overskud og hvoraf Indførselen endnu i Begyndelsen af Femtiaarene alene androg til omkring $^1/_2$ Mill. Kilog. aarlig, er i vor Tid, navnlig efterat Toldfrihed opnaaedes i 1863, bleven en betydelig Importartikel. Indførselen udgjorde i:

1877	8,510,200	Kilog. til en Værdi af	6,253,800	Kroner,
1878	8,249,000	— - - — -	4,657,300	—
1879	8,108,200	— - - — -	4,752,500	—
1880	7,289,300	— - - — -	5,036,800	—
1881	6,935,400	— - - — -	4,883,600	—

Heraf er (regnet efter Værdien) omtrent en Fjerdedel saltet Kjød, Resten Flæsk. Som det ses, er Indførselen siden 1877, da den kulminerede, stadig aftaget, men paa Grund af de højere Priser paa Hovedartikelen Flæsk er Værdien i 1881 større end baade i 1878 og 1879.

Indførselen af Smør har i de sidste tre Aar været i Stigende saavel i Henseende til Mængde som navnlig — paa Grund sf de højere Priser — i Værdi. Den udgjorde i:

1879	3,214,000	Kilog. til en Værdi af	3,856,700	Kroner,
1880	3,369,000	— - - — -	5,390,400	—
1881	3,511,200	— - - — -	5,969,000	—

I denne Forbindelse kan erindres, at der siden 1878 er bleven udført ikke ubetydelige Partier norsk Smør, hovedsagelig Margarin. Exporten af denne Artikel udgjorde i 1880 1,667,800 Kilog. til en Værdi af 2,501,700 Kr., men gik i 1881 ned til 1,511,790 Kilog. værd 2,418,900 Kroner.

Af Kolonialvarer indførtes i:

1878. . . .	23,286,000	Kilog. til en Værdi af	18,268,000	Kroner,
1879. . . .	25,732,000	— - - — -	18,481,000	—
1880. . . .	26,427,000	— - - — -	18,762,000	—
1881. . . .	26,930,000	— - - — -	18,375,000	—

Som man ser, er der med Hensyn til Kvantum en jevn Stigning i de sidste 4 Aar, men Priserne have været stadigt vigende, saa at den beregnede Værdi ikke har fulgt Skridt med Importmængden. Den paapegede Forøgelse i det indførte Kvantum gjælder desuden ikke Tobak, som tvertimod er gaaet ned fra 2,472,000 Kilog. i 1880 til 1,927,000 Kilog. i 1881, en Nedgang, der har sin Grund i den i det førstnævnte Aar stedfundne Toldforhøjelse og den derved foranledigede forcerede Import. Det gjennemsnitlige Forbrug pr. Individ udgjorde i 1881 af Kaffe 3.6 Kilog., af Sukker 4.7 Kilog. og af Sirup 2.6, hvilket for

alle disse tre Artiklers Vedkommende ikke alene er adskilligt mere end i de nærmest foregaaende to Aar, men ogsaa staar over Gjennemsnitsforbruget i Tiaaret 1871—80 og — forsaavidt Kaffe og Sirup angaar — endog over Forbruget i de fem Aar fra 1876—1880. Hvad Tobak angaar, skulde Forbruget beregnet efter Importen være steget fra 0.92 Kilog. pr. Individ i 1879 til 1.62 Kilog. i 1880, medens det derpaa pludselig skulde være bleven reduceret til 0,46 Kilog. i 1881. Denne stærke Fluktuation hidrører naturligvis fra den i 1880 stedfundne Forskudsimport, og det virkelige Forbrug kan antagelig for de to sidste Aar ansættes til Middeltallet af det for hvert af disse beregnede eller til 1.04 Kilog. pr. Individ, hvilket er mindre end Gjennemsnitsforbruget i de to sidste Femaar.

Af Brændevin og Spiritus er, som det vil erindres, Indførselen i de senere Aar aftaget betydeligt, medens samtidigt Udførselen har taget et saa stærkt Opsving, at den nu mere end dækker Importen. Til nærmere Belysning heraf hidsættes følgende Opgave:

Aar.	Indførsel af udenlandsk Vare.	Samme beregnet til 50 pCt. Styrke.	Udførsel af indenlandsk Vare.	Samme beregnet til 50 pCt. Styrke.	Overskudsindførsel af 50 pCt. Styrke.
	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.
1875. . .	4,339.000	6,638,000	40,000	40,000	6,598,000
1876. . .	4,195,000	6,460,000	34,000	34,000	6,426,000
1877. . .	3,291,000	5,052,000	16,000	16,000	5,036,000
1878. . .	2,226,000	3,392,000	577,000	894,000	2,498,000
1879. . .	922,000	1,213,000	1,870,000	2,783,000	÷ 1,570,000
1880. . .	848,000	1,085,000	782,000	1,163,000	÷ 78,000
1881. . .	875,000	1,109,000	1,655,000	2,496,000	÷ 1,387,000

Medens saaledes Aarene 1875—1877 viste en Overskudsindførsel af 5 à $6^1/_2$ Mill. Liter Brændevin, beregnet efter 50 pCt. Styrke, er der i 1881 udført 1.4 Mill. Liter mere, end der indførtes. Den indenlandske Produktion udgjorde i 1875 5,244,000 Liter men steg efterhaanden,

indtil den i 1879 naaede 7,762,000 Liter; i de to sidste Aar er den igjen gaaet lidt ned, idet den i 1880 androg til 7,540,000 og i 1881 til 7,190,000 Liter. Det indenlandske Forbrug, hvorom nærmere Oplysning er meddelt i et Anhang, er aftaget fra 12.3 Mill. Liter i 1876 til 5.8 Mill. i 1881, altsaa til mindre end det halve. Beregnet pr. Individ skulde det i det sidste Aar have udgjort 3.0 Liter mod 6.7 Liter i 1876 og 5.7 Liter gjennemsnitlig i 1871—75. Forsaavidt det imidlertid af den nævnte Anhangstabel har Udseende af, at Forbruget, efter i 1879 at være sunket til 6,192,000 Liter (3.3 Liter pr. Individ), i 1880 steg til 7,462,000 Liter (3.9 Liter pr. Individ) for derpaa i 1881 atter at gaa ned til 5,803,000 Liter (3.0 Liter pr. Individ), har dette neppe været stemmende med det virkelige Forhold. Brændevinssamlagenes Opgaver over de solgte Kvanta synes med Bestemthed at tyde paa, at Forbruget af Brændevin i det sidste Aar har været noget, om end ikke meget, større end i 1880, og naar den efter Ind- og Udførsel beregnede Konsumtion viser et modsat Forhold, har det uden Tvivl sin nærmeste Forklaringsgrund deri, at Exporten i 1881 for en større Anpart end sædvanligt skrev sig fra det foregaaende Aars Produktion, hvilket er saameget rimeligere at antage, som Tilvirkningen af Brændevin netop i de sidste Maaneder af Aaret 1880 ses at have været ganske usædvanlig stor. Man kommer derfor ganske vist nærmere det rette Forhold ved at anslaa Forbruget pr. Individ i de to sidste Aar til et Gjennemsnit af de Tal, ovenstaaende Beregning har givet for hvert af Aarene, altsaa til 3.4 à 3.5 Liter, og det saaledes, at Merforbruget, om den har været nogen nævneværdig Forskjel, rimeligvis falder paa det sidste Aar.

Indførselen af Vin, der fra 1,935,000 Liter i 1875 var sunket til 1,398,000 Liter i 1879, har i de sidste to Aar atter været i Stigende og udgjorde i 1881 1,785,000 Liter.

Hvad Manufakturvarer angaar, har Indførselen, der gjennem flere Aar var i Aftagende, i de sidste to Aar

vist en ikke ringe Tilvæxt. Fra 3,100,000 Kilog. til Værdi af 15.8 Mill. Kr. i 1879 er den nemlig gaaet op til 4,209,000 Kilog. til Værdi 22.5 Mill. i 1881. Hvad Mængden angaar, er dette ikke saa særdeles meget under de store Konsumtionsaar 1874 og 1875, da Importen af disse Varer androg til omkring 4$^1/_2$ Mill. Kilog., hvorimod Værdien i hine Aar var betydeligt højere, nemlig henimod 28 Mill. Kr., — et Forhold, der naturligvis har sin Grund ikke alene deri, at man dengang forbrugte forholdsvis mere af de kostbarere Stoffe, men ogsaa deri, at Priserne selv paa de ordinære Varer gjennemgaaende vare adskilligt højere.

Af Lysolier (Petroleum og Paraffinolie) har Indførselen været større end nogensinde før, idet den udgjør 9,293,000 Kilogram, hvilket er 4 à 500,000 Kilog. mere end i 1877, der hidtil har været det største Importaar. Ikke desto mindre var Indførselsværdien paa Grund af de stærkt reducerede Priser over 1 Mill. Kroner mindre end i 1877 (1,487,000 Kr. mod 2,496,000 Kr.).

Ogsaa af Stenkul er der i 1881 bleven indført mere end i noget tidligere Aar, og androg Importen til henved 6 Mill. Hektoliter eller næsten 200,000 Hektol. mere end i 1880. Samtidigt ere Priserne gaaede lidt op, saa at Importværdien er steget fra 5,780,000 Kr. i 1880 til 6,550,000 Kr. i 1881.

Indførselen af Jern, uforarbejdet saavelsom i Arbejde, samt af Maskiner var i Aarene 1878—80 gaaet stærkt ned. Det sidste Aar viser nu igjen en temmelig betydelig Stigning. Navnlig gjælder dette Rujern, hvoraf Indførselen i 1881 udgjorde 10,114 Ton mod 5,765 Ton i 1880, medens den dog endnu maa staa adskilligt tilbage for enkelte tidligere Aar, navnlig 1877, der kunde opvise en Import af 19,226 Ton. Den samme Bevægelse, omend ikke saa store Fluktuationer, viser Stangjern, hvoraf der indførtes: i 1877 19,352 Ton, i 1878—80 10 à 11,000 Ton og i 1881 13,886 Ton. Værdien af indførte Maskiner udgjorde noget over 2 Mill. Kr. mod 1,122,000 Kr. i

1880, 1,825,000 Kr. i 1879, 1,285,000 Kr. i 1878 og 2,619,000 Kr. i 1877. Indførselen af Jernbaneskinner var i 1875—77 11 à 12,000 Ton men er nu gaaet ned til 3,232 Ton i 1880 og 4,566 Ton i 1881.

Sammenfatter man alle de forskjellige Indførselsartikler under de to store Hovedgrupper: Indførsel til Forbrug og Indførsel i Produktionsøjemed, vil man finde, at Værdien af de til sidstnævnte Gruppe henhørende Artikler fra 33.5 Mill. i 1879 og 37.3 Mill. i 1880 er steget til 42.5 Mill. i 1881. I 1878 var Værdien 36.1 Mill., og alle disse Aar staa saaledes i heromhandlede Henseende betydeligt tilbage for Aarene 1872—77, navnlig 1874, da Indførselen i produktivt Øjemed udgjorde 60 Mill. Kroner. Procentvis beregnet er denne Del af Importen gaaet op fra 24.7 pCt. i 1880 til 25.8 i 1881. Af tidligere Beretninger fremgaar, at det samme Procentforhold fra 31.7 pCt. i 1866 efterhaanden sank til 27.0 pCt. i 1869, hvorefter det begyndte at stige, indtil det i 1873 naaede et Maximum af 35.2 pCt. I de følgende Aar sank Procenten igjen først hurtigt til 26.6 pCt. i 1876 og dernæst langsomt til 24.7 pCt. i 1880. Det sidste Aar betegner saaledes atter et Vendepunkt og afgiver forsaavidt en ny Bekræftelse paa, at den her paapegede Stigen og Falden befinder sig i temmelig nøje Overensstemmelse med Konjunkturernes Gang.

Vi gaa nu over til Udførselsartiklerne. Der udførtes:

Aar.	Produkter af Skovdrift og Træindustri.	Fiskeri-produkter.	Andre norske Artikler.	Gjenudførte fremmede Varer.	Ialt.
	Mill.Kr	Mill.Kr.	Mill.Kr.	Mill.Kr.	Mill.Kr.
1866—70 gjennsmsnitlig	31.04	33.33	8.07	0.84	73.28
1871—75 —	44.95	41.79	16.92	2.56	106.22
1876—80 —	38.80	43.14	19.12	2.81	103.87
1881	44.91	50.16	24.08	1.83	120.98

Af den ovenfor angivne Værdi af de i 1881 udførte Trævarer, 44,910,000 Kr., falder 37,800,000 paa den egentlige Trælast, 4,280,000 Kr. paa Træmasse og 2,336,000 paa Fyrstikker.

Hvad særlig Trælasten angaar, har det udførte Kvantum i 1881 udgjort ialt 882,000 Reg.-Ton, hvilket er 13,000 Reg.-Ton mindre end det foregaaende Aar. Værdien er derimod den samme. Baade Kvantum og Værdi staar i de to sidste Aar betydeligt over de to næstforegaaende, men naar derimod ikke paa langt nær op til de tidligere store Trælastaar, navnlig 1873 og 1874, da Exportværdien for denne Artikels Vedkommende drejede sig om 55 Mill. Kroner. Den i de to sidste Aar udførte Trælast fordeler sig paa de forskjellige Slags saaledes:

	1880.	1881.
	Reg.-Ton.	Reg.-Ton.
Høvlet Last................	193,654	227,088
Planker, Battens og Bord ...	242,888	225,607
Iøvrigt....................	458,664	429,296
Ialt	895,206	881,991

Medens saaledes Exporten af skaaren Last i det sidste Aar var omtrent 17,000 Reg.-Ton eller 7 pCt. mindre end i 1880, er Skibningen af høvlet Last voxet med over 33,000 Reg.-Ton eller omtrent 17 pCt. Overhovedet har denne sidstnævnte Export aldrig naaet den Højde som i 1881. Det viser sig saaledes, at den for Norge naturlige Høvleribedrift trives godt, et Faktum, som det navnlig er af Interesse at konstatere nu, efterat Tyskland paa Grund af sin prohibitive Toldtarif er strængt som Marked for høvlede Bord. Hvad der er tabt i dette Land, bliver nemlig mere end opvejet ved, hvad der er vundet paa andre Kanter, hvilket nærmere fremgaar af følgende Tabel, der viser Udførselen af høvlet Last (angivet i Reg.-Ton) i de tre sidste Aar til de forskjellige Lande.

	1879.	1880.	1881.
England.......	93,803	126,548	130,052
Tyskland......	21,452	376	809
Holland.......	18.083	19,862	33,790
Frankrige.....	15,608	19,962	27,709
Afrika........	3,365	5,755	6,879
Avstralien.....	4,026	11,475	16,690
Andre Lande ..	8,433	9,676	11,159
Ialt	164,770	193.654	227,088

I Holland har, som det ses, de norske Høvlerier et Marked, der tiltager stærkt i Betydning; medens dette Land for faa Aar siden indførte forholdsvis mindre Kvanta, hvoraf desuden før 1880 en stor Del gik til Tyskland, er det nu voxet op til at være Norges næststørste Kunde. Dernæst kommer Frankrige, hvis Forbrug af den heromhandlede Artikel i de sidste Aar er gaaet betydeligt op. En forholdsvis endnu hurtigere Stigning viser rigtignok Udførselen til Lande udenfor Evropa, men man har fra tidligere Aar Erfaring for, at disse Markeder ere meget fluktuerende; Skibningen til Avstralien var saaledes i Aarene 1877 og 1878 over 13,000 Reg.-Ton, men gik i 1879 ned til 4,000 Reg.-Ton.

Et andet Produkt af Træindustrien, som paa faa Aar har arbejdet sig op til en ikke ringe Betydning i Landets Økonomi, er Træmasse. Heraf udgjorde Exporten:

1875.......	8,540	Ton	til	Værdi	683,000	Kroner,
1876.......	12,201	—	-	—	1,171,000	—
1877.......	14,866	—	-	—	1,427,000	—
1878.......	19,324	—	-	—	1,739,000	—
1879.......	20,773	—	-	—	1,870,000	—
1880.......	26,055	—	-	—	2,345,000	—
1881.......	42,800	—	-	—	4,280,000	—

Baade med Hensyn til Kvantum og Værdi har Udførselen altsaa været i uafbrudt og hurtig Tilvæxt, men navnlig er der i det sidste Aar, paa Grund af den ved de mange nye Anlæg stærkt udvidede Produktionsevne, pludselig gjort et langt Spring fremad.

Endelig bør det i denne Forbindelse nævnes, at ogsaa Udførselen af Fyrstikker i de sidste Aar er steget meget betydeligt, idet den i 1881 udgjorde 2,336,000 Kilog., mod 1,592,000 Kilog. i 1880, 1,287,000 Kilog. i 1879, 1,179,000 Kilog. i 1878 og 1,095,000 Kilog. i 1877.

Gaa vi nu over til den anden store Hovedgruppe af Norges Exportartikler, Fiskeriprodukterne, vil man se, at den samlede Udførselsværdi af de forskjellige herhenhørende Artikler har udgjort over 50 Mill. Kr., hvilket ikke blot er ca. 12 Mill. mere end i 1880 og 7 Mill. mere end Gjennemsnittet for de fem Aar 1876—80, men overhovedet ikke overgaaes af noget tidligere Aar, alene med Undtagelse af 1876, da Værdien gik op til 51 Mill. Kr. Størsteparten af denne betydelige Tilvæxt falder paa Artiklen Sild navnlig Fedsild, hvoraf der i Norge ved Begyndelsen af 1881 fandtes store Kvanta efter det rige Fiske i Eidsfjorden senhøstes 1880. Udførselen, der lige siden 1876 havde været i Nedgang og i 1880 ikke udgjorde mere end 536,000 Hektoliter, steg derfor i sidstforløbne Aar til omtrent det dobbelte Kvantum, nemlig 1,091,000 Hektoliter, hvoraf 832,000 Hektol. Fedsild mod 419,000 i 1880. Dette er et vel saa stort Kvantum som den gjennemsnitlige Udførselsmængde i Aarene 1866—75, skjønt man dengang endnu havde baade Vaarsilden og Storsilden. Paa Grund af de lavere Priser steg vistnok Værdien ikke i samme Forhold som Mængden, men den har dog at opvise en Forøgelse af $6^3/_4$ Mill. Kr. (16,280,000 Kr. mod 9,504,000 Kr. i 1880).

Ganske omvendt forholder det sig med Klipfiskexporten, som udgjorde 41,919,000 Kilog. mod 52,962,000 Kilog. i 1880 og 43,503,000 Kilog. gjennemsnitlig i Femaaret 1876—80. Her ser man altsaa, at Udførselsmængden ikke blot er betydeligt mindre end det foregaaende Aar, som jo var exceptionelt, men overhovedet under det i den sidste Tid normale. Paa Grund af det uheldige Udfald af Labradorfisket gik imidlertid Priserne paa denne Artikel udover Høsten raskt i Vejret, og Exportens Værdi er derfor

sammenlignet med det foregaaende Aar ikke blot ikke gaaet ned men endog steget fra 12,300,000 Kr. til 16,000,000 Kr., et Beløb, der tidligere ingensinde har været naaet.

Det samme Forhold gjenfinder man i Udførselen af Tørfisk, kun at Prisstigningen her ikke var saa betydelig. Der exporteredes ialt 18,876,000 Kilog. til Værdi 6,135,000 Kr., hvilket i Mængde er 480,000 Kilog. mindre, men i Værdi 125,000 Kr. mere end gjennemsnitlig for de fem Aar 1876—80.

Saa heldigt er det ikke gaaet med Afsætningen af de øvrige af Torskefiskerierne faldende Produkter, Tran og Rogn. Hvad den førstnævnte Artikel angaar, holdt Priserne sig paa Grund af de indskrænkede Leverkvanta temmelig høje, men rimeligvis netop derfor synes Efterspørgselen at have været forholdsvis ringe, og den samlede Exportmængde gik derfor ikke op til mere end henimod 125,000 Hektol., medens den i 1880 androg til 169,000 Hektol. og i Aarene 1876—80 gjennemsnitlig til 143,000 Hektol. Værdien var 5,438,000 Kr., hvilket er noget mere end de to foregaaende Aar men under Gjennemsnittet for det sidste Decennium.

Endnu uheldigere synes Konjunkturerne at have været for Rogn, hvortil Grunden er at søge i det mislykkede Sardinfiske i Frankrige. Der udførtes kun 52,750 Hektol. mod 77,600 Hektol. i 1880 og henimod 64,000 Hektol. gjennemsnitlig i 1876—80. Exportværdien androg til 1,092,000 Kr., hvilket er knapt $^2/_3$ af den gjennemsnitlige Værdi i de sidste ti Aar.

Udførselen af Fiskeguano er, skjøndt den i Henseende til Kvantum var noget mindre i 1881 end i 1880, i jevn Tilvæxt. Der exporteredes i:

1871—75 gjennemsn.	2,003,000	Kilog.	til Værdi	380,000 Kr.
1876—80 —	6,395,000	—	- —	1,014,000 —
1881	8,345,000	—	- —	1,335,000 —

Blandt de øvrige Artikler, der som foran oplyst i 1881 tilsammen androg omtrent 21 pCt. af den hele Export, skal man først fremhæve Landbrugsprodukter, hvis Udførs-

elsværdi, omend ikke saa stor som i 1880, da den naaede den usædvanlige Højde af 8,230,000 Kr., dog androg til 7,330,000 Kr., et Beløb, der maa kaldes særdeles betydeligt, aldenstund den tilsvarende Værdi for det sidste Femaar (1876—80) gjennemsnitlig udgjorde 4,880,000 Kr. og for Femaaret 1871—75 3,860,000 Kr. Den væsentligste Andel i denne Forøgelse falder paa Smørexporten, der allerede ovenfor er omtalt.

Blandt de forskjellige Produkter af den textile Industri er Udførselen af Bomuldsgarn aftaget fra 526,000 Kilog. til 334,000 Kilog. i 1881, altsaa temmelig betydeligt; dette har, saavidt vides, sin Grund i, at et Spinderi, der for en stor Del arbejder for Export, midlertidigt havde indstillet Driften. Hvad de øvrige Artikler angaar, er derimod Udførselen steget saavel i Kvantum som i Værdi, og den samlede Exportværdi af de til denne Hovedgruppe hørende Varer er gaaet op til lidt over 4 Mill. Kroner. mod gjennemsnitlig 2,610,000 Kr. i Aarene 1871—75 og 3,060,000 Kr. i 1876—80.

Af Ertser og Malme er Udførselen aftaget fra 75,300 Ton, værd 2,283,000 Kr., i 1880 til 70,253 Ton, værd 1,891,000 Kr., i 1881. Derimod har Apatitexporten fra Gruberne i Bamble været drevet i større Maalestok end nogensinde, og den samlede Udførsel androg til 8,992 Ton mod 7,945 Ton i 1880 og 3,465 Ton gjennemsnitlig i Femaaret 1876—80.

Ogsaa Udførselen af Is er steget i Henseende til Mængde, nemlig fra 163,240 Reg.-Ton i 1880 til 179,847 Reg.-Ton i 1881; paa Grund af de lavere Priser er der imidlertid desuagtet en Nedgang i Værdien fra 653,000 Kr. til 630,000 Kr.

Det samme gjælder Søm og Spiger, hvoraf Udførselen i 1880 tog et saa stærkt Opsving, idet den fra en Gjennemsnitsværdi af ca. 300,000 Kr. i Aarene 1878 og 1879 gik op til 1,039,000 Kr. I sidstforløbne Aar er Exportkvantummet yderligere steget fra 2,079 til 2,354 Ton, men Værdien er gaaet ned til 942,000 Kr.

Ny udenlandsk Literatur.

Constantin Frantz, die sociale Steuerreform als die *conditio sine qua non*, wenn der socialen Revolution vorgebeugt werden soll. Mainz, Verlag von Franz Kirchheim. 1881. (206 S.)

Titlen udtaler tydeligt, hvad Forf. vil. Han vil paavise, hvorledes den meget omdebatterede Skattereform og den meget omdebatterede Socialreform inderligt høre sammen. Han vil have en Skattereform, men vel at mærke ikke en slet og ret fiskal Reform, men en Skattereform der ogsaa tager sociale Hensyn, og dette paa en saadan Maade, at den kan tjene til at løse «det sociale Spørgsmaal» eller i alt Fald forebygge den truende Socialrevolution. Hverken denne Hovedbetragtning eller de Synsmaader, der komme frem under Undersøgelsens Gang, ere saa ny, som Forf. synes at forestille sig det; men han har udviklet sine Ideer, omend med en vis Ensidighed og nogen Bredde, dog i det Hele paa en ganske interessant Maade, og hans Bog indeholder Adskilligt, som man uden Skade kunde lægge sig paa Sinde.

Skal Skattevæsenet behandles fra det Synspunkt, at det kommer til at tjene som et Middel i den sociale Reforms Tjeneste, maa man først være paa det Rene med, hvad der er at betragte som Reformopgavens reale Kjærne. Det maa dernæst overvejes, hvorvidt Staten er kaldet til at tage fat paa denne Opgave. Og endelig maa de almindelige økonomiske Forhold tages i Betragtning, for at

man kan se, hvad der under Hensyn til dem vil vise sig som praktisk muligt. Dette er Indledningsspørgsmaalene.

Sièyes Ord om den tredje Stand burde — udvikler Forf. i sit Indledningskapitel — snarere udsiges om den fjerde Stand: den er Intet, den burde være Alt! — thi «paa denne Masse hviler for den allerstørste Del hele Samfundets materielle Bestaaen». Denne Sætnings Sandhed søger Forf. at gjøre indlysende ved Hjælp af et Tankeexperiment, — det Tankeexperiment, at hele den fjerde Stand, hele den i snævrere Forstand arbejdende Klasse for en vis kortere Tid, blot en Uge, for Exempel, gjorde fuldstændig Strike. Tankeexperimentet beviser imidlertid ikke saa meget, som Forf. mener: det beviser ikke, at de Arbejdere, der arbejde med Haanden (den fjerde Stand) ere mere nødvendige end de, der arbejde med Aanden, hvad man vel vilde kunne overbevise sig om, om man anstillede en Kontraprøve, det Kontratankeexperiment, at alle Ledere af industrielle og kommercielle Foretagender, alle Lærere, alle Videnskabsmænd, kort sagt alle den tredje Stands Medlemmer nedlagde Arbejdet. Forf. siger nu, at for Samfundet vilde det være «som om Dommedag brød løs», naar en fuldstændig Strike fra alle almindelige Arbejderes Side blev ført igjennem. «Alle de Rædsler, som et paveligt Interdikt tidligere vakte, vilde være Intet i Sammenligning med Følgerne af dette Arbejderinterdikt . . . Jeg mener, at allerede en eneste saadan Strikeuge vilde bringe det til almindelig Bevidsthed, hvad Samfundet vilde være uden de arbejdende Klasser, der bære det hele Samfund paa deres brede Skuldre, og som med deres barkede Næver skaber alt det, som Samfundet nødvendigvis trænger til, alle de Goder, hvormed den moderne Civilisation er udstyret.» Dette er da den første Sætning. Til den slutter sig videre: «naturlig Billighed synes at fordre, at disse Klasser til Gjengjæld faa deres materielle Udkomme og deres forholdsmæssige Andel i Civilisationens Goder og Behageligheder.» Men at det i saa Henseende ofte «staar meget misligt til», søger han at vise. Svarer man, at der dog er Fremgang i Arbejdernes Kaar

at opvise, saa vil han vel ikke benegte, at Arbejderne nu ere i Besiddelse af flere ydre Tilfredsstillelsesmidler end tidligere, men deres «Bedürfnissgefühl», hvortil der ogsaa maa tages Hensyn, er voxet i endnu langt større Grad, og i Virkeligheden er der derfor en relativ Tilbagegang i deres Stilling. At denne «Bedürfnissgefühl» er voxet saa stærkt, skyldes ikke de lavere Klassers «Begjærlighed», men staar bl. A. i Forbindelse med den moderne Industri, der ligefrem søger at ægge Nydelsesdriften, «Genusstrieb», og staar endvidere i Forbindelse dermed, at Masserne ere blevne mere kultiverede, dannede, oplyste. «Kulturen fremkalder ny Fornødenheder, og hvis nu Massernes Kulturgrad, hvor lav den end maatte være, dog forholdsvis har hævet sig mere end deres materielle Kaar, — hvad saa?» Og endelig har «de arbejdende Klassers retlige Stilling forandret sig endnu mere end deres Kulturgrad; thi de ere nu blevne fri Statsborgere. Først dette gjør Reformopgavens uhyre Vigtighed ret indlysende.»

Før den store Revolution af 1789 ingen politiske Rettigheder for Arbejderne; — nu almindelig Valgret, almindelig Værnepligt osv. — en ganske anden retlig Stilling, der ogsaa maa begrunde ny og større Fordringer. En skrigende Modsætning mellem Arbejdernes retlige Stilling og deres økonomiske! Denne Modsætning maa fjernes; Harmoni maa skaffes tilveje. Men «Ligheden for Loven» lader sig ikke skaffe af Vejen; derfor bør Forandringen ramme det andet Led: Arbejdernes økonomiske Uafhængighed, deres økonomiske Existens maa sikres; ellers betyde Statsborgerrettighederne ikke det, de skulde. Sørger den legitime Magt ikke for, at denne Harmoni skaffes tilveje, medens det endnu er Tid, saa forekommer det Forf. ikke uantageligt, at den store (politiske, og væsenligt negative, opløsende) Revolutions Hundredaarsdag kunde blive fejret med en Socialrevolution, der vel saa vilde tage Tyskland snarere end Frankrig til sit Arnested. Socialreformen, udgaaende fra den legitime Magts Indehavere, bør forebygge Socialrevolutionen; en vanskelig Opgave, ganske vist,

«den største, der nogensinde traadte frem i Verdenshistorien». Socialismen har peget paa denne Opgave, har vist at den store Revolutions nedbrydende Virksomhed bør følges af den positive Nyorganisation af Samfundet. Dette er Socialismens Fortjeneste. De andre Partier, de Ultramontane, de Liberale (i sin Tid drevne frem ved deres Føreres Enthusiasme, nu nedsunkne til kun at være Kapitalismens Repræsentanter) og de Konservative (der ikke have egenlige Principer, men blot Interesser og forvirrede Reminiscenser fra en svunden Tid) have hidtil Intet ydet for den positive Opgave. Skal den bestaaende Samfundsorden ikke voldsomt omstyrtes, «er der ingen anden Udvej, end at Statsmagten optræder mæglende for at bane Vejen for en bedre Ejendoms- og Indkomstfordeling.»

Dette Kvintessensen af Forf.s første indledende Afsnit.

Det andet Indledningsspørgsmaal om Staten overhovedet er berettiget til positivt at gribe ind i Formue- og Indkomsforholdene, besvarer Forf. med Ja. Aldeles regelmæssigt og stadigt gjør Staten det, og med fuld Ret; thi Ejendoms- og Indkomstforholdene ere historiske Produkter og gjennemgaaende betingede af det Sociale. Ejendom og Indkomst er aldrig noget blot Privat og Individuelt, men bærer tillige i sig et offenligt og socialt Moment og er forpligtet ligeoverfor Samfundet, der altid har en Medret. Og denne Medret gjør Samfundet gjældende gjennem Staten som sit Organ. Hvorledes det forholder sig med Ejendommens «Hellighed og Ukrænkelighed», viser Historien tilstrækkeligt tydeligt. Den nuværende Ejendomsordning er saa godt som udelukkende skaffet tilveje gjennem revolutionære Bevægelser, Voldsakter, Magten. Men hvorledes den end er kommen i Stand, overalt hvor den gjælder, udleder den sin nuværende Berettigelse gjennem Lovgivningen. Lovgivningen, der har sanktioneret den, er vel atter berettiget til at indføre Ændringer i den. Humbug at tale om den bestaaende Ejendomsordning som om en naturbegrundet! Den positive Rets Indflydelse er af tyske Økonomer navnlig bleven eftervist af Adolf Wagner. «Den

liberale Økonomi har uden Videre abstraheret fra denne Indflydelse, som om de Love, paa hvis Basis den nuværende Formue- og Indkomstfordeling finder Sted, forstod sig ganske af sig selv. Det er dog Staten, der først har udstedt disse Love. Viser Erfaringen bagefter, hvorledes Formue- og Indkomstuligheden som en Følge heraf tog til, og hvorledes et Exploiteringssystem udviklede sig deraf, — hvorfor skulde da den samme Stat ikke være beføjet til at træde op herimod, saavidt gjørligt. Retten her er soleklar, og den hellige Dunst, hvormed theologiserende Stats- og Retslærere, som Stahl, søgte at omgive Ejendommen for at gjøre den uantastelig for Staten, fordi den hviler paa «Guds Tilskikkelse», — opløser sig til Intet. Har maaske den kjære Gud ogsaa skabt Aktieloven? og hvis ikke, hvem tør driste sig til at sige, at de ved Gründerprofit opstaaede Formuer skyldes guddommelig Tilskikkelse? . . . Formue og Indkomst ere kun rent menneskelige Ting, og desværre ikke altid menneskelige i god Betydning. Og i ethvert Fald ere de af alt det, som frembringes af Mennesker, og som bevæge Menneskehjerter, aldeles ikke det Højeste og Ædleste, snarest vel det Laveste, ligesom ogsaa Menneskets Værd mindst beror paa dem. Hvorfor da denne overtroiske Respekt for den bestaaende Ejendoms- og Indkomstfordeling, der endnu den Dag idag skal gjælde for et *noli me tangere*, medens man dog ellers har vænnet sig til ikke at ræddes for de mest gjennemgribende og endog voldsomme Forandringer?» O. s. v. — nok til at antyde Forf.s Udviklinger i dette Afsnit af hans Bog.

«Næringsfrihedens og den fri Konkurrences Princip har mere og mere ført til alle Forretningers kapitalistiske Drift. Et Kapitalherredømme har udviklet sig, og jo mere vi skride frem i denne Retning, desto mere voxe Ulighederne i Formue og Indkomst. Hos et lille Mindretal ophobe Rigdommene sig, Middelstanden synker, Proletariatet breder sig. . . . Paa denne Tilstand maa der bødes, naar man ikke vil udsætte sig for almindelig Sammenstyrten eller Revolution. Men hvorledes?» Forf. svarer, at ethvert For-

søg paa at vende tilbage til de økonomiske Former fra Tiden før Liberalismen vilde være umuligt eller kun gjøre Forholdet endnu værre, da Masser af Folk derved vilde miste deres Existensbetingelser, og da Produktionen, der under Liberalismen utvivlsomt har taget et umaadeligt Opsving, derved vilde trykkes ned i en betænkelig Grad. Trods Liberalismens Fejl og Ufuldkommenheder kunne vi dog ikke forlade den af den skabte ny Grund, og, gaaende ud fra den, maa vi saa vidt muligt ved Speciallove se at bøde paa de tilstedeværende Misligheder. Og herfra komme vi da til Spørgsmaalet om Skattevæsenets sociale Betydning.

«Fremgaar uundgaaelig af den fri Konkurrence det kapitalistiske Forretningssystem, der atter uundgaaelig fører til en stigende Ulighed i Formue- og Indkomstforhold, og kan man paa den anden Side ikke atter opgive disse den nuværende Økonomis Grundprinciper uden at hæmme det hele økonomiske Fremskridt, — saa er der ingen anden Udvej, end at der fra Statsmagten udgaar en Modvirkning, hvorved Uligheden i Formue- og Indkomstforholdene i det Mindste tempereres.» Forf. har søgt at bevise, hvorfor Staten er berettiget til at øve denne Modindflydelse; han søger nu at besvare det Spørgsmaal, hvorledes denne kan udøves. Svaret lyder: «Ved Skattevæsenet! Et andet Middel gives ikke, naar Staten ikke selv vilde overtage den hele økonomiske Produktion, hvorom det extreme Socialdemokrati drømmer, men hvorom der fra vort Standpunkt slet ikke kan være Tale.» Forf. betragter Skattevæsenet som det bedste Middel ogsaa af den Grund, at Statsmagten ikke paa noget andet Omraade kommer i en saadan omfattende og uafbrudt Berøring med det hele Folk som paa Skatteomraadet, hvor saa at sige enhver Familie, enhver Borger stadig maa passere Revue for de paagjældende Avtoriteter. Finansvæsenet bør, mener Forf., ikke blot opfattes som et Magtmiddel, bør ikke blot tjene til at fremskaffe de nødvendige Indtægter, hvormed Staten bestrider Omkostningerne ved Bevarelsen af sin egen Organisme;

men det skal tillige have en social Funktion, idet det virker hen til en bedre Fordeling af Formue og Indkomst. Forf., der anker over, at Staten hidtil i saa høj Grad har forsømt sine sociale Opgaver, peger paa den tredobbelte Betydning, som det tyske Ord «Steuer» har: Finansministeren bør ikke blot tænke paa at fylde Statskassen ved Hjælp af Skatter (Steuer); han bør tillige søge at holde Styr (Steuer) paa den fremskridende fordærvelige Uforholdsmæssighed i Formue- og Indkomstfordelingen; han bør endelig være den Styrmand, der styrer det økonomiske Samfund ind i en for det Hele tjenlig Retning. Efter disse Synspunkter bør det hele Skattevæsen behandles. Midlerne ere: progressiv Indkomst- og Arveskat. Forf. mener ingenlunde, at disse Skatter skulde være Skattevæsenets eneste; men han mener, at de bør træde i Forgrunden, at de bør være det direkte Skattevæsens Basis, og at uden dem ville alle andre Skattereformer i social Henseende vise sig som resultatløse.

Med den progressive Indkomstskat, som Forf. bringer i Forslag, skal det være Alvor; det meningsløse Virvar af Proportional-, Progressiv- og Degressivskatter, som der findes i forskjellige Lande, vil Forf. ikke vide noget af. Den Progression, som Forf. foreslaar, skal dog ikke ramme den hele Indkomst paa den Maade at f. Ex. 5000 M. betaler 1 pCt., 10,000 M. 2 pCt., 15,000 3 pCt. o. s. v.; men den højere Procentsats skal kun ramme det ny tilkomne Plus, f. Ex. paa følgende Maade: de første 5000 M. betale 1 pCt., altsaa 50; de næste 5000 M. betale 2 pCt., altsaa 100 M.; de tredje 5000 M. 3 pCt., altsaa 150 M., o. s. v. En Indkomt paa 15,000 M. betaler altsaa herefter i Alt 50 + 100 + 150 = 300 M. Disse Tal kun til Antydning af Maaden. Progressionen bør dog stige i stedse langsommere Tempo. Men Skatten vil aldrig være at bestemme alene efter Indkomstens Størrelse; til de forskjellige Indkomsters Natur — om Indkomsten skyldes Agerbrug, eller Industri, eller Handel, eller kunstnerisk Virksomhed, Arbejde eller Kapital etc. etc. — vil der være at tage et væsentligt Hensyn.

Endvidere vil Skatteyderens Personalforhold — om han har Familie f. Ex. — kunne modificere Skatteansættelsen. Altsaa: tempereret Progressivitet i Forbindelse med Differentialprincipet. Til Beregningen af disse forskjellige Momenter bør der, efter Forf.s Forslag, indrettes særlige Skattetabeller.

Arveretten bør ikke afskaffes, men reformeres — udover tredje Grad bør Intestatarveret ophøre —, og Arveskatten, der væsenlig er begrundet i Statens og Samfundets Medarveret, bør indrettes efter lignende Principer som den progressive Indkomstskat. «Naar man hidtil er veget tilbage fra alvorlige Reformer, saa ligger dette navnlig deri, at man uden Videre identificerede Arvevæsenet og Familien, uagtet det dog faktisk næsten udelukkende er for de velhavende og rige Familier, at Arvevæsenet bliver til et vigtigt sammenknyttende Baand mellem Familiens Medlemmer. For de lavere Klasser har det ikke nogen stor Betydning, for den egenlige Arbejderklasse saa godt som slet ingen. Nu har det til alle Tider været de herskende Klasser, af hvem Retsudviklingen afhang, og hvad der for dem var af stor Værdi, blev saa vidt muligt erklæret for helligt og uantasteligt. De lavere og mere eller mindre underordnede Klassers Interesser kom ikke i Betragtning. Men den store Forandring er nu efterhaanden indtraadt, at de lavere Klasser ogsaa ville bringe deres Interesser, der ganske vist i mange Henseender ere ganske andre end hines, til Gyldighed, hvad ikke lader sig gjøre uden dybtgribende Forandringer i den overleverede Retsorden. . . . Hvem der ikke vil høre noget derom, han tale overhovedet hellere slet ikke om Reformer; thi for lutter konservative Betænkeligheder vil han aldrig naa frem til en stor Tanke, og Reformerne ville falde ud til Indretningen af Bespisningsanstalter eller kun være — smukke Talemaader. Havde Arveretten virkeligt den almindelige Betydning, at den afgav et uundværligt Grundlag for Familiens Bestaaen, — naa, saa skaffe man dog ogsaa den store besiddelsesløse Klasse en tilstrækkelig Arv. Er det

desværre umuligt at give enhver Besiddelsesløs et Stykke Jord, et lille Hus eller en Kapital som hans individuelle Arv, saa kan man her kun tænke paa at finde et Surrogat i Dannelsen af en Samfundsformue, der da i det Mindste middelbart kommer den besiddelsesløse Klasse til Gode. Og dette er atter kun muligt derved, at Staten optræder som Medarving, naar der falder Arv efter de Velhavende og Rige. Hvem der bestrider denne Statens Medarveret, har endnu ikke erkjendt Ejendommens sociale Karakter . . .» Forf. bringer da nu en efter lignende Grundsætninger som den progressive Indkomstskat indrettet Arveskat i Forslag: Skattefrihed for de smaa Arvelodder, stigende Beskatning, Hensyn til hvorledes Formuen er opstaaet (ved Arv eller ved Erhverv, ved Arbejde eller ved Børsspekulationer etc. etc.), Hensyn til af hvilke Bestanddele Formuen bestaar (Brugsgjenstande eller Erhvervsgjenstande, Kapitalernes Art). Forf. skjuler ikke for sig de uhyre praktiske Vanskeligheder, hvormed den praktiske Gjennemførelse af en efter saadanne sociale Synspunkter indrettet Arveskat er forbunden; men han mener, at man i det Mindste maa anerkjende, at der her overhovedet foreligger en Opgave, og naar man først gjør dette, vil man vel paa en eller anden Maade søge at træde den nærmere, omend den første Begyndelse nødvendigvis maa være meget mangelfuld. Han synes at tænke sig, at Arvingerne i Nødsfald kunde forpligtes til edeligt at give Oplysning om, om Arveladeren, saavidt de vide, har søgt at omgaa Arveskatten ved før sin Død at bortgive sin Formue: en Gaveskat, «Schenkungssteuer», et nødvendigt Correlat til Arveskatten. Skal der, som antydet, ved Skattens Udmaaling baade tages Hensyn til den Maade, hvorpaa Efterladenskaberne erhvervedes, og de forskjellige Formuesgjenstande, hvoraf de bestaa, vil Arveskatten, atter ligesom Indkomstskatten, ogsaa være at modificere efter personlige Hensyn d. v. s. efter den Slægtskabsgrad, hvori Arvingen staar til Arveladeren. Er der indenfor tredje Grad ingen Arving, og har Arveladeren ikke testamentarisk

disponeret over sin Formue, tilfalder denne Staten. Endelig udvikler Forf., hvorledes Arveskatten navnlig vil være at anvende: dens Hovedformaal vil være at forvandle en Del af Privatkapitalen til Samfundskapital — en Proces, som Forf. kun for en mindre Del tænker sig udført gjennem Staten, for den større Del derimod gjennem «berufsmässige Corporationen,» for saa vidt saadanne forefindes, og gjennem Kommunerne.

I et mindre Kapitel retter Forf. en vistnok velment, men ganske sikkert noget sværmerisk, Opfordring til Tysklands Statsmænd — eller til dem, der med Rette ville bære Statsmandsnavnet — om at søge den Skattereform, hvis Hovedbestanddele vi i det Foranstaaende have antydet, ud i Livet.

En længere, omtrent hundrede Sider lang, «Slutningsbetragtning» danner Bogens sidste Afsnit. Heri Bemærkninger om det socialistiske Princips Gjennemførelse i den bestaaende Statsordning, om Skattens Væsen overhovedet, særligt om Progressionens Princip og praktiske Gjennemførlighed, om direkte og indirekte Skatter, adskillige interessante Enkeltheder af forskjellig Art, skarp Kritik, af og til ikke uvittig Belysning af bestaaende Forhold og dominerende Anskuelser.

R. v. Kaufmann, die Finanzen Frankreichs. Leipzig, Verlag d. Bibliograph. Instituts. 1882. (882 S.).

Forfatteren, statsvidenskabelig Professor ved den tekniske Højskole i Aachen, har sat sig den store Opgave at levere en fuldstændig Fremstilling af det franske Finansvæsen i dettes nuværende Skikkelse, en objektiv Fremstilling, dog med Hensyntagen til Finansvidenskabens Theorier, en almenfattelig Fremstilling, en Fremstilling øst af Kilderne selv, en Bog, der skulde være saaledes indrettet, at den tillige vilde kunne benyttes som «Nachschlagebuch». Efter hans Plan

skulde det foreliggende voluminøse og kostbare (Pris 25 M.) Bind være det første i en Række af Bind, fremstillende de forskjellige vigtigere Kulturstaters Finanser. At Begyndelsen er gjort med Frankrig, er ogsaa i den Henseende et helddigt Valg, fordi de franske Finanser, der allerede i 1857 fik en talentfuld Fremstiller (Hock), nu efter Katastrofen i 1871 ikke kunne Andet end interessere i en ganske særlig Grad: fire Aar efter Fredslutningen, fire Aar efter den Katastrofe, der direkte kostede Landet 10 Milliarder, der indirekte kostede det endnu mere, der rev to Provinser fra det, der styrtede det ud i en bundløs Gjæld, der formindskede dets Indtægtskilder og fordoblede dets Udgifter — var Finanserne atter i Orden, i den Grad i Orden, at Indtægterne snart afgav et anseligt Overskud udover Udgifterne, — et Vidnesbyrd om Landets økonomiske og finansielle Forfatning, der ikke kan Andet end fængsle vor Opmærksomhed.

I en Indledning har Forf. givet en sammentrængt Skildring af Frankrigs ældre Finansforfatning; forøvrigt behandler hans Værk kun den nuværende Forfatning, den franske Finansret og Finansforvaltning, Budgettets Indtægtsside og dets Udgiftsside, den finansielle Status og de lokale Indtægter og Udgifter. Men til den fulde Forstaaelse af det franske Finansvæsen er ogsaa et Bekjendtskab med Budgettets ydre Form nødvendigt, og derfor gjengiver Forf. i Oversættelse for et af de sidste Finansaar (lig Kalenderaaret) det franske Budget i dettes officielle Form.

Denne Form er nu væsenlig forskjellig fra, hvad f. Ex. vi ere vante til, og Forskjellighederne vise sig foruden i andre Punkter ogsaa deri, at Budgettet voteres i tre Love: Loven om de direkte Skatter i vedkommende Finansaar, Loven om Udgifterne og Loven om Indtægterne. Ganske vist forelægges der allerede i Januar Repræsentationen et Udkast til Budget for det næste Finansaar; men i Reglen trækker Behandlingen meget i Langdrag, ofte i den Grad, at Budgettet først i Decembermaaneds sidste Dage bliver definitivt voteret. Opkrævningen af de direkte Skatter nød-

vendiggjør imidlertid en Række af Forarbejder, Formaliteter og Skriverier, og af Hensyn hertil har man nu vænnet sig til den Skik at udskille Kapitlet om de direkte Skatter fra det almindelige Budget og at udstede det som særlig Lov, i Reglen allerede i Juli. Denne specielle Lov sanktionerer imidlertid egenlig kun Forarbejderne og først ved Loven om Indtægtsbudgettet bliver Skatternes Udskrivning sanktioneret. Om disse tre Finansloves Detailler give da de meddelte Oversættelser al ønskelig Oplysning.

I Budgettet for 1882 blev der, som Forf. angiver i sin resumerende Oversigt, beregnet en Indtægt af 2,857 Mill. Francs eller 77,20 Fr. pr. Hoved. Disse Indtægter fordele sig saaledes:

	Ialt Mill. Fr.	pr. Indb. Fr.
Direkte Statsskatter	400	10,81
Indregistrering (552), Stempel (145), Domæner (15)	712	19,25
Udbytte af Skovene	39	1,04
Told (og en Del af Saltafg.)	332	8,97
Indirekte Skatter (inkl. Monopoler)	1034	27,94
Post og Telegraf	141	3,80
Forskjellige Indtægter	149	4,02
Summa ord. Indt.	2807	75,83
Af forrige Aars Overskud	50	1,37
Ialt	2857	77,20

Dette er den officielle Opstilling. Kaufmann forsøger en anden, holder Indtægten af Domæner, Skove, Algier og andre Ikke-Skatteindtægter ude fra den, og kommer da til dette Resultat:

	Ialt Mill. Fr.	pr. Indb. Fr.
Direkte Statsskatter	440	11,90
Indirekte do.	2262	61,13
	2702	73,03
nemlig følgende indirekte:		
Indregistrer. og Stempelafg.	697	18,84

	Ialt Mill. Fr.	pr. Indb. Fr.
Konsumskatter	730	19,73
Told	314	8,48
Monopoler (Tobak 343, Krudt, Svovlstikker osv.)	373	10,07
Gebyrer	149	4,09

Af den samlede Indtægt, 2857 Mill., kom saaledes 2702 Mill. eller 94 pCt. gjennem Skatter og Afgifter. Pr. Indbygger bliver dette 73,03 Fr., hvoraf 83,7 pCt. gjennem indirekte, 16,3 pCt. gjennem direkte. Forholdet mellem indirekte og direkte Skatter beregnede man 1882, 1872, 1862, 1852 saaledes:

	indirekte		direkte	
i 1882	83,7 pCt.	(2262 Mill. Fr.)	16,3 pCt.	(440 Mill. Fr.)
i 1872	82,9 —	(1633 —)	17,1 —	(335 —)
i 1862	79,6 —	(1197 —)	20,4 —	(305 —)
i 1852	75,0 —	(810 —)	25,0 —	(270 —)

En stedse stærkere Benyttelse af de indirekte Skatter, som man ser! Den umaadelige Stigning i Statsindtægterne nødvendiggjordes naturligvis af den ligesaa umaadelige Stigning i Udgifterne, og disse skyldes atter for en væsenlig Del den kolossalt tiltagne Statsgjæld, der nu (1882) aarlig koster Landet over 1200 Mill. Fr. eller henved 44 pCt. af samtlige Statsudgifter.

Paa den resumerende Oversigt lader Kaufmann følge nogle Sammenligninger; men den sammenlignende Finansstatistik er næsten en Umulighed, og hvad han her anfører har ogsaa kun en meget begrænset Værdi.

Han fremdrager først Tyskland. Det tyske Riges Budget for Finansaaret 1881—82 udviser en Indtægtssum paa 539 Mill. Mark. Heri er imidlertid medregnet 82 Mill. M. Matrikularbidrag, der allerede indeholdes i Enkeltstaternes Budgetter, og som altsaa maa udskilles fra hin Sum, naar man ikke vil regne dobbelt. 539 Mill. ÷ 82 Mill. = 457 Mill. Men heller ikke dette Tal kan bruges til Sammenligninger: det tyske Budget er en Blanding af

Brutto- og Netto-Budget; de fleste andre Staters derimod væsenlig Brutto-Budgetter. I Stedet for de 28 Mill. M. Netto-Overskud af Post, Telegraf, Jernbaner og Statstrykkeriet, maa sættes Brutto-Beløbet 173 Mill. M., hvorefter den samlede Indtægtssum bliver 603 Mill. M. (omtr. 13 M. pr. Indbygger). Men kun noget over Halvdelen af denne Sum (315 Mill. M. eller 7 M. pr. Ind.) skyldes egenlige Skatter, nemlig 307 Mill. M. fra Told og Forbrugsafgifter og 8 Mill. fra Spillekort- og Vexelstempel samt statistisk Gebyr. Men nu er at bemærke, at tyske Statsborgere jo ikke blot yde Skat til Riget men ogsaa til det snævrere Fædreland, de preussiske Statsborgere f. Ex. til den preussiske Statskasse et Brutto-Beløb paa 799 Mill. M. (29 M. pr. Indb.), der er at lægge til de ovennævnte Bidrag til Rigskassen. Imidlertid hidrører jo et anseligt Beløb af disse Indtægter fra Domæner og Statsskove (80 Mill.), Statens Jernbaner (216 Mill.) og Bjærgværk (79 Mill.), Lotteri (4 Mill.) etc. etc., saa at af de 799 Mill. i Virkeligheden kun lidt over en Tredjedel (36 pCt.) eller 290 Mill. skyldes Skatter, hvoraf 171 Mill. direkte og 119 indirekte. 290 Mill. er gjennemsnitligt for hver Preusser 10 Mk., der lagte til de ovennævnte 7 M. giver 17 M. pr. Indb. i Preussen, nemlig 6 M. i direkte og 11 M. i indirekte Skatter.

Paa samme Maade gjennemgaar Kaufmann Østrig-Ungarn og Schweiz, hvor Forholdene næsten ere endnu mere sammensatte end i Tyskland, og opstiller sluttelig en sammenlignende Tabel over Statsindtægterne i de fleste evropæiske Stater, — en Tabel, der vel nok med Rette angiver Frankrig som det Land, hvor Skattebyrden, navnlig den indirekte, pr. Indbygger er størst, men som forøvrigt vistnok er temmelig ubrugelig, — ligefrem fordi den sammenlignende Finansstatistik i disse Forhold har næsten uovervindelige Vanskeligheder at kæmpe med. Og selv om det lykkedes at opstille Tal, der formelt lod sig sammenstille, saa vilde de dog ikke kunne besvare Spørgsmaalet, om hvilket Skattetryk Befolkningen faktisk føler;

for at bedømme dette maatte man ogsaa kjende Befolkningens Evner, men hvad Statistiken yder til Oplysning herom, er ganske utilstrækkeligt.

De finansstatistiske Sammenligninger, som vi her have talt om, ere de internationale; Forfatteren anstiller imidlertid ogsaa Sammenligninger mellem de forskjellige Tidsafsnit. Et Kapitel helliger han til Fremstillingen af den finansielle Status i hvert af Aarene siden 1814. Atter og atter fremviser Status store Deficit, der maa dækkes ved Laan, — indtil vi komme til de interessante Aar efter 1876, Overskudsaarene. Gjennemgaaende stiger Budgettets Totalsum, og ikke blot nominelt, fordi Pengenes Værdi falder, eller fordi Netto-Budget afløses af Brutto-Budget (Frankrig har tidligere end de fleste Stater adopteret Brutto-Budgettet) men ogsaa reelt. I alle Stater stige Statsindtægter og -udgifter, — fordi Statsformaalene med Kulturen blive større, medens ogsaa Midlerne til deres Tilfredsstillelse blive rigere — men i Frankrig er Stigningen særlig stærk. Nu forlange Politikerne vel ofte Skattereduktioner, — men det, der skulde svare hertil, Udgiftsreduktioner, tales der ikke meget om. Franskmændene ville fremdeles ofre store Summer paa deres Hærvæsen, paa Skolerne, paa offenlige Arbejder, navnlig Jernbaner, og Planerne med Hensyn til disse sidste Foretagender ere af et saadant Omfang, at Mange deri ville se en Fare for en forstandig, rolig Udvikling af Finansvæsenet.

Om alle de enkelte franske Statsindtægter og -udgifter saavelsom om Finansforvaltningen indeholder det store Værk en interessant og meget betydelig Detailmasse.

Schäffle, der korporative Hülfskassenzwang. Tübingen 1882. Verl. d. H. Laupp'schen Buchh. (126 S.)

Et Indlæg — et Prokuratorindlæg, kunde man næsten sige — for Bismarcks Arbejderforsikringsplaner. Hævder

Forsikringstvangens Fortrin fremfor Frivilligheden; paaviser de forsikringstekniske, administrationstekniske og økonomiske Ejendommeligheder ved Tvangshjælpekasserne; hævder, at de Byrder, der ere forbundne med dem, meget vel ville kunne overkommes; gjør gjældende, at Sætningen «Kassetvang, men ingen Tvangskasser!» er selvmodsigende, og at det bør hedde: «Kassetvang og Tvangskasser!«; udvikler, at Statshjælpekasser og autonome (Lavs-) Hjælpekasser bør bestaa Side om Side, samt at de frivillige Kasser fremdeles kunne blive bestaaende; viser, at af de store og talrige Opgaver, som Hjælpekasserne kunne tænkes at indlade sig paa, bør foreløbig navnlig to udvælges, nemlig Sygekassevirksomheden og Forsikringen mod Ulykkestilfælde, med tilhørende Enke- og Børneforsørgelse, hvortil saa senere kan komme Alderdomsforsørgelse, medens der foreløbig ikke kan tænkes paa «Kriseforsikring», og medens en «Strikeforsikring» fra Statens Side vilde være ganske forkastelig; nævner som kassepligtige den store Industris Arbejdere, hvis Forsikring bør overtages af Fabrikkasser, Lærlinge, Arbejdere og Medhjælpere i Haandværk og Handel, Tyende, Daglejere m. fl., hvis Forsikring dels bør overtages af Lavskasser, dels af kommunale Hjælpekasser; gjennemgaar Hjælpekassernes Administrationsforhold; anser ikke Statstilskud som ganske nødvendige, men mener, at de ville kunne lette den praktiske Gjennemførelse, og foreløbig ville kunne forsvares; tager helt igjennem Bismarcks socialpolitiske Program begejstret i Forsvar og betegner det som et ligesaa vel overlagt som storartet Skridt fremad paa det positive socialpolitiske Fremskridts rigtige Baner. — Den berømte Forfatters Skrift er, som Alt hvad der udgaar fra hans Pen, et dygtigt Arbejde; men det gjør fra sin første til sin sidste Linje Indtrykket af at være forfattet af den tyske Rigskanslers socialpolitiske Raadgiver snarere end af Videnskabsmanden Schäffle.

Die Postsparkassen in England, Belgien, Holland und Frankreich, mit Hinblick auf Oesterreich. Wien. Druck und Verlag der k. k. Hof- und Staatsdruckerei. 1882. (364 S.)

Den, mærkelig nok unavngivne Forfatter, giver først en Fremstilling af Postsparekassevæsenet i England; dertil slutter sig en tysk Oversættelse af de engelske Love om Emnet; endelig meddeles de Formularer, der benyttes ved de engelske Postsparekasser, i Originalsproget og tildels endog i det originale Format og den originale Udstyrelse. Paa samme Maade Fremstilling af Postsparekassevæsenet i Belgien, i Holland og i Frankrig, med tyske Oversættelser af de resp. Love og Aftryk i Originalsprogene af Formularerne. Endelig for Østrigs Vedkommende Lovforslaget om Postsparekasser med Motiver, Statistik og Sparekasseregulativ. Bogen byder altsaa væsenlig en Materialsamling — af stor Interesse for dem, der arbejde i denne Sag —, mindre en Bearbejdelse.

F. W. **Raiffeisen**, die Darlehnskassen-Vereine, in Verbindung mit Konsum-, Verkaufs-, Winzer-, Molkerei-, Viehversicherungs- etc. -Genossenschaften, als Mittel zur Abhilfe der Noth der ländlichen Bevölkerung. Praktische Anleitung zur Gründung und Leitung solcher Genossenschaften. Dritte, vollständig umgearbeitete und bedeutend vermehrte Auflage. Heddesdorf-Neuwied. 1881. Druck u. Verlag von Raiffeisen-Fassbender & Co. (509 S.)

Bogen fremtræder som «tredje Oplag», men er i den Grad omarbejdet, at den i Grunden er at betragte som ny. Man faar her udførlig Besked om de navnlig i de tyske Rhinegne paa Landet udbredte saakaldte Raiffeisen'ske Laanekasse-Foreninger, — Associationsformer, der vel ere

beslægtede med men dog væsenlig forskjellige fra de Schultze-Delitzsch'ske. Bogens første hundrede Sider indeholde en bred Motivering af de for Foreningen anbefalede Normal-Statuter. Disse meddeles *in extenso*. Derefter følger et omtrent 60 Sider stort Afsnit om Foreningernes Centralorganer: den landøkonomiske Centrallaanekasse i Neuwied og det saakaldte «Anwaltschaftsverband ländlicher Genossenschaften». Tre følgende Afsnit (hundrede Sider omtrent) handle om forskjellige landøkonomiske Associationsformer, navnlig Vindyrkerforeninger («Winzervereine»), Mejeriforeninger og «Zuchtstierhaltungsgenossenschaften». Bogens sidste to hundrede Sider give omstændelig praktisk Vejledning til Stiftelsen og Ledelsen af de forskjellige landøkonomiske Associationer.

Gustav Cohn, Volkswirthschaftliche Aufsätze. Stuttgart, Cotta. 1882. (723 S.)

Bindet indeholder ti i det Hele lærerige og meget læseværdige Afhandlinger, nemlig: om parlamentariske Undersøgelser i England (S. 1—50), Staten og Jernbanerne (51—92), Indkomstskatten i Kanton Zürich (93—174), Værnepligtskatten (175—266), Ære og Byrde i det økonomiske Liv (267—364), Arbejde og Fattigdom (365—438), international Fabriklovgivning (439—634), Schweiz's Fremmedindustri (635—668), Differenceforretninger (669—704), om Handelsakademier (705—723). Afhandlingerne have (paa en enkelt Undtagelse nær) oprindelig set Lyset i forskjellige Tidsskrifter; ved at samle dem i et Bind har deres ansete Forfatter imidlertid ikke blot gjort dem lettere tilgængelige; men han har tillige benyttet Lejligheden til i en ikke uvæsenlig Grad at sammen- og omarbejde dem.

A. P.-St.

Smaa Meddelelser.

Prisopgave om Kjøbenhavns Udviklingshistorie.

Da i Efteraaret 1877, hundrede Aar efter L. N. Hvidts Fødsel, Mindet om denne Mands Fortjenester af Kjøbenhavns kommunale og kommercielle Udvikling paa flere Maader gjenoplivedes, fattede hans Søn, Konsul og Søassurancemægler Edv. Hvidt, den Beslutning at søge at fremkalde en fyldestgjørende Skildring af Kjøbenhavns Udviklings-Historie i Tiden fra 1807—1857. Efter at han derfor havde skjænket de dertil fornødne Midler, blev der ved offenlig Indbydelse (se Nationaløkonomisk Tidsskrift 10. Bind, S. 478) udsat en Præmie paa 4000 Kroner for et Skrift, der paa en heldig Maade behandlede dette Æmne. Da imidlertid Prisen ikke er bleven vundet, udsættes den herved paany, og undertegnede Komité opfordrer dem, der maatte have Lyst til at udarbejde et saadant Skrift, til inden Udgangen af 1885 at indsende deres Arbejder til medundertegnede Holm.

Hvis Præmien vindes, ventes det paagjældende Skrift, som forbliver Forfatterens Ejendom, offenliggjort. Saafremt et Skrift uden at indeholde en saa fyldestgjørende Besvarelse af Opgaven, at Prisen kan tilkjendes det, dog indeholder gode Bidrag til dens Løsning, kan der som Anerkjendelse tilstaas Forfatteren 1000 Kroner.

Kjøbenhavn, 30. Novbr. 1882.

C. A. Broberg. *Falbe Hansen.* *Fenger.*
Henrichsen. *E. Holm.* *Fr. Krieger.* *W. Scharling.*

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.